

Doktori (PhD) értekezés

Varga Csilla

2022.

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

VARGA CSILLA:

CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS
AZ EURÓPAI UNIÓ TAGÁLLAMAIBAN ÉS
AZ EURÓPAI UNIÓ KATONAI MŰVELETEIBEN

Doktori (PhD) értekezés

Témavezető:

Prof. dr. Padányi József vezérőrnagy,
a Magyar Tudományos Akadémia doktora

.....

Budapest, 2022.

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETŐ	4
A TÉMA AKTUALITÁSA.....	4
A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA ÉS	6
KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI	6
KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK.....	11
HIPOTÉZISEK.....	12
A KUTATÁSI TÉMA ELHATÁROLÁSA	14
KUTATÁSI MÓDSZEREK.....	15
AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE.....	16
I. FEJEZET: EU-28 TAGÁLLAMI ELEMZÉSEK.....	20
I.1. BALTI ÁLLAMOK	23
I.1.1. Észtország	24
I.1.2. Lettország	26
I.1.3. Litvánia	28
I.1.4. Balti Államok Együttműködései	30
I.2. SKANDINÁV ÁLLAMOK	31
I.2.1. Dánia	32
I.2.2. Finnország	35
I.2.3. Svédország	37
I.2.4. Skandináv Államok Együttműködései	41
I. 3. DÉL-EURÓPAI ORSZÁGOK ÉS MEDITERRÁN TÉRSÉG.....	43
I.3.1. Bulgária	44
I.3.2. Ciprus	46
I.3.3. Franciaország	48
I.3.4. Görögország	51
Hellenic Nemzetközi Békétámogató Művelési Kiképző Központ	53
I.3.5. Málta	56
I.3.6. Olaszország	57
Többnemzeti CIMIC Csoport	58
I.3.8. Portugália	62
I.3.9. Spanyolország	63
I.4. KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI ÁLLAMOK	68
I.4.1. Cseh Köztársaság	69
I.4.2. Lengyelország	72
Békétámogató Művelési Katonai Kiképző Központ	74
I.4.3. Magyarország	76
Civil-Katonai Együttműködési és	79
Lélektani Művelési Központ	79
Békétámogató Kiképző Központ	82
I.4.4. Románia	83
Kross	85
I.4.5. Szlovákia	86
I.4.6. Szlovénia	88
I.4.1 Horvátország	90
I.5. BENELUX ÁLLAMOK.....	91

I.5.1. Belgium	92
Európai Biztonsági és Védelmi Kollégium	94
I.5.2. Hollandia	103
CIMIC Kiválósági Központ	104
I.5.3. Luxemburg	108
I.6. NÉMETORSZÁG ÉS AUSZTRIA	109
I.6.1. Németország	110
I.6.2. Ausztria	114
I.7. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG ÉS ÍRORSZÁG	117
I.7.1. Egyesült Királyság	117
I.7.2. Írország	119
I.8. ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS ÉS MÁTRIX	120
I.9. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK.....	133
II. FEJEZET: AZ EURÓPAI UNIÓ MŰVELETEI.....	136
II.1. EUFOR ALTHEA	139
II.2. EUNAVFOR ATALANTA	144
II.3. EUNAVFOR MED SOPHIA	151
II.4. EUNAVFOR MED IRINI.....	153
II.5. EUTM SZOMÁLIA	158
II.6. EUTM MALI	162
II.7. EUTM RCA	164
II.8. A KATONAI MŰVELETEK.....	169
CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉSEI.....	169
II.9. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK	176
III. FEJEZET: CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS	179
III.2. CIVIL-KATONAI KOORDINÁCIÓ	195
III.3. CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS.....	199
AZ EURÓPAI UNIÓBAN	199
III.4. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK.....	206
ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK.....	208
A KUTATÁSI CÉLOK EREDMÉNYEI.....	213
AJÁNLÁSOK.....	214
A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA	215
ZÁRSZÓ.....	216
ÁBRAJEGYZÉK	217
BIBLIOGRÁFIA.....	217
A SZERZŐ TÉMÁVAL KAPCSOLATOS PUBLIKÁCIÓI	233
ÖNÉLETRAJZ.....	235

BEVEZETŐ

“A béke, nem a konfliktus hiánya, hanem a konfliktus kezelésének képessége.”

(Dan Millman)

Az idézet nem a hadtudomány valamely jeles képviselőjétől származik, hanem egy olimpikon sportolótól, mégis megragad valamit, amely véleményem szerint jól jellemzi a békére és biztonságra törekvést, illetve azt a tevékenységet, amelyet a civil-katonai együttműködés keretében a részt vevőknek kezelniük szükséges. Doktori értekezésem témája ezt a tevékenységet és intézményrendszert közelíti meg európai uniós tagállami összehasonlítás szemszögéből.

A TÉMA AKTUALITÁSA

A hadtudomány időszerű kérdései között, a katonai elmélet és gyakorlat, az Európai Unió stratégiája, feladatai és tevékenysége kiemelt területként szerepel, így a kutatási programokban helye van. Az Európai Unió szerepvállalás főként a Balkánon, illetve Afrikában, összhangban áll azzal az igénnyel, amelyet a Magyar Honvédség (MH) és a Honvédelmi Minisztérium (HM) támogat, hiszen a jelen háború mellett a jövő konfliktusainak előrejelzése is fontos¹.

Az Európai Unió 2019-2024-re szóló stratégiai menetrendjének² egyik kiemelt területe a polgárok és a szabadság védelme. Ugyanakkor az európai érdekek és értékek (többi közt a béke, biztonság, szabadság), annak megteremtése és előmozdítása is megjelenik a stratégiai menetrendben. Kiemelt intézkedési terület az átfogó partnerség Afrikával, ahová a műveleti hangsúly a földrajzi terében eltolódott az utóbbi években. Az Európai Unió vezette katonai műveleteket tekintve hétből hat³ Afrikában zajlik, így a már felhalmozott tapasztalat a jövőbeni konfliktusok során is alkalmazhatóvá válhat. A Földközi-tenger Európa és Afrika közötti

¹ Boda-Boldizsár-Kovács-Orosz-Padányi-Resperger-Szenes: A hadtudományi kutatási irányok, prioritások és témakörök, in: Államtudományi Műhelytanulmányok, 2016/16.sz. in: https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_-evi-16_-szam-a-hadtudomanyi-kutatasi-iranyok_-prioritasok-es-temakorok-2.original.pdf, letöltés ideje: 2021.01.25.

² The new strategic agenda for the EU 2019-2024, in: <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-strategic-agenda-2019-2024/>, letöltés ideje: 2021.11.13.

³ Military and civilian missions and operation, in: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en, letöltés ideje: 2021.11.13.

szakaszán megjelent haditengerészeti (EUNAVFOR) műveletek kerültek előtérben, majd a szárazföldi közegben a kiképző műveletek (EUTM) kaptak nagyobb hangsúlyt az elmúlt időszakban. Átrendezve ezzel az Európai Unió katonai műveleteinek rendszerét. A regionális, szub-regionális események, tendenciák, a szövetségi rendszerből fakadó feladatok, a 2025-ös jövőkép előrevetítése szempontjából a politikai-stratégiai, hadműveleti és harcászati szinten megjelenő civil-katonai kapcsolatok, együttműködés és koordináció kutatása a meglévő tapasztalatok összegzése és a megújulás kitűzési szempontjából is meghatározó. Az Európai Unió tagállamoknak, így Magyarországnak kezdeményező módon szükséges fellépnie a civil-katonai kapcsolatok javítása érdekében.

Az Európai Unió katonai műveletei és az abban megjelenő civil-katonai kapcsolatok témája, amelyet kutatási területemként választottam megfelel a Nemzeti Közszerológati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolája által meghirdetett témáknak. Egyrészt a hadtudomány általános elmélete területén belül a nemzetközi szervezetek vezetete válságkezelő műveletek elmélete és gyakorlata, másrészt a civil-katonai együttműködés és a humanitárius szervezetek helye és szerepe a katonai műveletekben, továbbá érinti a civil-katonai együttműködés jelentősége a vallási alapú konfliktusok kezelésében témáját is. Mindhárom területet Padányi József vezérőrnagy vezet. Az Európai Unió, és az Európai Unió kül- és biztonság, illetve védelempolitikája szintén időszerű téma, a doktori iskola biztonsági tanulmányok kutatási területének megfelel.

A civil-katonai együttműködés, kapcsolatok, interakciók és koordináció az Európai Unió katonai műveleteiben, és az Európai Unió tagállamaiban történő kutatása, mind az elmélet, mind a felhalmozott gyakorlati tapasztalat, mind pedig az összehasonlítások mentén olyan kutatási eredményeket adhat, amely aktuális és illeszkedik a Nemzeti Közszerológati Egyetem hadtudományi kutatási irányainak rendszerébe.

A TUDOMÁNYOS PROBLÉMA ÉS KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI

A Zsigmond Király Főiskola, Nemzetközi Kapcsolatok szakos képzésén, Európai Unió szakirányon főként a kormányközi együttműködések témaköreiben és a tagállami összehasonlító elemzés módszertanában mélyedtem el.

Lehetőségem volt szakmai gyakorlaton részt venni az Európai Parlamentben és az EUROPOL (Európai központi bűnügyi, rendőrségi, bűnüldözési szervezet) Adatvédelmi Felügyelő Hivatalában, ahol az elméleti tudásanyag mellett, az uniós ismereteket gyakorlati tapasztalatokkal is sikerült kiegészítenem. A Nemzetközi Kapcsolatok szakos hallgatók első Országos Tudományos Diákköri Konferenciáján a bel- és igazságügyi együttműködésből írt munkám, nemzetközi kapcsolatok szekcióban első helyezést ért el, jeles minősítésű szakdolgozatomat pedig az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájából írtam.

Tanulmányaimat a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem (ZMNE) Biztonság- és Védelempolitika szakán folytattam, ahol a világméretű és regionális biztonsági kérdésekben is kínálkozott alkalom elmerülni. Továbbra is inkább az Európai Unió és műveletei álltak érdeklődésem homlokterében. Részt vállaltam az egyetem tudományos életében. Intézményi Tudományos Diákköri Konferenciára (ITDK) írt dolgozatom különdíjas lett, és indultam az Országos Tudományos Diákköri Konferencián (OTDK) is.

A Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem majd átalakulásával, a Nemzeti Közszerződési Egyetem (NKE) Hadtudományi Doktori Iskola (HDI) képzésének keretében nyelvismeretemnek (angol, spanyol, német) és korábbi előtanulmányaimnak megfelelő, specializált területen elmélyültebb kutatás végzése volt a céltom. Doktoranduszként a civil-katonai együttműködés és koordináció Európai Unió vonatkozásainak megismerését, feltérképezését választottam kutatási témámnak. Értekezésem egyik vonala az Európai Unió zászlaja alatt indított katonai műveletek helyét, szerepét, fejlődését vizsgálja, különös tekintettel a civil-katonai kapcsolatokra. Az Európai Unió tagállamok tekintetében a CIMIC-PSYOPS (Civil-Katonai Együttműködés, Lélektani Műveletek) alapelvek, képességek, feladat- és szerepvállalások a másik irány, amelyet egy több csoportból álló szempontrendszerben kívántam elemezni.

Az értekezés ezt a két vonalat követve egy összegző mátrix táblázatot eredményezett, amely a tagállamokat és azon belül a civil-katonai együttműködési tevékenységet tartalmazza, meghatározott szempontrendszer alapján.

2019-2020 között került sor a koordinált éves védelmi szemle (CARD -coordinated annual review on defence)⁴ első teljes ciklusára, amelynek záró jelentése 55 együttműködési lehetőséget azonosít a képességek teljes spektrumán belül.⁵ A napirendi pontok közül számos akcióttervet és cselekvési tervet fogadtak el, amelyek a jövőbeni kérdésekre is felelhetnek a meglévő fennakadások mellett. Ilyenek többi között: a válságokra adott válaszok, a partnerek cselekvőképességének kiépítése, a koordinált éves védelmi szemle, az állandó strukturált együttműködés (PESCO - Permanent Structured Cooperation)⁶ és annak 17+17 (2018-ban duplázták) projektet tartalmazó jegyzéke (képességfejlesztés, képzés, műveleti készenlét szárazföldön, tengeren, levegőben és kibertérben, EU gyorsreagálású eszközök). A bővülési folyamatokkal egyre szélesebb tevékenységi kör, érdek-terület, értékek palettája alakult ki. A kül- és biztonságpolitika területén már korábban végeztem összehasonlító elemzést, amelyet az EUFOR műveletekre, a civil-katonai kapcsolatok és együttműködési területre kivetítve, bővítve végzek az értekezéseimben.

A vizsgált időszak 2010-2020 között egy kereten belül, de változó műveleti, és tagállami rendszert vesz vizsgálat alá. A tagállamok számának eltérése egyrészt a bővülésre (Horvátország csatlakozása 2013-ban), másik oldalon a brit kilépésre (2020) vezethető vissza. Nyilvánvalóan néhány tagállam esetében a vizsgálat elvégzése nem lehetséges, vagy a kiválasztott szempontok nem mindegyike esetében értékelhető, főként azért, mert egyes tagállamok nem vesznek részt az Európai Unió katonai műveleteiben. Tudományos publikációim felölelik a kulturális- és katonai antropológia szerepét a hadtudományban és katonai műveletekben, a műveletekben megjelenő civil-katonai együttműködések ismertetését, az Európai Unió civil-katonai együttműködési és koordinációs tevékenységét és intézményrendszerét, valamint Európai Unió ország ismertetéseket is.

Személyes tapasztalatokon alapuló kutatómunkám során kétszer jártam Camp Butmirban (Szarajevó, Bosznia-Hercegovina), ahol részt vettem a Béketámogató Műveleti Kiképző Központ (Peace Support Operations Training Center – PSOTC) CIMIC és Euro-atlanti Biztonság tanfolyamain, illetve alkalmam volt interjút készíteni többi közt a LOT házak (Liaison and Observation Team – Összekötő és Megfigyelő Csoport) működésével kapcsolatosan.

⁴[https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card)), letöltés ideje: 2021.11.11.

⁵<https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/159/koz-os-biztonsag-es-vedelempolitika>, letöltés ideje: 2021.11.13.

⁶<https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20171208STO89939/pesco-a-hatekonyabb-vedelmi-egyuttmukodesert-az-eu-ban>, 2021.12.02.

Az értekezés összevető szemlélete kiemelt kutatási módszerként a mátrixban is megjelenik. Az országokat földrajzi, geopolitikai helyzetük alapján soroltam ország csoportokba. A műveletek alatt csak az Európai Unió vezette katonai műveleteket elemzem, a rövid (néhány hónapos művelet, mint az EUFOR RCA), vagy átsorolt művelet (polgáriból katonába, például EUSEC RD CONGO) az elemzésből kimaradtak.

Elkötelezett vagyok a tartalékos rendszer iránt. 2005 óta tagja, 2010-2011-ben elnöke voltam a MATASZ (Magyar Tartalékosok Szövetsége) Budapest Főváros Szervezetének. 2012 óta Önkéntes Műveleti Tartalékosi (ÖMT) szerződésben állok a Magyar Honvédséggel (jelenleg tartalékos őrnagyként a Transzformációs Parancsnokság, Fejlesztési Szervekkel). A tartalékos tisztviselők szövetsége nemzetközi szervezetén (CIOR – Interallied Confederation of Reserved Officers) keresztül volt alkalmam képzéseken részt venni, és nyomon követem az EU tagállamok tartalékos rendszereit. Az EU tagállami összehasonlítás során, doktori értekezésemben is figyeltem a tartalékos rendszer elemeire, a tartalékosok bevonásának lehetőségeire.

A civil-katonai együttműködés keretei elméleti, koncepcionális, valamint gyakorlati, műveleti területen is változtak az Európai Unióban. Elméleti alapjai főként stratégiai szinten kívántak változást a megváltozott biztonságpolitikai kihívások tükrében. Ehhez igazodik a végrehajtás, a gyakorlati elemek, a civil-katonai kapcsolatok, mint intézmény, mint képesség, mint eszköz egyaránt.

Az Európai Unió hat alapító taggal jött létre, majd tizenöt, tizenhét, huszonhét, huszonnyolc tagos szervezetté bővült. Napjainkban az Európai Unió 27 tagállamot számlál. 2020-ban egyedülálló módon huszonnyolcra huszonhét tagra csökkent a tagállamok száma. Ugyan kereteit, intézményeit, működési rendjét tekintve, jóval több, akár harminc tagállam kezelésére, és összehangolására is képes lehet.

Az ideális és optimális azonban egy 15-25 tagállamot számláló szervezeti elképzelés volt, abszorpciós/befogadó képességi kapacitását figyelembe véve. Az abszorpciós kapacitás: azt mutatja, egy szervezet mennyi támogatást tud fogadni, hatékonyan felhasználni, hány tagállammal a leghatékonyabb a működése. Az Európai Unió tekintetében ez egy elméleti integrációs befogadási küszöb. A befogadóképesség több pilléren nyugszik, illetve nem is egy statikus állapot. A bővítések elvileg erősítik az uniót, habár a felzárkóztatás, és átmeneti időszakok gyengíthetik is. Azok a bővítések, ahol egyszerre több tagállam került felvételre, lehetnek a legnagyobb sikertörténetek. A kritika megfogalmazói oldaláról: nem hívunk

vendéget oda, ahol rendetlenség van; ez is igaz lehet. Ugyanakkor jó együttműködéssel a rendetlenség felszámolható és csak átmeneti állapotnak tekinthető.⁷

A tudományos alapvetést az Európai Unió (EU) kapcsán abban látom, hogy mind az intézményrendszer egészében, mind a kül- és biztonság, illetve védelempolitika területén jelentős változások mennek végbe, amelyek időszerűvé teszik az Európai Unió műveleti képességeinek, tevékenységének elemzését, vizsgálatát. Az EU biztonságpolitikája, mint szakpolitika megerősödött az elmúlt évtizedben, létrehozta az EU Külügyi Szolgálatot (EKSZ) és növelte békefenntartó műveleteinek számát is.

Az Európai Unió az elmúlt két évtizedben három földrészen, több mint, harminc polgári és katonai műveletet indított válságkezelés céljából, eseti alapon létrehozott fegyveres erőre támaszkodva. Az Európai Unió által indított katonai műveletek az elmúlt évtizedben hangsúlyeltolódáson mentek keresztül, egyrészt a művelet földrajzi területét, másrészt a műveletet érintő közeget illetően. A hadszíntér áttevődött az Afrikai kontinens irányába, a műveleti közeg pedig a korábbiakhoz képest jelentős súllyal a haditengerészet felé.

Az Európai Unió által indított műveletek három nagy csoportba sorolhatók: EUFOR (European Force: Európai Haderő), EUTM (Training Mission: Kiképző Művelet) és EUNAVFOR (Naval Forces: Haditengerészeti Erők). E három típussal foglalkozom az elmúlt kb. tíz évet átfogó időszakban (ebben vannak ennél régebben indult műveletek és az elmúlt egy-két évben indított műveletek is). Az EUFOR és EUTM szárazföldi, míg az EUNAVFOR műveletek tengeri műveletek, azok csoporton belül és a csoportok egymással is összevethetők. Az időbeni szűkítésre azért is szükség van, mert a műveletek száma ingadozó számot mutat, az összehasonlító mátrixhoz pedig állandó paraméterekre van szükség. A legrégebbi folyó katonai művelet az EUFOR Althea kiváló alap.

A 2010-2020-as időszakban, egy időben három haditengerészeti művelet is jelen van (az első 2008-ban indult, a legutóbbi 2020-ban), amely újszerűsége mellett kiváló paramétereket nyújt az összevethetőségben. Szintén 2010-2020 között jelentek meg a katonai műveletek között a kiképző műveletek (EUTM). A 2021. utolsó negyedében indult EUTM Mozambik a kutatási szakasz lezárása miatt nem része az értekezésnek, de a felsorolásokban megjelenhet.

⁷<https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20061207BRI01143+ITEM-004-HU+DOC+XML+V0//HU&language=HU>, 2021.09.17.

Az összehasonlítási paraméterek mind a tagállamok, mind a műveletek esetében, korábbi kutatásokon alapuló, ugyanakkor azokat kiegészítő, és a szerző saját, szubjektív meghatározásán alapulnak. Ennek előnye az egyediség, és az újszerűség.

Összevető elemzés, az Európai Unió egészére a huszonötökkel⁸, annak biztonság és védelempolitikájára vonatkozóan azonban a XXI. század küszöbén készült, és az csak a tizenötöket vizsgálta⁹. Publikációk és doktori értekezések születtek az egyes tagállamok uniós külpolitikájának vizsgálata témájában, az egyes műveletek tekintetében is számos írásmű keletkezett, ugyanakkor az EU-28 vizsgálata, mind a szakpolitikák, mind a végrehajtás kereteit illetően hiánypótló lehet. A béke és biztonság megteremtése, és a műveleti részvétel összehasonlító irányú elemzése a meglévő ismeretek elemzése során új összefüggésekre, kölcsönhatásokra világíthat rá, a nemzeti, illetve ország csoportokra való bontás, kiegészítő kapcsolatokra mutathat. Az Európai Unió egyik vitás törekvése saját katonai képességek, ezen belül a civil-katonai kapcsolatok, együttműködés kialakítása is.

Az Európai Unió a civil-katonai folyamatok terén egy sajátos, CMCO-nak nevezett (Civil-Military co-ordination), azaz civil-katonai koordinációnak titulált stratégiai/politikai szintű területet is magának mondhat. Az európaizmus, euroatlantizmus, illetve páneurópaizmushoz kötődés több tagállam külpolitikájában is megjelenik, és nem hagyható figyelmen kívül az átfogó biztonsághoz való viszony elemzése során. A nemzeti minták az egységesülési törekvések egyre mélyebb megvalósulása mellett is meghatározóak.

A kutatási célok ezeket a mintákat is próbálják feltérképezni. A tagállamok civil-katonai intézményi rendszere nem csak saját nemzeti biztonsági, katonai, védelmi doktrínáitól függ, az uniós tagság is meghatározza az elvárásokat, amelyeknek meg kell, feleljen. A civil-katonai együttműködés, mint intézmény (annak humán erőforrás és pénzügyi allokációjával együtt), mint képesség és a képességeket kialakító képzési, kiképzési rendszer fontos alapelemek, és ezeket az alapelemeket is vizsgálja a tagállamok elemzése.

⁸ Kiss J. László: A huszonötök Európái (Osiris kiadó, Budapest, 2005).

⁹Gazdag Ferenc: Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikája (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár, 2005).

KUTATÁSI CÉLKITŰZÉSEK

- 1) Feltárni, az Európai Unió tagállamok biztonság- és védelempolitikához való viszonyát, az Európai Unió katonai műveleteiben való részvételét, a felhalmozott tapasztalatokat, különös tekintettel a civil-katonai területeken. A tagállamok felelősségének vizsgálata a reagálásban és a proaktív felkészülésben, a jövőbeni védelmi rendszer kialakításában. A kutatás céljaként, az összehasonlítás és levonható tapasztalatok tükrében a jövőbeni rendszer kialakítását jobban meg lehet határozni.
- 2) Az Európai Unió tagállamainak összehasonlító vizsgálata a CIMIC intézmény, tevékenység orientáció és funkciók tükrében. A rendszer mögött álló erőforrás (humán, pénzügyi, technikai) allokáció és változásának vizsgálata (tartalékosok helye, szerepe, kihelyezett tevékenységek, funkcionális szakértők bevonása). Az allokációk egymással párhuzamos, egymással ellentétes vagy stagnáló irányának függvényében levonható konzekvenciák és jövőbeni reaklási lehetőségek vizsgálata.
- 3) Bemutatni az Európai Unió katonai műveleteinek főbb csoportjait (EUFOR, EUNAVFOR és EUTM) és az egy csoporton belüli műveletek összevetése. A műveleti spektrum átalakulásának ismertetése. A hangsúlyeltolódás bemutatása az EU-vezette műveletek terén 2010-2020 között (földrajzi térben az Afrikai kontinens felé, műveleti közeg szerint a haditengerészet irányába). A csoportokba rendezés és párhuzamba állítás mellett, a különbségek, és jelentkező kihívások elemzése a jövőbeni tendenciák kialakításának jobb lehetőségét hordozza magában.
- 4) Az Európai Unió katonai műveletein belül megjelenő civil-katonai együttműködés és kapcsolatok kiemelése. Az Európai Unió katonai műveletek civil-katonai feladatai során felhalmozott tapasztalatok és azok értékelése. A jövőbeni képességek hatékonyabb fejlesztéséhez hozzájáruló elemek kiemelése. Az egyformán megjelenő műveleti célok, szerepek és funkciók, valamint az eltérő előnyök, hátrányok, lehetőségek és akadályok ismertetése. A megjelenő funkciók, speciális területek meghatározott szempontrendszer szerinti vizsgálata során jelentkező esetleges hiányosságok feltárása a további kutatási területeket is feltárja.

- 5) Keretbe foglalni a CIMIC definíció-rendszerét, illetve Európai Unió viszonylatban a civil-katonai interakciókat, kapcsolatokat, a civil-katonai együttműködés (CIMIC) és civil-katonai koordináció (CMCO) elméleti alapjait. A CIMIC definíciók: CIMIC mint, intézmény, képesség; felosztása irányultság, műveleti szint, műveleti időszak szerint. A CIMIC/CMCO rendszer és a hozzájuk kötődő feladatok, célok, háttér elemzése. Bemutatni a CIMIC/CMCO elméleti és gyakorlati különbségeit, szintjeit, céljait. Az összevetés során visszaható módon meghatározni a korábbi célkitűzésekben megjelenő elemekben a definíció rendszert és annak változását.

HIPOTÉZISEK

- 1) számú hipotézis: a tagállamok vezető szerepet játszanak az európai biztonsági és védelmi ambíció megvalósításában, felelősek nem csak a reagálásért, hanem a proaktív felkészülésért is. A tagállamok, ország csoportok elemzése, az egyezőségek, és különbségek, értékek, érdekek vizsgálata szempontjából levonható tapasztalatok alakíthatják a jövőbeni biztonsági és védelmi rendszert.
- 2) számú hipotézis: a tagállamok civil-katonai intézményrendszere, tevékenysége, funkciói, az eljárások és azok háttérében álló erőforrás (humán, pénzügyi, technikai) allokáció megváltozott. Az eloszlás a funkcionális szakértők bevonása és az outsourcing (kihelyezett) tevékenységek térnyerésével eltolódott. Az allokáció vizsgálat (egymással ellentétes, egymással párhuzamos, stagnáló erőforrás irányok) rámutatnak a jövőbeni lehetőségek és kihívások kijelölésére.
- 3) számú hipotézis: nagyobb léptékűvé és összetettebbé váltak az Európai Unió vezette katonai missziók, és az elmúlt bő évtizedben ennek spektruma három fő csoportba sorolhatóan alakult át, amelyből kettő – a haditengerészeti (EUNAVFOR) és kiképző (EUTM) műveletek – az Európai Unió tekintetében új típusú műveleteknek tekinthetők. Hangsúlyeltolódás figyelhető meg a haditengerészeti műveletek irányába, illetve a műveleti terület szerint az Afrikai kontinens felé. A műveletek értékelése, a gyakorlati tapasztalatok összegzése szükséges a jövőbeni műveleti képességek hatékonyabb fejlesztéséhez.
- 4) A műveletekben megjelenő civil-katonai együttműködés céljai, szerepei és funkciói egyformán vannak jelen és valósulnak meg, ugyanakkor az előnyök, hátrányok, akadályok

és lehetőségek eltérnek egymástól. A különbségek a vizsgált hármas funkció és speciális területek (7) megjelenése alapján értékelhető önmagában, illetve tágabb kontextusban egyaránt.

5) számú hipotézis: az Európai Unió terminológiában, és az Európai Unió vezette katonai műveletekben megjelenő civil-katonai interakciók, együttműködés és koordináció felértékelődtek, a szereplők köre kiszélesedett, a fogalomrendszer kibővült. A terminológia visszavezetése a műveletekben megjelenő civil-katonai együttműködés hármas funkciójára, és a vizsgált speciális területekre önmagában, és tágabb kontextusban is eredményez a jövőbeni rendszere kialakítására vonatkozó lehetőségeket. A tagállamok viszonylatában szintén, a civil-katonai intézményrendszer és az abban megjelenő definíció és fogalmi párhuzamok vizsgálata a gyakorlati alkalmazásra vonatkozó javaslatokat vetít előre.

A kutatási célok és hipotézisek kialakítása háttérben több vizsgálati paraméter és szempont is áll. Az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikája, az Európai Unió vezette katonai műveletek elemzése több szempontból megtörtént, ugyanakkor azok civil-katonai interakció, együttműködési relációja és a 28 tagállam szemszögéből történő elemzése átfogó komparatív elemzéssel még nem készült. Részben igazolást keresek arra, hogy milyen tapasztalatokat vonhatunk le az azonos paraméterekkel rendelkező országoktól, amelyek az EU katonai műveleteiben részt vesznek. Abban a tekintetben újszerű kimeneti pontokra számítok, amely az ország-csoportokba rendezett, és tagállami/műveleti részvételi mátrix útján kialakított paraméterek vizsgálata során keletkezik. Egy EU-28-ra vetített tagállami és országcsoport-elemzés számos fejlődési pontra mutathat rá.

Az európai biztonsági és védelmi unió alapjainak lefektetése folyamatosan halad előre. Az elmozdulást a változó biztonsági környezet, a tagállamok együttműködése, a növekvő védelmi kiadások és az Európai Unió vezette műveletek számának növekedése is fémjelzi. Az Európai Unió képes magas színvonalú műveleteket végrehajtani, a katonai műveletek száma és egyes típusai az elmúlt bő évtizedben jelentősen megnövekedtek. Új típusú műveletek jelentek meg az elmúlt bő évtizedben: az EUNAVFOR és EUTM műveletek. A meglévő és új típusú, új közegben indított katonai műveletek értékelése, a főbb típusokon belüli műveletek összevetése a jövőbeni alkalmazás hatékonyabb kialakítását eredményezheti.

A műveleteken belül a civil-katonai interakciók, együttműködés, kooperáció és koordináció fogalomtár kibővült. Megnövekedett a szereplők köre, a civil szakértelem is felértékelődött. A funkcionális szakértők bevonása az „outsourcing” – kihelyezett tevékenységekkel együtt megnövekedett, ugyanakkor a speciális (had)színtér miatt az erőforrás allokáció is kihívást jelent.

A jövőbeni képzési, kiképzési rendszerre, a funkcionális szakértelem hatékonyabb bevonására a meglévő tapasztalatok összegzése kiváló alapot nyújthat.

A tagállami, ország csoport elemzés és az ebből eredő nagyszámú paraméter összevetése alkalmazható módszereket tartalmazhat a jövőbeni stratégia kialakítására.

Az uniós szintű fellépésre vonatkozó megnövekedett képességet a tagállami védelmi erők nagyobb mértékű integrációja segíti elő, ami tovább erősíti a tagállamok közötti szolidaritást. Ezeket az erőket kihelyezik, vagy állandó jelleggel elérhetővé teszik az Európai Unió nevében történő gyors bevetés céljából. A védelmi erők tagjai rendszeresen közös katonai gyakorlatokon vesznek részt, és rendszeres továbbképzést kapnak az európai védelmi főiskolákon a stratégiai kultúrák közeledésének ösztönzése érdekében. Az európai biztonságot feltétlenül meg kell erősíteni. Ebben a tagállamok jutnak vezető szerephez, mivel ők határozzák meg és valósítják meg az európai törekvéseket az uniós intézmények támogatását élvezve. A jelenleg folyamatban lévő kezdeményezésekből egyértelműen látszik, hogy a tagállamok és az uniós intézmények már ebbe az irányba haladnak. Milyen ütemben kívánnak a tagállamok kiépíteni egy valódi európai biztonsági és védelmi uniót? Milyen mértékben hajlandók a kényszerű válaszadás helyett inkább előre felkészülni a stratégiai körülmények alakulására? Meddig terjedően tekintik az európai biztonságot európai felelősségnek?

A KUTATÁSI TÉMA ELHATÁROLÁSA

Az értekezéshez felhasznált irodalom gyűjtése és értékelése 2021. decemberig folyamatos volt, ugyanakkor a helyszíni munka szűkebb időintervallumban készült, átfogó képet nem, inkább csak kiegészítésként értékelhető adalékot adott, főként az egyes tagállamok vizsgált paramétereit tekintetében, illetve az egyes katonai műveletek gyakorlati tapasztalatait illetően. A műveletek számának változása, a tagállamok részvételi folyamata (részvétel/opt out - önkéntes kimaradás/létszám-növekedés/csökkenés) nehezítő tényezők voltak, ugyanakkor a szempontrendszer egy statikus személetet is követelve igyekezett ezt korlátok közé szorítani.

Az értekezés alapvetően a folyó, katonai Európai Unió műveletekkel foglalkozik (2010-2020 közötti időszakban), tehát a polgári, rendőri műveletek értékelését nem tartalmazza, csakúgy, mint a már lezárt műveletek elemzését sem. Nem értékeli a 6-13 hónapnál rövidebb katonai műveleteket.

KUTATÁSI MÓDSZEREK

Kutatási módszerként az indukció (egyes esetekből az általánosra való következtetés), a dedukció (következtetés az általánosról az egyesre), az analógia (hasonlóságon alapuló megegyezés), a komparatív elemzés (összehasonlítás, egyezőségek, különbségek azonosítása) lehetőségeit kívántam felhasználni. Az összehasonlítás a szerző által kiválasztott strukturált, fókuszált elemekre épül. Vizsgálataim során természetesen a szakirodalmi forrásokra és publikációkra jelentős mértékben támaszkodtam, amelyek magukban foglalták azok gyűjtését, rendszerezését, elemzését, és feldolgozását.

A műveleti terület személyes megismerése is részét képezte kutatási módszereimnek. Az esettanulmányok egy része személyes interjúk során – az EUFOR Camp butmiri bázisán két alkalommal végzett helyszíni kutatómunkával – került birtokomba. Ezek hivatkoznak objektív tényekre, de személyes tapasztalatokat, azaz szubjektív elemeket is tartalmaznak. A doktori értekezés alapjául szolgáló adatok és információ, így tehát primer és szekunder forrásokból egyaránt származnak.

Elsődleges források például a CIMIC tanfolyamokhoz tartozó számadatok, amelyeket adott intézményeknél gyűjtöttem be, illetve a személyesen készített interjúk. Utóbbi előnye, hogy aktuális és speciálisan a tudományos probléma, illetve a felállított hipotézisekre adott válaszokat segítik, azonban hátrányuk lehet, hogy az egyéni igények kielégítésére szolgáló gyűjtés miatt némileg szubjektívek, illetve időigényük, a már meglévő irodalom elemzésével szemben magasabb.

A szekunder irodalom azonban elengedhetetlen a tudományos kutatás során, és a téma mélyreható ismeretét segíti, amelyet igyekeztem, az értekezés írását megelőzően, a lehető legszélesebb körben kihasználni. A szakirodalom tanulmányozása során a témával foglalkozó szakemberek, kutatók által jegyzett publikációkat, korábbi doktori értekezéseket, kéziratokat is áttekintettem. Ezek egyrészt megalapozták a kutatási téma elhatárolását, másrészt, további nyitott kérdéseket is hagytak, nem csak számomra, hanem a következő kutató csoportok számára is.

Az összehasonlító elemzés szakirodalmi háttérét főként David Collier¹⁰, és Arend Lipjhart¹¹ hivatkozásai adták. Az összehasonlító elemzés során, előre meghatározott paraméterek mentén gyűjtött adatokkal, azokat elemezve olyan összegzési eredményt vártam, amely a felállított hipotézisekre adott válaszokat támasztja alá. Collier szerint az összehasonlítás kiváló eszköz a hipotézis igazolására, és új hipotézisek felállítására egyaránt, így ezt az eszközt és a kimeneti mátrix tervét figyelembe véve a tagállami összevetést olyan eredménynek tekinthetjük, amely önmagában is egészet alkot. Lipjhart tézisei alapján az összehasonlító módszer, főként statisztikai adatokat is figyelembe véve elősegíti a fókuszálást. A tagállamok civil-katonai intézményei, vagy műveleti részvételének vizsgálata során a költségvetés, a létszám adatok és ezek összevetése az értekezés során ezt alá is támasztja.

Az egyes esetek, mint az egyes tagállamok vizsgálata egy jelenség, vagy jelen esetben egy intézményi rendszer képességeit, működési hatékonyságát mutatja be, annak megértését segíti elő. A sokszoros esetek, jelen esetben az ország csoportok, nagyobb lehetőséget biztosítanak arra, hogy általánosságokat, egyezőségeket, és különbözőségeket fogalmazzanak meg.

A műveletek, és azok tapasztalatainak összevetése szintén meggyőzőbb eredményeket hozhatnak, mint az egyes esetekből levont konzekvenciák. Az értékelő kutatás során a sokszoros eseteket és összehasonlító paramétereket használva új ismeretszerzés, vagy új kontextusba helyezés a cél. A számadatok, az adott műveletek hivatalos weboldalairól, az Európai Külügyi Szolgálat honlapjáról, illetve a Military Balance 2021 kiadványból származnak. Továbbá az Európai Unió jogszabályainak tanulmányozása is részét képezte az alapkutatásnak.

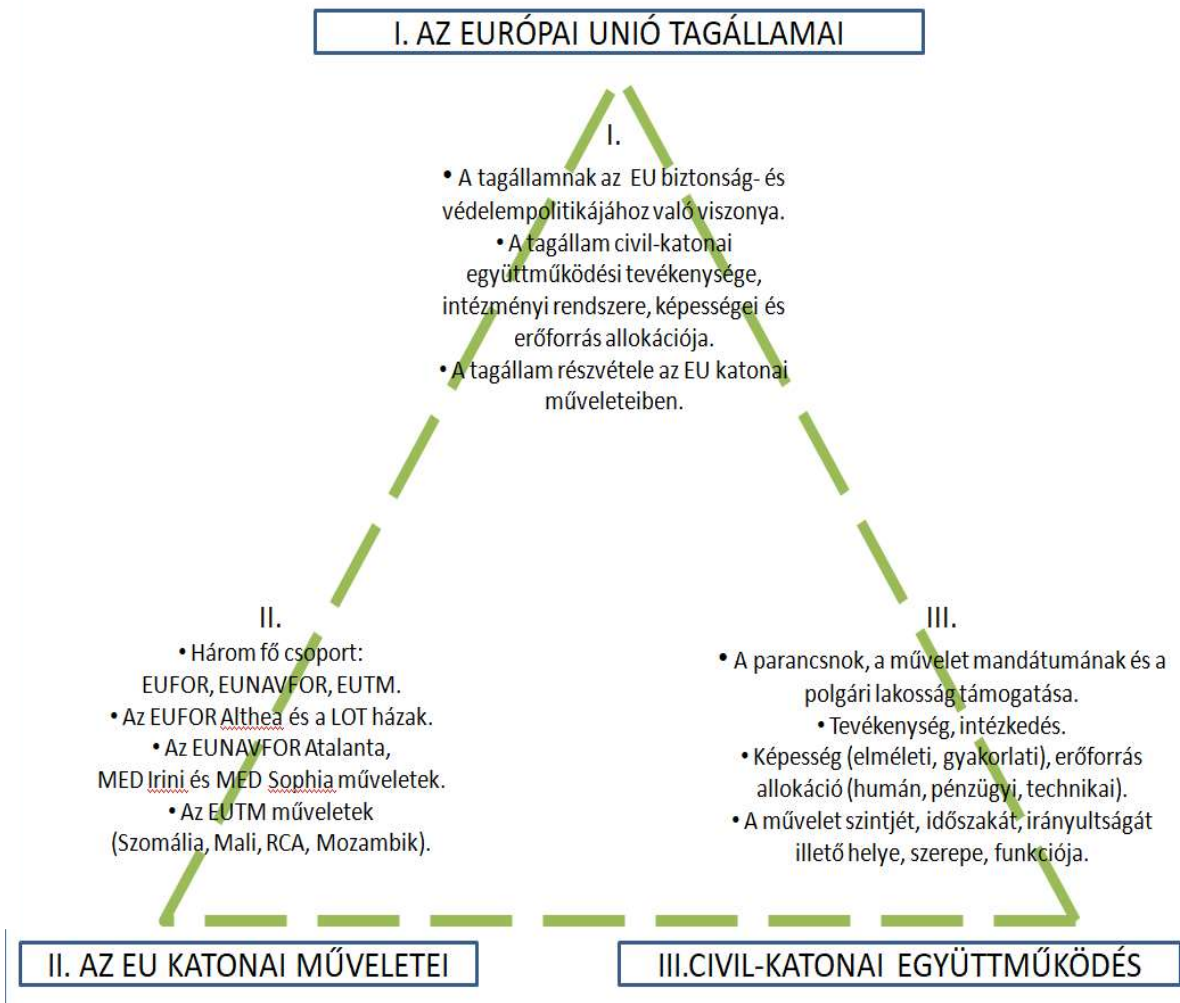
AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

¹⁰ David Collier: A comparative method, in: <https://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/u3827/APSA-TheComparativeMethod.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.02.

¹¹ Arend Lipjhart: Comparative politics and comparative method, in: <https://www.jstor.org/stable/1955513>, letöltés ideje: 2021.12.02.

Az értekezés egy háromszögben (három fejezetben) vizsgálja a kutatási célokkal összhangban felállított hipotéziseket. A háromszög csúcsán a tagállamok állnak, akik felajánlott képességeikkel támogatják a műveleteket. A tagállamok elemzése egy mátrixban mutatja meg a kül- és biztonságpolitikához való viszonyukat, a műveletekben való részvételt, a tagállam és a műveletben megvalósuló civil-katonai relációkat (tagállami szinten a civil-katonai reláció az intézmény(rendszer)t, a képességeket, az erőforrás allokációt is magába foglalja, míg műveleti szinten azt a hármas rendszert, amellyel a parancsnokot, a műveleti célt és a civil lakosságot támogatja).

A háromszög két talppontja alátámasztja a tagállami intézmény, képesség és funkciórendszert. Egyrészt a műveletekben megjelennek mindazon elemek, amelyek a képességből, erőforrás allokációból és a biztonságpolitikai kollektív rendszerhez fűződő viszonyból erednek. Másrészt a tagállami képességek, erőforrás allokáció határozza meg a művelethez való hozzájárulás mértékét és azt, hogy milyen szerepet, funkciót tud betölteni a művelet során. A másik talpponton az elméleti és gyakorlati elemek állnak, a tevékenységek és intézkedések, amelyekkel a parancsnok, a művelet mandátumában megfogalmazott célok és a polgári lakosság támogatását végre lehet hajtani a műveletek során. Továbbá itt állnak azok az intézményi és intézmény-közi eljárások, tervezési és felkészítési fázisban jelen levő intézkedések, a humán és pénzügyi erőforrásokra és allokációra vonatkozó elvek is, amelyek a CIMIC irányultság tekintetében a nemzeti sajátosságok kialakulásában szerepet játszhatnak, és azok, amelyek az EU irányultságot erősíthetik a tagállamok döntései során, a NATO-é mellett (szemben nem jellemző, és nem is ellentét, mintsem prioritás vagy hangsúly különbségről van szó).

1. számú ábra: Az értekezés felépítésének háromszöge (a szerző saját szerkesztése)

Az értekezés politikai-stratégiai szinttől, hadászati szinten át, műveleti szintig vizsgálja az Európai Unió biztonság- és védelempolitikáját, a civil-katonai elemeket, tevékenységeket és intézményrendszert. Másfelől a tagállamok viszonyát és részvételét, a különböző szintű tevékenységeken, feladatokon, funkciókon keresztül tekinti át. Az értekezés a fenti bevezetőben leírt kutatási célok és irányok, kutatási módszerek, témaelhatárolás, és hipotézisek mentén három fejezetre tagolódik.

Az első fejezet, az EU-28 tagállamának ország csoportokban történő összehasonlító elemzése. Alfejezetekben ismerteti a Balti államokat, Skandináv államokat, a Dél-Európai és Mediterrán térséget, a Kelet-közép Európai államokat, Benelux államokat, az Egyesült Királyságot és Írországot, illetve Ausztriát és Németországot. Az alfejezetek bekezdései maguk az ország elemzések, a tagállam kollektív biztonsági rendszerben elfoglalt helyét és

orientációját, civil-katonai intézményrendszerét, illetve többi között a képzés, kiképzés tekintetében releváns adatokat is tartalmazza.

Az EU-28 összehasonlító elemzést követően, kimeneti pontként, meghatározott szempontrendszer szövegesen elemzi és értékeli az országok és ország csoportok kollektív biztonsági rendszerhez és civil-katonai kapcsolatokhoz való viszonyát, EU (katonai) missziós részvételét, következtetések levonására alkalmas szerepvállalási eredményeket állítva egymás mellé. Az esszéjellegű értékelés mellett, másik kimeneti pont (output) egy olyan mátrix, amely a tagállamokat jeleníti meg a vízszintes tengelyen, az értékelési szempontrendszert a függőleges tengelyen (viszony, orientáció, intézményrendszer, funkciók, részvétel), és a táblázatkoordináta egymástól jól elkülöníthető, néhány választási lehetőségre szűkítő formában jeleníti meg a szempontrendszerre adott válaszokat. Az első fejezet arányaiban a legnagyobb, itt van a legtöbb vizsgált elem, és a hangsúlyeltolódást az oldalszám tekintetében a tagállamok száma, a vizsgált műveletek és vizsgálati paraméterek száma indokolja.

A második fejezet az Európai Unió által vezetett műveletek ismertetése, azon belül is a 2010-2020 közt folyó, katonai műveleteké. A műveletek általános ismertetésén túl, részleteiben kitér a fejezet a civil-katonai relációkra, feladatokra, tevékenységekre, funkciókra egyaránt. A műveletek három fő csoportban is összehasonlítási alapot kapnak: azaz EUFOR, EUNAVFOR (haditengerészeti) és EUTM (kiképző) műveletek. A tapasztalatok értékelésén túl, a jövőbeni fejlesztési irányokra és szempontokra is kitér ez a fejezet, a civil-katonai relációk esetében kutatási célokat és irányokat összegezve, ugyanakkor részben nyitva hagyva.

A harmadik fejezet az civil-katonai interakciók, civil-katonai kapcsolatok, illetve együttműködés (CIMIC) és koordináció (CMCO) fogalomtárának ismertetése, az elméleti és gyakorlati elemek kibontása. A CIMIC elkülöníthető felosztásai többi között irányultsága, a művelet szintje, időszaka szerint. Funkciók (polgári-katonai kapcsolattartás, saját erők támogatása, civil környezet támogatása), képesség (elméleti, fizikai, felkészítési), feladatok (kommunikáció, koordináció, információgyűjtés, elemzés, értékelés, műveleti tervezés, lebonyolítás, utómunka) ismertetése.

Az értekezés fejezetenkénti megállapításokkal és a hipotézisek igazolásával zárul. Tartalmazza a kutatási eredmények hasznosíthatóságára vonatkozó ajánlásokat és zárszót. Ezt követően foglalnak helyet a mellékletek és jegyzékek, felhasznált irodalom jegyzéke, ábrajegyzék és a szerző, a témában írt, illetve teljes publikációs jegyzéke.

I. FEJEZET: EU-28 TAGÁLLAMI ELEMZÉSEK

Az Európai Unió az 1990-es évek, és a Balkáni-válság hatására ismerte fel, hogy a közös kül- és biztonságpolitika mellett közös védelempolitikára is szüksége van, amelynek alapjait a Lisszaboni szerződéssel le is fektették. Az eszköztár is bővült, először a kül- és biztonságpolitikai képviselő, majd a szorosan hozzá kapcsolódó Európai Külügyi Szolgálat felállításával. Az Európai Biztonsági Stratégia (ESS), a katonai műveletek területén, az intézkedések, célok és folyamatok alapidokumentumává alakult, és mutatta az Európai Unió globális szereplővé válását is. Az Európai Biztonsági Stratégia céljai közt stratégiai elemként szerepel, hogy a fenyegetésekre, közösen, válaszolni kell. Az Európai Unió tagállamainak a kül- és biztonságpolitikához, illetve védelempolitikához fűződő viszonya ezért ezekben az években sokat változhatott. A fenyegetésekre való készen állást hangsúlyozva az Európai Biztonsági Stratégia kiemelte, hogy nem csak katonai jellegű eseményekre kell felkészülni, ugyanakkor a katonai eszközök fejlesztése és rendelkezésre állása elengedhetetlen. A katonai jellegű műveletekben azonban civil eszközök is jócskán szerepelnek, és a civil-katonai interakciókhoz való nemzeti, nemzetközi viszony, mint az Európai közös biztonság- és védelempolitikát támogató eszköz itt előtérbe kerül.¹²

Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikai vonalának erősödését az arra fordított anyagi erőforrások is mutatják. 2010-2013 között az emelkedés még nem volt olyan szignifikáns (2010/251, 2011/303, 2012/3030, 2013/321 millió euró)¹³, azonban a 2014-2020-ra előirányozott költségvetés, amelyből az EU- vezette missziókat, illetve az EU missziókhöz rendelt főképviseleket is finanszírozzák emelkedő tendenciát mutatnak. A CFSP költségvetése 2014-ben 314 millió euró, 2015-ben 321 millió euró, 2016-ban 327 millió euró, 2017-ben 334 millió euró, míg 2020-ra már 354 millió euróra emelkedett.¹⁴

A költségvetés biztosítása mellett a megfelelően képzett és jól tervezett létszám szükséges a művelethez, de a konfliktus-kezeléshez a bizalomépítés is szükséges, ahol a civil-katonai kapcsolatok hozzájárulnak a stabilitás és biztonság növeléséhez. Az Európai Unió a fokozott

¹² Christian Platzer: Az EU biztonsági stratégiája és Észak-Afrika, in: Nemzet és Biztonság, 2011. december, pp. 18-19., in: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/christian_platzer-az_eu_biztonsagi_strategijaja_es_Eszak_afrika_.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹³ https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/5.3_CFSP_Budget.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.

¹⁴ YES Yearbook of EUISS, Yearbook for the European Security 2016, p.56. Table 2.1: Heading 4. CFSP 2014-2020, in: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/YES_2016_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04. Daniel Fiott – Vassilis Theodosopoulos: Yearbook for the European Security 2020, YES 2020 Yearbook of EUISS. in: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/YES_2020.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.

képesség és fokozott aktivitás elvét vallva a tagállamokat arra próbálta felkészíteni, hogy rugalmas, közösen használt eszközök és képességek birtokában járuljanak hozzá a közös fenyegetés-elemzés és elhárítás megvalósításához. A nagyobb koherencia kitételhez, miszerint együtt erősebbek vagyunk szintén szükséges, hogy az Európai Unió tagállamainak külpolitikai tevékenysége összehangolt legyen. Az Európai Unió tagállamainak kül- és biztonság, illetve védelempolitikához való viszonya ezért is képezi vizsgálatom tárgyát. Az Európai Unió egyre inkább komparatív előnyökre is szert tett. Annak ellenére, hogy az elmúlt dekádban az EU-vezette műveletek általában rövidek, és viszonylag kis létszámmal végrehajtottak voltak, az Európai Unió bebizonyította, hogy akar és képes műveleti spektrumát szélesíteni, műveleteit egyedül végrehajtani. A műveletek továbbra is az alacsony, és közepes intenzitású területen maradtak, ugyanakkor a földrajzi régió szélesedett, amelyben az Európai Unió kilépett szűken vett illetékességi területén, és szomszédságán.

Az Európai Unió olyan területeken bizonyította hatékony műveleti képességét, ahol az ENSZ intézményével szemben is komparatív előnyre tett szert (pl. Koszovó, Grúzia). Korábbi tevékenységi köréhez képest új, speciális hozzájárulási elemeket is hozzá tudott tenni (pl. haditengerészeti műveletek: EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR Med Sophia és Med Irini). Ezzel együtt a geográfiai határokat is szélesítette, amelyen műveleti képességeit tette próbára (pl. Afrika szarva, Sahel övezet). A biztonsági szektor reformját illetően is nagy lépéseket tett, amelyek a rendőri, jogi területeket érintették először, majd a katonai műveletek során is egyre szélesedtek. A diplomácia és a civil szakértők bevonása is hatékonyan járult hozzá és szélesedő tevékenységi körként kerültek a műveleti célok elérésének hatékony eszköztárába. Attól függetlenül, hogy nem magas intenzitású műveletekről van szó, az EU vitathatatlanul vállalt kockázatot így is. Az EU-vezette műveletek nem egyedülállóként, mint kizárólag művelet értékelhetőek csak, hanem regionális, hosszú távú politikai, együttműködési eszközként is.¹⁵ Ugyanakkor az EU-nak meg kell küzdenie a régió belül migrációs, gazdasági, és tucat más problémával is, amelyek a műveleti képességeket időszakosan hibernálják.¹⁶ Az egyes országok az Európai Unió közösséghez való viszonya, a kül- és biztonság, illetve védelempolitikához való viszonya és hozzájárulása, a felajánlott erőforrások, haderő, eszközök,

¹⁵ Hadewych Hazelet: The added value of CSDP operations, ISSUE Brief, in:

https://ciaotest.cc.columbia.edu/pbei/wcu/0029424/f_0029424_23874.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.

¹⁶ Joe Coelmont: CSDP: there is something there were not before, in:

http://www.egmontinstitute.be/publication_article/csdp-there-is-something-there-that-was-not-there-before/, letöltés ideje: 2021.12.06.

a PESCO-ban való részvétel, felajánlás és támogatások, a civil-katonai együttműködés, koordináció és kooperáció intézményei és az e körökben ellátott tevékenység eltérhetnek egymástól. Ezt vizsgálva további következtetések vonhatóak le az EU civil-katonai interakcióinak, együttműködéseinek differenciáltságára vonatkozóan.

Az országokat csoportokban vizsgáltam, egyrészt területi elhelyezkedésük szerint, másrészt a történelmi vagy geopolitikai csoportosulási mintáik alapján. A skandináv államok, a balti államok, a mediterrán térség, vagy kelet-közép Európa országait volt a legkönnyebb csoportosítani. Voltak olyan tagállamok – mint pl. Ausztria és Németország, vagy Írország és Nagy Britannia – amelyeket nyelvterületük azonossága vagy hasonlósága alapján szintén rendezni lehetett. Ugyanakkor bizonyos államoknak nehezen találtam megfelelő csoportot. A csoportosítás egyrésztől tehát már alkalmazott, bevett szokások, másrészt a szerző saját megítélése alapján történt.

Minden tagállam, illetve csoport során az alábbiakat vizsgáltam:

- 1) az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához, illetve védelempolitikájához való viszonyt (annak fejlődésével, esetleges változásaival együtt),
- 2) a civil-katonai relációkhoz kapcsolódó intézményi, tevékenységi, képességbeli tendenciákat,
- 3) az EU- vezette missziókban való részvételt és az azok során értékelhető civil-katonai együttműködést, tevékenységet, funkciókat.

Végeredmény egy mátrix felállítása, amely következtetések levonására alkalmas, továbbá a fenti paramétereket kiegészítő, azokat tovább bontó, részletesebb szempontrendszer alapján került kialakításra és elemezhető tovább igény szerint.

A kiválasztott szempontok a teljesség igénye nélkül jelennek meg, bizonyos tagállamok esetében, azok nem nyilvánosan hozzáférhető, korlátozott volta miatt hiányosak lehetnek. Az összevetés, végül több esetben nem az összes tagállamra, csak esetleg nagyobb hányadukra vetítve lehetséges. A tagállamok, ország csoportok kutatási szakaszai időben kissé eltértek egymástól, de a legfrissebb elérhető biztonság és védelempolitikai dokumentumokat, illetve a Military Balance 2021-es adatait tartalmazzák.

I.1. BALTI ÁLLAMOK

A balti államok: Észtország, Lettország és Litvánia kül- és biztonságpolitikája történelmi tapasztalataik párhuzamossága és viszonylagos egyezősége miatt hasonló irányokat, trendeket mutat. Mindhárman hangsúlyozzák, hogy nem függetlenné váltak, hanem visszaállt régi állapotuk, azaz két évtizednyi függetlenség után 1940-ben a Szovjetunióhoz csatolták őket, s ezt a függetlenségüket állították vissza annak szétesése után, 1991-ben. A balti államok Európai Unió csatlakozási tárgyalásai 1998-tól 2002-ig tartottak, és mindhárom állam 2004-ben vált az EU tagjává. Kiemelkedett azonban hármójuk közül Észtország, aki a többiekhez képest gyorsabban haladt a csatlakozási tárgyalások során. A balti államok EU csatlakozása azért is nagy eredmény, mert a többi volt szovjet-tagköztársaságot tekintve, szegényesebb kezdő pozícióban voltak, és geopolitikai státuszuk is ingatagabb volt. A közös kül- és biztonság, illetve védelempolitika tekintetében a balti államok, a kormányköziség mellett foglalnak állást, és ebben a britekkel egy oldalon álltak. A kormányköziséget megfelelő együttműködési formának látják a biztonságpolitika területén. A kormányközi együttműködés praktikus, átlátható, a védelmi ipar területén pedig a protekcionizmus helyett a versenyképesség növekedését segíti elő. Emellett a haderőreform költséghatékonyabb irányba terelését és a megváltozott kihívásokra való naprakészebb felkészülést is segíti.¹⁷ A csatlakozás óta, a balti államokban az Európai Unió támogatottsága egyre nő. A politikai pártok jó része EU-párti, a balti államok parlamentjei mind ratifikálták az Európai Alkotmányos Szerződést.

Mindhárman támogatják Törökország EU felé közeledését is, mert Törökország globális szerepe egyre nő. Támogatják a Nyugat-Balkán, és Ukrajna csatlakozási szándékait is, hiszen biztonságpolitikai szempontból az Európai Unió érdeke, hogy minél több ország tagja legyen. Az európai védelmi együttműködést és missziós részvételt illetően, a balti államok politikai pártjai külön kezelik a NATO és EU-ügyeket, és a vitafórumokon a központi kérdés a transzatlanti reláció körül kap figyelmet, ugyanakkor mindkét ügy-csoport fontos nemzeti biztonsági kérdés is. A transzatlanti reláció, mindhárom állam nemzeti prioritása az érdekeket illetően. A közvélemény felé a jobb és baloldali pártok sem kérdőjelezik meg a védelmi kooperáció fontosságát.

¹⁷ Jevgenia Viktorova: From ESDI to ESDP and beyond: preparation of a case study (Estonia), Estonian School of Diplomacy, in: <https://www.etis.ee/Portal/Publications/Display/3191ee84-4e1b-4adf-86f1-53f229db20aa>, letöltés ideje: 2021.12.06.

Az elmúlt évtizedben az Európai Unió védelempolitika is egyre hangsúlyosabb szerepet, és egyre nagyobb támogatottságot kapott. A műveleti kérdések vitásabb kérdések, mint az általános biztonság és védelempolitikai ügyek, de ennek oka a korlátozott kapacitásban keresendő. Néhány politikus és újságíró szkeptikusan áll a missziók legitimitása, szükségessége, kimentének pozitív volta mellé, és a közvélemény is osztja ezt a nézetet.¹⁸

Észtország (2011-ig) és Litvánia (2014-ig) változó létszámmal részt vett az EUFOR Althea műveletben, Lettország nem vett részt a műveletben. Az EUNAVFOR Atalanta műveletben 1-1 fővel mindhárom balti tagállam részt vesz. Az EUNAVFOR MED Sophia műveletben Litvánia 20-25 fővel vett részt¹⁹, az EUNAVFOR Iriniben 2020-tól mindhárom balti állam egy-egy fővel részt vesz²⁰. Az EUTM Szomália műveletben a balti államok nem vesznek részt. EUTM Mali: ebben a műveletben Észtország 10 fővel, Lettország 3 fővel, Litvánia 2 fővel vesz részt.²¹ Az EUTM RCA műveletben: Litvánia egy fővel vett részt 2019-ben²², 2021-ben 2 fővel.²³

I.1.1. ÉSZTORSZÁG

Az észt haderő alapja a Kaitsevégi, amely a haderőnemek, azaz a Maavégi (szárazföldi haderőnem), a Merevégi (haditengerészeti haderőnem), az Őhuvégi (légierő haderőnem) és a paramilitáris nemzeti gárda (Kaitseliit) neveinek összeolvadásából ered.²⁴ A nemzeti katonai

¹⁸ Andreas Kasekamp – Viljar Veebel: Overcoming doubts: The Baltic states and ESDP, in: <http://kms1.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/.../2.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.06.

¹⁹ https://kam.lt/en/international_cooperation_1089/international_operations_and_training_missions.html, letöltés ideje: 2021.12.07.

²⁰ <https://www.operationirini.eu/operation-eunavformed-irini-operation-sets-sail/>, letöltés ideje: 2021.12.07., Estonia to contribute troops to EU's new Irini mission, in: <https://kaitseministeerium.ee/en/news/estonia-contribute-troops-eus-new-irini-mission>, letöltés ideje: 2021.12.06.

²¹ Military Balance 2021. p.99, p.121., p.123.

²² The Lithuanian Armed Forces joins the European Union Training Mission in the Central African Republic, in: https://kam.lt/en/news_1098/current_issues/the_lithuanian_armed_forces_joins_the_european_union_training_mission_in_the_central_african_republic?_cf_chl_jschl_tk_=0eedc57104906359eff105c7, letöltés ideje: 2021.12.07.

²³ Military Balance 2021. p.99, p.121., p.123., https://kam.lt/en/international_cooperation_1089/international_operations_and_training_missions.html, letöltés ideje: 2021.12.07.

²⁴ <https://mil.ee/uksused/>, <https://mil.ee/uksused/maavagi/>, <https://mil.ee/uksused/ohuvagi/>, <https://mil.ee/uksused/merevagi/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

stratégia alapja az állam függetlenségének és szuverenitásának garantálása, illetve a NATO és EU missziós kapacitás növelése és az interoperabilitás fokozása.²⁵

Hadserege: Vegyes haderő: 7100 fő aktív (kb. 3200 sorozott, amely létszámot 2026-ig 4000-re kívánják növelni, a többi hivatásos) + 17500 fő tartalékos.²⁶

A haderő a költségvetésére szánt összeget nemzetközi katonai műveletekben való részvételre, légi bázisfejlesztésre, a sorozott állomány létszámának fenntartására fordítják. A 2017-2026-os Védelmi Fejlesztési Terv azt irányozza elő, hogy a védelmi költségvetés 40%-át a következő évtizedben beszerzésre és építési tevékenységek biztosítására kell fordítani. A fennmaradó összeg a mindennapi működési és személyügyi költségek finanszírozását szolgálja.²⁷

Európai Unió csatlakozás dátuma: 2004. Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához és védelempolitikájához való viszony: a későn csatlakozottak hátránya, hogy egy már kialakult koncepcióba érkeznek, s a változtatás nehezebb, mintha annak megalapozásától részese. Észtország az EU biztonság- és védelempolitikai együttműködéseire már annak viszonylag kiforrt lépcsőfokán csatlakozott, és a másik két balti állammal együtt így azok az elemek, amelyeket az együttműködésből hiányol már nehezen, vagy legalábbis lassan integrálhatóak, a már meglévő rendszerbe. Ugyanakkor teljes elkötelezettséggel, és támogatással részt vesz a CFSP és ESDP munkájában. Nemzeti Biztonsági Koncepciójában²⁸ a közös döntésre, közös akciókra, főleg a nemzetközi fegyveres konfliktus megelőzésre és kríziskezelésre fekteti a hangsúlyt. Biztonság-politikájának ezért szerves részét képezi a nemzetközi műveletekben való részvétele, mind euro-atlanti, mind Európai Unió relációban.

Missziós részvétel: rendőri és katonai missziós részvétele is jelentős. Haderejének kb. 8%-át állomásoztatja nemzetközi missziókban, összesen 200-250 főt.²⁹ Az EU vezette katonai műveletekben való részvétel: EUFOR Althea, EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR Irini, EUTM Mali.

²⁵ Military Balance. p.98.

²⁶ Military Balance p. 98.

²⁷ Estonian Military Defence 2026. in:

https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/rkak2026-a6-spreads_eng-v6.pdf,
letöltés ideje: 2021.12.07.

²⁸ National Security Concept of Estonia, 2017., in:

https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_security_concept_2017_0.pdf,
letöltés ideje: 2021.12.07.

²⁹ Opeartions abroad. in: <https://mil.ee/en/defence-forces/operations-abroad/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

Civil-Katonai Együttműködési (CIMIC) doktrína és intézmény: saját CIMIC doktrínája nincsen, a NATO CIMIC dokumentum és szervezet az alapja ez irányú tevékenységének és képzésének. Ugyanakkor az Európai Unió CMCO (Civil-Military Coordination) is integrált része katonai felkészítésének. Legfontosabb katonai felsőoktatási intézménye, és CIMIC oktatási központja a tartui, Észt Nemzetvédelmi Főiskola (Kaitsvaae Ühendatud Õppeasutused). A tiszti és tiszthelyettesi képzésnek is része a CIMIC. A tisztek alapképzése három év (Bsc képzés - Basic of sciences, alapképzés), amelyet két év kiegészítő képzéssel (Msc mesterképzés - Master of sciences) lehet megfejezni. A felsőfokú tisztképzésnek Észtországban két további lehetősége van, tiszteknek és főtiszteknek is specializációs tanfolyamokon. Tartuban működik Észtország, és a balti régió másik nagy képző intézménye, a BALTDEFCOL (Baltic Defence College) – Balti Védelmi Egyetem. A 90-es években szükségessé vált egy nyugati típusú katonai képzésre, és a BALTDEFCOL nemcsak nemzeti, hanem regionális szinten is ennek egyik vezető intézménye lett. Mind NATO, mind EU missziós felkészítés folyik a tartui egyetemen, illetve rövid, specializált, többiek között CIMIC tanfolyamok is megtalálhatóak képzési programjában.³⁰ A CIMIC megítélése, és műveleti tapasztalatok értékelése kapcsán, egy felmérés, egytől ötig terjedő skálán 3.75-re értékelte a CIMIC műveleti hatékonyságát Észtországban. A civil és katonai résztvevők fele-fele arányban értékelték, hogy felkészítésük megfelelően megtörtént a műveletre, amely messze elmarad más EU tagállamok hasonló értékelésétől.³¹

I.1.2. LETTORSZÁG

Lettország fővárosa, Riga, a Baltikum legnagyobb városa. A balti államok közül elsőként kezdte meg a csatlakozási tárgyalásokat az Európai Unióval. Hadserege: 6250 fő sorozott + 11000 fő tartalékos.³² Európai Unió csatlakozás dátuma: 2004. Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához és védelempolitikájához való viszonyának jellemzői: az Európai Unióhoz való csatlakozásban szerepet játszott az a tény, hogy bár Európában a katonai

³⁰ Baltic Defence College. in: <https://www.baltdefcol.org/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

³¹ Aleksandr Dusman – Ugné Petruskaitė – Asta Rinkeviciūtė- Lina Strupinskienė – Ruk Zupancic: Civil-Military Cooperation in Conflict and Post-Conflict Operations: Learning from the Lithuanian, Slovenian and Estonian Experiences. pp. 65-77. in: https://issuu.com/ceoe_pao/docs/20120101_uc_cimic-in- post -conflic, letöltés ideje: 2021.12.07.

³² Military Balance 2021 p.121.

fenyegetés esélye szinte kizárható, egy esetleges konfliktus esetén, egy komolyabb biztonsági kihívással, egyedül nem tud megbirkózni az állam. A nyugati típusú hadsereg, honvédelmi minisztérium, és katonai felsőoktatási rendszer a kilencvenes években jött létre Lettorszáiban. Tizenöt év alatt, a folyamatos átalakulás és fejlesztések eredményeként, jól képzett, szervezett, NATO és EU-kompatibilis fegyveres erő jött létre az országban. Nemzeti biztonsági stratégiájában Lettország az EU által meghatározott kockázatokat, fenyegetéseket és kihívásokat elemezve alakította ki védelmi rendszerét.³³ Stratégiai koncepcióját (csak) 2008-ban alakította ki – VAK 2008 – négy évvel EU és NATO csatlakozása után. Ebben elkötelezettsége a közös védelem iránt megmutatkozik, és műveleti szerepvállalásában is kifejeződik.³⁴ Nemzeti Védelmi Koncepciója (2016, 2020) négy pilléren nyugszik: hadsereg, kollektív védelem, NATO, EU és nemzetközi kooperáció, bilaterális katonai együttműködések. Missziós részvétel: 1996 óta vállal nemzetközi missziós feladatokat. Az Európai Unió, katonai műveletekben való részvétele: EUFOR Althea, EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia, EUNAVFOR MED Irini, EUTM Mali, EUTM RCA.

Civil-Katonai Együttműködési (CIMIC) doktrína és intézmény: a lett Védelmi Minisztérium honlapján külön kiemelik a CIMIC jelentőségét. Az Európai Unió polgári-katonai koordinációs tevékenysége, a konfliktus alatti és utáni stabilizációs szerepe a biztonság- és védelempolitikai állandó napirendi pontja. A válságkezelés átfogó megközelítésére irányuló, a polgári és katonai személyzetre vonatkozó iránymutatások kerültek szélesebb körű értelmezés alá kerültek az elmúlt években, illetve az információ-áramlás és információ-csere hatékonyságának növelése is a CIMIC tevékenység során jelentősebb szerepet kapott. Jelenleg a munka a képességek fejlesztése és az intézményi együttműködés irányában halad tovább. Lettország támogatja a polgári-katonai koordináció fejlesztését, hiszen a tapasztalat azt mutatja, hogy a válságkezelés során összehangolt tevékenységre van szükség a két oldal között. Az, ez irányú kezdeményezésekben és végrehajtásban is, aktív résztvevő. A lett védelmi minisztérium a polgári-katonai együttműködés tapasztalatait folyamatosan dolgozza fel.

³³ Kārlis Krēslīņš: Defense of the Latvia, past, present and future. in: [kreslins.lv/box/files/defense_of_the_latvia_tartu.doc](https://www.kreslins.lv/box/files/defense_of_the_latvia_tartu.doc), letöltés ideje: 2021.12.06.

³⁴ State Defence Concept (2020). in: <https://www.fpri.org/article/2020/06/latvias-new-state-defense-concept/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

I.1.3. LITVÁNIA

Litvánia a leg délibb fekvésű, egyben a legnagyobb és a legnépesebb balti állam. A megszállt területek közül Litvánia volt az első köztársaság, mely elszakadt a Szovjetuniótól. Hadserege: 22000 fő sorozott + 7100 fő tartalékos.³⁵

Európai Unió csatlakozás dátuma: 2004. Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához és védelempolitikájához való viszony: Litvánia kül- és biztonságpolitikájában nehéz választás elé került. Segítse-e az Amerikai Egyesült Államok globális hegemoniájának erősödését vagy az Európai Unió tagállamok egyensúlyozó szerepét növelje inkább.

A 2017 Fehér Könyv³⁶: mind a NATO, mind az Európai Unió elkötelezettséget prioritásként kezeli, és egy optimális modellt keres a két szövetségi tagság megőrzésére, és fenntartására, azaz a duplikációk elkerülését. Vilnius érdekelt abban, hogy az Amerikai Egyesült Államok, Európa stratégiai partnereként megmaradjon. Miután Litvánia EU-tag lett a közös döntésekben messzemenően részt kívánt venni. Az Európai Unió bővítésében és az integráció mélyítésében is érdekelt. Az ESDP-ben, mint a biztonságot garantáló eszközt látja. Egy hatékony EU krízis-menedzsment rendszer esetén a stabilitást és biztonságot garantáló eszköz lehet. Főként a kis országok számára az Európai Unió Hadseregcsoportja (EU Battlegroup – EU BG, 5-10 napon belül bevethető és 30-120 napig fenntartható, gyors reagálású harccsoport, 1500-2200 fővel, 6000 km-es rádiuszban) részvétel kitörési pontot jelent, és a döntéshozatali mechanizmusban való részvételi lehetőség növelését is. Érdekei terén, Litvánia a figyelmet jobban Moldova és Grúzia felé tudja fordítani. A hatékony ESDP lehetőség, hogy Oroszországot a nyugattal való kooperációra serkentse. Az EU BG mellett az EU gyorsreagálású erőben való részvétel jelentős Litvánia részéről. A nemzeti biztonsági stratégiában is megjelennek a nemzetközi, biztonsági szervezetek felé lefektetett elkötelezettségek, és az ezzel összhangba állított nemzeti képességfejlesztési tervek, elsősorban a krízis-menedzsment képességek, és nemzetközi missziós részvételhez szükséges kapacitások kialakítása.

Missziós részvétel: mind a nemzeti biztonsági stratégia, mind a fehér könyv, a nemzeti, regionális és globális biztonság és stabilitás érdekében kifejezi a nemzetközi missziós részvétel

³⁵ Military Balance 2021. p.123.

³⁶ White Paper, Lithuanian Defence Policy 2017. p.21. in: https://kam.lt/en/defence_policy_1053/important_documents/the_white_paper_on_lithuanian_defence_policy.html, letöltés ideje: 2021.12.07.

fontosságát. A műveleti felkészülésre regionális képzéseket, NATO és EU tréningeket is igénybe vesz. Fontos a műveletben résztvevő katonák rotációja, a felkészülés, bevetés, pihentetés megfelelő folyamatainak szervezése, lebonyolítása. Nemzetközi missziókban összesen kb. 200 fővel vesz részt. Az Európai Unió katonai műveleteiben való részvétele: EUFOR Althea, EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia és Iridi, EUTM Mali.

Civil-Katonai Együttműködési (CIMIC) doktrína és intézmény: a nemzeti katonai stratégia kiemeli a civilek bevonását a védelempolitikába. A civilek védelempolitikai részvétele önkéntes, ezért annak rentábilisnak kell lennie és vonzó lehetőséget kell kínálnia a jelentkező számára. A honvédelmi minisztérium szorosan együttműködik az oktatási és tudományos minisztériummal, és a honvédelmi nevelésre is nagy hangsúlyt fektet, hogy a katonai műveletekbe bevonandó civil szakértők képzését, felkészültségét a speciális, műveleti területi munkára megalapozza. A Jonas Zemaitis Katonai Akadémia, hivatásos tisztek és civil szakértők számára is kínál nemzeti és nemzetközi felkészítéseket. A legmodernebb technika és tanítási módszerek alkalmazásával készítik fel CIMIC funkcionális szakértőket. A képzés részben akár távoktatás keretében is elvégezhető. Ennek hatékonysága abban rejlik, hogy a tanuló számára megadja annak a lehetőségét, hogy otthonában tanulhasson, a kommunikáció pedig a számítástechnikai eszközök igénybevételével történhet.³⁷ Az alapképzés civil szakértők számára, a nemzeti védelmi dokumentumokat és struktúrát ismerteti meg, illetve háborús topográfiát, nemzetközi humanitárius jogot, hadijogot, taktikát, információ védelmi elemeket és természetesen CIMIC ismereteket is tartalmaz.

A CIMIC műveleti hatékonyságát, egy katonák és civilek közt is zajló felmérés során, egytől ötig terjedő skálán, a megkérdezettek átlagosan 3.98-ra értékelték, a civilek 4.0, a katonák 3.86-ra. Ebben az értékelésben a CIMIC terv, annak követése, a műveletre történő felkészítés és kiképzés is szerepelt. A műveleti terv követését és a felkészítést 100%-osra értékelték mind a civil, mind a katonai résztvevők. A civil és katonai résztvevők azonban meglehetősen eltérően értékelték a kooperációs tervet, illetve azt, hogy mennyire volt közös a kiképzés a civilek és katonák számára. A civil, funkcionális szakértői résztvevők jóval a katonai értékelés alatt véleményezték ezeket a pontokat. A katonai támogatás létjogosultságát és

³⁷ The General Jonas Zemaitis Military Academy of Lithuania. in: <http://www.lka.lt/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

hatékonyágát azonban mindkét fél azonos szinten értékelte. A civil támogatásban a katonai oldal a civileket jobbnak értékelte, mint a civilek saját magukat.³⁸

I.1.4. BALTI ÁLLAMOK EGYÜTTMŰKÖDÉSEI

A három balti állam trilaterális együttműködési formában, több védelmi, kooperációs intézményben is társul. Közös védelmi tárgyú megbeszélésekkel kezdődött, majd szakosodott védelmi együttműködésű fórumokkal és szervezetekkel zárult a folyamat. Az első közös, észlett-litván katonai hadgyakorlatra 1994-ben került sor Észtországban³⁹

1994-ben megalakult a BALBAT (Baltic Battalion)⁴⁰ – gyalogos zászlóalj, nemzetközi béketámogató műveletek támogatására. Vezető nemzete Lettország. Vezető támogató országa: Dánia. A BALBAT 2003-ig működött, 2007-ben leváltotta a BALBAT-2. A BALTNET (Baltic Air Surveillance Network)⁴¹ – légtér-figyelési együttműködés, és radar-hálózat. Segíti a nemzetközi civil-katonai együttműködést a légi közlekedési, légtér ellenőrzési területeken. Vezető nemzete Litvánia. Vezető támogató országa: Norvégia. A BALTRON (Baltic Naval Squadron)⁴² – haditengerészeti erő akna-mentesítő képességekkel. Vezető nemzete Észtország, vezető támogató országa pedig Németország. A BALTDEFCOL⁴³ (Baltic Defence College), Észtországban (Tartu) működő, de mindhárom balti ország számára felsőfokú, katonai képzéseket nyújtó, oktatási, képzési, kiképzési intézmény. Vezető nemzete: Észtország, vezető támogató nemzete Svédország. A balti államok nemcsak egymással, hanem a skandináv államokkal, Németországgal, Lengyelországgal, és Ukrajnával is keresik a kapcsolatot. Litvániának különösen erős történelmi és kulturális kapcsolata van Lengyelországgal, amelyet tripartit rendszerben Ukrajnával is bővíteni kíván. A LITPOLBAT (Lithuanian-Polish Peacekeeping Battalion) – litván-lengyel békefenntartó zászlóalj feladatainak kiterjesztése folyamatos. A balti államok magas szintű szakértelemmel és technikai színvonalon látnak el tengeri

³⁸ Approaches to CIMIC, in: Aleksandr Dusman – Ugné Petruskaitė – Asta Rinkeviciūtė- Lina Strupinskienė - Ruk Zupancic: Civil-Military Cooperation in Conflict and Post-Conflict Operations: Learning from the Lithuanian, Slovenian and Estonian Experiences. pp. 38-47. in: https://issuu.com/ccoe_pao/docs/20120101_uc_cimic-in_post_conflic, letöltés ideje: 2021.12.07.

³⁹ Aims of the Baltic military cooperation, MoD, Public Relations Service, in: <https://mil.ee/en/defence-forces/international-co-operation/aims-of-the-baltic-military-co-operation/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴⁰ <http://www.vm.ee/en/baltic-defence-co-operation#4>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴¹ <http://www.mil.ee/en/defence-forces/international-co-operation/baltnet>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴² <https://vm.ee/en/baltic-defence-co-operation#5>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴³ <https://vm.ee/en/baltic-defence-co-operation#7>, letöltés ideje: 2021.12.07.

aknamentesítést, és orvosi segítségnyújtásban is kiemelkedő szerepük van.⁴⁴ A balti országok CIMIC területén történő összefogására és fejlesztésére kialakított elképzelés 2016-ban tovább bővült a Baltic CIMIC Kezdeményezés⁴⁵ 2016-tal, amelyben Litvánia továbbra is Nemzeti Önkéntes Erőiből adja civil-katonai erőit, akik hagyományos kiképzésük mellett CIMIC kiegészítő képzésben is részesülnek. 2018-ban Baltic CIMIC Challenge Simulation néven tartott tanfolyam és gyakorlat többretegű súrlódási pontok mentén, összetett döntéshozatali, kockázatértékelési, társadalmi szempontokat is figyelembe vevő kísérleti stratégia az optimális cselekvési irányokat hivatott meghatározni,⁴⁶ és egyben Lettország (illetve Riga városa) lett a COOE CIMIC „szatellit” tanfolyamok vendéglátó országa, amelyek során civil-katonai interakciókat szolgáló képességek átfogó megértése kap hangsúlyt. Észtország pedig, mint a COOE egyik szakértő állama, a Kaitseliit (Észk Védelmi Liga⁴⁷) körülbelül 25 000 fős állományával az egyik legaktívabb állama az együttműködésnek.

I.2. SKANDINÁV ÁLLAMOK

A vizsgált államok: Dánia, Finnország és Svédország. A skandináv államok közül Norvégia nem tagja az Európai Uniónak. Az EUFOR Altheában Dánia, élve az úgynevezett önkéntes kimaradás (opt out) lehetőségével nem vett részt. Finnország korábban részt vett (legutóbb: 2012-ben 5 fővel), Svédország (legutóbb: 2016-ban 2 fővel), jelenleg azonban egyik skandináv tagállam sem vesz részt az EUFOR Altheában. Az EUNAVFOR Atalanta műveletében Finnország, korábban: 2012-ben 3 fő törzstiszttel vett részt, jelenleg azonban egyik skandináv tagállam sem vesz részt a műveletben.⁴⁸ Az EUTM Szómáliai műveletében Svédország 9 fővel, Finnország 10 fővel, Dánia opt-outtal élve nem vesz részt⁴⁹. Az EUTM Mali műveletében Svédország 6 fővel (2016-ban: 10 fő), Finnország 12 fővel vett részt, Dánia opt-out lehetőséggel nem vett részt.⁵⁰

⁴⁴ Kestutis Paulauskas, “The Baltics: from nation states to member states,” Occasional Paper no. 62., European Union Institute for Security Studies, pp. 3-47., in:

<https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/occ62.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴⁵ <http://www.cimic-coe.org/about-cimic/the-baltic-nato-cimic-initiative-2016/baltic-nato-cimic-initiative-2016-reviewed/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴⁶ Natalia Wojtowicz: Baltic CIMIC Challenge Simulation. in:

https://www.researchgate.net/publication/323628332_Baltic_CIMIC_Challenge_Simulation, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴⁷ <http://www.kaitseliit.ee/en>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁴⁸ Military Balance 2012, 2016, 2021.

⁴⁹ Council Decision 2020/2032, in: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020D2032&from=EN>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁵⁰ Military Balance 2021, p. 98., p. 101., pp. 149-150.

I.2.1. DÁNIA

Az ország csatlakozása az Európai Unióhoz: 1973. Hadereje: vegyes haderő, 15400 fő sorozott plusz 44200 tartalékosból áll⁵¹. Dánia egyike azon országoknak, amelyek éltek/élnek az önkéntes kimaradás (opt-out) lehetőségével az Európai Unió szabályozásának több területén is. Ezek között az egyik fontos terület a közös védelempolitika: Dánia nem vesz részt EU-vezette katonai műveletben, de egyéb támogatást, hozzájárulást, felszerelést sem köteles adni ezekhez a műveletekhez⁵². Az Edinbourghi megállapodás értelmében Dánia nem vett részt a közös akciók kidolgozási- és implementációs eljárásában sem, csak megfigyelői státusza van.⁵³

Helle Thorning-Schmidt - Dánia első női miniszterelnöke, szociáldemokrata politikus - kormánya felvetette, hogy az „opt-out” további fenntartásáról népszavazást írjanak ki.⁵⁴ 2015-ben a referendum eredményeképpen a lakosság 53%-a, az opt-out fenntartását elutasította a bel- és igazságügyi együttműködések terén.⁵⁵ 2000-ben Dánia referendumon visszautasította az euró bevezetését, élt az önkéntes kimaradás lehetőségével. A kül- és biztonságpolitikát érintően az opt-out maradt, illetve a második Lars Løkke Rasmussen kormány alatt, opt in-re árnyalták (2019). Ennek keretében Dánia továbbra is élhet az önkéntes kimaradással, de egyedileg is dönthet úgy, hogy valamihez mégis csatlakozik (case-base opt-in). Tehát nem hagy fel az opt-out lehetőséggel, és az opt-in talán vonzóbbnak is tűnhet, egy akadálya azért mégis van. Parlamenti 5/6-os többség szükséges hozzá.⁵⁶ Dániának az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához, illetve védelempolitikájához való viszonyát jellemzi, hogy: a közös kül- és biztonságpolitikát, az 1993-as Maastrichti szerződésben ratifikált önálló pillér-státusz óta, a dán külpolitika szerves részeként kezeli. Dánia a kül- és biztonságpolitikai, védelempolitikai

Clara Sophie Cramer – Ulrike Franke: Ambiguous alliance: neutrality, opt-outs and European Defence, Essay Collection 2021, in: <https://ecfr.eu/publication/ambiguous-alliance-neutrality-opt-outs-and-european-defence/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁵¹ Military Balance 2021. p. 98.

⁵² C 202/298 jegyzőkönyv Dánia helyzetéről, in: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/PRO/22&from=HU>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁵³ The Danish opt-outs from the EU cooperation, in: <https://www.thedanishparliament.dk/en/eu-information-centre/the-danish-opt-outs-from-eu-cooperation>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁵⁴ Arthur Besseley: Denmark believes no poll needed to join treaty.in: <http://www.irishtimes.com/newspaper/world/2012/0113/1224310194386.html>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁵⁵ <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/tam-s-ibolya/vote-of-no-confidence-explaining-danish-eu-referendum>, letöltés ideje: 2021.12.07.

⁵⁶ uo.

munkacsoportok mindegyikében részt vesz, egyetlenegyét kivéve. Ez a kivétel az Európai Védelmi Ügynökség (EDA – European Defence Agency).⁵⁷ A külügyi, biztonságpolitikai és védelempolitikai munkacsoportokban az „opt-out” lehetőségek fenntartása mellett vesznek részt, és a legtöbb ilyen munkacsoportban civil képviselők, általában nagyköveti pozícióban vállalnak tisztséget.

A kül- és biztonságpolitikához való viszonya pozitív, míg minden a védelempolitikához való szorosabb elkötelezettséghez, makacs távolságtartással viszonyul. Vajon, a dán fegyveres erő kapacitás-hiányában keresendő a válasz erre a távolmaradásra? Vagy a közvéleményben? A közvélemény az idő múlásával egyre inkább pozitívan áll a védelempolitikai elkötelezettség mellé, azaz a közvéleményben „már” nem igazán kereshető ennek oka. A korábban említett referendumok, és azok eredménye ebben a témában ékes bizonyítékként szolgál. A fegyveres erő kapacitása terén sem találni igazán megalapozott választ a kérdésre. Azaz nem gazdasági, hanem inkább politikai, amely a korábbi liberális-konzervatív kormány (Det Konservative Folkeparti) programjában keresendő. Az őket leváltó szociáldemokraták ugyanis (Socialdemokraterne/Social-demokratiet) ennek a távolságtartásnak a feloldását tűzték ki. Sőt ennél korábban, már Anders Fogh Rasmussen miniszterelnök is hangot adott ez irányú törekvéseknek.

A kül- és biztonságpolitikához, illetve védelempolitikához való viszony vizsgálatakor tehát a politikai, gazdasági, katonai oldalt is vizsgálat tárgyává kell venni, de a közvélemény álláspontja is olyan szempont, amelyet lehetőség esetén szintén figyelemmel kell kísérni. Dánia esetében az önkéntes kimaradás, a paraméterek összefonódását jól mutatja. Mindegyik oldalról egyszerre közelíthetőek meg, leginkább a távol-maradásának okai. Amikor az Európai Unió, első önálló missziói megindultak, azokban Dánia nem kívánt részt venni, azok a programok pedig, amelyekben részt vett volna (pl. a Horvátországi aknamentesítő program), nem képezték az Európai Unió megállapodások részét.

Dánia ennek inkább szimbolikus, mint praktikus jelentőséget tulajdonít. A szimbolikus jelentőség abban áll, hogy Dánia, az elmúlt két évtizedekben a haderejét a krízis-övezetekben való bevetésre alkalmas irányban fejlesztette, és a többnemzeti erőkből való részvételnek való megfelelés irányában is magas szintű elvárásoknak tesz eleget. Civil résztvevőből, egyre inkább stratégiai résztvevővé kíván válni, amelyet az egyidejűleg, missziókban bevethető katonák

⁵⁷ <http://www.eda.europa.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

száma is fémjelez. Finnországhoz hasonlóan, a nemzetközi missziós részvétel arányát 2000 főben határozza meg. Összevetve ezt a számot az ország lakosságával (5.6 millió fő), az arányt tekintve, az egyik vezető ország, amely magas létszámot állomásoztat nemzetközi missziókban.

A dán külügyminisztérium által megfogalmazott alapelvekben is megjelenik, hogy a nemzetközi, missziós szerepvállalás, a béketámogató műveletekhez való hozzájárulás. A közvélemény oldaláról ennek támogatása az elmúlt egy évtizedben erős volt, a biztonságpolitikai kérdéseket a dán közvélemény központinak vélte. Azonban a védelempolitika terén úgy gondolta, hogy a túlzott fegyverkezés, és nagy létszámú haderő kerülendő. A közvéleményt befolyásolják azok a tényezők is, amelyek az állam, illetve nemzet, és az Európai Unió hatása, a nemzeti identitás közötti indikátorokra hatnak. A közvélemény, a korábbiakhoz viszonyított nyitási szándéka ellenére is, inkább azt vallja, hogy egy közös európai haderőben a dánok nem kötelezhetőek szolgálatra. Az euro szkeptikus vitákban márpedig a közös, európai haderő központi téma. Az „opt-out” viszont nem semlegességet, el-nem-kötelezettséget jelent csupán, hanem hosszú távon elszigeteltséget is, izolálódást a többi tagállamtól. Az „opt-out” lehetőségével élve Dánia, nem vesz részt Európai Unió missziókban. NATO és ENSZ műveletek esetén, a dán parlamentnek lehetősége van dönteni erőinek bevetéséről. Az elmúlt évek külügyminiszterei és védelmi miniszterei, egyenesen nonszensznek nevezték, és kézzelfogható hátrányokat emlegettek a dán nemzetre nézve, hogy az egyik szervezet esetében igen, míg a másokban nem támogatja ugyanazt a tevékenységet.

Civil-Katonai Együttműködési (CIMIC) doktrína és intézmény: Dánia elsődleges CIMIC doktrínája a NATO AJP-3.19⁵⁸, amelyet a dán védelmi parancsnokság dokumentumai egészítenek ki. A képesség-fejlesztések, a NATO sztenderdeken alapulnak. A CIMIC képességek műveleti alkalmazása és fejlesztése prioritást élvez. Kiterjedt kapcsolatrendszere van civil ügynökségekkel, csak úgy, mint humanitárius segítségnyújtó szervezetekkel, és részese a Világélelmezési Programnak (World Food Programme). A CIMIC intézménye és állománya vegyes rendszerű, aktív, tartalékos és készenléti erőket is magába foglalja. CIMIC-PSYOPS századán belül speciális CIMIC alegységek vannak, amelyekbe mindenholnan

⁵⁸ NATO Standard AJP-3.19, in: <https://vdocument.in/nato-standard-ajp-319-allied-joint-nato-standard-ajp-319-allied-joint-doctrine.html>, letöltés ideje: 2021.12.07.

toboroznak, és az egység tagjai speciális kiképzést kapnak, ami az intézményt tekintve vegyes rendszer. A tisztek számára a tisztképzésen, a katonai akadémián, a civil-katonai együttműködés integrált felkészítő anyag.⁵⁹

A dán kormány elindította a samtænknings-kezdeményezést, amely elemezte a civil-katonai együttműködés rendszerét, különböző módszereit, és annak harmonizációs folyamatait. Az összehangolt tervezés és cselekvés révén az a cél, hogy szükség esetén a katonai erő, és a civil szervezetek megfelelően tudják segíteni a humanitárius munkát. Dánia esetében a CIMIC doktrína erősen nemzeti hatásokra alapoz. Egyrészt, az AJP-3.19-ből veszi át a központi területeket (pl. civil kormányzás, civil infrastruktúra), és a feladatokat (pl. haderő támogatása, civil környezet támogatása). Másrészt, a szervezeti struktúra egy részét (civil-katonai összekötő hálózat, független CIMIC szervezet, amely a haderő-szervezet integrált része) már nemzeti sajátosságok jellemzik. Jellegzetessége többi közt, hogy a toborzás nem misszió specifikus, hanem állandó, és mind civil, mind tartalékos, és hivatásos állományból is folyamatos.

I.2.2. FINNORSZÁG

Finnország az egyetlen nem-NATO tag, Európai Unió tagállam, amely szomszédos Oroszországgal. Hadserege vegyes haderő: 23800 fő hivatásos tisztből, és 216000 fő tartalékosból áll⁶⁰. Tartalékosok bevethetőek missziókban. Európai Unió csatlakozásának dátuma: 1995.

Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához és védelempolitikájához való viszony: Finnország kezdettől támogatta a kül- és biztonságpolitikai, védelempolitikai együttműködést, és aktív részt vállalt annak fejlesztésében is. Finnország hisz a kohéziós erőben, amely az Európai Uniót hatékonyabb kormányközi együttműködések felé terelheti, ugyanakkor felismerte, hogy tagállamok megosztottak a kül- és védelempolitikai kérdések területén, amelyek Finnországnak is problémát okozhatnak. Finnország a reciprocitásban is hisz, azaz számít arra, hogy az Európai Unió és annak tagállamai szükség esetén támogatásukat adják, ugyanakkor elkötelezettsége a kül- és védelempolitika felé nem határtalan. A határokat egyrészt a finanszírozási keret korlátai szabják meg, másrészt, maga az kül- és

⁵⁹Jessica Larsen – Christine Nissen: Stepping up synergies of the Danish comprehensive approach. in: <https://www.diis.dk/node/21451>, letöltés ideje: 2021.12.12.

⁶⁰ Military Balance 2021. p. 99.

védelempolitika hatékonysága és megtérülése az, amelyhez való elkötelezettsége nehézkes. Semlegességi politikáját a nem-elkötelezettség irányába mozdítva tudja inkább érdekeit kifejezni, de a gyakorlatiasság mentén tisztában van azzal, hogy feladatot kell vállalni a nemzetközi válság-kezelésben. Ez az ideológiai változás a haderő átalakítására is rányomja bélyegét, és a sorozás helyett, egyre inkább, a professzionális haderőre teszi át a hangsúlyt. Továbbá, a távolmaradásnak ez a formája az Európai Unió Alkotmányos Szerződésében is kifejeződik, mivel Finnország a fokozott együttműködési záradékot, egy konstruktív tartózkodási záradék kiegészítésével javasolta összefűlni, amely úgy engedi meg, a katonai akcióktól való távolmaradást egy tagállam részére, hogy az másokat ne akadályozzon. A finn alkotmány, az európai vonalat követi, amely több hatalmat ad a nemzeti parlamentnek, és amelynek a döntési jogköre széles a biztonságpolitikai kérdésekben. Ugyanakkor a finn külügy bizalommal van az Európai Unió iránt, és úgy véli az hozzáadott értékkel bír a nemzeti politikához. Az, hogy 1995-ben Finnország miért csatlakozott az Európai Unióhoz mai napig, gyakorta feltett kérdés, és vitatott, hogy abban gazdasági szempontok, avagy biztonságpolitikai szempontok álltak az első helyen. Mauno Koivisto, korábbi, finn elnök, memoárjában úgy vélekedik, hogy a biztonságpolitikai szempontok vezérelték a csatlakozást, és nem gazdaságiak.⁶¹ A biztonságot erősítő tényezők fontos eleme: a missziós részvétel, amely főleg a petersbergi feladatokra koncentrál, azaz békefenntartó és béketeremtő feladatok, harci alakulatok válságkezelési feladatai, kutatás-mentés, humanitárius segítség-nyújtás. A finn közvélemény támogatja a békefenntartó, humanitárius missziókat, a finn lakosság a nemzethatáron kívüli missziók esetében is úgy gondolja, hogy azok az ország biztonságát növelik. 2013-ban még 463 fővel 2016-ban már csak 8 fővel, 2017-ben 5 fővel vett részt, jelenleg azonban nem résztvevője az EUFOR Altheának. Az EUNAVFOR Atalantában 2008-2016 között aktív volt - 2011-ben közel 200 fővel részt vett - majd elhagyta a műveletet.⁶² Az EUNAVFOR MED Sophia (8 fő, 2015)⁶³ és Irini műveletekben is szerepet vállalt Finnország.

61

Mauno Koivisto: Witness to history - Memoirs of Mauno Koivisto, president of Finland 1982-1994, C. Hurst and Co., London, 1997, ISBN 0-8093-2045-2, in: https://books.google.hu/books?id=Dt5FtJUMCsYC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, chapter six, the doors open pp. 245-246.

⁶² Finland to leave operation Atalanta. in: <https://puolustusvoimat.fi/en/-/1951215/suomi-poistuu-operaatio-atalantasta>, letöltés ideje: 2021.12.12.

⁶³ Finland's participation in Mediterranean crisis management operation. in: https://valtioneuvosto.fi/en/-/suomen-osallistuminen-kriisinhallintaoperaatioon-valimerella-ukraina-seka-syyria-irak-ja-isil-esilla-tp-utva-ssa?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616&_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_languageId=en_US, letöltés ideje: 2021.12.12

Az EUTM Szomália műveletében 10, az EUTM Mali műveletében 12 fővel van jelen. A törvény az egyidejűleg, békefenntartó műveletekben bevethető (katonai) létszámot 2000 főben maximalizálja. Ugyanakkor a katonai és civil műveletekben több mint 120 funkcionális szakértővel is jelen volt az elmúlt évtizedben. A finn tartalékosok is bevonhatók a műveletekbe. Az önkéntes tartalékos részvétel a tengerentúli műveletekben igen népszerű, egyrészt a képzés alatti támogatás, másrészt a kapcsolódó családtámogatási rendszer miatt. Az önkéntes tartalékos nők további juttatásokban is részesülnek, amellyel azt kívánják kompenzálni, hogy ők saját személyes holmijukat és alsóneműjüket, s nem kincstárit kapnak. A CIMIC, funkcionális szakértők terén nyújtja a legszélesebb arányú műveletbe vonást a tartalékosoknak.

I.2.3. SVÉDORSZÁG

Svédország 1995-ben csatlakozott az Európai Unióhoz. Területét tekintve, a harmadik legnagyobb ország az Európai Unióban. 1814 óta békeidőben, el-nem kötelezett, háborúban semleges. Az 1850 és 1910 közötti éhínségben egymillió svéd emigrált, főleg az Amerikai Egyesült Államokba. Chicagóban például több svéd élt akkoriban, mint Göteborgban. Az első és második világháborúban német befolyás alatt állt, bár hivatalosan semleges volt. Támogatta a finn és norvég ellenállást, és akadályozta a dán zsidók deportálását koncentrációs táborokba, többiek között, a diplomata Raoul Wallenberg közreműködésével. Mint semleges ország, kívül maradt a NATO és Varsói Szerződés paktumain. Ennek ellenére, részt vesz egyes hadgyakorlatokban, illetve kiterjedt védelmi-ipari megállapodásai vannak NATO és EU tagállamokkal. Az EU által szponzorált békefenntartó missziókat támogatja részvételével Bosznia-Hercegovinában Hadserege: 14600 fős professzionális haderő, plusz 10000 fő tartalékos⁶⁴. Az elmúlt években a sorozott férfiak száma csökkent, míg a tartalékosoké nőtt. A női tartalékosok száma folyamatosan növekszik.

Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikájához és védelempolitikájához való viszonya: Svédország külpolitikája egyedülálló, lévén semleges, mégis bizonyos békefenntartó missziókban részt vállal, és a védelmi-ipari érdekeltségei is kiterjedtek az EU tagállamokban (pl. SAAB). Az, hogy a nemzeti politika, mennyire szab gátat a biztonság- és védelempolitikai együttműködésnek, és hogy annak fejlődési irányai hova mutatnak a jövőben, az több, de leginkább két dologtól függ. Egyrészt, a nemzeti, másrészt, az EU kül- és biztonságpolitika

⁶⁴ Military Balance 2021. p. 148.

irányától, és annak lehetséges változásairól, fejlődési tendenciáitól. Mindkettő hatással van egymásra, ha az egyik vált, a másik vele tart, vagy éppen ellene szegül. Az ESDP összetételéből, politikai és katonai célkitűzéseiből adott ország, mindig azt húzza alá, a mellé áll vehemensen, amely nemzeti érdekeit és értékeit, adott időszakban, legjobban képviseli, és így tesz Svédország is. Svédország az EUFOR katonai műveletekben az alábbiak szerint vesz részt: EUFOR Althea műveletben néhány fővel a szarajevói főhadiszálláson képviseltette magát, illetve két LOT ház (Doboj, Prnjavor) üzemeltetésében is részt vett. Jelenleg nem részese a műveletnek.

Az EUNAVFOR Atalanta műveletében öt alkalommal vett részt (2017-ig). Az EUNAVFOR MED Sophia és Irini műveletekben is részt vállalt, az EUTM Szomália műveletében 9 fővel, az EUTM Mali misszióban pedig 6 fővel képviselteti magát.

Civil-Katonai Együttműködési (CIMIC) doktrína és intézmény: Svédországnak nincs nemzeti definíciója a CIMIC-re, a NATO és EU koncepciót implementálta rendszerébe. Jelentős a NATO és NORDIC Védelmi Szövetség keretprogramjaiban való részvétele a civil-katonai együttműködés terén. Nincs külön CIMIC egysége, de hangsúlyt fektet a nemzetközi együttműködésekre, és a CIMIC terén számos nemzetközi együttműködése van, és jó az összekötő tiszti hálózata is. A CIMIC feladatokra, speciálisan toboroz, missziós felkészítése CIMIC területén nemzeti szinten, magas színvonalon történik. Az alap tréning után, speciális, funkcionális tréningjei is vannak, amelyeknek integrált része a válság-kezelés, civil-katonai interakciók is. Főleg a Folk Bernadotte Akadémián (FBA) képzik a CIMIC tiszteket, és évente VIKING néven megtartják, azt a hadgyakorlatot, amely a civil környezetre is nagymértékben fókuszál. Az FBA tanfolyamai között, nemzetközi részvétellel Európai Unió Civil-Katonai Koordinációs (CMCO) tanfolyam is van, amelyet tisztek, illetve civilek számára is meghirdetnek. A tanfolyam központi témája: az EU civil-katonai együttműködése és koordinációja, szerepe és CSDP missziós jelentősége.⁶⁵

A VIKING hadgyakorlat célja, megismertetni és megértetni a katonákkal a civil dimenziót béketámogató művelet során. Az elmúlt évek VIKING hadműveletei, és műveleti területen szerzett tapasztalok összegyűjtésével, és feldolgozásával a civil reláció egyre szélesebb

65

Folk Bernadotte Academy, Training, Civil-Military Cooperation in CSDP operations, in: <https://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/symposium0710/FBA.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.12.

kontextusba került, és alkalmazási területén folyamatos az előrelépés. A VIKING hadgyakorlat évente 1800-2500 résztvevő, 25-50 nemzet képviselőjében és jelentős nem-kormányzati szervezeti (35-40) jelenléttel kerül megrendezésre. A VIKING hadgyakorlat hatékony terepe a nemzetközi képzés, kiképezés, és oktatási rendszernek is, és elősegíti a jobb kooperációt a civil szervezetekkel.⁶⁶

FOLK BERNADOTTE AKADEMIA ÉS SWEDINT

Az Európai Unió által vezetett EUTM Mali és EUTM Szomáliai kiképző misszióinak tapasztalatait a svédok a felkészítő kiképzés tekintetében elég vegyesen értékelik. Helené Lackenbauer and Michael Jonsson által készített⁶⁷ interjúk alapján az EUTM instruktorok közül mindössze néhányan kaptak megfelelő felkészítést. Az emberi jogok tekintetében (HRG - Human Rights Generation, Emberi Jogi Generációs „kihívások”) ismereteiket hiányosnak találták. 2010 és 2012 között az EUTM Szomália keretében 3029 főt képeztek ki, köztük 24 fő nőt, akik parancsnoki pozíciót és harcoló alakulatban is szerepet vállalhatnak. A nők részvétele miatt a kiképzők nemi tudatossági képzése különösen fontos lett volna, ennek hiányát csak később, az értékelés során ismerték fel, és ennek nyomán építették be a későbbi kiképzési tervbe. A CIMIC területén, az új műveleti területeken, az Európai Unió tagállamok eszme-rendszerétől, kulturális, társadalmi berendezkedésétől eltérő területeken folyó munka során is egyértelmű, hogy egy dinamikusan fejlődő területről van szó, amelynek folyamatos értékelése, a jövő CIMIC képességeinek, és doktrínáinak alakulása, alakítása tekintetében is fontos tényező. Az oktatók szakmai elismertségét is negatívan befolyásolta a kiképzendő állomány róluk alkotott véleménye, amelyet később, a hiányosság pótlásával sikerült helyreállítani. Annak okát is vizsgálták, miért csak a kiképző állomány egy része kapta meg a megfelelő felkészítést, az miért nem volt egységes. Kiderült, hogy a rotáció során, bizonyos instruktorok egyénileg, míg mások egység részeként kerültek a missziós területre.⁶⁸ A kiképzők kiképzése (ToT – Training of trainers) és a tolmácsokkal történő együttműködésre való felkészítésük, a helyi lakossággal történő kommunikáció (a kiképzendő állomány is helyi lakosokból kerül ki)

⁶⁶ Viking18. in: <https://www.forsvarsmakten.se/en/activities/exercises/viking-18/>, letöltés ideje: 2021.12.12.

⁶⁷ Helené Lackenbauer and Michael Jonsson: Implementing UNSCR 1325 in Capacity Building Missions – EUTM-Mali and EUTM-Somalia, FOI-R-3925-SE, ISSN 1650-1924, 3.3. Predeployment pp. 19-21, 3.4. Experiences from ISAF and EUTM missions pp. 21-25.

⁶⁸ Helené Lackenbauer and Michael Jonsson: Implementing UNSCR 1325 in Capacity Building Missions – A study of NTM-Afghanistan, EUTM-Mali and EUTM-Somalia, FOI-R-3925-SE, ISSN 1650-1924, 3.3. Predeployment p. 20.

megfelelő ismertetése nyilvánvalóan fontos része a missziót megelőző felkészítésnek. A Svéd Haderő Nemzetközi Központja (SWEDINT - Swedish Armed Forces International Center) által tartott CIMIC felkészítő tanfolyamok az EU, NATO, ENSZ által vezetett béketámogató műveleti missziós felkészülés keretében szerveződnek. A tanfolyamon a rendőrségi állomány, a fegyveres állományából kikerülő személyek, illetve civilek is részt vehetnek, hogy megismerjék a civil-katonai együttműködés dimenzióit. Béketámogató műveleti részvétel nem előfeltétele a tanfolyami részvételnek. A tanfolyam interaktív, a résztvevők szerepjáték és virtuális valóságban létrehozott (VRX – Virtual Reality Exercise) gyakorlat során elemzik, értékelik és próbálják ki a CIMIC célokat. A Folk Bernadotte Akadémia (FBA, Stockholm) és a Svéd Haderő Nemzetközi Központja (Arlende, Stockholmtól 30 km)⁶⁹ CIMIC tanfolyamai is nagyon népszerűek, és mindenütt angol a munkanyelv. A női trénerképzés és a női szerepekkel, jogokkal foglalkozó modulok a gyakorlati tapasztalatok alapján szerves részét képezik a kialakított tanfolyami programoknak.

A GENAD (Gender Advisor Course, nők szerepével, nők jogaival foglalkozó tanácsadó) és GTOT (Gender Training of the Trainers, Női kiképzők kiképzési tanfolyama) a SWEDINT fontos tanfolyamai.⁷⁰ A CIMIC helyzetértékelés része a nők helyzetének, szerepének vizsgálata, és ahol az európai kultúrkörteől és vallási szokásoktól eltérő a nők szerepe, ott különösen fontos terület a nők életkörülményeinek vizsgálata. A műveleti területen működő CIMIC központoknak is különösen kell ügyelniük arra, hogy a helyi szokások figyelembevételével fogadják a nőket, és semmilyen nyelvi, nemi, vallási különbségtétel a központot felkeresők között nem merülhessen fel. A pártatlanság elvével azonosulva minden korlátozásra irányuló tényezőt ki kell iktatni. A CIMIC tevékenység és az azzal szorosan összefonódó GENAD és PSYOPS olyan eszközök⁷¹ a parancsnok kezében, amelyekkel kapcsolatokat alakíthat ki, tárgyalási alapokat képezhet, és a megfelelő mederbe terelt kommunikációs folyamatot fenntarthatja a lakossággal, a helyi szervezetekkel és intézményekkel, a kormányzati és nem kormányzati résztvevőkkel egyaránt. Maga az Európai Unió is már korán felismerte a „Gender”-rel (társadalmi nem) kapcsolatos tennivalókat, és

⁶⁹ <http://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/about-swedint/location-and-facilities/>, letöltés ideje: 2021.12.13.

⁷⁰ <https://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/courses-at-swedint-and-how-to-apply/> letöltés ideje: 2021.12.13.

⁷¹ Padányi József: A CIMIC kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere és a PSYOPS, in: <https://docplayer.hu/6413469-Padanyi-jozsef-zmne-hu.html>, letöltés ideje: 2021.12.13.

beépítette azt fő politikai irányvonalába⁷², majd később a szakpolitikákba egyaránt. Mindezen elveket és a CIMIC nemzeti alapjait egy kézikönyv foglalja össze (Handbook civil-militaar samverkam)⁷³.

Az Európai Biztonsági és Védelmi Kollégiummal (ESDC – European Security and Defence College)⁷⁴ együttműködve a Folk Bernadotte Akadémia (FBA), az Európai Unió más tagállamaival költséghatékony módon, az EU értékeket hangsúlyozva igyekszik felkészíteni egyéneket és csoportokat az EU missziós területeire történő bevetés előtt. Ez stratégiai és taktikai célokat is egyaránt tartalmaz, és az EU közösségi politikáit, az egységes fellépést és munkakörnyezeti kultúráit is előtérbe helyezi. A tanfolyamok általános tartalmakon túl, specializált elemeket is tartalmaznak, függően attól, mely műveleti területre irányul a felkészítés. Az alapelemek az EU kül- és biztonság, illetve védelempolitikai mechanizmusát, döntési folyamatát, az emberi jogokat, a nők jogait, a biztonsági aspektusokat, az információ áramlás menetét, illetve a jelentések írását és továbbítási rendszerét tartalmazza. A specifikus terület az adott műveleti térség gazdasági, társadalmi, politikai, katonai szegmenseit veszi figyelembe, és felkészíti a bevetésre kerülő civil, illetve katonai állomány tagjait azokban a lehetséges helyzetekben, konfliktusokban, amelyek rájuk várnak az elkövetkező hónapok során. Az állomány tagjai kikerülhetnek a hivatásos, szerződéses állományból, illetve civil szervezetektől egyaránt. A szállást és ellátást a tanfolyam idejére a küldő szervezet finanszírozza.

I.2.4. SKANDINÁV ÁLLAMOK EGYÜTTMŰKÖDÉSEI

Az Európai Unió, skandináv tagállamok viszonya az európai kül- és védelempolitikához, annak 1999-es indulása óta kevés elmozdulást mutat a kormányköziségtől a szupranacionalitás felé vezető úton. Ennek több oka is van. A legjelentősebb a nemzeti értékek és érdekek védelme, amely a közösségi politikát megelőzve, akadályozza annak kiterjedését. A kisebb országok esetében, ezen felül fennáll annak a veszélye, hogy a közösségi érdekek előtérbe engedése esetén, túlszabályozottság terheivel kénytelen a tagállam megküzdeni. Ennek kiküszöbölésére, ugyan megvan a vétőjog lehetősége, de mégis egy-egy negatív tapasztalat akadályozza a

⁷² European Institute of Gender Equality. in: <http://eige.europa.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.13.

⁷³ Civil-militaar samverkam. in: <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-samv-2016.pdf>

⁷⁴ <https://esdc.europa.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.13.

kormányköziségből való kiugrás lehetőségét. Habár a szerepvállalással egyenes arányban az EU- vezette hadműveletek hitelessége, és a nemzetközi elfogadottsága egyre nő, még mindig vitatott, hogy egyedül mennyire képes az Európai Unió válságkezelési gyakorlata fejleszteni saját lehetőségeit. A skandináv országok közötti együttműködés nem új-keletű. A földrajzi közelség mellett történelmük részben azonos alakulása, a nyelv és kultúra bizonyos hasonlóságai politikai és katonai együttműködésre sarkallták a félsziget országait. A '60-as évektől a NORDSAMFN, majd azt leváltva, a '90-es évektől a NORDCAPS és utódja, 2009-től a NORDEFECO szervezetében egyesültek a korábbi, „északi” védelmi szövetségek és szervezetek. Végül, a NORDEFECO-ba olvadt a NORDAC és NORDSUP is. Az Európai Unió csatlakozással a feladatok és célok is kibővültek. Az elsődleges cél természetesen a nemzeti védelem, az országok közötti együttműködés erősítése, de a szinergia és közös megoldások keresése is.

2018-ban a skandináv (nordic) védelmi miniszterek aláírták a Vision 2025 keretprogramot, mely túlmegy a regionális kereteken és az alapvető célkitűzéseken. Közös cél a műveleti hatékonyság növelése, a haderő minőségének emelése, az összhaderőnemi, többnemzeti műveletekben való részvételre való jobb felkészülés, az interoperabilitás fejlesztése, a technikai, védelmi-ipari együttműködések előmozdítása, és a jövőbeni kooperáció további fejlesztési lehetőségeinek elemzése, kidolgozása. A béke és biztonság záloga az együttműködésben rejlik, és a költséghatékony, fenntartható egységek alapjai is a gazdasági- politikai-védelmi szövetségekben vannak.⁷⁵ A NATO, ENSZ és Európai Unió műveletekre való felkészülés a skandináv országokban a nemzetin túl a NORDEFECO szervezetén belül is történik. A NORDEFECO együttműködési területei (COPAs – Areas of Cooperation) felölelik az alábbi területeket: stratégiai fejlesztés, képességfejlesztés, humán erőforrás fejlesztés, képzés és kiképzés fejlesztése, műveleti hatékonyság növelése. Időspektrumát tekintve különböző időtartamokra fókuszál ezeken a területeken. Míg a stratégiai fejlesztés a következő egy-két évtizedre koncentrálna, addig a műveleti fejlesztés a jelenleg zajló hadműveletek tapasztalatait feldolgozva a közeljövőre irányítja figyelmét. A NORDEFECO CIMIC képzéseket is tart Dánia vezetésével, amely a résztvevőkkel megismerteti a CIMIC eszközeit, feladatait és tevékenységét, illetve annak átfogó rendszerét. Az általános ismereteken túl, az aktuális, missziós tapasztalatokat is megismerteti a résztvevőkkel. A tanfolyamok célja,

⁷⁵ Nordic Defence Cooperation, Facts about Nordefco, History and background, in: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>, letöltés ideje: 2021.12.13.

hogy az alapismeretek, és művelet-orientált tudnivalók elsajátítása utána a hallgató (katona vagy civil egyaránt) képes legyen ellátni CIMIC feladatát civil ügynökség, katonai egység, vagy főhadiszállás keretein belül béketámogató műveletekben. A tanfolyamok szervezésében a SWEDINT, FINCENT is részt vesz. A SWEDINT⁷⁶ egyéneket és csoportokat – fegyveres területi és civil oldalról egyaránt – készít fel béketámogató műveleti missziókra. METT (Mobile Education and Training Team) mobil oktató és kiképző csoportjai külföldi kiképzéseket, illetve műveleti területen felkészítő és egyedi képzéseket tudnak tartani. A SWEDINT-nek saját civil-katonai kapcsolatokra felkészítő tanfolyamai is vannak, amelyben a médiával való kapcsolatot, a tolmácsokkal való munkát, a részt vevő civil és katonai szervek közti különbségeket és egyezőségeket mutatják be, oktatják, és egészítik ki virtuális valóság gyakorlatokkal (VRX), és terepgyakorlással egyaránt. A VRX gyakorlatok során, az ADIMA (A day in the mission area - egy nap missziós területen) fedőnevű gyakorlat⁷⁷, az elméleti tudnivalókat egy szimulációs, szerepjátékkal egybekötött, a modern technika felhasználásával irányított konfliktus-utáni helyzetet kell a résztvevőknek megoldaniuk. A Finn Fegyveres Erők Nemzetközi Központja, a FINCENT (Finnish Armed Forces International Center) a SWEDINT-hez hasonlóan képzéseket tart, többiek között Koordináció és Kooperáció témakörében, Nyugat-Balkáni megfigyelőknek szánt speciális felkészítéssel, illetve „Finnek Ugandában” tapasztalatok feldolgozása területén. Ezek ugyan nem Európai Unió műveleti felkészítések, de a tapasztalatok ettől függetlenül ott is jól hasznosíthatóak, hiszen a földrajzi terület ismerete, a konfliktus típus, és a missziós feladatok nagyon hasonlóak. Az Európai Unió műveleti tapasztalatokat kétoldalú együttműködések keretében is cserélik egymás között. Bilaterális egyezménye van, a FINCENT-nek és SWEDINT-nek többiek között: az Egyesült Királysággal, Franciaországgal és Németországgal.

I. 3. DÉL-EURÓPAI ORSZÁGOK ÉS MEDITERRÁN TÉRSÉG

A dél-európai országok csoportot, tág értelemben használva alakítottam ki, hiszen legszűkebb értelemben az Ibériai-félsziget: Spanyolország, Portugália, illetve Franciaország tartozna ide, de tágabb értelemben az Appennini-félszigetet is hozzátéve: Olaszország és Málta, ennél is tágabb (földrajzi) értelemben pedig: Görögország, Ciprus, Bulgária is helyet kaptak

⁷⁶ <https://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/>, letöltés ideje: 2021.12.13.

⁷⁷ <https://www.nordefco.org/files/2019-2020-NORDEFECO-Course-Catalogue.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.13.

ebben a csoportban. Horvátország és Szlovénia nem földrajzi, inkább politikai, geopolitikai szempontok miatt a keleti- és közép-európai országok között kerül ismertetésre. Az ország csoportokon belül, az országok alfabetikus sorrendet követnek. A dél-európai és mediterrán térség országai heterogének, kihívásai sokrétűek: pl. a tengeri jelenlét és védelem vagy az Afrikai-kontinens felől jelentkező migrációs veszélyek. A mediterrán térség országai egyes esetekben eltérő értékekkel, érdekekkel is rendelkeznek. Alapvetően a közös kezdeményezés és részvétel, a regionális együttműködés, csakúgy, mint a balti vagy skandináv államoknál, szintén jellemző.

Az EUROMARFOR⁷⁸ - Olaszország, Spanyolország, Franciaország, Portugália részvételével – egy a Petersbergi feladatok végrehajtására alkotott egyesülés, amely békefenntartó, béke kikényszerítő, humanitárius-feladatokat, illetve tengeri ellenőrzési célokat valósít meg. A szervezetet 1995-ben hozták létre, első művelete 2002-ben (Operation Coherent Behaviour)⁷⁹ az EU későbbi haditengerészeti műveleteinek (EUNAVFOR Atalanta MED Sophia, MED Irini) fontos állomása.

I.3.1. BULGÁRIA

Bulgária, a tágan értelmezett dél-európai kontextus mellett, a balkáni régióhoz tartozó ország, ezért a Balkán-félsziget területét érintő kérdésekben is hangsúlyos szerepet vállal.⁸⁰ Bulgária kezdetektől elkötelezett volt az CFSP-t illetően. Ez pedig, egyaránt jelentett aktív politikai dialógust, illetve aktív missziós részvételt. Bulgária 2007-ben csatlakozott az Európai Unióhoz. Hadereje 36 950 fő aktív állományú, és 3000 fő tartalékosból áll.⁸¹ Az EUFOR Altheában korábban (2012-2016) 120 fős bolgár kontingens vett részt, amely főként a fegyveres őrseget adta, de Összekötő és Megfigyelő - LOT (Liaison and Observation Team) házat is üzemeltet, mára a bolgár létszám 11 főre redukálódott. 2020-ig részt vett az EUNAVFOR Atalanta és EUNAVFOR MED Sophia haditengerészeti műveletekben, és 2020-tól részese az

⁷⁸ <https://www.euromarfor.org/>, letöltés ideje: 2021.12.14.

⁷⁹ <https://www.euromarfor.org/overview/3>, letöltés ideje: 2021.12.14.

⁸⁰ Vanelin Tsachevsky: Bulgaria's EU membership: the adaptation to the new status is not over. in: <http://jeanmonnetexcellence.bg/archive/assets/uploads/files/cc177%20-%20bulgaria%E2%80%99s%20eu%20membership%20the%20adaptation%20to%20the%20new.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.14.

⁸¹ Military Balance 2021., p. 89.

EUNAVFOR MED Irininek. Az EUTM Szomáliában nem, az EUTM Mali műveletben 5 fővel vesz részt.⁸²

A CFSP/ESDP-vel szemben megfogalmazott elvárások és a külpolitikai irány Bulgária részéről hangsúlyos.⁸³ A célokat, érdekeket a szocialisták (BSP, vagy az ún. Centenarian) mindvégig támogatták. A nemzeti érdekekkel és értékekkel összhangban vették figyelembe az EU CFSP/ESDP célokat, a nemzeti, hosszú távú külpolitikai, védelempolitikai stratégiába építve. A demokraták (UDF) szintén, minden területen támogatták a CFSP/ESDP céljait, és elképzeléseit, főként a térség biztonságának előmozdítását, a szomszédságpolitikát emelve ki annak hangsúlyos elemei közül. A szabadságpárt (MRF) az aktív szerepvállalás, főként a béketámogató műveletek fontossága mellett foglalt állást, támogatva ezzel az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikáját, és annak célkitűzéseit.⁸⁴

A migrációt illetően, Bulgária az EU külső határához tartozó ország, így a migráció okozta kihívásokkal fokozottan szembe kell néznie. A környező, EU-n kívüli térség jó része pedig instabil régió, amely további feladatok elé állítja az országot. A közvélemény is osztja azt a véleményt, hogy a migráció, illetve a külső határok felől ezzel együtt érkező más veszélyek is a közös védelempolitika erősítését kívánják. A közvéleménynek nagy bizalma van a bolgár haderőt, és annak EU részvételét illetően egyaránt.⁸⁵ A CIMIC-et illetően, ahogy a Fehér Könyvben is megtalálható, Bulgária a CIMIC és PSYOPS területét együttesen kezeli, arra külön, nemzeti egysége van a szárazföldi haderőnemen belül. A képzés, kiképzés, felkészítés nemzeti szinten a Georgi Rakovski Akadémián és a Nemzeti Katonai Egyetemen történik, a nemzetközi képzés részben szintén a Rakovski Akadémián, illetve az EU/NATO akkreditált CIMIC felkészítések keretében történik. A funkcionális specialisták, civilek részére

⁸² https://www.mod.bg/en/tema_MissionsOperations_new.html, letöltés ideje: 2021.12.14.

Plamen Yordanov: Bulgaria in European Security and Defence Policy, Us Army War College, p. 18. in: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA589902.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.14.

Military Balance 2021. p. 90.

⁸³ Nadezhda Mihalova: Priorities in Bulgarian Foreign Policy, in: <http://www.hri.org/MFA/thesis/autumn97/priorities.html>, letöltés ideje: 2021.12.14.

⁸⁴ Georgi Mitov: Basic views of CFSP/ESDP in Bulgaria. Priorities for the government in CFSP; key issues for Bulgaria, CFSP Watch, BECSA, Sofia, in: letöltés ideje: 2021.12.14. in:

<http://www.lse.ac.uk/internationalRelations/centresandunits/EFPU/EFPUpdfs/CFSPWatch03Bulgaria.pdf>,

⁸⁵ Yantsislav Yanakiev: Views of the Bulgarian Public on Security, Defence and Military, DCAF, Geneva, pp. 254-264. in:

https://www.academia.edu/635333/Views_of_the_Bulgarian_public_on_Security_Defence_and_the_Military, letöltés ideje: 2021.12.14.

szintén van lehetőség a katonai akadémián történő felkészítésre, amelyek időtartama részben az előképzettség függvénye. A CIMIC képességek megfelelnek az EU/NATO követelményrendszernek, de már folyik egy szélesebb körű CIMIC-PSYOPS képesség- és intézményrendszer kialakítása, amely szélesebb földrajzi területen, az információ-gyűjtés-, rendszerezés területét is magába foglaló tevékenységi kör ellátására is alkalmas. Az információ-gyűjtés, a műveleti területen működtetett CIMIC Központok esetében is kulcs fontosságú feladat. Bulgária legfrissebb programjában 2032-ig tűz ki célokat, a védelmi kapacitást, haderőfejlesztést, missziós részvételt illetően.⁸⁶

I.3.2. CIPRUS

Ciprus földrajzilag, kulturális, történelmi és politikai tekintetben is Európa részének tekinthető, a kontinenshez való viszonya azonban sok tekintetben különleges, ahogy maga az ország is. Egyenlő távolságra van az Afrikai kontinenstől, és Európától, illetve a Közel-kelettől is. Kulturális öröksége alapján görög, mégsem volt soha része Görögországnak. Évszázadokig volt ellenben a török birodalom része. A törökök aránya mégis kisebbséget alkot. A közös kül- és biztonságpolitikához való viszony: Ciprus az EU-t az emberi jogok, a demokrácia védelmezőjeként, a biztonság megteremtőjeként, erős intézménynek látja. A sziget megosztott állapotban történő csatlakozása mellett is, az EU-t képesnek látta a ciprusi válság megoldására. E célok szoros együttműködéssel érhetőek el. Fontos, hogy az EU egységes hangon megszólalva támogassa a Ciprusi újraegyesítést.⁸⁷ 2016-ban, már csak karnyújtásnyira volt, de mégsem történt meg az egyesítés, ötnapi tanácskozás után a tárgyalások ismét eredménytelenül zárultak. 2017-ben, illetve 2019-ben is elakadtak az egyesítési tárgyalások.⁸⁸ A föderálisan működő Cipruson még mindig kérdés, hol húzódjon a török és görög lakosságot elválasztó határ. A vitát az okozza, hogy a törökök vannak kisebbségben, mégis a görögök szerint nagyobb területen élnek, mint, amely lélekszámuk alapján járna nekik. A görög lakosság kb. 850 000 fő,

⁸⁶ Programme for the development of the defence capabilities of the bulgairan armed forces 2032. in: <https://www.mod.bg/en/documents.html>,

https://www.mod.bg/en/doc/cooperation/20210427_Program_2032.pdf, letöltés ideje: 2021.12.14.

⁸⁷ Angelos Sepos: Europeanization of Cyprus, Palgrave Mcmillan 2008, ISBN 978-0-230-22982-2, pp. 34-45., pp. 59-76., pp. 120-134.

⁸⁸ <https://www.trt.net.tr/magyar/tersegi-hirek/2019/07/30/a-ciprusi-gorogok-es-ciprusi-torokok-vajon-kepesek-lesznek-e-vegul-kozos-nevezore-jutni-1244445>, letöltés ideje: 2021.12.03.

a török 300 000 fő. A görögök lakta rész gazdaságilag is erősebb. Sőt, a török lakosság is két részre osztható, az évszázadok óta ott élő török lakossággal szemben ott áll, kb. 140-160 000 fő bevándorló, akik az elmúlt 40 évben telepedett le, őket illetégtelen migránsnak tekintik.⁸⁹ Ezen felül még egy kérdés vár megoldásra: a katonai támaszpontoké, hiszen Törökország 30 000 fős kontingenst állomásoztat Cipruson, míg Nagy-Britannia kettő, összesen 3000 fős támaszpontot tart fenn a déli parton⁹⁰. A török kontingens mindenkit zavar, a brit támaszpontok ellen nincs kifogása a politikusoknak, sem a közvéleménynek. Szerencsésen indult a helyzet, hiszen a görög ciprusi és török kollégája személyében, poszton lévő elnök is hajlandó volt a „kompromisszumra”, ám az mégsem jött létre.

A migráns-kérdésben is érintett Ciprus, megállapodott Törökországgal, hogy az visszaveszi területére az illegális bevándorlókat, és közösen lépnek fel az embercsempészet ellen is. Törökország és az EU között létrejött megállapodás szerint: Törökország jelentős anyagi segítséget kap, ha eltörli a shengeni turistavízumot, és együttműködik a Ciprusi rendezés támogatásában. Ehhez a katonai kontingensének fokozatos kivonása is beletartozik. Az EU-t zavarja, hogy a déli határán egy törvénytelen, demilitarizált zóna áll, de végül ezt a kérdést sem sikerült megoldani. Nem mellékes kérdésként pedig újra felvetődött, hogy hivatalos EU nyelv lesz-e a török, hiszen, az uniós polgárokat megilleti, hogy hazájának hivatalos nyelvén férjen hozzá az EU dokumentumaihoz, ez a kérdés azonban az uniós tagállamok kezében, s nem az EU Parlament döntési körében születhetne meg. A kérdésekben Bulgária is érdelet, hiszen területén félmillió lélekszámú török lakosság él. Ciprus egyetért az ESDP céljaival, megvalósításában tevékenyen részt vesz. A rendőri missziókhöz (EUPM BiH, EUPM Proxima, Artemis műveletek) hozzájárul delegált személyzettel. Az ESDP-t nem csak delegált személyzettel és felajánlásokkal, elvben is messzemenőig támogatja, hiszen önmagát az EU előretolt bástyájaként határozza meg. A mediterrán politika és dimenzió fejlesztésében is érdekelt, azt szintén támogatja. A CFSP Ciprusnak egy olyan lehetőséget kínált, amelynek során a nagy államok függőségéből kikerülve, önállóbb kül- és biztonságpolitikai nézeteit érvényre juttathatta. A közös kül- és biztonságpolitika keretében indított, katonai missziók

⁸⁹ http://index.hu/kulfold/eurologus/2016/10/29/karnyujtasnyira_a_ciprusi_ujraegyesites/, letöltés ideje: 2021.12.03.

<http://www.origo.hu/nagyvilag/20161122-eredmenytelenul-fejezodtek-be-a-megosztott-ciprus-egyesiteserol-masfel-eve-folyo-targyalasok.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.

⁹⁰ <https://newint.org/features/2017/05/01/caught-in-the-middle>, letöltés ideje: 2021.12.03.

közül jelenleg egyikben sem vesz részt. Az EUTM Maliban 2019-ben (2 fő) és az EUNAVFOR Szomália műveletekben szintén 2019-ben még részt vett, 2020-ban az EUNAVFOR Iriniben néhány fős személyzettel⁹¹. Hadereje 15 000 fős, sorozott hadsereg, és 50 000 fő önkéntes⁹². 2016-ban és 2019-ben is Cipruson zajlott az ARGONAUT nevet viselő CIMIC nemzetközi gyakorlat⁹³, amely a nemzeti ESTIA (civil evakuációs nemzeti tér)⁹⁴ és TEFKROS (a nyílt tengeri műveletekkel kapcsolatos nemzeti mentési terv) bevezetésével áll szinkronban. A gyakorlat során a cél nagyszámú civil kimentése volt, a Közel-keletről a Ciprus területén található fogadó állomásokra. A szcenárió során a haditengerészeti erők és a légierő, a szárazföldi erőkkel kooperálva nagyszámú civilt mentett ki nyílt tengeri vizekről. A gyakorlaton Görögország, Franciaország, Olaszország, Magyarország, az Egyesült Királyság, illetve Izrael és az Amerikai Egyesült Államok vett részt. A központi koordinációt a larnacai JRCC (Joint Rescue Coordination Centre) látta el.

I.3.3. FRANCIAORSZÁG

Franciaország: az európai önállóság fő védelmezőjének szerepében tűnt fel, sokszor, egyéni akciói során. Franciaország alapító tagja az Európai Uniónak, és Franciaországból indult az Európai Védelmi Közösség és az Európai Politikai Közösség terve is. Az európai integráció kérdéseiben való erőteljes fellépése mellett, Franciaország a világ felé, gyakran külön-utas politikával demonstrálta önállóságát. Gyakran igyekezett, magát az önálló nyugat-európai biztonságpolitika letéteményesének beállítani. A balkáni konfliktus megmutatta, hogy egyedül nem képes hatékony fellépésre nemzetközi szinten. Az európai integrációban részt vevő országok a megváltozott kihívásokra a Maastrichti szerződés kül- és biztonságpolitikai pillérével próbáltak reagálni, de ez, egységes elképzelés hiányában, és a konkrét tartalom megfogalmazásának akadályában állt. A kezdetben ACM – Action Civilo-Militaire, azaz civil-katonai akcióknak hívott funkciót, a franciák is módosították a közismertebb CIMIC (CCM-Coopération civico-militare) elnevezésre. Ennek fő eleme, a nemzeti politikai célok mellett a

⁹¹ <https://www.operationirini.eu/operation-eunavformed-irini-operation-sets-sail/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

⁹² Military Balance 2021. p. 93.

⁹³ <https://mod.gov.cy/en/announcements/83-2019%C2%BB/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

⁹⁴ <https://www.pio.gov.cy/en/press-releases-article.html?id=7866#flat>, letöltés ideje: 2021.12.03.

katonai műveletek támogatása lett. A francia CIMIC fő ereje a GIACM egység⁹⁵. Franciaország hadereje: 203 2500 fő aktív állományú, és 41 050 fő tartalékos.⁹⁶ 2019-ben az EUFOR Althea, EUNAVFOR Atalanta, és EUNAVFOR Med Sophia műveletekben 1-1 fővel, az EUTM Mali műveletében 13 fővel vett részt⁹⁷. 2021-ben az EUFOR Altheában 5 fővel, az EUTM Maliban 13 fővel, az EUNAVFOR MED Iriniben 1 fővel vesz részt.⁹⁸ Nemzeti CIMIC koncepciója: a 'Concept et doctrine interarmées de la co-operation civilo-militaire' a civil szereplők támogatására épít, amely azonban nem lehet negatívan befolyásoló tényező a parancsnoki célok elérésében. A CIMIC része a politikai stratégiának.

A francia doktrína négy-szintű: politikai, stratégiai, kooperációs szintű, illetve műveleti szintű. A politikai szint tartalmazza a legfőbb célkitűzéseket. A stratégia a végrehajtáshoz szükséges akció tervet. A CIMIC ez esetben egy eszköz a végrehajtáshoz. Műveleti szintű direktívák határozzák meg kereteit. A kooperációs szint: a kormányzati, nem-kormányzati intézmények, elemek struktúráját határozza meg. A GIACM (Groupement interarmées actions civilo-militaire, alapítás éve: 2001), mint CIMIC intézmény célja a fenti koordináció megvalósítása. Műveleti szinten a diplomácia képviselői, a minisztériumok, ügynökségek és a Műveleti Tervező Központ (Centre de planification et de conduite des opérations - CPCO) is szorosan együttműködnek. Ezen kívül CIMIC sejtek működnek a katonai egységeken belül, a minisztériumokban és a nemzetközi szervezeteknél egyaránt. A GIACM és a GIOMI (PSYOPS egység - Groupement Interarmées des Opérations Militaires d'Influence) az INFOOPS alárendeltségében működő egységek.⁹⁹ A GIACM feladata, illetve felelősségi körébe tartozik: a CIMIC egységek és csapatok biztosítása, a CIMIC képzés, kiképzés, továbbképzés megvalósítása, a CIMIC tapasztalatok gyűjtése, feldolgozása, továbbadása. Ezen felül technikai központ is, taktikai és stratégiai szinten egyaránt. Széleskörű ismeretekkel rendelkező

⁹⁵ Grégory Daho: La transformation des armées: Enquête sur les relations civico-militaires en France (Paris, 2016, ISBN 2273-8258) pp. 268-272. in:

<https://books.google.hu/books?id=KbQoDgAAQBAJ&pg=PA271&dq=giacm+france&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjCxKQDQ4v70AhXh57sIHWszC5wQ6AF6BAGEEAI#v=onepage&q=giacm%20france&f=false>, letöltés ideje: 2021.12.25.

<https://www.defense.gouv.fr/ema/nos-organismes/centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement/le-centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement>, letöltés ideje: 2021.12.03.

⁹⁶ Military Balance 2021. p.102.

⁹⁷ Military Balance 2019. p.105.

⁹⁸ Military Balance 2021. p. 105.

⁹⁹ <https://www.defense.gouv.fr/ema/nos-organismes/centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement/le-centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement>, letöltés ideje: 2021.12.03.

specialistákkal rendelkezik (kb. 200 fő), mind az aktív, mint a tartalékos állományból (100 fő tartalékos)¹⁰⁰ minden haderőnemből, és főként kiemelt szerep hárul rá a krízis menedzsment során a civil és katonai szereplők közti koordinálásra. Állandó, azonnal bevethető aktív, CIMIC állománya közel 200 fő, beleértve a funkcionális specialistákat is, illetve 100 fő tartalékos katonát. A GIACM célkitűzései:

- 1) a polgári és katonai szereplők kapcsolatainak tartós kiépítése,
- 2) a katonai akció megerősítése, a komplex civil környezet támogatása, megfelelő szakértelem és működési funkciók biztosításával,
- 3) a szereplők támogatásának felgyorsítása, az igénybevétel szélesítése,
- 4) mindezeket a nemzeti érdekek, és a katonai célok szem előtt tartásával.¹⁰¹

A CIMIC szakemberek képzése nemzeti, majd EU/NATO tanfolyamokon történik, amely 2 hetes alap tréninget, 2 hetes CIMIC operátori tréninget, igény esetén két-hetes, további, magasabb szintű felkészítést tartalmaz. A nemzetközi képzésre a korábban már ismertetett nemzetközi CIMIC központokban, továbbá a Németországi NATO Iskolában (Oberammergau) kerülhet sor. 2012-től a GIACOM szorosabb együttműködésben dolgozik, más, katonai műveleti területen a francia erők elfogadását, munkáját segítő egységekkel, mint a GOMI (Katonai Műveleti Csoport), vagy az ETOMI (katonai műveletek hatását elemző csoport). Együttesen ezek az egységek az úgynevezett CIAE (Közös Cselekvési Központ, alapítás éve: 2012) részeként, 2014-től járulnak hozzá stratégiai és operatív szinten egyaránt a politikai és katonai célok eléréséhez, felhasználva az információs műveleteket, illetve hiteles üzenetet közvetítve a civil lakosság irányába. A CIAE 2014-ben mintegy 170 fős szakértői gárdával operál, lyoni központtal.¹⁰² A CIAE magába foglalja a civil-katonai csoportot, a képzési/kiképzési szekciót, illetve a médiával együttműködő csoportokat egyaránt.¹⁰³ A katonai műveletekben a CIMIC tevékenység magába foglalja: a CIMIC értékelést, a CIMIC kapcsolatokat és a CIMIC projektek megvalósítását. Az értékelés három fázisból áll, a műveleti területre érkezéskor készített, a projektek során folyamatosan, illetve azok zárásakor végzett

¹⁰⁰ uo.

¹⁰¹ <http://aorl.free.fr/spip.php?rubrique19>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁰² <http://www.opex360.com/2012/06/27/creation-du-centre-interarmees-des-actions-sur-lenvironnement-a-lyon/#p45SBHKXZUFxGVFa.99>, letöltés ideje: 2021.12.03.
<http://www.defense.gouv.fr/terre/actu-terre/archives/creation-du-centre-interarmees-des-actions-sur-lenvironnement>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁰³ http://circulaire.legifrance.gouv.fr/pdf/2014/08/cir_38604.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

Olivier Duboulet: Les actions civilo-militaires et la prise en compte de l'environnement humain dans les opérations extérieures

értékelésből. Az értékelési szempontok az infrastruktúrát, a higiénés állapotot, szociális, gazdasági, a populáció összetételét elemző tényezőket is elemzési paraméterként tekintik. A kapcsolatok építésénél szempont a súrlódások csökkentése, a meglévő konfliktusos helyzetek felszámolása, az információ-csere előmozdítása, a civil, illetve politikai és katonai környezet közötti kapcsolatok szélesítése, jobb bizalmi alapra helyezése egyaránt. A kapcsolatok szélesítésre a kormányzati és nem kormányzati szervek, illetve a média bevonását is alkalmazzák. A projektek szintén széles körűek lehetnek: oktatási, egészségügyi, infrastrukturális, kormányzati és katonai területeken egyaránt megvalósíthatóak, következően az értékelésből, illetve a helyiek által megfogalmazott igényekből is fakadhatnak. Azonnali (Faire vagy QIP-quick impact), rövid- és hosszú távúak (faire-faire, identifier) egyaránt lehetnek. A finanszírozás két irányból lehetséges: nemzeti erőből, illetve egyéb forrásból. 2015-2020 között mintegy 4 000 000 eurót fordítottak CIMIC projektek megvalósítására. Az EUTM Mali során a DLEO (Détachement de liaison environnement opérationnel) CIMIC feladatokat (kapcsolatok kiépítése a civilekkel) is ellát. A polgári lakossággal, helyi hatóságokkal történő kapcsolatok kialakítása a járőrszolgálatok szerves részét képezte a 'Barkhane'¹⁰⁴ művelet keretében 2015-2021 között.¹⁰⁵

I.3.4. GÖRÖGORSZÁG

Görögország csatlakozását az Európai Unióhoz nem kísérte heves nemzeti vita, sem a politika, sem a közvélemény oldaláról. Csatlakozása, talán túl korai időpontban történt, amelynek egyes következményei várhatóak voltak, és ez a később felmerült kilépésének kilátásba helyezése meg is erősítette. 2010-ben Görögország euró zónás fizetésektelenné válásakor a Grexit (Greek exit) felmerülése, komoly vitákat gerjesztett, hiszen az euró zónából való kilépés az EU tagság megtartásával nem lehetetlen, de éket verhetett volna bizonyos a vezető politikai országok közé, illetve Görögország és az EU tagállamok közé. Végül 2015-ben görög kormányváltás, népszavazás, és az EU úgynevezett „harmadik programjának”

¹⁰⁴ <https://www.france24.com/en/tag/operation-barkhane/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁰⁵ <http://www.defense.gouv.fr/actualites/international/barkhane-patrouille-du-dleo-a-gao>, letöltés ideje: 2021.12.03.

<http://rpdefense.over-blog.com/tag/ciae/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

köszönhetően mentőcsomagot biztosítottak az ország számára, egyben „tűzfalat” is emelve ezzel, hogy a hasonló kockázatnak kitett országokra, a konfliktus, ne terjedhessen tovább.¹⁰⁶ A helyzetet a 2015-ös migrációs válság is súlyosbította. Ugyan a szárazföldön átkelők számát kerítésépítéssel sikerült jelentősen visszaszorítani, a tengeren érkezők száma folyamatos nyomásként hatott az országra. A migrációs-politika Európai Unió szintű kezelése a védelempolitika, a közös védelempolitika része és az elmúlt években az EU csúcok (2021-ben is¹⁰⁷) egyik központi témája. Az Európai Tanács 2021.12.16-i ülésének következtetései: 2021-ben a migráció külső vonatkozásait, a migrációs útvonalak fontosságát, illetve azt emeli ki az EU csúcs, hogy a múltbeli cselekvési tervek és a származási országba való visszaküldés eredményesebb legyen.¹⁰⁸

Az Európai Unió védelempolitika megerősítését célzó intézkedései meghatározóak a következő években is. A fegyverkezési és haditechnikai beruházások csökkentését, létszámleépítéseket, összevonásokat tartalmazó úgynevezett „GroKo”¹⁰⁹ programja már előrevetítette a költséghatékonyság irányába mutató közös lépéseket, így azok hatékonyabban folytatódhatnak tovább. A gazdasági- és migrációs-válsággal egy időben, a görög euro szkepticizmus ugyan felütötte a fejét, és a görögök megítélése a világban egy kicsit negatív irányba mozdult el, a nemzetközi szervezetekkel történő együttműködések idővel ezen az átmeneti problémán is átsegítették az országot.¹¹⁰

Hadereje 142 700 fős aktív állományból (ebből 93 100 fő hivatásos, 49 600 fő sorozott), illetve 221 350 fő tartalékosból áll.¹¹¹ Az ESDP rendőri és katonai elemeit is támogatja, főként a konfliktus megelőző akciókban vállal nagy szerepet a balkáni térség, illetve a mediterrán térség területén. Az elmúlt időszakban az EU katonai misszióiban csak néhány fővel képviseltette magát, inkább a rendőri missziókban jelentős a részvétele. Az EUFOR Altheában

¹⁰⁶ <http://sharkvision.hu/gorog-euro-a-kilepes-buktatoi/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

<http://kitekinto.hu/cimke/gorogorszag/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁰⁷ <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/european-council/2021/12/16/>, letöltés ideje: 2021.12.25.

¹⁰⁸ <http://kitekinto.hu/2016/12/14/europai-ugyek/eu-csucs-a-migracio-es-a-vedelempolitika-a-kozeppontban/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁰⁹ https://kitekinto.hu/2013/12/19/europai-ugyek/europa20131219kozos_vedelempolitikai_ragodik_az_eu/84667/, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹¹⁰ Anna Elisabeth Tsakona: Greece: From Europhile to Eurosceptic, is EU's negative image here to say? in: Greek Foreign Policy, Global Trends and Challenges, Hellenic Center for European Studies (EKEM), ISBN 978-960-7849-36-6, pp.14-21.

¹¹¹ Military Balance 2021, p. 110.

egy fő, az EUTM Maliban két fő görög katona vett részt (2016-2019).¹¹² 2021-ben az Altheában hat fő, az EUTM Mali műveletben 2 fő, az EUNAVFOR Iriniben 1 fő a görög részvétel.¹¹³ CIMIC görög részvétel ezekben a műveletekben nem zajlik. Görögország nemzetközi oktatási-képzési központot üzemeltet Kilkisben. Az MPSOTC¹¹⁴ a világ 11 legnagyobb ilyen jellegű központjának az egyike, az EU kontingensek műveletre történő képzését, kiképzését végzi, többi közt, CIMIC területen. Görögország nemzeti CIMIC doktrínája a fegyveres erők, főként a szárazföldi haderőnem, sokrétű tevékenységének szerves részét képezi. Szoros az együttműködés az egészségügyi, katasztrófa-elhárítási, a légierő mentőhelikopter egységeivel, ugyanakkor a logisztikai egységekkel (humanitárius segítségnyújtás keretében szállított segélyek), nemzetközi szervezetekkel, akár helyszín biztosítása, szállítás, tolmácsolás, vagy műszaki segítségnyújtás a cél. A CIMIC képességek az emberi erőforrások mellett, eszközök, járművek biztosítását egyaránt jelentik. A görög haderő CIMIC egységei tehát nem önálló műveleti egységek, mindig valamely más egységgel együtt látják el tevékenységüket.

HELLENIC NEMZETKÖZI BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETI KIKÉPZŐ KÖZPONT

A Hellenic Nemzetközi Béketámogató Műveleti Kiképző Központ - Multinational Peace Support Operation Training Center (MPSOTC), Kilkisben, Görögország területén működik. Az intézmény elsődleges célkitűzése olyan nemzeti és nemzetközi képzési és kiképzési feladatok teljesítése, amely során a béketámogató műveleti szakemberek (elsősorban katonai szereplők), a jelenleg érvényben lévő nemzetközi szabványok szerint kapnak képeztést. A bevetés előtti képzés specifikus, az adott misszióra készít fel, ezért változhat annak összetétele azok alapján, hogy az adott műveletet mely nemzetközi intézmény égisze alatt folyik, a nemzetközi gárda milyen összetételű, és milyen feladatokra történik a képzés, illetve kiképzés. Alapvető béketámogató műveleti elemek és gyakorlati tapasztalati elemek megosztása egyaránt jellemzik a tanfolyamokat. Az előadók professzionalitása kétségtelen, a gyakorlat realiztikus, és a háttérben az adminisztratív és logisztikai támogatás sem hagy kívánnivalót maga mögött, minden a szolgáltatást megrendelő illetve azon részt vevő teljes megelégedettségére szolgál. A tanfolyamok és az intézmény célja, hogy a hosszú évek során a béketámogató műveletek területén felhalmozott tapasztalatot összegezve, azokból a megfelelő konklúziókat levonva, a

¹¹² Military Balance 2019, p. 110.

¹¹³ Military Balance 2021, p. 112.

¹¹⁴ <https://mpsotc.army.gr/en/welcome>, letöltés ideje: 2021.12.03.

résztevőknek azt továbbadja, és felkészítse őket bevetés előtt adott műveletre, mindezt magas sztenderdek mellett.

A tanfolyamok minden a NATO, EU, PpP tagállamnak, illetve a Mediterrán Dialógus országainak nyitva állnak. Meghívásra azonban további országok részvétele is lehetséges. Az MPSOTC céljai közt szerepel, hogy nemzetközileg elismert, civilek és hivatásos állomány számára is releváns, a béketámogató műveletek terén széles körű ismerethalmazzal, illetve gyakorlati, akár testre-szabott (azaz különleges igényeket is kielégítő) képzést, kiképzést nyújtson. A nemzeti kiképző programon túl a NATO, EU, ENSZ- vezette műveletek speciális igényeit is ki tudja szolgálni. Tisztek és tiszthelyettesek számára, illetve CIMIC specialisták esetén, civilek részére is nyújt képzést. Az instruktorok, vendégoktatók, a nemzeti és nemzetközi intézmények képviselői a nyelvi (angol) ismeretek és szakmai szókinés területén is hathatós segítséget jelentenek a szakmai információ átadása mellett a résztvevők számára. 2020-ig, több mintegy 4600 fő, egyszázegy országból vett részt az MPSOTC tanfolyamain.¹¹⁵ Az alap és haladó béketámogató műveleti tanfolyamok két hetesek, és évente csak egyszer tartják meg őket. Tanfolyamonként a résztvevők száma 5-25 fő. A tanfolyam célja a különböző országokból érkezett tisztek szakasz- illetve századparancsnoki szintű vezetői képességeinek szélesítése béketámogató műveleti szakanyaggal. A vezetői képességek egyformák, ugyanakkor a művelet specializált lehet annak függvényében, hogy az a NATO, EU, vagy az ENSZ égisze alatt folyik-e, és hogy abban milyen biztonsági szervezetek, akár magán cégek vesznek részt, ugyanis a CIMIC kapcsolatokat ez is érinti. A tanfolyam tartalmazza a béketámogató műveletek alapjait, a nemzeti kontingens előkészítő munkálatait nemzetközi szinten, túszejtési akciók túlélési gyakorlatát alap szinten, a magatartási kódexeket, média kapcsolatokat, tárgyalástechnikát, tájékozódási technikákat (beleértve a GPS – Global Positioning System, Globális helymeghatározó rendszer¹¹⁶ használatát és tájékozódást GPS eszközzel), CIMIC tevékenység és intézményekbe történő bevezetést. A haladó tanfolyam továbbá tartalmazza a műveleti tervezést, értékelést és azok folyamatait, a bevetés szabályait, a parancsok tervezését és végrehajtását béketámogató műveletek során, illetve a béketámogató műveletek során felhalmozott tapasztalatok értékelését és megvitatását egyaránt. Az MPSOTC Nemzetközi CIMIC tanfolyama (MNCBC) célja a tisztek, tiszthelyettesek, és a megfelelő

¹¹⁵ https://mpsotc.army.gr/sites/mpsotc.army.gr/files/attachments/mpsotc_course_guide_2021.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹¹⁶ <http://www.gps.gov/>, letöltés ideje: 2021.12.18.

előképzettséggel rendelkező civilek tudását és képességeit kiterjeszteni a CIMIC intézmény és feladatok működésével kapcsolatosan, megismertetni őket a koncepciókkal, technikákkal, és széles dimenzióban láttatni a civil-katonai együttműködés aspektusait. A fő tantárgyak felölelik a jogi alapokat, nemzetközi, humanitárius jogi kérdéseket, a CIMIC tevékenységet és intézményeket, a CIMIC kapcsolatokban részt vevő nemzetközi intézményeket, nem kormányközi intézmények működését, alapjait, fő funkcióit, a CIMIC csapat feladatait, eljárásrendjét, működési módjait, tárgyalástechnikát, a tolmácsokkal és a médiával történő munka alapjait.

A nemzetközi CIMIC terepgyakorlati képzés (MNCFWC – Multinational CIMIC Field Worker) célja a tisztek, tiszthelyettesek és megfelelő képzettséggel rendelkező civilek CIMIC gyakorlati felkészítése, CIMIC ismeretek és koncepciók, technikák, analitikai/értékelési eszközök megismertetése. Központi elemei a tanfolyamnak a CIMIC elmélete és doktrinális alapjai, a CIMIC rendszere, szervezete, tevékenysége, struktúrája, illetve a mindennapi gyakorlati munka tekintetében a nemzetközi szervezetekkel, kormányközi és nem kormányközi intézményekkel történő együttműködés is. A CIMIC gyakorlat során az ellátandó feladatok, célok, eljárási elemek, valamint a médiával és tolmácsokkal történő munka tapasztalatait ismerhetik meg a résztvevők. Utóbbi, gyakorlati témák kapcsán a CIMIC központ mindennapi működése, a tárgyalási technikák, a megbeszélések ütemezésének és szervezésének rejtelseibe nyerhetnek betekintést, egy héten át tantermi oktatás keretében, második héten pedig CIMIC gyakorlattal zárva a képzést. A tanfolyam keretében különös tekintettel foglalkoznak az Európai Unió CIMIC modelljeivel, és virtuálisan megismerhetik a Harccsoportok működését, és bevetésének feltételeit a nemzetközi porondon. Az MPSOTC speciális, az EUFOR erők számára tartott CIMIC tanfolyamai évente egyszer, illetve igény szerint, kérésre, akár speciális elemekkel tarkítva is megrendelhetőek. Az EUFOR kontingensek tisztjei és tiszthelyettesei nagy számban végeztek az MPSOTC CIMIC tanfolyamain. Az EU haditengerészeti műveletei hívták életre a tengeri/szárazföldi határvédelmi és menekültekkel foglalkozó felkészítéseket. Az EU CSDP keretében induló műveletekben indulók számára (civilek számára is) külön felkészítés folyik.

I.3.5. MÁLTA

A máltai külpolitika egyik kiemelt területe a nemzetközi szervezetekben történő tevékeny szerepvállalás. Málta mindig erőteljesen hallatta a hangját, kis méretéhez képest, akár az EBESZ előfutár EBEÉ, akár nemzetközi haditengerészeti együttműködésről volt szó (pl. UNCLOS¹¹⁷), azaz támogatja az olyan nemzetközi közösségi megmozdulásokat, amelyek során, a béke és biztonság felelősségének a kérdését együttesen vállalják a szereplők. A biztonságról folytatott párbeszédok és fórumok jeles képviselője, és szorgalmazza a mediterrán térség stabilitási paktumának kidolgozását is. A semlegességet a kormány és az ellenzék is sajátosan, de rugalmasan kezeli, politikai érdekeik mellett az ország érdekeit is szem előtt tartva hangsúlyozzák, az unió, formálódó, folyamatosan alakuló védelmi dimenziójához igazítva azt. Egyfajta modell is Málta, amely megmutatja, hogy kis ország is lehet sikeres nemzetközi szinten. Az EU közös védelempolitikáját illetően, a többi, semleges, EU-tag országhoz hasonlóan az aktív semlegesség híve. Az EU-ban itt a legmagasabb azon menekültek aránya, akik úgynevezett humanitárius státuszt kapnak. Az elmúlt években a migrációs politika, és a státuszok kiadása sokat szigorodott az országban, és közös EU megoldást szorgalmaz, többi közt észak-afrikai fogadó táborokat. Málta hadereje meglehetősen kis létszámú: 1700 fő az aktív állomány és 260 fő a tartalékos állomány. A műveleti részvételről minden esetben, egyedi esetként a Máltai kormány dönt.¹¹⁸

Az EUNAVFOR Atalanta műveletben 2009-2013 között aktívan részt vett haditengerészeti állományával a WFP program keretében, illetve az aktív jelenlét és ellenőrzés területén. A művelet sikerével a kalóztámadások száma minimálisra redukálódott, így már Málta sem vesz részt a művelet további szakaszában. Az EUTM Szomália műveletben az ír kontingenssel együtt 2009-ben kiképzési feladatokat látott el Málta a Mihanga táborban (Uganda területén). A hat fős instruktor csapat sikeres munkát látott el az írekkel közösen, 2010-ben ezért újra vállalták ezt a feladatot. 2010-ben három tiszthelyettesi rangú lövész-kiképző hat hónapos szolgálat után fejezte be feladatát. 2015-2020 között az EUNAVFOR MED Sophia műveletében egy fő tiszt és egy fő tiszthelyettes vett részt. Az EUNAVFOR MED Iriniben nem vett részt. 2021-ben egyetlen EU-s műveletben sem vesz részt.¹¹⁹

¹¹⁷ http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹¹⁸ Military Balance 2021. p. 125.

¹¹⁹ <https://afm.gov.mt/en/operationsanddeployments/overseas/Pages/Overseas-Operations.aspx>, letöltés ideje: 2021.12.03.

I.3.6. OLASZORSZÁG

Az Európai Unió építkezésben Olaszország szerepe, a Római Szerződések életbe lépése után igen pozitív volt, ugyanakkor a három közösség (ESZAK, EURATOM, EK) arculatának és politikájának alakulása szempontjából nem lett meghatározó. Olaszország, mérete alapján nagy országnak számított, mégsem érvényesítette érdekeit főszereplőként, igen csendes társ volt az Európai Unióban, inkább követő szerepet vállalt. Integrációpárti felfogása külpolitikai erőtlenséggel és a kezdeményezőkézség hiányával küzdött.

Három éves Védelmi Terve (2020-2022) a modernizációs feladatokat emeli ki, de az EU védelmi-ipari együttműködéseiben és a PESCO-ban is aktív. A közös kül- és védelempolitikai együttműködést a politika és a közvélemény is támogatja. A CFSP/ESDP-t támogató CIMIC tevékenység áthatja a biztonsági rendszerhez való teljes viszonyt.¹²⁰

A CIMIC doktrína és CIMIC képzés NATO orientált. A Motta di Livenza-ban működő (MNCG, Multinational Cimic Group, Többnemzeti CIMIC Csoport) intézmény és tanfolyamai a NATO CIMIC doktrínát követik elsősorban. Az olasz CIMIC független egységként működik (az MNCC jogelődje a CIMIC Group South - CGS) a Motta di Livenza központban. 2002-ben alakult és 2003-ban az Antica Babilonia műveletben (Irak) kezdte meg műveleti területi tevékenységét. Szoros az együttműködése az alábbi országokkal: Szlovénia, Görögország, Magyarország, Portugália és Románia. Műveleti területen ellátott tevékenységén, képzési, kiképzési feladatain túl tanácsadói, konzultációs fórumokon is aktív szerepet vállal. Fehér Könyvében (2015)¹²¹ a NATO mellett az EU biztonságpolitikai törekvéseit is elsődleges céljainak tekinti. A kül- és biztonságpolitikához való olasz viszonyban több jelentős változás figyelhető meg, a tradicionális elemek mellett. Hangsúlyos, hogy a NATO-val egyenértékűként értékeli az EU-vezette műveletekben való részvételt és a CFSP/ESDP támogatását. A Fehér Könyv kitér a funkcionális szakértői gárda szerepére, amely a katonai létszám 190 000 főről 150 000 főre történő csökkenésével és a civil szereplők 20 ezerről 30 ezer főre történő

¹²⁰ Frederica di Camillo – Alessandro Marrone – Stefano Silvestri – Paola Tessari – Alessandro R. Ungano: The Italian Civil Security System, Edizioni Nuova Cultura, Róma, ISBN 978868122458, pp. 44-52 (operational dimension), in: http://www.iai.it/sites/default/files/iairp_11.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

Piero Ignazi – Giampiero Giacomello – Fabrizio Coticchia: Italian Military Operations Abroad – Just do not call it war, Palgrave Mcmillan, New York, ISBN 978-0-230-22891-7, pp. 160-182.

¹²¹ <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2015.1122978>, letöltés ideje: 2021.12.03.

White Paper of International security and defence, in:

https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

emelésével is összhangban áll. A tartalékos erők leginkább ott kapnak szerepet, ahol a katonai erő adott szakirányú képzése túl sok időt igényelne, vagy túl magas költségekkel járna. Kiemelten kezeli a mediterrán térség, Sahel-övezet és Afrika szárazsági területeit és az itt folyó katonai műveleteket. Olaszország vezető nemzete az EUNAVFOR MED-nek, haditengerészeti vonalon hangsúlyos szerepet vállal a térség biztonságának növelésében. Az EUNAVFOR MED műveletek (Sophia, Irini) központja Rómában működik. Az olasz haderőt 165 500 fő aktív állományú, és 18 300 fő tartalékos adja. A haditengerészeti erő ebből: 28 850 fő.¹²² Az EUFOR Altheában 5 fő, az EUTM Maliban 12 fő, az EUTM Szomália műveletben 148 fő, az EUTM RCA műveletében 3 fő vesz részt. Az EUNAVFOR MED műveletben egy fő.¹²³ Az EUTM Maliban 2014 óta, már az alapkiképzésen túl, kiegészítő oktatásban, képzésben, kiképzésben is részt vesznek az olasz erők, főként könnyűlövész területen (Light Armoured Training Team - LATT), a technikai és taktikai képességek fejlesztésével.¹²⁴

TÖBBNEMZETI CIMIC CSOPORT¹²⁵

A Nemzetközi CIMIC Csoport - MNCG - nemzetközi kiképző központ az olaszországi Motta di Livenzában működik, ahol NATO és EU missziós CIMIC felkészítés is folyik. Az MNCG egy olyan nemzetközi intézmény, amely specializált oktatási és tréning feladatokat lát el, elsősorban a CIMIC képességek elsajátítására szakosodott és mind civil, mind katonai jellegű CIMIC feladatok elvégzésére képez szakembereket különböző scenáriók és különböző műveletek – NATO, EU – mentén. Folyamatosan követi a NATO és EU missziós tapasztalatokat, kiváltképp CIMIC területen, amelyeket felhasznál a kiképzési, oktatási anyagok összeállítása során, így a folyamatosan változó igényekhez igazítva bővíti azt a már meg levő tapasztalatok felhasználásával. Az intézmény egyben egy fórum¹²⁶ is, amely a CIMIC képzésben részt vevők, a tananyagot összeállító szakemberek információ cseréjét és

¹²² Military Balance 2021. p.116.

¹²³ Military Balance 2021. pp. 119-120.

¹²⁴ Di Redazione: Mali, un battaglione dell'esercito maliano conclude il secondo ciclo addestrativo. in: <https://militarynewsfromitaly.com/tag/eutm-mali/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

Alessandro Marrone: Italian military operations: coping with rising threats and declining US leadership. in: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/italian-military-operations-coping-rising-threats-and-declining-us-leadership>, letöltés ideje: 2021.12.03.

Future operating environment post 2035 – implicating for land forces. in:

<http://www.esercito.difesa.it/comunicazione/Le-5-Sfide/Documents/FOE-INGLESE191205.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹²⁵ <http://www.cimicgroup.org/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹²⁶ http://www.cimicgroup.org/about_mncg/mission/, 2021.12.03.

tapasztalatainak megosztását is lehetővé teszi. A CIMIC területen dolgozó személyzetnek a parancsnok által megszabott feladatok ellátása során megfelelő képességekkel és ismeretekkel rendelkeznie a végrehajtás sikeressége érdekében a helyi földrajzi, gazdasági, vallási, nőjogi, gyermekjogi és egyéb kérdésekről egyaránt. Az elméleti tudás multidiszciplináris jogi, közgazdaságtani, pénzügyi ismeretek mellett, speciális katonai, illetve műveleti területeket is felölel. Az is differenciálja az ismereteket, amelyet a tanfolyamok nyújtanak, hogy az adott misszió, amely nemzetközi intézmény égisze alatt folyik, tehát az EU- vezette missziók néhány kérdéskör tekintetében eltérhetnek a NATO műveletek felkészítési mechanizmusától. Az MNCG tanfolyamok differenciált prioritással és jelentkezési aránnyal állnak rendelkezésre a megcélzott hallgatóságot illetően, tehát a civil, illetve katonai résztvevők száma a felkészítő képzések során eltérő. Az oktatók, illetve instruktorok a mobil tréning csapat tagjai, akik más és más nemzetközi intézmények különböző tanfolyamain biztosítanak szakszerű előadói tevékenységet.

A biztonsági előírások tekintetében a kidolgozott tananyag nem minősített, az minden résztvevő számára korlátok nélkül elérhető. Amennyiben a résztvevő moduláris rendszerű képzésben vesz részt, a CCOE-hoz hasonlóan egy belépő online tanfolyam elvégzésére van szükség. Az oktatás nyelve szintén angol, felsőfoknak megfelelő STANAG szintű ismereteket vár el a jelentkezőtől. A tanfolyam felöleli a kormányzási dinamikákat, CIMIC doktrínákat, interakciókat és eszközöket, illetve a szociális, gazdasági, kulturális rendszert és azok összefüggéseit egyaránt. Másodlagos célként a tanfolyam azokat a résztvevőket is megismerteti a CIMIC tevékenység részleteivel, akik csak érintőlegesen találkozhatnak munkájuk során a témával. A tantárgyak lefedik a CIMIC doktrínákat (EU, NATO, ENSZ), a kormányzás és CIMIC kapcsolat-rendszerét, beleérve azok interakcióit és a civil dimenziókat – csakúgy, mint a szociális és gazdasági, illetve kulturális érintettséget – a CIMIC műveleti eszközöket, a kapcsolatot az INFOPS és a PSYOPS területeivel, a CIMIC értékelési és jelentési metodikákat, ugyanakkor gyakorlati elemeket is tartalmazó szcenáriót és komplex feladatmegoldó részt is tartalmaz a képzés. Az alap modulra, olyan további egységek épülhetnek, mint a CIMIC funkcionális szakértő, vagy a CIMIC összekötő tiszti képzés. A funkcionális szakértői képzés előadások keretében és úgynevezett szindikátusi csoportokban történik. Funkcionális szakértő lehet hivatásos állomány tagja, illetve civil szakember egyaránt, aki valamely terület – például: civil infrastruktúra, civil adminisztráció, vízhálózat, oktatási, szociális, családügyek, humanitárius segítségnyújtás, vagy bármely más, egy adott missziós területre irányuló kérdés. A funkcionális specialistáknak szóló tanfolyamok személyre szabottan is kérhetőek. A

tanfolyam fő célja, hogy a civil résztvevőket is felkészítse, és képessé tegye a CIMIC feladatok ellátására, azok elemét széles spektrumban ismertesse meg, beleértve az ország tanulmányokat, doktrínákat, részt vevő szervezetek működését, a civil és katonai környezetet és azok kapcsolatát, ugyanakkor a személyes képességek, képesítések és pszichológiai tényezők és ismeretek is fontosak, illetve hozzá kell igazítani őket a CIMIC feladatkörhöz. Egy CIMIC központ irányítása, vezetése, fejlesztése, a projektek előkészítése, lebonyolítása, utómunkálatai során megfelelő személyzet összeállítása és adott vezetői képességek megléte, illetve bizonyos tapasztalatok szükségesek, mert a parancsnok és a misszió elvárásait csak ezek teljes, vagy legalább részleges megléte mellett lehet teljesíteni.

A CIMIC és főleg a PSYOPS műveletek területén a személyiségjegyek, a vezetői tapasztalatok, a szociális érzékenység, ugyanakkor a pénzügyi, tárgyalási ismeretek is fontos szerepet játszanak a művelet sikerében, amelyeket a felkészítés során figyelembe véve a résztvevőknek szükséges megkapniuk, meglévő tudásukat pedig a lehető legmagasabb szinten tovább kell fejleszteni. Az összekötő tiszti modul elsősorban a diplomáciai, tárgyalási ismereteket polírozza tovább. Ezen a tanfolyamon a résztvevők döntően pszichológiai, szociológiai, tárgyalástechnikai, kommunikációs, levelezési ismereteket sajátíthatnak el, illetve fejleszthetnek tovább a TTP-k (tactics, techniques and procedures), azaz taktikák, technikák és eljárások keretében. Az MNCG úgynevezett személyre szabott tanfolyamokat is indít, amelyet kimondottan bizonyos missziókra felkészítő elemekkel bővítik a CIMIC orientációs képzést. A misszió specifikus CIMIC tanfolyamok (CMSPC – CIMIC Mission Specific Pre-Deployment Course) speciális ismeretekre készítik fel a misszióba induló civil szakembereket, illetve a hivatásos állomány tagjait. A tanfolyam felöleli a CIMIC központok működtetése kapcsán az adott misszió sajátosságai fényében felmerülő kérdéseket, jogi, gazdasági, kulturális ismereteket, annak érdekében, hogy a CIMIC szakemberek a lehető legszélesebb körben ismerjék a környezetet, amelyben munkájukat végezniük kell, és hogy a kitűzött célok minél magasabb megvalósulási rátával valósulhassanak meg.

Az MNCG külön tanfolyamokat szán női résztvevőknek, akik a CIMIC tevékenység során szintén nőkkel foglalkoznak, vagy annak érdekében, hogy az alapvetően férfiközpontú környezetben érvényesülésük minél simább legyen. Az úgynevezett FET (Female Engagement Course, női elkötelező csapatok/női katonai személyzet csapatai) nőknek indul. Sok esetben a női résztvevők a bizalom kiépítésében, empátiás képességeikkel jobb eredményeket érhetnek el, vannak azonban olyan missziós területek, ahol a nők helyzete és társadalmi státusza kimondottan ellenséges fogadtatásra talál, így a tanfolyam során ezeket a paramétereket is

figyelembe véve szükséges a munkakörre történő felkészítés. A már megszerzett gyakorlati tapasztalatok a felkészítésbe építése nagyon fontos, ezért az előadók, és gyakorlatot vezető instruktorok közt is nagyobb a nők aránya. A nők szerepe, a nemek közti hierarchikus viszonyok, a helyi női igényeket és jogokat támogató szervezetekkel való együttműködési lehetősége, illetve a projektek értékelése és a jelentésírás is szerves részei a felkészítésnek. Mivel többiek közt az egészségügyi csapatokban sok a nő, a FET-ben a MedCap (Medical Civil Affairs Program), azaz az egészségügyi civil kapcsolati program és az azzal kapcsolatos tevékenységek ellátására is szakosodott elemek is találhatóak a modulban.

Az MNCG CAC (CIMIC Awareness Course, CIMIC Tudatossági Képzés) egy további specifikus, tematikájában személyre szabott tanfolyam-lehetőség. Kizárólag nemzeti kérésre indul, moduláris rendszerben, mini csoport vagy akár egy fő részére. Fő célja, hogy a tréning követelmények maximálisan találkozzanak azokkal a kérésekkel, amelyeket adott nemzet a felkészítendő állománya számára kér. Azonban ezeket a képzéseket a bevetés előtti 4-12 hónapban kell az állomány számára biztosítani, így hosszú távú tervezést, és időben történő igénylést követel. A technikai személyzet, az előadók, a gyakorlati feladatok megfelelő minőségű, számú biztosítása a speciális, személyre szabott képzések esetén professzionális tervezést és végrehajtást igényel. Az MNCG úgynevezett mobil csoportokkal (METT – Mobile Education and Training Teams, Mobil Oktatási és Képzési Csoport) szintén jelen van, szükség esetén, további felkészítéssel támogatja a CIMIC személyzet messzemenő felkészültségét.

A tanfolyamok elérhetők az Európai Unió, az Észak-atlanti Szerződés Szervezete, a Békepartnerségi Program, a Mediterrán Dialógus, az Isztanbuli Kooperációs Kezdeményezés állománya részére. A fő cél a műveleti célok támogatásához szükséges felkészítés nyújtása azon civil személyek számára, akik CIMIC projektekben vesznek részt a jövőben az EU vagy NATO égisze alatti műveletekben. Az MNCG évente kb. 1000 főt készít fel különböző tanfolyamain. A résztvevők kb. egynegyede a funkcionális szakértői, egytizede az összekötői tanfolyamok résztvevője. A nők létszáma is egyre magasabb, évente kb. 100 fő. A speciális, személyre szabott képzések száma évente 100 fő alatt mozog.¹²⁷

¹²⁷ <https://www.mncg.org/int/en/menu/m1/9/courses>, letöltés ideje: 2021.12.03.

I.3.8. PORTUGÁLIA

Portugália külpolitikájában hármaskörös prioritás figyelhető meg a hatvanas évektől: atlanti elkötelezettség, európai opció és a luzitán (az ókori Luzitániának – a mai Portugáliának – lakói a római hódítás előtt) egység megteremtése. Ahogy Spanyolországban, Portugáliában is csak a hetvenes évek második felében, a demokratikus rendszer konszolidációjával, és a gyarmati háborúk végével indult meg az EU csatlakozási tárgyalás az országgal. A Luzitán Közösség 1996-ban alakult, tagjai: Portugália, Brazília, Angola, Bissau-Guinea, Sao Tome, Principe, Zöldfoki szigetek, Mozabik). Portugália és Spanyolország is tagja az Iberamerikai Nemzetek Közösségének (CNI, Commonwealth Nations of Iberoamerica – 1991-ben alakult, tagjai: Spanyolország, Portugália, Latin-amerikai országok). Az Ibériai félsziget két országa, Spanyolország és Portugália az EU siker országai lettek, fél perifériáról sikerült kitörniük, az EU-val új eszköztár nyílt meg előttük, ugyanakkor Portugália sajnos a végbement fejlődés és modernizáció ellenére is, jelenleg a fejletlen tagállamok közé tartozik. Ez bizonyíték arra, hogy bár sosem késő nyitni, évszázados elzárkózás és következményei nem szüntethetők meg egyik napról a másikra. Az Európai Unió törekvéseit a szocialista és a demokrata párt is támogatta.

A CFSP-t az európai politika és egységes biztonság-elképzelés keretében szintén hangsúlyos elemként támogatja. A szélsőjobb azonban dinamikus euro szkepticizmussal övezett véleményét hangoztatja. A közvélemény bő kétharmada is ezen arányokat tükrözi, tehát a támogatottság, kb. 70 %-os. A CFSP/ESDP kül- és biztonságpolitikai prioritásai mindazonáltal, az elmúlt években sokat változtak, amelyet az ország EU-hoz, ESDP-hez, a katonai szerepvállaláshoz fűződő relációja is tükröz. A „Defesa 2020”¹²⁸ a nemzeti feladatokon túl a nemzetközi szervezetekben (főként EU és NATO), nemzetközi katonai műveletekben történő részvételt, a szárazföldi mellett pedig a haditengerészeti műveletek jelentőségét hangsúlyozza. A Defesa 2020 ugyanakkor kilátásba helyezi a haderő számának csökkentését, és egyes műveletekben a részt vevő erők számának fokozatos leépítését is. A modernizáció és fejlesztések iránya a haditengerészeti felderítés és gyors reagálású erők további előmenetelét tűzi ki célul. Portugália hadereje: 27 250 fő aktív állományú (ebből 13 700 fő a szárazföldi haderőnem, 5900 fő a légierő és 7650 fő a haditengerészet erejéhez tartozik), illetve 211 950 fő tartalékos (megoszlása: 210 000 fő szárazföldi erők, 1250 fő haditengerészet, 700 fő légierő).¹²⁹

¹²⁸ <http://www.operacional.pt/defesa-2020-ministerio-da-defesa-nacional/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹²⁹ Military Balance 2021, p. 135.

Európai Unió katonai műveleti részvétele az elmúlt években hangsúlyeltolódással jellemezhető. Az EUFOR Althea műveletben 2004-ben még 300 fővel vett részt, 2016-tól 6-24 fő között, 2019-ben 12 fővel vett részt, majd szüneteltette részvételét. Az EU kül- és biztonságpolitikája keretében indított katonai műveletekben való részvételi hangsúly Portugália részéről áttevődött a kiképző missziók irányába: EUTM RCA 45 fő, EUTM Mali – 11 fő (korábbi években 5-20 fő között), EUTM Szomália – 4 fő részvételével.¹³⁰ A mediterrán térség biztonságpolitikája előmozdításának szintén elkötelezettje. Az Európai Biztonsági Stratégiát is egy olyan lehetőségnek tekinti, amely a térség, a régió biztonságát kedvezően befolyásolhatja, és ezt civil, katonai, rendőri, illetve diplomáciai eszközeivel is támogatja.

I.3.9. SPANYOLORSZÁG

Spanyolország nemzetközi elszigeteltsége a 70-es évek második felében megszűnni látszott, és külpolitikai nyitása is erőteljesebbé vált. Európa és a mediterrán térség biztonság- és védelempolitikája területén, aktivitása egyre erőteljesebbé vált, félperifériás helyzetéből pedig egyértelműen Európa fejlett részéhez tartozóvá vált. Kiegyensúlyozott, demokratikus berendezkedése, kiszámítható és érdekeit hatékonyan érvényesítő, a nemzetközi porondon is elismert külkapcsolati partnerré tette az országot. A döntéshozatalban, főként az Európai Parlament és az Európai Tanács szerepének és hatékonyságának növelése mellett tette le voksát. A Spanyolországra jellemző hármass – helyi, autonóm (provinciális), nemzeti – intézményrendszert egy további, közösségi elem is tarkította, amely közvetlen és önálló együttműködési formákat nyitott meg az ország számára.

A hagyományos külpolitikai kapcsolatokon túl (Mediterrán térség, illetve Latin-Amerika), Spanyolország az Afrikai térség felől érkező migrációs hullám biztonságpolitikai kérdéseiben is érdekelt, aktív résztvevője az EU haditengerészeti műveleteinek, és kiemelkedően magas létszámmal vesz részt az EUTM Mali műveletében is (2021-ben 235 fő, 2020-ban 200 fő, 2019-ben 292 fő). Az EUTM Mali műveletben a spanyol haderő immár tizenhatodik váltásban vesz részt (nagyon változó: 50-110-280-292 fős kontingenssel, utóbbival az egyik legnagyobb 24%-os hozzájáruló nemzet).¹³¹ Az EUTM Szomáliában 13 fő

¹³⁰ Military Balance 2021, p. 144.

¹³¹ <http://www.ejercito.mde.es/en/misiones/africa/mali/index.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.

(2015 és 2020 között kb. 20 fő/év), az EUTM RCA-ban 8 fő¹³² (2019-ben 22 fő, 2020-ban 5 fő, 2014 és 2020 között logisztikai), az EUFOR Altheában 3 fő (2020-ban 3 fő), az EUNAVFOR MED Sofiában pedig 1 fővel vesz részt. Az EUNAVFOR Atalantában 1 spanyol fregatt (FFHGM – Fregatt with hangar and anti-ship and air-defence capability, hangárral és légvédelmi képességgel rendelkező fregatt) vett részt 2019-2020-ban, de a korábbi években is magas létszámmal (250 fő/év) volt a részvétele. A kalózkodás visszaszorítása és felszámolása mellett a halászat, hajózás humanitárius segítségnyújtás területén is jelentős a spanyol támogatás, mind humán erőforrással, mint anyagi támogatás tekintetében (utóbbi bilaterális egyezmény keretében).¹³³

A CFSP/ESDP viszony, kezdetben a NATO elkötelezettséggel párhuzamos volta miatt, és az Iraki 1300 fős spanyol kontingens visszavonásáig visszafogott volt. Az iraki és afganisztáni csapatok csökkentése majd kivonását követően¹³⁴ az EU-ban és az ENSZ-ben is fokozatosan növelte részvételét és katonai műveletekben való tevékenységét. Létszámcsökkenés és hangsúly eltolódás a műveletek körében 2010-2020 időszakban, nem csak Spanyolország, hanem EU szinten egyaránt megfigyelhető. Spanyolország külföldi missziós csúcsa az időszakban 2015-re tehető, amikor az EU egyidejűleg folyó katonai műveletei közül 6 műveletben is részt vett: EUFOR Althea, EUNAVFOR Atalanta és Sophia,

https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/43-UE-EUTM-Mali/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.27.

¹³² https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/45-EUTM-RCA/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.27.

¹³³ Military balance 2021. p. 147.

Eduardo Merelo Alonso: Las operaciones militares de España en el Exterior, pp. 51-58. in:

http://www.centredelas.org/wp-content/uploads/2019/10/Informe_Operaciones_Militares_Exterior_RICIP.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/40-Operacion_EUFOR_ALTHEA/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.03.

https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/42-ATALANTA/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹³⁴ Miguel Gonzales: Spain to withdraw troops main Iraqi base this summer (El País), in:

https://english.elpais.com/spanish_news/2020-06-01/spain-to-withdraw-troops-from-main-iraqi-base-this-summer.html, letöltés ideje: 2021.12.03.

EUTM Mali, EUTM Som, EUTM RCA).¹³⁵ Az EUTM Mozambikhoz való hozzájárulása két fő katonai megfigyelő.¹³⁶

Az Európai Biztonsági Stratégiához való viszonyt a kollektív biztonsági rendszer-t és a CFSP/ESDP tevékenységét segítő keretként Spanyolország támogatta, mivel az kiváló keretet adott a kezdeményezéseknek, gyors reagálású erők bevetetőségét biztosította, és így kedvező beavatkozási lehetőségekkel vértette fel a tagállamokat. Mindezen elemeket a spanyol kormány implementálta a Nemzeti Védelmi Direktívába is, amelynek későbbi módosításában is, továbbfejlesztett változatban ez szerepelt (2012, 2020).¹³⁷

Spanyolország CIMIC doktrínája a NATO AJP-3.19-en alapuló DO1-001 CIMIC dokumentum. „La cara amable de la fuerza¹³⁸” – azaz az erő kedves arcaként aposztrofált CIMIC csoport (Batallón de Asuntos Civiles) a béketámogató műveletek fontos eleme. A CIMIC egység a szárazföldi haderőnem része, de sokrétű feladatot, tevékenységet tud ellátni, mivel magas számú, széles körben jártas funkcionális specialista gárdával rendelkezik. A BCIMIC I központja (2005 óta) San Juan de Riverában (Valencia tartomány) van, korábban (1998-tól 2005-ig) Túriában (szintén Valencia tartomány) működött.¹³⁹

Műveleti területen a CIMIC egységek, rajszintű egységként látnak el speciális feladatokat. Az egységen belül általában három pillérré támaszkodva látja el tevékenységét: az első pillér a művelet céljait szem előtt tartó kapcsolattartásért felelős gárda, a második pillér a helyi hatóságokkal, szervezetekkel, kormányzattal, illetve nemzetközi szervezetekkel építi ki kapcsolatait, a harmadik pedig maga a projekt-felelős pillér, amely a civil lakosság felé a

¹³⁵ Blanca Ballester: Cost of non-Europe report, EU CFSP, EAVA-European Added Value, Brüsszel, PE 494.466, ISBN 978-92-823-4597-9, p. 15., in:

https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/494466/IPOL-JOIN_ET%282013%29494466_EN.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

Pool Moncloa: Spanish armed forces deployed in largest number of operations ever, in:

<https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2015/20150901-spanish-armed-fo.aspx>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹³⁶ https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/46-EUTM-Mozambique/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.27.

¹³⁷ National Defence Directive 2020, in: <https://www.defensa.gob.es/Galerias/defensadocs/ddn-ingles-2020.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.

National Defence Directive 2012, in:

<https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/dgl-national-defence-directive-2012.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹³⁸ José Cerra: El ejército proyecta su cara amable desde Valencia, in: <http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2014/03/24/ejercito-proyecta-cara-amable-valencia/1092906.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹³⁹ <https://ejercito.defensa.gob.es/en/unidades/Valencia/roi1/Localizacion/index.html>, letöltés ideje: 2021.12.27.
J.S.Valencia: El batallón de Asuntos Civiles iniciará en noviembre una nueva misión en el Líbano. in: <http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2015/06/27/batallon-asuntos-civiles-iniciara-noviembre/1283811.html>, letöltés ideje: 2021.12.27.

katonai erő kedves arcaként jelenik meg. Mindazonáltal a három pillér egymással is szoros kooperációban működik. A három pillér mellett három fő funkció is meghatározza a CIMIC egység tevékenységét. A CML (Enlace cívico-militar, Civil-katonai kapcsolatok), az SCE (Apoyo al entorno civil, Civil környezet támogatása), és az STF (Apoyo al entorno civil a la fuerza, a haderő civil támogatása). A CML a bevezető szakasz, amely meghatározza a kiépítendő kapcsolatok körét, szintjeit, az egységek és aktorok közötti mechanizmusokat, fejlesztési irányokat. Ezzel a bevezető aktussal teremti meg működésének legitimitását a CIMIC egység. A helyi szintek és aktorok általában a politikai vezetők, helyi hatóságok, vallási vezetők, a rendőri és katonai erők, a civil lakosság, és a közreműködő egyéb, nem-kormányzati szervezetek. A CML keretében a médiával való kapcsolattartás, a tolmácsokkal való együttműködés keretei, az alkalmazott kommunikációs csatornák és a lélektani műveleti csoporttal való együttműködés mechanizmusai is meghatározásra kerülnek.

A direkt kapcsolattartás a CIMIC központ, a humanitárius segítségnyújtási központ, és a civil-katonai műveleti központ keretében valósul meg. A CIMIC központ napi kapcsolatot tart a hatóságokkal, civilekkel, illetve projektek végrehajtását is kezeli (a projektek széles körűek lehetnek: pl. oktatásügyi, infrastrukturális fejlesztés – amelyekben a funkcionális szakértők is részt vehetnek).

A CIMIC központ egy olyan fórum, ahol a katonai és civil résztvevők találkozhatnak, információt cserélhetnek, a civilek tájékozódhatnak, segítséget kérhetnek. A humanitárius segítségnyújtási koordinációs központot általában valamely segélyszervezet, egyházi vagy más nem-kormányzati szervezet vagy ügynökség vezeti, és amelyet a CIMIC egységek aktív jelenléttel, funkcionális szakértői munkával segítenek. Az információ-cserén kívül a humanitárius segélyek eljuttatása, a közlekedésben nyújtott segítséget is beleértve, a szállítmányok védelme, elosztása, a civilek számára történő szétosztása során nyújtott támogatás is feladatként jelenik meg a CIMIC egységek számára ebben a pillérben.

Az SCE a CIMIC projektek végrehajtása során aktívan támogatja a helyi hatóságokat és civileket, illetve a humanitárius segítségnyújtásban részt vevő szervezeteket is összehozza a civilekkel. A katonai célok teljesítése mellett annak a követelménynek is igyekeznek eleget tenni, hogy a jelen levő civil lakosság a legkevesebb hátrányt szenvedje el, illetve hátrányos helyzetüket minimalizálni tudják. A segítségnyújtásnak helyben és gyorsan kell megtörténnie, amelyhez a megfelelő személyzetet, technikát, eszközöket is biztosítani tudják. A CIMIC projekt a vezetés, ellenőrzés, lebonyolítás terén két részre oszlik: az egyik felügyeli és ellenőrzi

a civil és politikai irányú ügyeket; a másik pedig a lebonyolításért felelős, de folyamatos jelentést tesz az ellenőrző szervnek.¹⁴⁰

Az STF, egy lezáró szakasz, a projekt értékelése, a projekt eredmény során kialakított támogatás, épületek, infrastruktúra, képzés hosszú távú átadása a helyi hatóságoknak és lakosságnak. A cél az, hogy a kialakított segítség, a megvalósított projektek a katonai erő távozása után fenntartható, működtethető legyen a helyiek számára.

A spanyol CIMIC a szárazföldi haderőnem részeként, támogató funkciót lát el, tehát nem önálló. Ugyanakkor széleskörű funkcionális specialista gárdájával, különböző egységek, és különféle feladatok ellátásában felelősségteljes és sikeres teljesítményt nyújt nem csak a közép-amerikai kapcsolatok erősítéseként (Mitch hurrikán okozta katasztrófa során), hanem a NATO és EU-műveletekben egyaránt.

A specialisták között van egy úgynevezett CIMIC UEF csoport (Unidad de Especialistas Fundamentales, Funkcionális specialista csoport), amely egy közel százfős egység, akik többi közt a tartalékosok integrálásáért, felkészítésért felelősek, műveletbe vonásukat megelőzően.

Spanyolországban több katonai oktatási, képzési intézmény is működik, haderőnemekre lebontva is az ország több pontján van képzési, kiképzési lehetőség. A tartalékosok integrálására, misszióra való felkészítésükre is több intézményben van lehetőség. CIMIC képzés legalább évente egyszer Valenciában (2005 óta) és Zaragozában (2006 óta), illetve más provinciákba igény szerint kihelyezve, funkcionális specialistaképzés szintén, provinciákba kihelyezve, az aktív illetve tartalékos állomány részére elérhető.

A CIMIC képzések általában 20 fő aktív állományú, és 20 fő tartalékos létszámmal indulnak. Ezen kívül 2008 óta Madridban is indul minden évben CIMIC képzés. Portugáliával és Franciaországgal kétoldalú megállapodás alapján, a tanfolyamokon rendszeresen a francia és portugál CIMIC szakemberek is részt vesznek.

¹⁴⁰ Benito Raggio: Civil-military cooperation in humanitarian operations, in: 6th International Seminar on Security and Defence in the Mediterranean, CIDOB Funació, Barcelona, p.116., in: https://www.cidob.org/en/media2/publicacions/monografias/vi_seminario_seguridad_defensa/18_raggio_eng, letöltés ideje: 2021.12.27.

I.4. KELET- ÉS KÖZÉP-EURÓPAI ÁLLAMOK

Az 1990-es évek rendszerváltozása során, a biztonságpolitikai vitákban számos opció merült fel a térség országaiban (keleti, nyugati opció, semlegesség – ez utóbbi inkább csak nosztalgikus felvetés volt), ugyanakkor szinte csak a Visegrádi országoknak, mint regionális rendszernek volt igazi biztonságpolitikai vonatkozása. Leginkább azonban ez is arra vonatkozott, hogy a szovjet blokkból segítse az elszakadást, és átterelődjön a nyugati integráció felé. Az önerőre való támaszkodás, főként gazdasági és geopolitikai szempontok miatt nem volt igazán reális. A nemzeti-etnikai ellentétek is fokozták a térségben a bizonytalansági tényezőt. A NATO-hoz legkorábban éppen a Visegrádi országok (Magyarország, Csehország, Lengyelország) csatlakoztak 1999-ben (Szlovákia csak később, 2004-ben). Majd 2004-ben Szlovákia, Szlovénia, Bulgária, Románia, 2009-ben pedig Horvátország. Az Európai Unióhoz 2004-ben csatlakozott Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, 2007-ben Bulgária és Románia, 2013-ban pedig Horvátország.

Az Európai Unió kelet- és közép-európai tagállamainak szomszédságpolitikája is jelentős összefogási lehetőséget jelent a régió közös biztonság- és védelempolitikája terén. Az Európai Uniót körbevevő biztonsági környezete ingatag: migrációs hullám a déli és keleti határok felől, terrorizmus, a Krím félsziget illegális annektálása, a kialakult orosz-ukrán hibrid hadviselés mind drámai kihívásokat állítanak. Elsősorban az EU külső határain lévő országok szembeszülnek azzal, hogy csak kollektív válaszokkal lehet ezt érdemben orvosolni. A közös biztonság- és védelempolitika iránti elkötelezettség megvan, ugyanakkor sokszor gyenge a politikai akarat, a meglévő katonai erő és kapacitások, az eszközök hiánya miatt akadályt szab a gyors, és hatékony reagálásnak. Egy új Európai Biztonsági Stratégia esedékes lenne. A Globális Stratégia kidolgozása is másfél évig tartott, külpolitikai stratégia pedig szintén bő évtizede nem frissült már. Új megközelítésekre lenne szükség az új kihívások miatt. A közös stratégiai kultúra alapjai, habár megvannak, az érvényre juttatásuk várat magára. A közös érdekek és közös kockázat-percepció is eltérő lehet a tagállamokban, amely megnehezíti, a valóban közös lépéseket. Ennek egyik jó példája, hogy végül Magyarország a migrációs válság megfékezésére határai mentén kerítést épített 2015-2016-ban.

A közös percepció és a valódi közös akciók többször bizonyultak már elszalasztott lehetőségnek, mivel átfogó módon a védelemmel kapcsolatos kérdések, vagy inkább részkérdések egy részével egyetlen stratégia sem foglalkozott. Az Unió ereje a közös potenciálban: civil és katonai eszközök, erőforrások és azok mobilizálásában rejlik. A kelet- és

közép-európai tagállamok a nemzetközi kihívásokban, CFSP-t támogató műveletekben részt vesznek, segítségnyújtásban, konfliktus utáni szerepvállalásban egyaránt, de a fenyegetések megelőzése, és az előrejelzés terén a régióban, főként a migrációs hullámot tekintve, vannak még hiányosságok. A Globális Stratégia prioritásai (5): az unió biztonsága, az államok ellenálló képesség növelése délen és keleten, a konfliktusok és válságok integrált megközelítése, az együttműködésre épülő regionális rendszerek és a globális kormányzás a 21. században reagálnak a jövő fenyegetéseire. A 2020-2025-re tervezett biztonsági stratégiával is egybeesnek a törekvések (4 pillér: időtálló biztonsági környezet, változó fenyegetések kezelése, Európa védelme a terrorizmussal szemben, erős biztonsági ökoszisztéma), de szürke zóna így is maradhat.¹⁴¹ A jövő, hibrid típusú fenyegetéseire fel kell készülni, ez már nem csak ezt a régiót, hanem az EU egészét érinti. A rugalmas ellenállási képesség, azaz reziliencia terén szintén fejlődési irányok jelölhetők ki, pl. a FRONTEX¹⁴² esetében. A FRONTEX segíti az uniós országok külső határigazgatás terén végzett munkáját, illetve az uniós szintű határellenőrzés harmonizációját. Az ügynökség az egyes országoknak segítséget és szakértői támogatást nyújt, hogy a közös határigazgatási együttműködést megvalósítsa. A FRONTEX és a közös kül- és védelempolitikára egyaránt igaz azonban, hogy az egyes államok védelmi kiadásaira szánt összegek csökkentései nem kedveznek a kitűzött célok elérésére. A GDP 2% célkitűzés a kelet- és közép-európai tagállamokban gyakran nem valósul meg. Egyes közép- és kelet-európai országok az 1% környékén mozognak, és még csak 2024-re várják a megvalósulást. A képességek terén szakadékok vannak, ennek mélyülését az EU-nak, stratégiai autonómiája érdekében is meg kell akadályoznia.

I.4.1. CSEH KÖZTÁRSASÁG

Az Európai Unió csatlakozás során a nemzeti érdekek, a szuverenitás, a politikai és gazdasági érdekek egyaránt szerepet játszottak. A polgári demokraták (Václav Klaus államfő vezetésével) „vörös fonala” a gazdasági integrációt hangsúlyozta, ugyanakkor a politikai aspektusokat, szuverenitási kérdésekre hivatkozva elutasította. Akadályozta a Lisszaboni

¹⁴¹ <https://jog.tk.hu/blog/2016/07/az-europai-biztonsagi-strategiatol-a-globalis-strategiaig>
https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_hu, letöltés ideje: 2021.12.27.

https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_hu, letöltés ideje: 2021.12.27.

¹⁴² https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_hu, letöltés ideje: 2021.12.28.

szerezés ratifikálását is. Euro szkeptikusként, azt a következtetést hangsúlyozta, hogy a nemzetállam egy optimális közigazgatási egység, szuverenitását csak alulról jövő kezdeményezésként, és nem felülről, szupranacionális hatalommal érdemes megváltoztatni, mert utóbbi egy felülről jövő, és sietetett, előbbi pedig egy természetes folyamat. Az euro szkeptikusok úgymond felnagyították az EU belső ellentmondásait. Ezzel szemben az euro optimisták (Václav Havel vezetésével) – akik pedig gyakran elhallgattak veszélyeket - úgy érveltek, hogy a nemzetállamok is csak átmeneti képződmények, ideiglenes társadalmi-szervezési egységek, illetve keretek, tehát az európai és a nemzeti, társadalmi, gazdasági és politikai aspektusokat együttesen, az ország jövőjére nézve a civil társadalmat is figyelembe vevő elkötelezettségen alapulva kell tekinteni. Ezért az ő meggyőződésük az volt, hogy a csatlakozás elkerülhetetlen, de jó az ország számára.¹⁴³ A cseh közéleti pártok vitáiban később inkább a csatlakozás feltételei, a belépés ideje volt fókuszban, abban egyre inkább egyetértettek, hogy a csatlakozás az ország jövője szempontjából nélkülözhetetlen. A vita két nagy csoport, az euro szkeptikus/euro realista (jobboldali polgári párt, kommunisták), illetve euro optimista csoportok (polgári demokraták, szociáldemokraták, kereszténydemokraták) között zajlott tovább. A csehek mindig is kicsit külön utasok voltak a magyar, lengyel vagy szlovák szomszédaihoz képest. Az euroszeptizmus mai napig jelen van a cseh politikában (Peter Fiala, ODS pártja).¹⁴⁴ A CFSP/ESDP viszony, a Berlin Plusz megállapodáshoz való csatlakozással kapott lendületet. A Cseh Köztársaság ugyanakkor kapacitás-orientált hozzáállást képvisel a katonai műveletekben való részvételhez, illetve érdekeit a geopolitikai fókusz is meghatározza. A balkáni térséggel, a Visegrádi országokkal szoros együttműködést ápol, és a nem-kormányzati szervezetekben is aktív – pl. ADRA, Clovek v tisni¹⁴⁵, amelyek a humanitárius segítségnyújtásban szerepet játszó kiemelt szereplők. Az Európai Biztonsági Stratégiát kiegyensúlyozott dokumentumnak látja, ettől függetlenül azonban, a kihívások és a biztonsági környezet változásaival együtt annak trendjétől is változást vár.¹⁴⁶

¹⁴³ Vaclav Havel's power of the powerless. how can the EU connect better with its people?, in: http://www.mzv.cz/file/2142224/Programme_Vaclav_Havel_European_Dialogues_Brussels_2016_FINAL.pdf, letöltés ideje: 2021.12.27.

¹⁴⁴ Rónay Tamás: A cseh út. in: https://nepszava.hu/3140999_cseh-ut, letöltés ideje: 2021.12.27.

¹⁴⁵ <https://www.clovekvtsni.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.03., <https://adra.cz/en/homepage/about-us/>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁴⁶ Jan Winkler - Jaroslav Kurfürst: Czech Views on European Security, in Transatlantic Internationale Politik, Vol.5, No.2, pp.33-36.

2019-ben jelent meg a Védelempolitika Hosszú Távú Perspektívája 2035¹⁴⁷-ig és a Cseh Haderő Fejlesztési Programja 2030¹⁴⁸. Mindkét dokumentum a cseh fejlesztések és modernizáció mellett a jövőbeni nemzetközi műveletekben való részvételre is kitér. Kiemeli, hogy részvétele továbbra is jelentős az EU vezette béketámogató műveletekben, a haderő fejlesztése, és a képzés/kiképzés is az EU igények jobb kielégítésére fókuszál. A haderő létszám, az aktív és tartalékos erőket is beleértve ezzel összhangban emelkedik. Hadereje: 26 621 fő (amelyet 2015-ös nemzetbiztonsági stratégiája értelmében 27 000 főre kívánt emelni, így ezt a számot nagyságrendileg elérte).¹⁴⁹ Az aktív tartalékos létszám is növekszik, egy évtized alatt triplájára emelkedett (2011: 1093 fő, 2020: 3468 fő).¹⁵⁰ Részvétele az EU-vezette műveletekben: EUFOR Althea 2 fő, EUTM Mali 120 fő (2019-ben 41 fő, 2020-ban 120 fő).¹⁵¹ Az EUNAVFOR Atalanta műveletben 2010-ben három fővel, az EUNAVFOR Sophia és Irini műveleteiben 2015-2020 között 5 fővel vett részt.¹⁵²

CIMIC doktrínája NATO-orientált, de kiegészül a Cseh Haderő Doktrínájának a kapacitás és ambíció szintet leíró politikai-stratégiai dokumentumával. A cseh CIMIC képességei és kapacitása lehetővé teszi széles spektrumú feladatok ellátására nemzetközi műveletek során. Nagyszámú funkcionális specialistával is rendelkezik.

Az önálló CIMIC egység 2003-ban CIMIC 106 néven született. Egy évvel később már a PSYOPS csoporttal együtt CP103 néven működött tovább Olomoucban. A Zizka-i egységek diszlokációja is megszűnt, miután többszöri strukturális átszervezés után 2013-ban ők is Olomoucba költöztek. A CIMIC-PSYOPS (CP) a szárazföldi erők parancsnoksága alatt működik¹⁵³. Az egység nemzeti és nemzetközi (missziós) civil-katonai együttműködési feladatokat is ellát. Támogatja a rendőrség és katasztrófavédelem erőit is, erősítve a

¹⁴⁷ The long term perspective for defence 2035 (MOD Czech Republic 2019.) in:

<https://www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/basic-documents/dv-2035-aj.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁴⁸ The czech armed forces development concept 2030. in: <https://search.mlp.cz/cz/titul/the-czech-armed-forces-development-concept-2030/4543758/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:1624-amp:key-eq:4543758>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁴⁹ Czech Armed Forces 2020. p.6. in: https://www.mise.army.cz/assets/en/armed-forces/annual/army20_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29. https://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/security_policy/index.html, letöltés ideje: 2021.12.03.

https://www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/Security_Strategy_2015.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁵⁰ Czech Armed Forces 2020. p.7. in: https://www.mise.army.cz/assets/en/armed-forces/annual/army20_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29

¹⁵¹ Military Balance 2021. p.96.

¹⁵² https://www.mise.army.cz/assets/en/armed-forces/annual/army20_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁵³ <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=87186>, letöltés ideje: 2021.12.29.

kommunikációt a civil lakosság és a rendvédelmi szervek között, illetve erőssége a rendszernek, hogy pl. az olyan szolgáltatókat is bevonja a hálózatba, mint a víz- és gázművek. Az Olomouci kiképző központban történik a funkcionális szakértők képzése, többiek közt a Bosznia-Hercegovinai és az Afrikai műveleti területekre. Nemzetállami viszonylatban, a központ a felkészítés területén szorosan együttműködik olyan szervezetekkel és alapítványokkal mint: az ADRA (Adventista Segély Alapítvány)¹⁵⁴, a CRDM (Cseh Gyermek és Ifjúságvédelmi Tanács)¹⁵⁵, a Szent Lázár Rend¹⁵⁶ vagy az Olivová Alapítvány¹⁵⁷. E szervezetek jelentősége abban áll, hogy a CIMIC tevékenység során a cseh közreműködés által több iskolaépítési, oktatási, a gyermekek fejlesztését segítő program valósulhatott meg missziós területeken, ugyanakkor nemzeti szintű iskolai tájékoztatási programokban is szerepük van, amelyben népszerűsítik a CIMIC műveleteket. Az intézményben nemzeti szintű felkészítés folyik, a nemzetközi missziós felkészítés, valamely nemzetközi felkészítő tanfolyami keretben valósul meg (többi között az alábbi országokban: Hollandia, Görögország, Olaszország).

I.4.2. LENGYELORSZÁG

A közvélemény eleinte nem támogatta a CFSP/ESDP relációjú ügyeket, és inkább a nemzeti, mintsem közösségi érdekeket helyezte előtérbe. Az Európai Unióhoz való csatlakozás általánosságban elfogadottságnak örvendett, bizonyos szakpolitikák azonban nem. Sokáig a CFSP/ESDP, mint a NATO versenytársa, de abban sem egyenrangú félként jelent meg a közvélemény szemében. Az iraki háború és a 9/11-i eseményt (2001.09.11. USA, World Trade Center elleni terrortámadás) követő afganisztáni háború (NATO műveletek) Lengyelországnak az EU kül- és biztonság, illetve védelempolitikájával kapcsolatos percepcióját is megváltoztatták. A megelőző szerep, a potenciális konfliktusok előrejelzése terén a CFSP nagyobb szerepet kapott, és ezt a lengyel politika és társadalom is egyaránt pozitívan értékelte. Az Európai Biztonsági Stratégia (ESS) is hangsúlyosabban fejezte ki a preventív jellegű biztonságpolitikai feladatokat és célokat, és ez lökést adott a CFSP műveleteknek is. Ezen impetus ellenére Lengyelországban az ESS fogadtatása mégis korlátozott maradt, hiszen a

¹⁵⁴ Adventist Development and Relief Agency <https://adra.org/>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁵⁵ Česká rada dětí a mládeže, <http://crdm.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁵⁶ Rad Sv. Lazara, <http://www.st-lazarus.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁵⁷ Olivova nadace aj, <http://www.olivovanadace.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.29.

média és a közvélemény figyelmét ugyanekkor az Európai Unió Alkotmányos Szerződése körüli vita foglalta le. Napjainkban Lengyelország megközelítőleg azonos létszámú erőkkel vesz részt NATO és EU műveletekben, elkötelezettsége mindkét szervezet iránt megvan, de a NATO hangsúlyosabb. Regionális biztonsági kérdésekben a Visegrádi országokkal is szoros az együttműködése.¹⁵⁸

Biztonság-percepciója: a 2020-ban kiadott Nemzeti Biztonsági Stratégia¹⁵⁹, és a 2013-as Fehér Könyv¹⁶⁰ is fókuszba helyezi a megelőzést, és védekező stratégiákat, még az alacsony intenzitásúnak ítélt veszélyekkel szemben is. A NATO védelemben jobban hisz, mint az EU erejében, amelyet gyenge biztonsági garanciának tart, akkor is, ha magát a lengyel nemzetet katonai fenyegetés nem veszélyezteti. Az EU-vezette műveletek során inkább politikai, mintsem katonai pozícióját kívánja erősíteni tagállami hozzájárulásával. Hadereje: 114 050 fő (58 500 fő szárazföldi haderő, 6000 fő haditengerészeti erő, 14 300 légierő, 3150 fő speciális erő, 28 300 fő vegyes haderő).¹⁶¹ Az EU-vezette műveleti részvétele: EUFOR Althea 38 fő, EUTM RCA 1 fő, EUTM Mali 20 fő.¹⁶² 2020-ban részt vett az EUNAVFOR MED Irini műveletben is¹⁶³. A lengyel haderő Bosznia-Hercegovinában 25 éve jelen van, az EUFOR Althea keretében LOT házat üzemeltet Dobojban. Főként humanitárius segítségnyújtással (áradásokat követő helyreállítási munkálatok), iskolai előadásokkal az aknák veszélyeiről (évente mintegy 60 ilyen előadást tart három munkatársuk), illetve monitoring tevékenység ellátásával járul hozzá ez a CIMIC-tevékenység a parancsnoki célok eléréséhez.¹⁶⁴ CIMIC doktrínája NATO orientált, amelyet Lengyel Fegyveres Erők DD/9 doktrínája¹⁶⁵ tartalmazza. A DD/9 szabályozza a katonai erő és a civil környezet közötti relációkat, a CIMIC

¹⁵⁸ Security environment of Poland today and 15 year, in: <https://www.gov.pl/web/national-defence/security-environment-of-poland-today-and-in-15-years>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁵⁹ https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁶⁰ <https://koziej.pl/white-book-on-national-security-of-the-republic-of-poland-national-security-bureau-warsaw-2013/>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁶¹ Military Balance 2021, p.132.

¹⁶² Military Balance 2021, p.134.

<https://www.gov.pl/web/national-defence/missions>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁶³ <https://www.facebook.com/watch/?v=305101017211752>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁶⁴ <https://www.euforbih.org/index.php/teme-magazine> (2016/07) p.23.

http://www.euforbih.org/eufor/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.

<https://www.gov.pl/web/national-defence/eu-missions-and-operations>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁶⁵ ROZKAZ Nr 470/Szkol/P3, Doktryna współpracy cywilno-wojskowej sił zbrodnych RP DD/9,

http://cpdmz.wp.mil.pl/plik/file/Dokumenty%20normatywne/DD_9.pdf,

<https://btip.ka.edu.pl/pdf/btip2018-3-elak>, letöltés ideje: 2021.12.29.

együttműködési komponens alapjait. A DD/9 doktrína a koordináció és kooperáció feladatait, a katonai parancsnok és civil aktorok közötti kapcsolatokat (helyi lakosság, hatóságok, nemzetközi szervezetek, kormányzati szervezetek, nem-kormányzati szervezetek, ügynökségek) mint a katonai művelet integrált részét szabályozza. Minden műveleti tervnek van civil-katonai aspektusa, amelyet e szabályok szerint, a műveletet támogató funkcióként terveznek. A fő funkciók, amelyeket a CIMIC betölt: a katonai erő támogatása, a civilek támogatása, összekötői feladatok.

A CIMIC egység 2001-ben alakult, majd 2004-ben szervezeti átalakuláson ment keresztül, és tevékenysége folyamatosan bővült. A jelenlegi CIMIC (CP MZ)¹⁶⁶ alegységeinek központja a Nemzetközi Katonai Kiképzési és Műveleti Központban¹⁶⁷ (Kielce) található 2011. óta. A Központ közvetlenül a Lengyel Haderő Parancsnokságának tartozik jelentés kötelezettséggel. A két legfontosabb alegység: a CIMIC csoport és a kiképzési részleg. A CIMIC csoport hét támogató csoportra oszlik, és egy funkcionális specialistákból álló külön egysége is van.¹⁶⁸ A funkcionális szakértők többi közt az infrastruktúra, kormányzat, adminisztráció, humanitárius segítségnyújtás, kereskedelem, sport, kultúra, kommunikáció, és az oktatás területén rendelkeznek speciális ismeretekkel. A CIMIC-et támogató csoportban pedig tolmácsok és média szakemberek is dolgoznak. A CIMIC a PSYOPS egységekkel is közösen végzi munkáját. A Kielcei CIMIC tanfolyamokon kívül további, például az UNESCO-val közös „kulturális örökségvédelmi” tanfolyamok megtartására is sor kerül, amely a Genfi Egyezmény és a nemzetközi jog releváns területeit is magába foglalja. Az ötnapos tanfolyamot évente egyszer tartják meg. A médiával történő kapcsolattartásban részt vevők számára is indul külön tanfolyam, amely szintén évente egyszer, 5 napos intervallummal kerül megrendezésre.

BÉKETÁMOGATÓ MŰVELETI KATONAI KIKÉPZŐ KÖZPONT

A Lengyelországi Béketámogató Műveleti Katonai Kiképző Központ és a Lengyel CIMIC Csoport Központja Kielcében, saját szervezésű, illetve a hollandiai CCOE együttműködés keretében is indít tanfolyamokat. A saját tanfolyamok a CIMIC terepmunkára, illetve a katonai megfigyelői munka keretében ellátott CIMIC tevékenységre épülnek, míg a

¹⁶⁶ <http://cpdmz.wp.mil.pl/pl/33.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.

¹⁶⁷ Military Training Centre for Foreign Operations (MTC), <https://www.cimic-coe.org/resources/cimic-messenger/cimic-messenger-2014-6.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.29.

¹⁶⁸ forrás: Krzysztof Kozolowski és CPMZ struktúra organizacy. in: <https://cpdmz.wp.mil.pl/pl/pages/struktura-2017-01-16-j/>, letöltés ideje: 2021.12.29.

CCOE-val együttműködésben szervezett tanfolyamok CIMIC alaptanfolyamból és CIMIC terepmunka tanfolyamból állnak. Minden tanfolyamot általában évente egyszer indítanak. Az alap és terepmunka tanfolyamok csak a megfelelő létszám mellett indulnak, a saját tanfolyamok a hazai erők kérésére ezek mellett, vagy ezektől függetlenül is megrendezésre kerülhetnek. Az alaptanfolyam tantermi oktatásból, szemináriumából és háromnapos gyakorlati elemből áll. A tanfolyam elsődleges célja a műveleti és taktikai szintű CIMIC tevékenység megismertetése a részt vevő katonai személyzettel, illetve igény esetén civilek számára is elérhetővé teszik a tanfolyamot. A CIMIC intézmény működése és felépítése mellett a résztvevők a modern műveleti környezetben zajló CIMIC tevékenység teljes spektrumáról ismereteket szerezhetnek. A másodlagos cél, hogy azokkal az intézményekkel, szervezetekkel és személyekkel is megismerkedhessenek, akik a műveleti környezetben közvetlenül, vagy közvetve a CIMIC terület érintettjei. A tantárgyak lefedik a CIMIC elméleti alapjait és doktrínáit, a fejlődés dinamikáját, a civil oldallal történő interakciókat, a társadalmi, gazdasági, kulturális és (társadalmi) nemi atmoszférát, a PSYOPS és INFOPS területeivel történő interakciókat, a civil dimenzióban megjelenő tárgyalási, szervezési lehetőségeket és feladatokat, és a biztonság növelése érdekében a helyi szervezetekkel, civil képződményekkel kialakítható lehetőségeket. A nemzetközi jog, a nemzetközi szervezetek, kormányközi és nem kormányközi intézmények ismerete elengedhetetlen ezen a területen, ugyanakkor a CIMIC információ-szerzés, rendszerezés, a CIMIC projektek felépítése, menedzselése, az értékelési és jelentési szisztéma is részei a tanfolyamnak. A katonai megfigyelői álláspontok is megjelennek a tematikában, illetve összetett, krízishelyzetben is alkalmazható scenárió alapján gyakorlati elemeket is tartalmaz a tanfolyam második heti programja. A CIMIC összekötői tanfolyamra (MKOW - Miedzynarodowy Kurs Obserwatorów Wojskowych) az elmúlt években az igény megnövekedett, így volt olyan év, hogy három-négy alkalommal is megrendezésre került. Az egyhetes tanfolyam maximum 24 résztvevő befogadására alkalmas. A tanfolyam fókuszpontjai az összekötő tiszti feladatokon, illetve a CIMIC összekötői tevékenység alapjain és céljain van, de tartalmazza a koordinációs eszközöket és felépítményt, illetve a CIMIC központ céljait is. A feladatok teljesítéséhez és a célok eléréséhez a CIMIC összekötői csoport (CLT – CIMIC Liaison Team) felépítése kulcs fontosságú, illetve a megbeszélések és tárgyalások menete, eszközei is szerepet játszanak, így a tanfolyam ezeket is mélyebben ismerteti. Az összekötői mátrix, a helyi tolmácsokkal való kapcsolat (LHI – Locally Hired Interpreters), és a jelentésírás is szerves része a tudnivalóknak. Az összekötői tanfolyam EU specifikus Kielcében, és mivel EU vezette missziós felkészítés része, kezdetben az EUFOR kontingens működését, kereteit is

tartalmazza, majd az EUNAVFOR és EUTM műveletek elemeit is felvette az oktatási anyagba. Az EUFOR Althea Bosznia-Hercegovinai műveleti felkészítése a régió konfliktusait, illetve a Balkán kulturális, vallási, társadalmi jellemzőit is figyelembe veszi. A CIMIC összekötői munka során a civilekkel történő kapcsolattartás és tárgyalások pszichológiai aspektusai már átmutatnak a PSYOPS műveletekbe is.

I.4.3. MAGYARORSZÁG

Magyarország a rendszerváltás óta, folyamatosan növelte részvételét nemzetközi békefenntartó műveletekben. A NATO-hoz és az Európai Unióhoz való csatlakozás politikai és társadalmi elfogadottsága egyaránt azt mutatta, e szervezetek iránt mutatott elkötelezettségeink, a biztonságpolitika terén is komoly feladatokat rónak ránk, amelyet növekvő szerepvállalással, szélesedő spektrumban teljesítettünk és teljesítünk ma is. A nemzeti, és szövetségi kötelezettségek teljesítéséhez a nemzeti önerő fejlesztése: folyamatos igényként jelentkezett. A sorkatonai szolgálat eltörlése (2004) követte a nyugat-európai trendet, a professzionális hadseregünk a korszerű követelmények szolgálatába állt. Ebbe a CIMIC tevékenység is bele tartozik, amely a 2000-es évek haderő-fejlesztési célkitűzéseivel együtt jelent meg igazán markánsan. A haderőfejlesztés a Zrínyi 2026 alapján 2017-ben indult, de ma már úgy látszik, 2030-ra is kitolódik. A technikai fejlesztés mellett (kézifegyver-gyártás, drónok, szárazföldi járműpark, helikopterek, rakéta-rendszer, folyami hadihajók), az illetményrendszer, a logisztika, a katonai egészségügy, és átfogóan az új kihívásokra válaszul alakul át a honvédelmi és védelmi ipari ágazat. 2003. július 1-jével alakították meg az Magyar Honvédség Civil-Katonai Együttműködési Központot, amely 2004-től Magyar Honvédség Civil-Katonai és Lélektani Műveleti Központ (MH CKLMK) megnevezésre módosult. Az alakulat állománya szakmai feladatokat lát el a Magyar Honvédség misszióiban, aktívan részt vesz a missziók előtti felkészítéseken, a felkészülést támogató háttéranyagok kidolgozásában, illetve a szakmai doktrínákban leírtaknak megfelelően szerepet vállal országhatáron belüli feladatokban is.

Fő feladatai:

- 1) CIMIC- és PSYOPS-szakfelkészítést tart saját állománya, valamint a Magyar Honvédség alakulatai, a műveleti területre kerülő magyar katonák részére;
- 2) kapcsolatot tart fenn polgári és katonai szervekkel, minisztériumokkal és országos hatáskörű szervekkel, nemzetközi, kormányzati és nem kormányzati szervekkel, szervezetekkel, valamint gazdasági szereplőkkel;

- 3) részt vesz a döntés-előkészítés folyamatában a válságkörzetek CIMIC- és PSYOPS-értékelésével;
- 4) szakmai dokumentumok véleményezésével végrehajtja szakfeladatait;
- 5) a CIMIC képességeket biztosítja a mindenkori EU, NATO, ENSZ-műveletekben való részvételhez.

Az MH CKLMK két CIMIC csoporttal, két zászlóalj-támogató PSYOPS csoporttal, illetve két alacsony készenlétű csoporttal rendelkezik. Az alakulat állománya szakmai feladatokat lát el NATO és EU missziókban (pl. EUTM Mali), a Visegrádi Négyek Európai Unió Harccsoportban több alkalommal nem-kinetikus képesség biztosításában vezető nemzet szerepet vállalt. Békeműveletekre való felkészítés során a szolgálatot teljesítő állomány részére kézikönyvek, háttéranyagok kidolgozása mellett kulturális sajátosságok, tárgyalástechnikai ismeretek bővítésével is támogatást nyújt. Működését, feladatait és céljait a Nemzeti Katonai Stratégiával, (NKS, 2021)¹⁶⁹ összhangban a Magyar Honvédség Civil-katonai Együttműködési Doktrína határozza meg, amelyet a Honvédelmi Minisztérium Honvéd Vezérkar Hadművelési és Kiképzési Csoportfőnöksége adott ki 2004-ben. A 4.4. pont Nemzetközi Együttműködési Képesség alatt:

A Magyar Honvédség prioritásnak tekinti a NATO és EU számára felajánlott képességek fenntartását, és a nemzetközi műveletekhez való hozzájárulás hosszú távú biztosítását. A nemzetközi szerepvállalás meghatározása során alapvető fontosságú, hogy figyelembe vegye az ezekben felajánlott meglévő és kialakításra, átfegyverzésre tervezett katonai szervezetek képességeit, valamint a haderőfejlesztések menetrendjét. A CSDP katonai eszköztárának fejlesztése során elsősorban az Állandó Strukturált Együttműködés (PESCO) szerinti kötelezettségek végrehajtására, illetve a nemzeti haderő fejlesztési tervekkel összekapcsolható PESCO-projektekben való részvételre koncentrál. A doktrína második kiadása 2007-ben, harmadik kiadása 2021-ben jelent meg¹⁷⁰. Az alakulatot főként határon túli (műveleti) alkalmazásra tervezték, ugyanakkor belföldön is találkozhatunk CIMIC-es katonákkal, akik a határvédelmi szolgálat támogatásában komoly szakmai munkát látnak el. A határvédelmi

¹⁶⁹ Nemzeti Katonai Stratégia 2021. (1393/2021 (VI.24) kormány határozat. in:

<https://honvedelem.hu/hirek/nemzeti-katonai-strategia.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁷⁰ Honvédelmi Közlöny (2021. évi 6. sz) 248/2021. (HK. 6). MH PK szakutastás. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi civil-katonai együttműködési doktrína 3. kiadás című szolgálati könyv kiadásáról. in: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2021/6.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.30.

feladatok kapcsán olyan út nyílt meg a magyar CIMIC központ számára, amely más nemzetek számára is megmutathatja a CIMIC-képesség belföldi alkalmazásának műveleti lehetőségeit.

A szervezeti struktúra viszont 2003 óta nem változott (2022.01.01-től létrejött) átalakítást az értekezés nem tartalmazza. Az MH katonai kibertér műveleti képességeinek fejlesztése érdekében az MH Civil-katonai Együttműködési és Lélektani Műveleti Központ, mint költségvetési szerv, 2021. december 31-ei hatállyal megszüntetésre került, és annak jogutód szervezeteként, Szentendre székhellyel, 2022. január 1-jei hatállyal MH Kiber- és Információs Műveleti Központ (MH KIMK) megnevezéssel új költségvetési szerv került létrehozása. A változó feladat és környezet miatt volt szükséges racionalizálni és az átalakítást létrehozni.

A haderő fejlesztési program keretében létszámbővítés szükséges, de a feladatok ellátásához más külső forrásra nincs szükség. Alapvetően kétféle habitussal rendelkező emberre van szüksége a központ állományának, akiket „agy” és „szenzor” típusként szoktak emlegetni. Az „agyak” az oktatók, kiképzők; a szenzorok pedig műveleti területen támogatják más katonák munkáját. A művelet sikere sokszor olyan képességeken múlik, amelyekkel nem rendelkeznek az oda vezényelt katonák, és ilyenkor egy pedagógus, antropológus, egy vízügyi mérnök bevonására is lehetőség van a civil szférából. A missziós felkészítés céljából a központ oktatógárdája több ezer kilométert utazik évente.¹⁷¹

A Magyar Honvédség állománya: 27 800 fő hivatásos/szerződéses, 20 000 fő tartalékos.¹⁷² Az EU-vezette műveleti részvétele: EUFOR Althea 47 fő (2019-ben 167 fő, 2020-ban 164, a magyar kontingens évekig az egyik legnagyobb volt), EUTM Mali 20 fő. Az EUTM Szomáliában 2019-ben 4 fő, az utóbbi két évben nem veszünk részt. Jelenleg EUNAVFOR műveletekben nem vesz részt Magyarország.¹⁷³

A nemzetközi műveletekben, egy időben részt vevő állomány létszámát a Zrínyi 2026-tal összhangban 1000-ról 1200 főre emelték. Az EUTM műveletek egyre inkább a DDR/DDRRR (harcosok telepítése/lefegyverzési és re integrációs tevékenységek – Disarmament, Demobilization, Repatriation, Reintegration, Resettlement) és az „out of area” (felelősségi körzeten kívüli) irányába mozdultak el. Magyarország az EU katonai szerveinek működésébe

¹⁷¹ Kálmánfi Gábor: A szenzor, az agy, és a hangosbeszélő – belföldön is elengedhetetlen a CIMIC és PSYOPS képesség. in: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/a-szenzor-az-agy-es-a-hangosbeszelo-belfoldon-is-elengedhetetlen-a-cimic-es-psyops-kepesseg.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁷² Military Balance 2021. p. 113.

¹⁷³ Military Balance 2021. p.115.

a brüsszeli Álladó Magyar Képviseleten (ÁK) keresztül is be tud kapcsolódni, amelynek egyik fontos feladata magyar érdekek és szakpolitikák érvényre juttatása. A képviselet mellett információval és elemzésekkel is ellátja a kormányzatot, illetve fontos szerepet játszik a CFSP-t érintő kommunikációban is.¹⁷⁴ Az ÁK kül- és biztonságpolitikai hivatalában, földrajzi munkacsoportokban felügyeli, többi közt az EU missziókat érintő kérdéseket (pl. RELEX¹⁷⁵, külkapcsolati tanácsosok munkacsoportja: akik a szankciókat, uniós válságkezelési műveletek jogi, pénzügyi szervezeti kérdéseit vitatják meg). Magyarország a lisszaboni szerződés és a megerősített hatáskörök révén a missziós részvételét jelentősen növelte.

Az elmúlt évtizedben az EU minden területén fejlődés ment végbe és a CFSP gyakorlati végrehajtás is egyre hatékonyabbá vált. A kollektív válságkezelő szerepvállalások közül, azokat, amelyeket Európától távol hajtottunk végre nem érintettek közvetlen, nemzeti érdekeket, ugyanakkor a keleti-szomszédságpolitika övezetében van az országnak bizonyos küldetése, de a globális veszélyekre és kihívásokra is reagálnunk kell. A szerényebb, de kézzelfogható magyar hozzájárulások is a CFSP felé történő elkötelezettségünket szemléltetik.

CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉSI ÉS LÉLEKTANI MŰVELETI KÖZPONT

A Magyar Honvédség civil-katonai együttműködési és lélektani műveleti központja (CKELMK) a fővárosban működik. 2022.01.01-ig önálló költségvetési szerv, 2022.01.01-től a Magyar Honvédség Kiber- és Információs Műveleti Központ (MH KIMK) részeként, a Magyar Honvédség Parancsnoksága alárendeltségeként működik. Az intézmény rendeltetése, a Magyar Honvédség CIMIC és PSYOPS képességeinek fenntartása és folyamatos fejlesztése, valamint a Magyar Honvédség alaprendeltetésével összhangban CIMIC-, illetve PSYOPS-műveletek végrehajtása hazai területen vagy külföldön. A kijelölt, műveleti erő támogatásával, vagy önállóan felkészül, részt vesz a haza fegyveres védelmében, illetve más, két- vagy többoldalú nemzetközi szerződések alapján végrehajtandó műveletekben (NATO, ENSZ, EU). A CIMIC megvalósításával lehetővé teszi a parancsnok számára a műveleti területen lévő polgári lakossággal és helyi hatóságokkal, kormányzati és nem kormányzati szervekkel, nemzeti és nemzetközi szervezetekkel történő együttműködés kiépítését és fenntartását, illetve lélektani

¹⁷⁴ 9/2008. KüM utasítás a Magyar Köztársaság EU mellett működő ÁK SZMSZ-éből

¹⁷⁵ <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/working-party-foreign-relations-counsellors/>, letöltés ideje: 2022.05.15.

műveletek alkalmazásával hatást gyakorol a politikai és katonai célkitűzések elérését befolyásoló célcsoport szellemi beállítottságára, magatartására és viselkedésére. Fő feladatai a CIMIC- és PSYOPS területén nyújtott szakfelkészítés saját állománya, valamint a Magyar Honvédség alakulatai, illetve a műveleti területre kerülő magyar kontingensek katonái részére; kapcsolatot tart fenn polgári és katonai szervekkel, minisztériumokkal és országos hatáskörű szervekkel, nemzetközi, kormányzati és nem kormányzati szervekkel, szervezetekkel, valamint gazdasági szereplőkkel. Mind ezek mellett, részt vesz a döntés-előkészítés folyamatában a válságkörzetek CIMIC- és PSYOPS-értékelésével, szakmai dokumentumok véleményezésével végrehajtja szakfeladatait. CIMIC képességeket biztosít a mindenkori, a nemzetközi műveletekben való részvételhez.

Hazánk a 2000. évi NATO haderő-fejlesztési célkitűzésként vállalta, hogy megteremti a civil-katonai együttműködési képességet, amellyel minden haderőnek rendelkeznie kell. Ennek megfelelően 2003. július 1-jével megalakították az MH Civil-Katonai Együttműködési Központot (az MH CKELMK jogelőd szervezetét), amely 2003. október 1-jén állt hadrendbe. 2004 év elejétől a szakmai munka kialakítása mellett a szervezet bővítésére került a hangsúly, az 1. CIMIC-csoport mellett a 2. CIMIC-csoport is megalakult.

Erre a szakmai bázisra támaszkodva lehetővé vált a lélektani műveleti képesség (PSYOPS) mint új elem bevezetése a Magyar Honvédség tevékenységi körébe. 2004. augusztus 4-től a szervezet elnevezése MH Civil-Katonai és Lélektani Műveleti Központ (Civil-Military Cooperation and Psychological Operations Center) megnevezésre módosult. Az alakulat állománya szakmai feladatokat lát el a Magyar Honvédség misszióiban, aktívan részt vesz a missziók előtti felkészítéseken, a felkészülést támogató háttéranyagok kidolgozásában, illetve a szakmai doktrínákban leírtaknak megfelelően szerepet vállal országhatáron belüli feladatokban is.

CIMIC alaptanfolyamok mellett a CKELMK CIMIC szakfelkészítést, CIMIC terepmunkára felkészítést, katonai megfigyelői tanfolyamot is tart a Magyar Honvédség állománya, a CIMIC területen közreműködő szervezetek (rendszeresen pl. a Baptista Szeretetszolgálat munkatársainak), illetve az érdeklődő civil személyek részére egyaránt. A tanfolyamokon külföldi résztvevők is jelen lehetnek. Többiek közt a hazánkban is jelen levő, illetve a műveleti területen is tevékenységet ellátó nemzetközi szervezetek alkalmazottairól van

szó (pl. UNHCR, IOM, ICRC).¹⁷⁶ A szakfelkészítés célja, hogy a külföldi és a magyar résztvevők ismerjék meg a műveletekben alkalmazott CIMIC feladatokat, és teljes képet kapjanak a CIMIC eljárásokról, beleértve a civil szereplőkkel történő kapcsolattartás, esetleges együttműködés elméleti és gyakorlati kérdéseit is. A külföldön, műveleti területen tevékenységet folytató civil szervezetek számára hasznos a CIMIC ismeretek elsajátítása, valamint a műveleti területen szerzett tapasztalatok megosztása, a szakmai kapcsolódási pontok feltárása, a szorosabb együttműködés kialakítása a műveleti területen tevékenységet folytató katonákkal, valamint egymás műveleti eljárásainak megismerése.

Az alaptanfolyam egy hetes és ingyenes (szállás, ellátás, utazás nélkül értendő). A tanfolyam első három napján a résztvevők előadásokat hallgattak egyebek mellett a különböző projektek tervezéséről, tárgyalástechnikai és tolmácskezelési fogásokról, továbbá a már missziót megjárt kollégák számoltak be arról, hogy az egyes műveleti területeken milyen tapasztalatokat szereztek a CIMIC gyakorlati megvalósítása során. A tanfolyam két utolsó napján az elméleti tudást a résztvevők helyzetgyakorlatokba ültetik át (például: CIMIC center működtetése, tárgyalás) és ennek során bizonyíthatják képességeiket. Emellett remek lehetőség nyílt arra, hogy mind a civilek, mind a katonák mélyebb betekintést nyerjenek egymás szervezeteinek filozófiájába és munkamódszereibe. 2016 óta a CKELMK minden évben „Soft Caps” (capabilities, képességek kifejezésre utal) néven nem-kinetikus harcászati gyakorlatot rendez a cseh, lengyel, szlovák, bolgár, román, német katonai állománnyal együtt (80-100 fővel), azt a koncepcionális elképzelést követve, hogy a CIMIC/PSYOPS kisegység-kötelékben hajt végre feladatokat, a támogatandó csapatok erőit nem lekötve, önállóan, akár magas kockázatú műveleti területen is. Ennek keretében túlélőképesség, konvoj-műveletek, épületharcászat mellett civil-adminisztratív területen is komolyabb, összetettebb feladatokat kaptak egy fiktív afrikai országban történt incidens szcenárióját követve. 2020-ban a pandémiás helyzetre tekintettel: kis csoportban, valós környezetben, valós aljátárszókkal (környékbeli települések polgármesterei), de előre megírt forgatókönyv alapján civil-katonai együttműködések, tárgyalásokat szerveztek, jelentést készítettek.¹⁷⁷

¹⁷⁶ <http://www.baptistasegely.hu/hirek/belfold/civil-%E2%80%93-katonai-egyuttmukodes-cimic-%E2%80%93-field-worker%E2%80%9D-tanfolyam>, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁷⁷ Nyilas Gergely: Nem-kinetikus harcászati gyakorlatot szerveztek. in: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/nem-kinetikus-harcaszati-gyakorlatot-szerveztek.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.

BÉKETÁMOGATÓ KIKÉPZŐ KÖZPONT

A Magyar Honvédség Béketámogató Kiképző Központja (MH BTKK) 2001-ben alakult a Magyar Honvédség akkori legfontosabb nemzetközi missziói személyi állományának felkészítésére. A hadszíntere közt, csakúgy, mint a Magyar Honvédség nemzetközi szerepvállalásában, újabb elemek jelentek meg, amelyek újabb szemináriumok, tanfolyamok, képzések szervezését igényelték. 2004-től önálló szervezeti elemként folytatja tevékenységét. Feladatai közt szerepel a hazai és nemzetközi, békefenntartó műveletekre és humanitárius akciókba bevont állomány, illetve nemzetközi válságkezelő feladatokra kijelölt kontingens felkészítése. A kiképzők felkészítésének biztosítása, előadók és hallgatók cseréjének megszervezése, levezetése. A kiképzés végrehajtása során szerzett tapasztalatok beépítése a felkészítésekbe. A műveletekben részt vett állomány tapasztalatainak gyűjtése, feldolgozása, szakmai konferenciák szervezése. A tanfolyamok az ENSZ, EU, NATO felkészítési követelményeknek is megfelelnek.¹⁷⁸ Az egyéni törzstiszti, illetve a funkcionális szakértők képzése az EU, NATO műveletekbe szintén a MH BTKK-ban zajlik. A képzések a kulturális tudatosság, tárgyalástechnika mellett a szabályzatok ismertetését is tartalmazzák.¹⁷⁹ Hangsúlyos az EUFOR balkáni hadszíntérre, az egyéni beosztásokban történő célfelkészítés, amelynek része a CIMIC: kulturális különbségek a Balkánon. Az EUTM Maliba készülő állomány általános CIMIC felkészítést kap. A tartós külszolgálatra tervezett állomány békeművelti felkészítő tanfolyama CIMIC: tárgyalástechnika, tolmácskezelés területén sajátíthat el ismereteket. A Nemzeti Közszolgálati Egyetem honvéd tisztjelölt állománya békeművelti alapfelkészítése során a felkészítés tartama alatt a CIMIC keretein belül a tolmácskezelés, tárgyalástechnika, kulturális különbségek, találkozók szervezése területét ismerheti meg behatóbban, amelyet komplex gyakorlati foglalkozáson próbára is tesznek. Az

Soucz Ferenc: Beszámoló a Soft Caps 2019 gyakorlatról. in:

http://www.kpluszf.com/assets/docs/LH/LH_2019_1_087_Soucz.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.

Snoj Péter: Erőszakmentes megoldásra törekedve. in:

https://honvedelem.hu/media/aktualis-videok/eroszakmentes-megoldasra-torekedve.html?fbclid=IwAR2pmLqJJTbMLMvqY0WypHYQaAbP0tiEnx_1dmOZdj6N6rzfTkn72kDI, letöltés ideje: 2021.12.30.

Soft Caps 2017 – nem kinetikus harcászati gyakorlat Ócsán. in: <https://honvedelem.hu/media/aktualis-videok/soft-caps-2017-nem-kinetikus-harcaszati-gyakorlat-ocsan.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.

V. Soft Caps: nem-kinetikus harcászati gyakorlat. in: <https://honvedelem.hu/hirek/v-soft-caps-a-nem-kinetikus-harcaszati-gyakorlat.html>, letöltés ideje: 2021.12.30

¹⁷⁸ <https://pstc.hu/rovatok/rolunk/feladatok/info/>, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁷⁹ MH BTKK képzési kalendárium 2021. in: https://pstc.hu/rovatok/felkeszitesek/kalendarium/kikepzesi-kalendarium-2021/kikepzesi_kalendarium_2021.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.

IMOC (International Military Observer Course) nemzetközi katonai megfigyelő tanfolyamoknak is része a CIMIC: összekötő tiszti tevékenység, kihallgatási technikák, tárgyalástechnika, szituációs gyakorlati foglalkozások. A modulokat évente kétszer szervezik meg. A trénerek közt felkért vendégoktatók és előadók, hazai és vendég instruktorok, és egy-egy témára specializálódott szakértők is helyet foglalnak. A képzésben különböző metodikák vannak jelen: a power point diavetítéssel kísért előadástól, az irányított feladatokon át, a mikro-, kis és egész csoportos vitákon és feladatokon keresztül a szerepjátékokig és video anyagokig. A szerepjáték nagyon fontos eleme a csoportos együttműködési képességek és egyéni jártasságok felmérésének, és összegzésének. A szerepjátékokban nyelvi trénerek, professzionális szerepjátékosok és járművek is részt vesznek.

I.4.4. ROMÁNIA

Romániában, több más tagállamokhoz hasonlítva az euro szkepticizmus nem volt és ma sincs jelen. Románia a keleti szomszédaival, regionális együttműködést folytat, és az EU-Törökország partneri kapcsolatokat is támogatja, amelynek jegyében Bukarest és Ankara a két ország stratégiai együttműködésére akció tervet írt alá (2013). A brit euro szkepticizmus és a BREXIT a román munkások szabad mozgásának kérdését is előtérbe hozta. A brit euro szkeptikusok gyakori szlogenje volt ugyanis az országba áramló román vendégmunkások kérdése. A brexitet követően közel félmillió román állampolgár nyújtott be kérelmet, hogy a brit hatóságokhoz, hogy ott dolgozhasson.¹⁸⁰ Összhangban a 2020-2024 időszakra szóló Nemzeti Védelmi Stratégiával¹⁸¹ a NATO és EU elkötelezettség mellett a regionális együttműködések, a bilaterális szerződések és a Fekete-tengeri jelenlét fokozása hangsúlyosak az ország biztonságpolitikai kapcsolatainak területén.

Hadereje: 68 500 fő aktív állományú, és 53 000 fő tartalékos.¹⁸² EU-vezette műveleti részvétele: EUFOR Althea 58 fő, EUTM RCA 13 fő, EUTM Mali 1 fő, EUTM Szomália 1 fő.¹⁸³ Ezek a létszámok a megelőző években is hasonlóak voltak, ugyanakkor 2020-ban az

¹⁸⁰ A román vendégmunkások helyzete a brexit után, in: <http://www.erinto.ro/a-roman-vendegmunkasok-helyzete-a-brexite-utan/>, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁸¹ https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.

¹⁸² Military Balance 2021. p. 137.

¹⁸³ Military Balance 2021. p. 139.

EUNAVFOR Atalantában is részt vett Románia. A CIMIC nemzeti képzések, a KROSS (POTI – Peace Operations Training Center tag intézmény) tanfolyamain valósulnak meg, a nemzetközi műveleti felkészítés pedig a CCOE, illetve MPSOTC központokban folyik. A CIMIC doktrína NATO orientált¹⁸⁴, fő funkciói: a civil-katonai kapcsolatok kiépítése, fejlesztése; a civil környezet támogatása; a parancsnok és a műveleti célok támogatása a civil környezet és civil projektek összeegyeztetésével. A CIMIC erők a szárazföldi haderő részese. A katonai műveletek során CIMIC házak, központok, vagy fórumokat állítanak szolgálatba, a katonai célok megvalósítása érdekében. A civilek gyakran kérnek segítséget, és az információ-csere is könnyebb ezeknek a központoknak a segítségével, ez nagy előny a tevékenységek ellátása során. Ugyanakkor a CIMIC ház/központ erőforrás, eszköz igénye, a projektek megvalósítása pénzügyi háttértámogatást igényel. A CIMIC központokat olyan civilek számára kell elérhetővé tenni, akik gyakran városi perifériákon, vidéken, esetleg elzárva élnek. A központok ilyen területekre telepítése, és a katonai bázis közti fizikai kapcsolat, utánpótlás, szállítás ezért sok akadállyal jár. Amennyiben a CIMIC központ a városban van, nehezen érhető el. Ezért fontos szerepet játszanak az összeköttetések létrehozásában, és fenntartásában. A CIMIC egységek az INFOPS és PSYOPS egységekkel szoros együttműködésben dolgoznak. A CIMIC-INFOPS kooperáció során a helyi gazdasági, társadalmi, politikai, környezetvédelmi adatok, információ széles körű, a műveletet megelőző (előzetes), a művelet során (folyamatos), és a műveletet követő (utólagos) értékelések zajlik. A PSYOPS segít a média által közvetített szerepek, funkciók, feladatok, célok elérésében, illetve a közvélemény alakításában, például a katonai erő iránti szimpátia és elfogadottság kialakításában, erősíti a katonai erő legitimitását, és a helyi lakosság biztonsági percepcióját pozitív irányba tereli. A CIMIC személyzet személyes biztonsága érdekében rendszeresített lőfegyverek 9 mm-es maroklőfegyverek, amelyet szolgálat teljesítéskor viselnek. A biztonságos kommunikáció gyakran nehézkes, műveleti területen a CIMIC személyzet egyaránt használ mobil adatátvitelt, és hagyományos rádió kommunikációs eszközöket. Személyi számítógépeket már egyre kevesebbet használnak, helyüket, a mobilitás érdekében is, felvették a laptopok, amelyekre az adatátvitel miatt biztonságos internet hálózat kiépítése is szükséges. A jelenlét és szerep során az azonosítás

<http://www.mae.ro/en/node/21222>, letöltés ideje: 2021.12.31.

¹⁸⁴ Doctrina pentru cooperarea civili-militari 2013.

Eugen Popescu: General consideration regarding the CIMIC doctrine in Romania, in: <https://www.proquest.com/openview/21cef191b189bbaf376bdbafb9f215dd/1.pdf?pq-origsite=scholar&cbl=2026346>, letöltés ideje: 2021.12.31.

megkönnyítéséhez jelentősen hozzájárul a rendszeresített gyakorló ruházat viselete. A projektek kis, közepes, vagy nagyobb költségvetésűek (4000-200 000 lej). Bosznia-Hercegovinában, Banja Lukában és Cazinban üzemeltet Románia LOT-házakat. Iskolákban felvilágosító órákat tartanak az akna-veszélyekről (évente több mint 60 ilyen tájékoztatás megtartását célozzák meg). A személyzet soraiban női tisztek „gender” vonalon nyújtanak segítséget.¹⁸⁵

KROSS

A KROSS¹⁸⁶ egy olyan központ, egy olyan úgynevezett „agytröszt”, amely egyesíti a globális szintű tudományos munkában elért eredményeket a Balkán-régióban működő akadémiai hálózatokkal, és az így felhalmozott tapasztalatokat átadja saját állományának, illetve a nemzetközi résztvevőknek. A KROSS hisz abban, hogy a transzciplinaritás a leghatékonyabb eszközök egyike a tudományos kutatások és a felhalmozott tudás haladó irányba helyezése céljából. A KROSS célja az, hogy a globális közösségi tudást a nemzeti kutatási és oktatási környezetben felhasználva a civil és katonai szektor fejlődésének segítésére összhangba hozza. Segítséget nyújt a kormányzati, multinacionális és magánszféra, illetve a civil és katonai szervezetek egymásra találásában és abban, hogy e szervezetek együtt, a nemzetközi porondon közös fellépéssel a biztonság zálogaként tüntessenek fel. A KROSS a felépített stratégia mentén segíti a tervezés, kivitelezés, információáramlás, és a versenyképesség növelése mellett a közösség érdekeit és céljait szolgáló tevékenységeket. CIMIC tanfolyama az ENSZ égisze alatt működő POTI (Peace Operations Training Institute, Békeműveleti Kiképző Intézmény) és COTIPSO (Certificate of Training in United Nations Peace Support Operations, az Egyesült Nemzetek Békétámogató műveleteinek kiképző tanúsítványa) minősítésével és tanúsításával rendelkezik. Tantermi oktatás, egyéni és kis csoportos felkészülés, és záró akkordként egy közös feladatokból álló gyakorlat képezi. A gyakorlat során azonban az egyéni és csoport-képességek is felszínre és értékelésre kerülnek. CIMIC tanfolyama a betekintést nyújt a HUMSEC (Human Security, Emberi erőforrás biztonsága) civil-katonai együttműködést támogató aspektusaiba, megismerteti a CIMIC elméleti alapjait, illetve a két terület interakcióját, mint a komplex veszélyhelyzetek kezelési

¹⁸⁵ https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.

¹⁸⁶ <http://www.kross.ro/main/>, letöltés ideje: 2021.12.31.

módszerét vezeti le. A moduláris rendszerben az első egység a biztonsági környezet értékelését, a veszélyek, lehetőségek rendszerét. A második tekinti prioritásnak, erre épülve a HUMSEC kiépítését, fejlődési irányait, és a CIMIC törzsszel való kapcsolatot ismerteti meg.

Az esettanulmányok modulja a balkáni és mediterrán régió műveleti tapasztalatait ötvözik, és tartalmazzák az illegális migrációval kapcsolatos elemeket is, amelyek az elmúlt években a biztonsági környezet egyik meghatározó elemévé váltak, komplex veszélyként (társulva erőszakos cselekményekkel is) jelentkeztek a térségben, és szerte Európában. A negyedik modul bemutatja és elemzi, hogyan hat a CIMIC, mint ütközőfelület a katonai komponens és a civil oldal között, ahol a katonai cél a béketámogató művelet politikai, humanitárius, emberi jogi, és szélesebb értelemben társadalmi, illetve gazdasági vonalú célok megvalósítását is ki kell, elégítse. A béketeremtés, békeépítés komplex rendszerében a társadalmi, gazdasági, politikai, katonai célok nem választhatók el teljesen egymástól, ezt a képzések és modulok felépítése is erősíti.

I.4.5. SZLOVÁKIA

Kezdetben alacsony volt az euro szkeptikusok száma, ugyanakkor az EU támogatottsága mégis rejtett egy kis paradoxont magában Szlovákiában. Maga az Európai Unió iránt a támogatás kifejezett, és magas volt, az Európai Parlament iránti elkötelezettség azonban elég alacsony. A politikusok inkább a nemzeti parlament, mintsem az európai porondon kívánták érvényesíteni az EU gazdasági, politikai, stratégiai hozamokat, és ignorálni kívánták a magas költséggel járó Euro zónás törekvéseket, illetve az azzal járó feladatokat. Mára azonban sikerült a politikai pártoknak is az EU irányába jobban mobilizálnia.

A Szlovák Köztársaság Fehér Könyve a Védelemről (2016)¹⁸⁷, Védelmi Stratégiája (2021)¹⁸⁸ és Hosszú távú védelmi perspektívája 2035-ig (2019) is előtérbe helyezi a széles spektrumú nemzetközi műveleti részvételt (UN, NATO, EU), az együttműködést a kormányzati, nem-kormányzati szervekkel, civilekkel, a Rendőrséggel és Tűzoltósággal, illetve a kereskedelmi szervezetekkel is. Elkötelezett a CARD és PESCO törekvések mellett, mint a képességek fejlesztése, képzés/kiképzés fejlesztése, műveleti elemek harmonizációja és

¹⁸⁷ <https://www.mod.gov.sk/white-paper-on-defence-of-the-slovak-republic-2016/>,
https://www.mod.gov.sk/data/WPDSR2016_LQ.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.

¹⁸⁸ https://www.mod.gov.sk/data/files/4291_defence-strategy-of-the-slovak-republic-2021.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.

standardizálása, illetve a fejlesztés kiterjed a jövőbeni műveleti elvárásokra tekintettel is a harcbiztosítás és harci kiszolgáló támogató csapatok terén egyaránt.

A Szlovák Köztársaság haderejét 15 850 fő adja. A 2017-ben módosított hadkötelezettségről szóló törvény módosítását követően a légierős pilótaképzésbe bevonta az aktív tartalékosokat a kapacitáshiány megszüntetése céljából. 2018-tól változott az aktív és önkéntes tartalékosok kiképzési rendje, és szerepük növekvő tendenciát mutat, hasonlóan a többi kelet-közép európai tagállamhoz. Az ország EU-vezette műveleti részvétele: EUFOR Althea 40 fő, EUTM Mali 15 fő, EUTM RCA 4 fő.¹⁸⁹

A CIMIC és PSYOPS elemek a szárazföldi haderőnem részét képezik, amely haderőnem (6250 fővel) a Szlovák Haderő legnagyobb, és leghatékonyabb haderőneme. A 2016-os Fehér Könyv, a modernizációs törekvéseknél a CIMIC/PSYOPS erők fejlesztését, mint a szárazföldi haderőnem egyik legjelentősebb információs, illetve kommunikációs rendszerét kiemelten kezeli. A civil-katonai együttműködések a huszonegyedik század egyik fontos eszköze a műveleti környezetben, ahol a katonai szereplők mellett a lakosság mellett egyre több civil szervezet, nem-kormányzati szervezet is jelen van.

A szlovák kontingens, az EUFOR Althea műveletben a Szarajevó, Camp Butmirban működő parancsnokságon, illetve a Bosznia-Hercegovina területén működő LOT házak (három) üzemeltetésében vesz részt. A LOT házak, amelyeket vezet Fočaban, Višegrádban és Novo Sarajevóban¹⁹⁰ látnak el, összesen huszonnégy fős személyzettel, összekötői és megfigyelői tevékenységet. Kiemelt projektjeik közé tartozik: az iskolások felvilágosítása az aknák veszélyeiről (MRE - Mine Risk Education). Az MRE-t oktató katonai személyzet a bosznia-hercegovinai gyerekek számára érthető módon mondja el, hogyan ismerhetik fel az aknamezőket, és mit kell tenniük, ha aknával találkoznak. A katonai állományt civil oktatási szakértők is segítik munkájukban.¹⁹¹ A LOT és projektjeinek sikere az elmúlt években vitathatatlan, annak civil-katonai együttműködési kerete és hatékonysága jól tetten érhető.

¹⁸⁹ Military Balance 2021. p. 142.

¹⁹⁰ https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁹¹ https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2015/11_2015_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.

I.4.6. SZLOVÉNIA

Szlovénia EU csatlakozását, és az EU második pillérhez való viszonyát a politikai pártok és a közvélemény egyaránt támogatta. Utóbbit az Euro barométer és Politbarometer kérdőíves kutatásai is megerősítették¹⁹². A CSDP-hez fűződő viszony és a NATO párhuzamok tekintetében kialakult némi vita, az évek során azonban mindkét szervezet felé az elkötelezettség stabilizálódott. A fő fókuszokban ugyanis szerepelt a célkitűzések között a CFSP/ESDP megerősítése, annak érdekében, hogy az EU egységes hangon tudjon megszólalni a nemzetközi fórumokon a biztonság- és védelempolitikai kérdésekben. Egyéni érdeke is volt Szlovéniának, hogy ez megtörténjen, hiszen kis országgént a nemzetközi porondon aktívabb szerepre, és támogatásra számíthatott.

Az Euro-Mediterrán térség is a szlovén prioritások között szerepelt, a partneri viszonyokat pedig a CFSP közvetve szintén támogatta. A nyugat-balkáni kérdésekben a NATO-EU részvétel és szerepek is egyre inkább elkülönülni látszottak egymástól, így az EU-vezette műveletek nagyobb teret kezdtek hódítani. A politikai pártok ugyan, az ezredfordulón még nem látták elégségesnek az EU eszköztárát megfelelőnek a krízis menedzsment területén, a Berlin Plusz Megállapodással, a NATO eszközök, képességek, és tervezéshez való hozzáféréssel ez is kiteljesedett.

A szlovén védelmi stratégia kiemelt feladata a béketámogató műveletekben való részvétel és az Európai Biztonsági Stratégiájának relációja és az Európai Unióhoz fűződő viszonya és elkötelezettsége a 2020-as Fehér Könyvben leírtak szerint a nemzeti érdekekkel összhangban áll. A 2016-os Stratégiai Védelmi Szemle pedig a haderő fejlesztés technikai és állomány béli kritériumait részletezi: többi között a haderő létszámának 8000 (aktív katonák) és a szerződéses tartalékosok 2000 főre történő növelését tűzi ki célul 2035-re.

Dedikált CIMIC egysége az ENOTA CIMIC (eCIMIC)¹⁹³ 2016-ban alakult. Kiválósági központot működtet hegyvidéki műveletek kiképzési feladatai területén (harci tevékenység hegyvidéki környezetben, speciális tervezés, képzés, kiképzés, információcsere a

¹⁹² <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160906RES41453/20160906RES41453.pdf>,
letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁹³ https://www.slovenskavojska.si/fileadmin/user_upload/Slike/Medijsko_sredisce/Publikacije/V_sluzbi_domovine.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

tapasztalatokról – utóbbi főként Ausztria, Olaszország, Németország és Horvátország körében).¹⁹⁴

A szlovén haderő: 6950 fő aktív (ezt kívánja 8000 főre emelni) és 1200 fő tartalékos állományú (2000 főre kívánja emelni a létszámot). EU-vezette missziós részvétele: 8 fő EUTM Mali, 10 fő EUFOR Althea (2010-ig évente 20-30 fős létszámát 2011-től mintegy felére csökkentette).¹⁹⁵ 2020-ban az EUNAVFOR MED Irini műveletében 2 fővel vett részt. Az EUNAVFOR Atalantában 2 fővel vett részt 2010-2013 időszakban.¹⁹⁶ A nemzetközi missziókban az elmúlt évek során évente kb. 340 fő vett részt (legnagyobb létszámmal 220-240 fő Koszovóban állomásoznak).

CIMIC doktrínája NATO orientált. A CIMIC egységek speciálisan adott műveletre történő toborzással töltik be a feladatvégzéshez szükséges követelményeket, tehát nincs dedikált CIMIC intézmény, az beolvad a szárazföldi műveleti erők egységeibe. A nemzeti CIMIC képzés mellett a műveletekre „toborzott” állomány nemzetközi CIMIC központokban is részesül a feladatai ellátásához szükséges ismeretek és gyakorlat elsajátításához. A Ljubjanai egyetem szervesen kapcsolódik az ez irányú képzési programokhoz. Feladatvégzése során együttműködik a humanitárius segítségnyújtás, a katasztrófavédelem, egészségügyi ellátás és az infrastruktúra fejlesztés területein dolgozó munkatársakkal.

Az EUFOR Bosznia-Hercegovinában állomásozó szlovén kontingens, nagyszámú funkcionális szakértői gárdájával, többi közt olyan projekteket segítettek, amelyekben a folyószennyezésekre szakosodott speciális egységek vettek részt, illetve a folyók szennyezettségéből fakadó állategészségügyi kérdések megoldására, állatorvosi csapat is rendelkezésre állt.¹⁹⁷ A funkcionális szakértői terület nagyon szerteágazó, a különböző műveletek során jól tetten érhető, és e terület fejlődése, tudományos vizsgálata az EU műveletek során is megalapozott.

A szlovén CIMIC során alkalmazott funkcionális szakértői gárda elismert, több nemzetközi katonai misszióban is kiváló hatékonysággal bizonyította létjogosultságát. Egy

¹⁹⁴ Mountain Warfare Center of Excellence (MWCOE), in: <http://www.mwcoe.org/>, letöltés ideje: 2021.12.30.
<https://www.slovenskavojska.si/en/translate-to-english-v-sluzbi-miru/international-schools-and-centres/>, letöltés ideje: 2021.12.30.

¹⁹⁵ Military Balance 2021, pp. 143.

¹⁹⁶ <https://www.slovenskavojska.si/en/translate-to-english-v-sluzbi-miru/international-operations-and-missions/>, letöltés ideje: 2021.12.28.

¹⁹⁷ Slovenia's Valuable contribution to EUFOR, in: https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2014/06_2014_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.23.

felmérés során egytől ötig terjedő skálán, amelyben Dániával és Litvániával is összehasonlították ugyanazon adatokat, több területen kiváló eredményeket ért el. A CIMIC műveleti hatékonyságát civil és katonai oldalról külön is, illetve általánosságban értékelve, az általános értékelés 4.1. A felkészítést a civilek 82%-os arányban kapták meg, és 18% nyilatkozott úgy, hogy azt nem kapta meg, a felkészítés hatékonyságát azonban mindkét fél részéről 100%-nak ítélte.¹⁹⁸

I.4.1 HORVÁTORSZÁG

Horvátország az Európai Unió legfiatalabb tagállama (2013-ban csatlakozott). Horvátország nehezményezte, hogy bár Szlovéniával azonos kiinduló pontról indult, az EU csatlakozás során számára nehezebb politikai és gazdasági többletkritériumot állítottak.¹⁹⁹ Természetesen az objektív kritériumok (demokrácia, jogrendszer, emberi jogok, kisebbségi politika, korrupció elleni szabályozás stb.) azonosak voltak, mégis a horvát közvélemény, illetve politika úgy találta, hogy esetükben szigorúbbak voltak ezek az elvárások, mint Szlovéniával szemben. Horvátország „két-szintű játszmának” titulálta az eljárást, és sokszor a negatív elemeket hangsúlyozta a szlovén csatlakozással történt összehasonlítás során.

Geopolitikai helyzetét tekintve az Euro atlanti és Európai biztonsági környezet és a biztonságpolitikai intézményei iránt elkötelezett. Horvátország ugyanakkor korlátozott kapacitással rendelkezik (védelmi ipara is kicsi: kézfegyver, lőszer, robbanóanyag korlátozódik) a műveleti részvételhez, fejlődési útját azonban ennek ismeretében kijelölve folyamatosan növeli hozzájárulását. Társadalmi és gazdasági körülményeit jelentősen befolyásolta az Európai Unióhoz való csatlakozás igénye. Az Euro barométer felmérései szerint jelentős félelem, tartózkodás volt az állampolgárok részéről a csatlakozást megelőzően, a társadalmi elfogadottság és a közvélemény támogatása az EU, és annak kül- és biztonságpolitikája felé folyamatosan növekedett.

¹⁹⁸ Approaches to CIMIC, in: Aleksandr Dusman – Ugné Petruskaitė – Asta Rinkeviciūtė- Lina Strupinskienė – Ruk Zupancic: Civil-Military Cooperation in Conflict and Post-Conflict Operations: Learning from the Lithuanian, Slovenian and Estonian Experiences. 2012 Vilnius, ISBN 978-9955-33-670-9, pp. 58-59.

¹⁹⁹ Ana Bojinovic – Ana Urlic: Political criteria vs. Political conditionality: Comparative analysis of Slovenian and Croatian European Union accession process, CIRR XXI 2015. pp. 107-137.

Horvátország CIMIC doktrínája NATO orientált. A CIMIC és PSYOPS erők szoros együttműködésben, a funkcionális szakértői gárda széles körű kihasználása mellett végzik tevékenységüket mind a NATO, mind az EU által vezetett műveletekben. A Horvát Fegyveres Erők taktikai CIMIC tanfolyamai (TCIMICC) a nemzeti szintű képzés első eleme, amelyet általában a CCOE valamelyik tanfolyama követ a felkészítés során.²⁰⁰ A kihelyezett, mobil tréning csapat által biztosítható MNCG tanfolyamokon és a NATO Oberammergau képzésein is rendszeresen részt vesznek a horvát tisztek, tiszthelyettesek, és a civil területen együttműködő funkcionális szakértők. A horvát haderő létszáma: 15 200 fő, tartalékosok száma: 18 350 fő. EU műveletekben Horvátország nem vesz részt.²⁰¹

2015-2024-ra szóló hosszú távú védelmi terve ²⁰² a technikai, doktrínális és képzési/kiképzési fejlesztések mellett a humán erőforrások növelését is célul tűzi ki, hogy a műveleti feltételek is jobbak legyenek, és részvételi aránya ezen a téren is magasabb lehessen. A civil-katonai együttműködések terén is kiemeli a magas szintű sztenderdeknek való megfelelést, és azon kettős-felhasználhatóságú (civil és katonai) képességek fejlesztését, amelyek előmozdítják a hazai és nemzetközi tevékenységek ellátását. Civil-katonai együttműködési és mobil összekötő megfigyelő csoportjai (MLOT – Military Liaison Observation Team) – szükség estén funkcionális specialisták bevonásával – a helyszínen (belföld, vagy nemzetközi szintér) figyelik, illetve valós időben továbbítják az információt a parancsnoknak, a polgári intézményeknek, nem-kormányzati szervezeteknek. A csapatok belföldi tevékenysége a 2020.12.29-i földrengés során az ellátott feladatok mellett (humanitárius segítségnyújtás, infrastrukturális károk felmérése, támogatás az egészségügyi intézmények számára) megerősítette a társadalom bizalmát is a horvát hadseregben.²⁰³

I.5. BENELUX ÁLLAMOK

A Benelux-államok XX. századi kooperációja maga az Európai Unió előfutárának is tekinthető. Több Európai Unió központ is ezekben az államokban található: többi közt, az EU fővárosa Brüsszel, az Európai Tanács és az EU Bizottság székhelye, az EU Bíróság

²⁰⁰ https://hrvatski-vojniki.hr/wp-content/uploads/2017/10/hv_437.pdf, letöltés ideje: 2021.12.21.

<http://www.osrh.hr/>, letöltés ideje: 2021.12.21.

²⁰¹ Military Balance 2021. pp. 91-93.

²⁰² The Croatian Armed Forces long-term development plan 2015-2024. in: https://www.morh.hr/wp-content/uploads/2018/01/ltdp_en_2015.pdf, letöltés ideje: 2021.12.21.

²⁰³ <https://www.morh.hr/mobilni-timovi-za-civilno-vojniu-suradnju/>, letöltés ideje: 2021.12.21.

(Luxemburg), az EU Számvevőszék, az EU Parlament titkársága. A Benelux államok gazdasági helyzete hasonló, amelyet előnyös földrajzi fekvésük, illetve történelmi gyökereik is megalapoztak, hiszen a középkortól hatalmas népességet ellátó kézműves ipar és kereskedelem jellemezte a területet. Nehézipara a nyersanyaghiány miatt a XX. századra lassult, ugyanakkor mezőgazdasága kiegyenlített, magas színvonalú, az agárkeresők magas számát indukáló terület a térségben. Kis-méretű országok lévén, az együttműködés, csakúgy, mint a Balti államok, illetve Skandináv országok esetében, alkupoziójuk javulását hozta. Nem csak kívánalom a jó szomszédságpolitika, hanem elengedhetetlen feltétele is a kis(ebb) országok létezésének. Izolációban, sem gazdasági, sem biztonságpolitikai téren nem lehet a kellő függetlenséget megőrizni, és ezt a Benelux-államok is felismerték. A közös biztonságpolitika érdekében a Benelux-államok nagyon is sok kompromisszumot kellett kössenek.

I.5.1. BELGIUM

Az Szén és Acélközösség, és az integrációval való szembenállást mind a pártok, de maga a belga király is kifejezésre juttatta, mégis, Henri-Paul Spaak (belga politikus, miniszterelnök, a szén- és acél közösség közgyűlésének elnöke) közreműködésével, és meggyőző erejével a parlament majdnem egyhangúan döntött a csatlakozás mellett. A kezdeti hatékony és eredményes lépések és mutatóik az integrációt, mint célt a közvéleménnyel is elfogadtatták. A kormányközi elemekben a gyanakvás azonban még sokáig fel-felbukkant. Végül az európai identitás nem, mint versenytárs, hanem, mint a nemzeti és regionális identitás kiegészítője lett.²⁰⁴ Belgium az Európai Unió kulcskérdéseiben általában a kormányközi együttműködést meghaladó „európai” megoldást szorgalmazza. A közös kül- és biztonságpolitikában az unióban kialakuló fő irányvonalakat követi, de fejlődést kíván elérni abban, hogy az átlépje a kormányköziség szabta akadályokat.

A CIMIC képességek fejlődése az ambíció-szintet követi, amely stratégiai-politikai szinten kerül elhatározásra. A belga CIMIC erők kulcs eleme az összekötő funkció, amely elsődlegesen a meghatározott missziós célt szolgálja. Leginkább gyors reagálást igénylő feladatok ellátásában tapasztaltak. A CIMIC erők funkcionális specialistákból, kijelölt támogató erőkből, és tartalékosokból állnak, akik a PSYOPS erőkkel is együtt dolgoznak. A belga CIMIC felkészítés a nemzeti szintű alap és továbbképző tanfolyamok keretében történik.

²⁰⁴ Barsi Boglárka: Belgium és az Európai Unió, TÉT XVI. évf. 2. , Tér és Társadalom – Kitekintő, pp. 150-172.

A nemzeti mellett, elsősorban a Hollandiai Hága, CCOE (Cimic Center of Excellence) és az Oberammergau NATO központjában történik. Belgium külpolitikájában, a harmadik világ felé irányuló prioritások a CFSP-hez való viszonyában már az 1990-es évektől megfigyelhetők. Korábbi gyarmattartói múltja, bi- és multilaterális kapcsolati csatornái a térséggel, illetve az a tény, hogy a térség gazdasági, politikai instabilitása maga után vonja, hogy nemzetközi szereplők belügyeibe beavatkozzanak, Belgium számára megfelelő indokot, célokat generálnak, és ugyanakkor a tapasztalataira vonatkozó igényt is jelentik az EU irányából. CIMIC doktrínája NATO orientált. CIMIC egységei általában szakasz-szintűek, egy szakasz általában 4 tisztből és 4 tiszthelyettesből áll. A belga CIMIC, nagyszámú funkcionális specialista gárdával operál, mintegy 100 fős szakértő áll rendelkezésre. 2002-ben állt fel az önálló PSYOPS, és 2004-ben ezen belül hozták létre a CIMIC egységet a belga haderőben. Bosznia-Hercegovinában és Koszovóban még taktikai egységként, Luxemburggal közösen látta el feladatát, 2005-től azonban számos humanitárius műveletben bizonyította önállóan, hatékony fellépését. A Gender Fókuszpont is komoly fejlődésen ment át az elmúlt években.

2016-ban kiadott Stratégiai Visio 2030²⁰⁵ című dokumentumát 2021-ben módosították. Ebben a NATO és EU, illetve PESCO melletti elkötelezettségén túl a regionális biztonsági kooperációkat is kiemeli, mint a BENESAM (Belgisch-Nederlandse Samenwerking – Belga-Holland tengerészeti együttműködési megállapodás) és a CaMo (Capacité motorisée – Stratégiai partnerség Belgium és Franciaország között a motorizált képességek együttműködési projektjében). A BENESAM egy belga-holland tengerészeti együttműködés moduláris és integrált műveleti formációkban is megvalósulhat, amely magába foglal képzési, kiképzési, logisztikai és karbantartási feladatokat egyaránt. Egymástól független személyzettel és flottával, azonban kooperációban egymással.²⁰⁶ A CaMo francia-belga szárazföldi mobilitási együttműködés keretében a francia hadiipari vállalatok fogják ellátni a belga haderő szárazföldi haderőnemét 382 darab Griffon többfunkciós páncélozott járművet és 60 db Jaguár felderítő és harci járművet, amelyek 2025-2030 között állnak hadrendbe. A tesztelés 2019-ben a Celtic

²⁰⁵ Strategic Vision 2030 (Belgium). in: <https://www.defence-institute.be/wp-content/uploads/2021/06/200622-Strategic-Vision-2021-EN.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.21.

²⁰⁶ Dick Zandee – Margriet Drent – Rob Hendriks: Defence and Cooperation models. in: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Report_Defence_cooperation_models.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20. <https://marineschepen.nl/dossiers/belgisch-nederlandse-samenwerking.html>, letöltés ideje: 2021.12.20.

Uprise gyakorlat során egy fiktív scenáriót követve 900 fős állománnyal és 237 jármű részvételével zajlott, ahol járőrözési, konvoj kíséreti, terrorista elhárító mentési feladatokat is gyakoroltak.²⁰⁷

Hadereje: 26 300 fő aktív állományú, és 5100 fő tartalékos. A tartalékosok egy része állandó beosztással rendelkezik (1250 fő), a fennmaradó állomány pedig csak krízis-helyzetben kerül bevetésre.²⁰⁸ Az EU-vezette katonai műveletek közül Belgium az EUTM Maliban 15 fővel vesz részt. Ebben a műveletben a felajánlott létszám tekintetében jelentős ingadozások voltak: 2014: 90 fő (párhuzamosan az EUTM Szomáliában 6 fő), 2016: 95 fő, 2020: 15 fő. 2016-ban részt vett az EUNAVFOR Atalantában 1 fővel.²⁰⁹ Belgium a Benelux-államokon kívül Németországgal is ellát közös műveleti feladatot, többi közt az EUTM Mali során. A CIMIC értékelésben a Németország által használt, a „jelzőlámpa-rendszeren alapuló értékelést” is átvette (lásd később: Németországnál).

EURÓPAI BIZTONSÁGI ÉS VÉDELMI KOLLÉGIUM

Az Európa Biztonsági és Védelmi Kollégium (ESDC) egy olyan oktató hálózatokat összekapcsoló intézmény, amely az Európai Unió vezette civil és katonai missziók állományát készíti fel. Az intézmény az EU közös biztonság- és védelempolitikája keretében a közös álláspont és közös fellépés, illetve a legjobb gyakorlat terjesztésének erősítése érdekében működik. Az intézményt a 2008/550/CFSP határozattal hozták létre annak érdekében, hogy az Európai Unió területén működő oktatási kollégiumok, akadémiák, egyetemek, a CFSP területén releváns biztonsági és védelmi intézmények tapasztalatait összegyűjtsék, és továbbadják azt a közös kül- és biztonság, illetve védelempolitika területén dolgozó vagy azt segítő állomány részére. Szoros az együttműködés az EUISS – az Európai Biztonsági Tanulmányok Intézetével is, amely publikációkkal is segíti a legjobb gyakorlat tudományos gyűjtését és továbbítását. Az ESDC stratégiai szinten a legmagasabb EU biztonsági és védelmi képesítéseket nyújtó intézmény. Tevékenységi köre és tanfolyamai három nagy csoportra oszthatók: orientációs,

²⁰⁷ <https://www.edrmagazine.eu/franco-belgian-camo-project-entry-into-force-of-the-intergovernmental-agreement-and-notification-of-the-contract-for-the-acquisition-of-armored-vehicles>, letöltés ideje: 2021.12.20., <https://www.aviation24.be/military-aircraft/belgian-defence/military-exercises/celtic-uprise/military-exercises-new-franco-belgian-partnership-called-camo-motorized-capacity-exercise-celtic-uprise-2019-including-air-support/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁰⁸ Military Balance 2021, p. 89.

²⁰⁹ Military Balance 2021. p. 86., <http://derefactie.be/cm/vrtnieuws.english/News/1.2565139>, letöltés ideje: 2021.12.20.

belépő szintű tanfolyamok; magas szintű, moduláris tanfolyamok; specializált tanfolyamok – specializált fókusszal speciális hallgatóközönségnek. Az ESDC tanfolyamai nyitva állnak minden az EU kül-, biztonság- és védelempolitikája iránt érdeklődő katonára és civil számára, minden EU tagállamból, illetve tagjelölt államból egyaránt. Nem-kormányzati szervezetek, a média munkatársai, az üzleti világ képviselői is meghívhatók, illetve jelentkezhettek az ESDC tanfolyamokra. Azok, akik az összes, illetve több meghatározott tanfolyamot teljesítettek a külügyi fő képviselő által aláírt oklevelet kapnak. Az ESDC célkitűzései a következők²¹⁰:

- 1) az Európai biztonsági kultúra hangsúlyozása az EU CFSP-n keresztül,
- 2) az EU CFSP, ESDP széles körű megismertetése,
- 3) az EU testületek, a tagállamok adminisztratív és hivatásos állományának képzése, továbbképzése a biztonság és védelem területén,
- 4) a szakmai kapcsolatok fejlesztése a kiképzett állomány tagjai és küldő szerveik között.

A szervezeti egységet három testület együttműködő munkája biztosítja:

- 1) az irányító bizottság (Steering Committee) felelős az ESDC teljes koordinációjáért és az összes képzési/kiképzési tevékenység ellátásáért,
- 2) a végrehajtó/oktató testület (Executive Academic Board) biztosítja a megfelelő minőséget és a koherenciát a tréning tevékenységek során,
- 3) az állandó titkárság (Permanent Secretariat) felelős az előző két testület hatékony, jogszerű, minőségileg kifogásolhatatlan munkájáért, ellátja annak ellenőrzését.

Minden EU tagállam, minden résztvevő intézmény és ügynökség, amely az ESDC hálózatában részt vesz, a részvételi, működési költségek rá eső részét fedezi, beleértve a munkatársak fizetését, elhelyezését, utazási költségeit, adminisztratív támogatását az ESDC tevékenység során. 2003-ban döntött az Európai Tanács egy koordinált, közös EU képzéspolitikáról az ESDP keretében, majd 2005-ben mutatták be azt a jelentést (2005/575/ESDP – ezt a fent említett, későbbi 550/ESDP hatályon kívül helyezte), amely az ESDC céljait, feladatait, tevékenységi körét, felállításának létjogosultságát magyarázta meg. A jelentés megvitatása nyomán a Politikai és Biztonsági Bizottság (PSC) felkérte az Európai Tanácsot az ESDC felállításának előkészítésére 2008-ban, majd az ESDC megkezdte működését. Az EU civil és katonai műveleteire toborzott és felkészített állomány képzésében az ESDC-nek fontos szerepe van.

²¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:176:0020:0024:HU:PDF>, letöltés ideje: 2021.12.20.

A civil-katonai együttműködés időszak szerinti, irányultság szerinti felosztása és a művelnek az ehhez igazodó szakasza, illetve az erőforrás allokáció szempontjából specifikus területek is elkülöníthetőek. A tagállami elemzések is rámutatnak a képzési, kiképzési rendszer azonosságai mellett bizonyos specifikációkra, az EU vezette missziók állományának kiválasztási mechanizmusa pedig szintén lefedi a humán erőforrás elosztására vonatkozó párhuzamokat és korrelációkat, amelyek külön elemzésként az összegző mátrixban is megjelenik (lásd később).

2. ábra: Az EU-vezette katonai missziós felkészítés fázisai²¹¹

A katonai missziók CIMIC területére érkező funkcionális specialisták képzése egyes területeken jobban hasonlít a civil missziós felkészítésre, ugyanis ők civilként érkezve, civilekkel foglalkoznak, csak éppen katonai környezetben. A toborzási szakaszban a civil résztvevőkre vonatkozik a felhívás/kiválasztás, a katonai erőre pedig a haderő generálás.

A katonai műveletek során a tagállamok adják össze erőforrásaikból az úgynevezett „bevásárló listát” beleértve a parancsnokságot, az ellenőrző/értékelő rendszert, a műveleti végrehajtó egységeket, a személyzeti állományt, a gépparkot és minden szükséges elemet, amely a műveletet meghatározza, és amellyel a célját el kívánja érni. Egy idővonalon elhelyezve a haderő generálás ennek értelmében a feltérképezett „bevásárló listától” indul, a

²¹¹ A szerző által átszerkesztett ábra, forrása: Jochen Rehrl, in: Handbook of decision makers, EDSC 2014 Vienna, p. 72. Training and recruitment

tényleges bevetésig a műveleti területen, ahol a hatalom átadása a mandátum szerint történik meg.²¹²

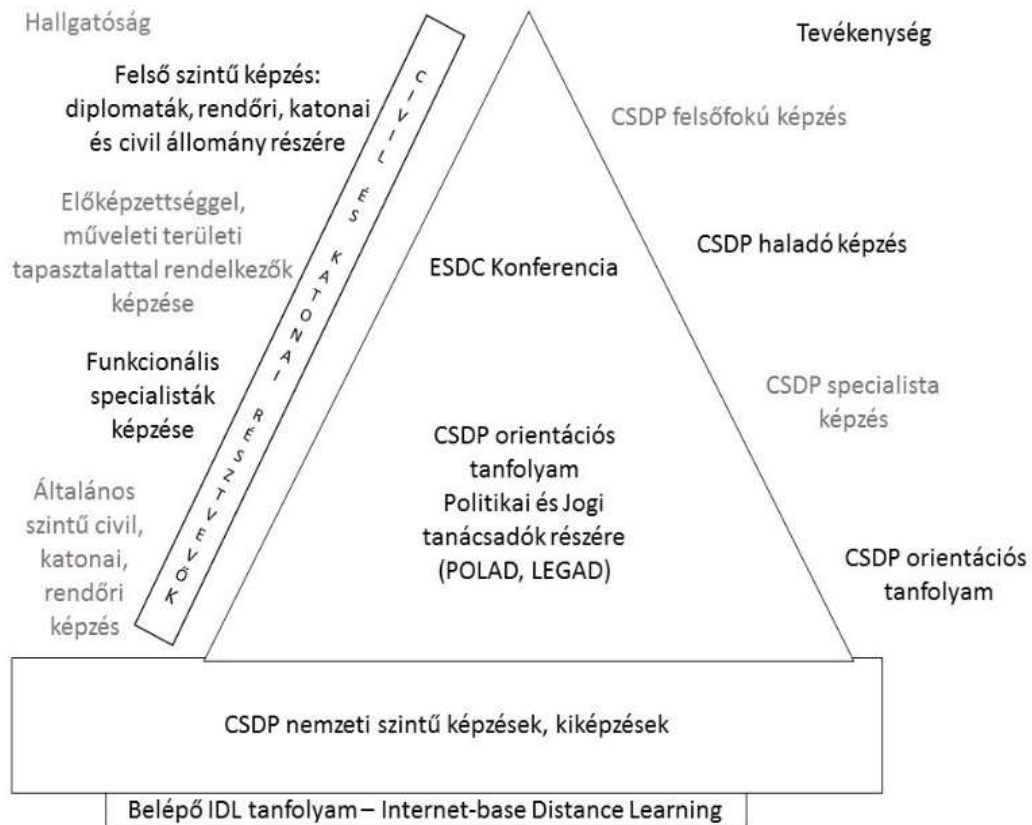
A haderő generálást meghatározza a művelet célja (a felismert krízis típusa), a fókuszpontok, a tagállamok által felajánlott erők összetétele, azok aktiválása és a tényleges bevetésig majd azt követő képzésük/kiképzésük egyaránt. Az EU vezette missziók és a CFSP hozzáadott értéke az elmúlt évek egyik gyakori, stratégiai szintű vitáinak egyike. A tagállamok, amelyek a missziós haderők generálásához hozzájárulnak, szeretnék megbizonyosodni arról, hogy erőiket és erőforrásaikat olyan helyre irányították, ahol annak hatása a legerősebb, és amelyből valódi hozzáadott érték kovácsolódik. A hozzáadott értéket több oldalról is megközelítik, egyrészt a hozzájáruló nemzet a műveleti részvételből milyen pozitív, értéket képviselő tapasztalattal rendelkezik, illetve közösségi szinten, a művelet mennyire járul hozzá a térség, a régió, illetve a globális békefolyamat erősítéséhez.

A komparatív előny meghatározása maga az Európai Unió számára a NATO és ENSZ béketámogató műveletek tükrében, és azokkal történő összehasonlítás mellett történhet meg. Nem csak a műveletek száma (és itt nem csak a katonai műveletek száma az elsődleges irányadó adat), hanem azok volumene is jelentős. A műveletekben részt vevő erők száma ugyanis meglehetősen ingadozó, nagy a fluktuáció, a rotációk során pedig a nemzeti összetétel változhat jelentős mértékben. Egyes műveletekben a részt vevők száma jelentősen növekszik (EUTM Mali, vagy korábban az EUNAVFOR Atalanta Szomália), míg máshol (EUFOR Althea) csökken (ez mind az adott missziók adattábláiban, mind az EU tagállamok részvételi adataiban, műveletekre bontva, tetten érhető).²¹³ Az EU komparatív előnye a katonai műveletekben, mindazonáltal nehezen mérhető, mert a CFSP kizárólagos hatását kimutatni nem egyszerű, hiszen azok az EU számára is a műveleten túlmutató, hosszú távú politikai célokat határoznak meg. Az ESDC mindezen célokat, feladatokat szem előtt tartva készíti fel az EU-vezette műveletek állományát. Kurzusai az EU kül- és biztonságpolitikát, illetve védelempolitikát támogató mechanizmusok, képességek, eljárások, háttér és a műveleti tapasztalatokra építő elemeket egyaránt tartalmaznak. A CIMIC vizsgálata, mint a CFSP/ESDP-t támogató intézmény és tevékenység az ESDC tanfolyamain keresztül is láthatóvá teszi, hogy egy fontos, aktuális, létjogosultságot élvező területről van szó.

²¹² Alin Bodescou: Training and recruitment in military operations, in: Handbook of decision makers, EDSC 2014 Vienna, p. 77.

²¹³ Hadewych Hazelet: The added value of CSDP operations, in: ISSUE Brief 31/2013. pp. 1-4.

Az ESDC képzési, kiképzési koncepciójában az EU kül- és biztonságpolitikát támogató felkészítések mind a civil, mind a katonai és rendőri állomány, illetve a diplomáciai testületek számára is elérhető többszintű, moduláris képzésben a következő ábrán ismertetett folyamat szerint.

3. ábra: Az ESDC képzési szintjei, tevékenysége és hallgatósága²¹⁴

Az IDL (Internet-base Distance Learning, Online távoktatás), online belépő szint során a résztvevők az Európai Biztonsági Stratégia tartalmát, értelmezését és végrehajtását, az EU CFSP/CSDP intézményrendszerét, és a CSDP történetét, az EU műveleti tervezést, és az EU műveleteit, és az EU szerződéseit és annak hatásait ismerhetik meg. Az online kiadott anyagok, többi közt a CSDP Kézikönyv, általános, de széles körű információval látják el a jelentkezőket. Az ESDC képzéseinek a belépő IDL és az úgynevezett standard kurrikulum alapjai után, moduláris rendszerben alap, közép, és felső (stratégiai) szinten kaphatnak további szakmai specifikációt a jelentkezők. A CSDP orientációs tanfolyam célja a részt vevőkkel megismertetni

²¹⁴ A szerző által átszerkesztett ábra forrása: <https://slideplayer.com/slide/6217190/>, training concept slide 28. letöltés ideje: 2021.12.20.

a CSDP tevékenységét, intézményi kereteit, az EU releváns szakpolitikáit, a CSDP átfogó struktúráját és működési mechanizmusát. Az instruktorok az Európai Unió intézményeiből, és az EU tagállamokból kerülnek ki, mindannyian olyan CSDP ismeretekkel rendelkeznek, amelyek átadása stratégiai szintű pozíciókat betöltők részére is hasznos, illetve friss információt, tapasztalatokat tartalmaz. A tanfolyamon azonban nem csak EU tagállamok, és EU intézmények küldöttei, hanem harmadik államból érkezők is részt vehetnek. Általában CSDP területről érkezőknek szól az oktatás, de nem alapfeltétel.

A tanfolyam része a CSDP műveletek, katonai missziók megismertetése is. Kulcsfontosságú az Európai Biztonsági Stratégia és a közös kül- és biztonság, illetve védelempolitika dokumentumainak, doktrínáinak megismertetése, az Európai Unió regionális és globális szerepvállalásának folyamata, szereplői, forrásai és céljai. A tanfolyam végén a résztvevők nemzetközi környezetben, EU vezette missziókban képesek tevékenységet ellátni a CSDP szolgálatában, képességeik szélesednek a civil-katonai képességek és relációk, aspektusok és kihívások ismeretét illetően egyaránt. A tanfolyamot egy online belépő, egy IDL (Internet-based Distance Learning), önállóan elvégezhető oktatási elem előzi meg, amely 4 egységből áll, és online teszttel zárul. A négy egység: a CSDP története és fejlődése, az Európai Biztonsági Stratégia, az EU intézmények szerepe a CSFP/CSDP területén, az EU szerződések szerepe a CSDP relációjában. Ezek az egységek vissza-visszatérő kulcs elemek az EU kül- és biztonság, illetve védelempolitikáját, az EU-vezette műveletek, a CIMIC-CMCO területén közösségi és tagállami szinten egyaránt.

A tanfolyam az alábbi tematikák kifejtésére összpontosít:

- 1) CFSP/ESDP politikák, doktrínák, dokumentumok, az Európai Biztonsági Stratégia és annak értelmezése;
- 2) az EU CFSP/ESDP intézményrendszere, azok szerepe, eljárásai, döntéshozatali mechanizmusai;
- 3) az EU-vezette missziók, civil és katonai képességek, CIMIC/CMCO az EU-ban, partnerség és kooperáció;
- 4) a CFSP/ESDP kritikája és jövőbeni perspektívája;
- 5) esettanulmányok és azok megvitatása.²¹⁵

²¹⁵ CSDP Course Curriculum, in: http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/csdp_orientation_course.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

Az EU-vezette katonai missziók és azok CIMIC relációját tekintve a tantervben a CIMIC/CMCO karakterisztikája, kihívásai és hatásai, az egyes missziók értékelései is szerepelnek. Az orientációs tanfolyamot követően, a moduláris rendszerben, haladó, illetve funkcionális specialisták számára elérhető képzések elérhetőek. Ezen a szinten nagyon sok az elérhető tanfolyamok száma, amelyekből csak a CIMIC-et érintő képzést ismertetem. Ezen a szintem találhatóak a tanácsadói (politikai, jogi), a krízis kezelés civil aspektusai, a biztonsági szektor reformjával kapcsolatos, és más szakterületek tanfolyamai. Az EU béketámogató műveleteiben a CIMIC/CMCO fejlődésével egyre inkább bizonyossá vált a civil-katonai kapcsolatok, koordináció és kooperáció hatékony és eredményes tevékenysége, amely az EU-vezette műveletek sikeréhez is hozzájárult. A műveletekben részt vevő szereplők egyre nagyobb száma, a specifikus megbízatások, a kihívások spektrumának szélesedése bizonyítja a CIMIC/CMCO fejlődésének vizsgálatát, tapasztalatainak feldolgozását és továbbadását, tevékenységének és intézményének létjogosultságát.

A CMCO tanfolyam egyik fő célja, hogy a béketámogató műveletekben a nemzetközi szereplők: civil és katonai oldalát egyaránt bemutassa, kapcsolataikat elemezze, kooperációjuk lehetőségeit, összefonódásuk irányait részletesen ismertesse. Másodlagos célként az EU-t, mint válságkezelőt, és mint az európai biztonsági kultúra egyik kulcs intézményét is hivatott bemutatni. A szereplők közötti hatékony információ-megosztás az eredményes koordináció egyik fókuszpontja, és a CMCO tanfolyam ezen információáramlás csatornáit is figyelembe veszi.

A tanfolyam a résztvevők számára, akik különböző területekről érkeznek – egyrészt a tagállamok haderőitől, másrészt a civil szféra eltérő, szakmailag specifikus ágazataiból – az egymással történő hatékony hálózat létrehozását, működtetését is segít megérteni. A tanfolyam olyan civil és katonai résztvevők számára nyújt segítséget, akik jövőbeni missziós tevékenységük során felelősek lesznek, vagy lehetnek a CSDP és az EU külkapcsolatai, illetve a CIMIC/CMCO területén.

A tanfolyam keretében a résztvevők behatóbban ismerhetik meg:

- 1) az EBS és annak végrehajtásával, annak tapasztalataival kapcsolatos ismereteket,
- 2) az EU kül- és biztonságpolitikájának dokumentumai és az ESS kapcsolatát,
- 3) az EU, mint nemzetközi, biztonsági szereplő tevékenységét,
- 4) a CSDP műveletek tervezését, struktúráját, végrehajtását,

- 5) a CIMIC és CMCO rendszerét, mechanizmusát, eredményeit és tapasztalatait a CSDP műveletek során,
- 6) a CIMIC/CMCO keretében zajló információáramlást.²¹⁶

A moduláris rendszerben, az EU CIMIC/CMCO tanfolyam 5 munkanapos, többi közt az EU dokumentumait (többi közt a releváns EU doc 14457/03: Civil Military Coordination²¹⁷), a CSDP-t támogató CIMIC/CMCO tevékenységét és intézményét, a civil-katonai szinergiát, a CSDP keretében végrehajtott és zajló műveletek tapasztalatait ismerteti meg.

A legutóbbi CIMIC/CMCO a nyugat balkáni és haditengerészeti műveletek ismertetésére koncentrál (EUFOR Althea, EUNAVFOR MED), illetve a kiképző műveletek vannak fókuszában (EUTM Mali, EUTM Szomália). Haladó képzések közül, az EU-vezette missziók és műveletek stratégiai tervezése²¹⁸ elnevezésű tanfolyam tartalmazza, többiek között, a CSDP keretében végrehajtott műveletek tapasztalatainak megvitatását és értékelését, illetve az annak háttérében álló CSDP struktúrát és annak fejlődését. A civil-katonai eljárások esettanulmányait, a folyó katonai műveletek során alkalmazott eszközöket, intézményeket, a CSDP-t támogató CIMIC/CMCO területét és az együttműködések kereteit, beleértve a műveletek finanszírozási rendszerét is. A tanfolyam szerves részét képezi a civil-katonai együttműködés területén létrehozott jelentések közösségi megosztása és a bevált gyakorlatok egymással történő ismertetése (ezen anyagok között korlátozottan elérhető dokumentumok is szerepelnek, így nyilvánosan nem tehetők közzé²¹⁹). A tanfolyam nemzetállami kérésre, vagy egyedi megrendelésre, személyre szabható. A haladó és felső szintű tanfolyamok Kirkpatrick módszer szerint (a Kirkpatrick modell, egy világszerte elismert és elfogadott standard, amelyet kiképzésekre alkalmaznak, és amelynek négy, láncszemként egymásba kapcsolódó szintje van:

²¹⁶ http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/civil_military_coordination.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

ESDC curriculum, activity number 9, Civil-Military Coordination in CSDP missions

²¹⁷ <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014457%202003%20INIT>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²¹⁸ http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/7_esdc_course_on_strategic_planning_process_of_missions_or_operations_curriculum_feb_2013.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20., ESDC curriculum of the Course on the Strategic Planning Process of EU missions and operations, activity number 7.

²¹⁹ Lessons of CSDP support for Security Sector Reform (doc 11107/12 EU RESTRICTED)
First Common Civilian-Military Annual CSDP Lessons Learned and Best Practices Report for 2011 (11117/12 EU RESTRICTED)

1. reakció, 2. tanulás, 3. viselkedés, 4. eredmény)²²⁰, interaktív és gyakorlatias elemekkel ellátott, visszacsatolási lehetőségekkel kialakított modulok, amelynek végén a tanfolyamvezetők értékelő jelentést készítenek, meghatározott, szabályozott tartalmi követelmények mentén. A visszajelzések alapján a tanfolyam igazgató javaslatokat is tartalmazó összefoglalót készít, amely az esetleges változtatási, továbbfejlesztési lehetőségeket is tartalmazza, így az ESDC tanfolyamai aktuálisak, a változó világhoz alkalmazkodó jogi, gazdasági, katonai, biztonsági elemeket tartalmazhatják. A felső szintű tanfolyamok során a Belga Egmont Királyi Intézet Nemzetközi Kapcsolatok Titkársága²²¹ kiadványaival és gyakorlati útmutatókkal áll, a naprakész információ tekintetében, az intézmény segítségére. A haladó szintű képzések főtisztek, vezető beosztású tisztviselők, és velük azonos szintű civil hallgatóság részére elérhetőek. A haladó szintű moduláris elemeket az ESDC a nemzetállamokba kihelyezett tanfolyamként is megtarthatja. Az elmúlt években a Romániai CNAI Főiskolán Bukarestben²²² (National College of Home Affairs), a Finnországi Tampere POMALK Egyetemén (Police University College of Finland)²²³ és a Németországi (Berlin), BAKS Akadémián²²⁴ (Bundesakademie für Sicherheitspolitik) került sor ilyen képzésre. A felső szintű képzések tábornoki szintű, stratégiai dokumentumokra, és stratégiai döntési szintű eljárásokra vonatkozó specializált, általában 2 hetes képzések. A képzés során a magas szintű politikai háttérrel, az műveletek mögött álló értékeket, érdekeket, kihívásokat, előnyöket és hátrányokat értékelő, azokkal kapcsolatos információt feldolgozó, széles körű, komplex látásmódot igénylő adminisztrációs és gyakorlati ismereteket is magába foglaló, a meglévő műveleti tapasztalatokra erősen építő ismeretanyagot kell elsajátítani a résztvevőknek. A képzés egyéni, kis csoportos, és plenáris, de minden szinten interaktív, gyakorlat alapú elemeket tartalmaz. A nem kormányzati szervezetekkel, civil lakossággal, médiával, és tolmácsokkal történő együttműködés, CIMIC során alkalmazott tárgyalástechnika, kommunikáció, a mandátum hatékony elérését célzó eszközök, erőforrások ismerete a tanfolyam során, magas szinten ismerttetett.

²²⁰ <https://www.kirkpatrickpartners.com/the-kirkpatrick-model/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²²¹ <http://www.egmontinstitute.be/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²²² <http://www.cnai.ro/english/english.html>, http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/csdp_high_level_course.pdf, <https://www.cnai.ro/english/english.html>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²²³ <http://www.polamk.fi/en>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²²⁴ <http://www.baks.de/en>, letöltés ideje: 2021.12.20.

I.5.2. HOLLANDIA

Hollandia saját magát az Európai Unió legnagyobb közepes országának tartja. Az integrációs erők kemény magjához tartozik, egyszerre munkálkodik a folyamat továbbvitelén és elmélyítésén. Álláspontjuk szerint a védelmi politikában be kell tartani a konszenzus elvét, az akciók költségeit az azokban részt nem vevőkkel is meg kell osztani. 2018-as Védelmi Fehér Könyve²²⁵ és a 2020—ban kiadott Védelmi Konceptió 2035²²⁶ című dokumentumai már a jövő kihívására adnak válasz opciókat, és kiemelik a civil környezettel való szoros és hatékony kapcsolatot.

A jelenlegi EU-vezette műveletek fókuszpontjai mellett, fontos szerepet szán az összeurópai együttműködésnek is. Korábban az EUFOR ALTHEA volt erre a legjobb lehetősége. Az EUFOR ALTHEA-ban közel száz fős holland összekötő és megfigyelő vett részt az Összekötő és Megfigyelő Csoportok (LOT) csapat részeként 2010-ben. Szerepük az információszerzésre és a kapcsolattartásra is kiterjedt az EUFOR és nemzetközi szervezetek között. A Megfigyelő Csoportok demonstratív jelenlétükkel és a helyi lakosság között élve, a legláthatóbb részeit képviselték/képviselik a katonai jelenlétnek az országban. A holland hadsereg, négy LOT házat üzemeltetett az alábbi településeken: Travnik, Mrkonjic Grad, Drvar and Livno. Szintén a hollandok voltak felelősek a Regionális Együttműködési Központért (Regional Coordination Center, RCC-1) Banja Lukában, de ebben a feladatban szorosan együttműködnek Romániával, Bulgáriával, Chilével és Svájjal. 2011-ben vonták ki csapataikat.

Már az 1980-as évektől voltak CIMIC elemek az holland haderő képesség-elemei között, de 2001-től, további fejlődési elemeken át alakult ki a mai, CIMIC kapacitás, több tucat funkcionális specialistaival, katonai és civil személyzettel, és mintegy 300 önkéntes tartalékos is magába foglaló erővel. Az önkéntesek hat speciális hálózaton keresztül vehetnek részt a CIMIC munkában: polgári infrastruktúra, kulturális kapcsolatok, humanitárius feladatok, gazdaság, polgári adminisztráció, IDEA mentori program. A holland CIMIC legfőbb vezérlő eleme az interoperabilitás. Hollandiában a civil résztvevők és a katonai szereplők közötti

²²⁵ 2018 Defence White Paper – Investigating in our people, capabilities and visibility, in: <https://www.government.nl/documents/policy-notes/2018/03/26/defence-white-paper-2018>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²²⁶ Defence Vision 2035 – Fighting for a safer future, in: <https://english.defensie.nl/downloads/publications/2020/10/15/defence-vision-2035>, letöltés ideje: 2021.12.20.

együttműködés formális keretei ugyan már 2001. előtt is körvonalazódtak, a haderő a kereskedelemmel és az iparral történő közös projektjeinek fejlődésével, és a humanitárius segítségnyújtási akciók nagyobb számával rögzültebb szervezeti egység létrehozását igényelték. A vállalkozók, a funkcionális szakértők bevonása, azon tartalékosok, akik tanácsadóként, civil foglalkozásuk miatt kerültek, kerülhetnek műveletek során behívásra szintén indukálták a szabályozottabb keretek kialakítását, csoportok létrehozását. A tartalékosok, és főként a civil résztvevők ezért a hat „speciális hálózat” köré szerveződnek, amelyek közül az utóbbi, az IDEA (Integrated Development of Entrepreneurial Activities – vállalkozástámogatás, pénzügyi, tanácsadói tevékenység) 2001-be vált a katonai műveletek szerves részévé. Az IDEA-ban olyan tartalékosok állnak rendelkezésre, akik mindennapi életük során, civil területeken, mint pl. műszaki, gazdasági, oktatási tevékenykednek, és akiket CIMIC projektek során az előkészítő, megvalósulási, és utómunkálati fázisokban is igénybe lehet venni, de sokszor csak poszt-krízis helyzetben kerül sor a szakértői bevonásukra.

Az elmúlt években főként az EUTM Szomália és az EUNAVFOR Atalanta során biztosította funkcionális szakértők részvételét. Az EUNAVFOR MED Irini és Atalanta műveleteiben jelenleg két-két fővel, az EUTM Maliban öt fővel vesz részt.²²⁷ Haderejét 33 600 fő aktív állományú és 6000 fő tartalékos adja.²²⁸

Hollandia CIMIC doktrínája NATO orientált. A funkcionális szakértői gárda széles körű, alkalmazása a fent említett hat területen a leginkább alkalmazott. A hollandiai Hágában működő kiválósági központ (CCOE) a nemzeti és nemzetközi felkészítésben is hangsúlyos szerepet játszó CIMIC intézmény. A CCOE által kiadott kézikönyvek, kiadványok, hírlevelek a naprakész, CIMIC információt gyűjtő, rendszerező, szakmai és tu egyik központja is.

CIMIC KIVÁLÓSÁGI KÖZPONT²²⁹

A CCOE kiválósági központ a hollandiai Hágában működik (korábban Entschedeben volt a székhelye), de Európa-szerte és kérésre más kontinenseken is kihelyezett tanfolyamaik vannak. Tanfolyamaik fő célja, hogy a CIMIC tevékenység teljes spektrumára felkészítse a

²²⁷ <https://www.government.nl/topics/international-peace-and-security/documents/publications/2020/02/19/dutch-contribution-to-missions-and-operations>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²²⁸ Military Balance 2021. p.228.

²²⁹ <http://www.cimic-coe.org/te/ncfwc.php>, letöltés ideje: 2021.12.20.

tiszteket, tiszthelyetteseket, néhány esetben a civil résztvevőket is. Felkészítse őket egy katonailag elkötelezett művelet végrehajtására, amelyben a parancsnok céljait tudják támogatni. A másodlagos cél az, hogy azokkal a szervezetekkel, főként civil szervezetekkel, akik érintettek a művelet CIMIC tevékenységének ellátásában, kiszolgálásában, vagy csak érintőlegesen is, de jelen vannak, olyan információra, együttműködési mechanizmusokra lássanak rá, amelynek keretében tudatosan és elkötelezetten vesznek részt a munkában, a közös siker érdekében.²³⁰

A kommunikációs technikák, az interkulturális paraméterek megismerése, a megfelelő csatornák kiválasztása és alkalmazása, a tolmácsok bevonása mind olyan tényezők, amelyek erősítése és hatékonysága e tanfolyamok által megfelelően elérhetőek és növelhetőek. A tanfolyam segít a tárgyalási és kommunikációs technikák és módszerek elsajátításában is. A CIMIC értékelési rendszer felállítása, az összekötői hálózat kialakítása és a működtetési elvek és gyakorlati tapasztalatok is része a tréningnek.

A CCOE CIMIC képzés moduláris. Alap és kiegészítő, illetve speciális elemekből áll. Elméleti alapjai online is elvégezhetőek, a további tanfolyamokra pedig ez egy belépőszint. A tisztek, tiszthelyettesek, a funkcionális szakértők számára külön tréningek indulnak, illetve kérhetőek testre-szabott, adott műveletre felkészítő egyéni és csoportos képzések egyaránt. Minden tanfolyam esetében a munkanyelv angol, STANAG 6001 típusú, 2 illetve 3-as szintű nyelvi előképzettséget igényel. A CCOE alapvetően NATO akkreditált tanfolyamokat nyújt, de az Európai Unió, ENSZ béketámogató műveletek CIMIC résztvevői is megfelelő képzésben részesülhetnek, ahol mind a koncepció, mind a doktrinális elemek, de a gyakorlat is megfelelő szintű és minőségű.

A fő típusok:

- 1) CIMIC orientációs alaptanfolyam – CIMIC Awareness Course
- 2) CIMIC terepmunka – CIMIC Field Worker Course
- 3) Törzstiszti CIMIC munka – CIMIC Staff Worker Course
- 4) CIMIC felső vezetői tanfolyam – CIMIC Higher Command Course
- 5) CIMIC funkcionális specialista tanfolyam – CIMIC Functional Specialist Course
- 6) CIMIC összekötő tiszti tanfolyam - CIMIC Liaison Course

²³⁰ https://www.youtube.com/watch?v=XC6cUuRgK_U, letöltés ideje: 2021.12.20.

A belépő szint orientációs CIMIC tanfolyam²³¹, amely a CCOE-nél online elvégezhető. Ezt a tanfolyamot bárki elvégezheti térítésmentesen. Az online felületen végzett tanfolyam előnye, hogy a résztvevők maguk oszthatják be az idejüket, a felkészülés teljesen egyénre szabott, elvégezhető akár egy nap alatt, de félbe is szakítható, és folytatható más alkalommal. Az online tanfolyam magába foglalja a CIMIC alapvető elméletét: célját és funkcióit, szerepét a béketámogató műveletekben, illetve annak gyakorlatát is: források, képességek, kompetenciák, döntési mechanizmusát, a CIMIC értékelést és a jelentésírás rejtelseibe is bevezet.

A terepmunkára felkészítő tanfolyam²³² elsődleges célja, hogy a tisztet, és tiszthelyetteseket a terepen (műveleti területen) végzett CIMIC munkára felkészítse, a résztvevőkkel a teljes műveleti környezetet, katonai spektrumot és parancsnoki szintű munkát is megismertesse. Másodlagos cél, hogy a civil környezet, a szervezetek, és egyének, akik a munkában részt vesznek szintén a CIMIC tudatosság jegyében kerüljenek bevonásra. A terepmunkára vonatkozó tanfolyam és a törzstiszti CIMIC tanfolyam egymással párhuzamosan vehetők igénybe. A tanfolyam tartalmazza az összekötői hálózati mátrix felállítását és annak használatára vonatkozó ismereteket, a különböző szereplőkkel történő kapcsolattartás módszereit, módjait, beleértve a tolmácsokkal történő munka folyamatát is. A civil-katonai interakciók és a tevékenységgel járó módszertani elemek megismertetése szintén része a tanfolyamnak. Mivel a tanfolyamok munkanyelve, a műveleti területhez hasonlóan az angol, így elő követelmény az angol nyelv magas szintű ismerete.

Mivel a képzés moduláris, lehetőség van arra is, hogy csak a második héten csatlakozzanak be résztvevők, ezzel időt és pénzt takarítva meg. A tanfolyamot a CCOE évente hat alkalommal, tanfolyamonként két hetes periódussal szervezi meg. A tanfolyam ára függ attól, hogy szponzori nemzet tagja, vagy azon kívülről érkezik a jelentkező. A törzstiszti CIMIC tanfolyam²³³ célja a kijelölt tiszték CIMIC munkára való felkészítése a műveleti területen a kapcsolódó tevékenységek teljes spektrumában. Az elsődleges és másodlagos célok megegyeznek a terepmunkára felkészítő CIMIC tanfolyam elemeivel. A tanfolyam tartalma is részben azokkal egyező, ugyanakkor tartalmazza a döntéshozatali folyamathoz való sikeres

²³¹ <http://www.cimic-coe.org/products/training-education/course-landscape/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²³² <http://www.cimic-coe.org/products/training-education/course-landscape/nato-cimic-field-worker-course/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²³³ <http://www.cimic-coe.org/products/training-education/course-landscape/nato-cimic-staff-worker-course/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

hozzájárulás ismereteit, az információs hálózat és közös műveleti térképek, a kiterjesztett összekötői mátrix kulcs elemeit is. Részletesebb ismereteket nyújt a CIMIC tevékenység értékeléséről is. A törzstiszteknek magasabb szintű személyiségi és kommunikációs ismeretekkel is rendelkezniük kell, illetve a katonai tanácsadói szerepben több helyi és kulturális ismeretre van szükségük, hogy az adott szituációkat hatékonyan tudják kezelni. A tanfolyam ebben is segítségükre lehet. Az előfeltételek itt is a nyelvtudás, illetve a belépő szintű tanfolyamok megléte. Szintén moduláris tanfolyam, a tanfolyam időtartama megegyezik a terepmunkára felkészítő tanfolyamával.

A CIMIC felső vezetői tanfolyam százados (OF3 – OF: officer/tiszt), őrnagy (OF 4), alezredes (OF 5), és ezredes (OF 6) beosztású tisztek számára. A tanfolyam célja a felső vezetői, tiszti személyzet, illetve azonos szintű civil résztvevők számára, a civil-katonai együttműködési stratégia, humanitárius segítségnyújtás, modern konfliktuskezelés megismertetése, a civil-katonai kontextus bemutatása a teljes katonai spektrumban, amelyet műveleti területen alkalmazni lehet. A tanfolyam szerves része, a konfliktusos szituációk elemzése, és azon folyamatok megismerése, amelyek a problémás helyzetek megoldásához vezethetnek, beleértve a funkcionális szakértők bevonását is. A nyelvi követelmény az angol nyelv ismerete. Moduláris rendszerű tanfolyam, évente két alkalommal szervezik meg és két hetet vesz igénybe.

A CCOE CIMIC irányú tanfolyamain évente összesen 80-100 fő szerez oklevelet, terepmunka és törzstiszti munkával kapcsolatos képzésen többen, átlagosan évente 12-20-an, míg felsővezetőin 10 alatti létszámban évente, civilek és a katonai állomány, egymással karöltve.²³⁴ Egyes Európai Unió tagállamok CIMIC felkészítő tanfolyamairól azért nem esik szó külön, mert azok a CCOE szervezésében, vagy együttműködésével történnek. Többiek közt Németország CIMIC Kompetencia Központ²³⁵ vagy Ausztria Peace Castle Study Centre²³⁶.

Más esetekben oktatási-kiképzési intézmények regionális együttműködései révén kerül sor a CIMIC jellegű felkészítésre is. Leginkább a balti országokra és Skandináviára jellemzőek ezek az együttműködések, amelyeket külön publikációkban is feltártam és későbbiekben bővebben az ország csoportoknál kerül kifejtésre. Ettől függetlenül természetesen a tagállamoknak saját CIMIC központokkal is rendelkeznek, illetve nemzetközi és a saját

²³⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=xG5bA-ID-Is>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²³⁵ <https://www.cimic-coe.org/news/nato-cimic-courses-running-at-the-german-cimic-competence-centre/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²³⁶ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/26426/peacebuilding-stadtschlaining-peace-castle_cs, <https://www.aspr.ac.at/en/#/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

állomány részére missziós felkészítő intézményeik is lehetnek, amelyek keretében CIMIC képzésekre is sor kerül.

I.5.3. LUXEMBURG

Luxemburg, kis ország lévén nem rendelkezik szerteágazó külpolitikai és nemzeti érdekekkel, főleg nem annyival, hogy az ütközzön az EU közösségi politikákkal. Az ország kormánya nem szorultak rá, hogy a közvéleményt a nemzeti érdekek és az EU politika közötti ellentmondások között kelljen tompítania. Éppen ezért inkább a közösségi álláspontokban vezető szerepet vállalt. Az ország külpolitikájában az EU-hoz való igazodás jellemzi. A föderalista szárnyhoz tartozik, mely elfogadja a többsebességes Európát²³⁷, de elveti az étlap szerinti választást.

A többsebességes Európa Unió egyfajta differenciált integrációt jelent, ahol a tagállamok egy csoportja bizonyos területeken annak tudatában fűzi szorosabbra az együttműködést, hogy a többi ország később csatlakozik. Az étlap szerinti választás: a tagállamok maguk választják ki, hogy milyen területen, milyen projekthez csatlakoznak. A Luxemburgi elnökség alatt dolgozták ki a Maastrichti Szerződés közös kül- és biztonságpolitikájára vonatkozó V. fejezetének nagy részét is. Közvetítő szerepét pedig harmadik fél felé is gyakran vállalta. A „mindent bele” diplomáciai stratégia, az aktivizálódó Luxemburgot hamar a nemzetközi politika sűrűjébe vezette, így apparátusát is növelnie kellett e feladatok ellátásához. A Benelux-együttműködés, és annak ambíció szintje a biztonságpolitikai területén is aktivitást biztosít, még egy kis országnak is, mint Luxemburg. Az ország védelmi kiadásai a GDP 2%-át teszik ki, és műveletekben való részvétele is proaktív. Haderejének 40%-a műveleti felkészültségű és bevethető, további 8% pedig tartalék erőként áll rendelkezésre. Az EU-vezette műveletekben Luxemburg leginkább Belgiummal és Franciaországgal, mint kollektív partnerekkel működik együtt. Úgynevezett mini államként, meglehetősen aktív és hatékony műveleti részvétele. Az EUNAVFOR Atalanta, EUFOR Althea, és az EUTM Mali, illetve EUTM Szomália műveleteiben is részt vett, jelenleg az EUTM Maliban 2 fővel, és az EUNAVFOR MED

²³⁷ Zgut Edit: Többsebességes EU.

in: <https://ujsoz.com/kozelet/tobbsebessleges-eu-hova-sorolnak-a-v4-ek>, letöltés ideje: 2020.12.20.

Iriniben SSW3 Merlin III repülőgépekkel vesz részt.²³⁸ Limitált haderő kapacitása ellenére, széles spektrumon lát el műveleti tevékenységet. Hadereje 610 fő aktív állományú, és 600 fő paramilitáris erőből áll.²³⁹ Védelmi Irányvonal 2025-ig és azon túl²⁴⁰ című dokumentuma, amelyet 2017-ben adott ki mutatja elkötelezettségét a NATO és az EU mellett, az új kihívásokra való jövőbeni reagálásra való felkészülést, támogatja a regionális kooperációt.

I.6. NÉMETORSZÁG ÉS AUSZTRIA

Németország és Ausztria, nem csak a közös nyelv, de geopolitikai státusza miatt is kooperál egymással. Az elmúlt időszakban, a migrációs válságot tekintve, közös javaslatokat dolgozott ki a menekültkérdésre vonatkozóan. Ez a menekültek származási országának támogatását, a menedékkérő központok működésére vonatkozó elemeket, a menekültek ügynevezett szétosztására hivatott hot spotok kiépítését is tartalmazza.²⁴¹ Az európai szellemiséghez, a közös biztonsághoz olyan esetleg népszerűtlen intézkedések is hozzátartozhatnak, mint a határellenőrzés visszaállítása, amelyet Németország és Ausztria is hosszabbít 2017-ben.²⁴²

A biztonságpolitikai kérdésekre továbbra is igaz, hogy bár „közös”, európai célok vezérlik, a védekező intézkedések nemzeti hatáskörben maradhatnak. Az EU közösségi politikáira egyformán jellemző lehet, hogy ha az megbukik, a tagállamok készek, értékeik, érdekeik, és védelmi elképzeléseiknek megfelelően a szupranacionális jogokat nemzeti hatáskörbe visszautalni. Ugyan a korábbi második és harmadik pillér kormányközi együttműködésen alapul, a migrációs válság is jelzi, hogy ennek előnyei és hátrányai egyaránt megmutatkozhatnak.

²³⁸ <https://www.operationirini.eu/leaving-2020-intense-demanding-year-eunaformed-irini/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²³⁹ Military Balance 2021. p.123.

²⁴⁰ Luxembourg Defence Guidelines for 2025 and beyond. in: <https://defense.gouvernement.lu/en/la-defense.html>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁴¹ https://nepszava.hu/1069900_rendkivuli-eu-csucsot-kezdemenez-nemetorszag-es-ausztria, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁴² <http://www.origo.hu/nagyvilag/20170106-nemetorszag-mellett-ausztria-is-tovabb-hosszabbitan-a-ideiglenes-hatarellenzesek-hatalyat.html>, letöltés ideje: 2017.01.23. 19:43

I.6.1. NÉMETORSZÁG

Németország az egyik alapító tagja az Európai Uniónak, elkötelezettsége kezdetektől erős. Gazdasági és politikai befolyása, aktivitása magas a közösségben. A biztonságpolitikát érintő kérdésekben is hangsúlyosan megjeleni nemzeti érdek és értékekkel kapcsolatos szemlélete. Közösségi érdekeltség esetén, mint például a migrációs válság, kemény fellépéstől sem riad vissza. Hangsúlyos beleszólása van a saját és az európai biztonság ügyeibe. Sokszor külön-utas politikát folytatott, de a külön-út sikeréről sokan úgy vélekedtek, hogy bár elhagyta a konvojt, külpolitikája mégis határozottabbá vált. A közös kül- és biztonságpolitikai, védelempolitikai konfliktus komplexitását tekintve ellentmondásos helyzetekbe került. Fontos teszt-eset a balkáni-válság lett. Az egyik legnagyobb számú csapatot állomásoztatta az EUFOR ALTHEA műveletben 2010-ig, és az ATHENA-mechanizmuson keresztül, nagyrészt vállalt a finanszírozásban is.

A 2016-ban kiadott Fehér Könyv²⁴³ megerősíti Németországnak az Európai Unió biztonságpolitikájához való viszonyát. Az értékek és érdekek védelme, a hibrid fenyegetések és kihívások hangsúlyozása mellett a partnerségi viszonyt és az integrációban nyitva álló lehetőségeket, a közös akciók hatékonyságát emeli ki. A Bundeswehr Konceptió 2018²⁴⁴ újra fókuszál a 21. századi kihívásoknak megfelelően, küldetés-csomagokat fogalmaz meg, amely mellé robusztus, erőteljes haderőt kell állítani, személyi és anyagi szempontból is munkaorientáltan, és hogy a küldetés-csomagok a megfelelő képességek, készségek birtokában álljanak rendelkezésre. A német haderőben, és Európai Unió missziós részvételben, fontos szerepet játszik a CIMIC erő. Az erők felkészítése nemzeti szinten a nienburgi ZMZW (Zentrum Zivil-Militärische Zusammenarbeit für Bundeswehr)²⁴⁵ központban, nemzetközi szinten pedig a CCOE-nál történik. A német CIMIC koncepciója szlogenje az, hogy „Összekötni az embereket”.

²⁴³ <https://issat.dcaf.ch/Learn/Resource-Library/Other-Documents/The-2016-German-White-Paper-Strategic-Review-and-Way-Ahead>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁴⁴ <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/konzeption-der-bundeswehr-26384>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁴⁵ Zivil-Militärische Zusammenarbeit im internationalen Bereich (NATO und EU), in:

https://www.bbk.bund.de/DE/Themen/Krisenmanagement/Zivil-Militaerische-Zusammenarbeit/international/international_node.html;jsessionid=83E06A6C980EC759FBF3954353715F54.live341, letöltés ideje: 2021.12.20.

https://www.youtube.com/watch?v=3kCmtW4owiI&ab_channel=Bundeswehr, letöltés ideje: 2021.12.20.

<https://www.bundeswehr.de/de/organisation/streitkraeftebasis/organisation/kommando-territoriale-aufgaben-der-bundeswehr/multinational-cimic-command-nienburg>, letöltés ideje: 2021.12.20.

A CIMIC erő tapasztalatai is az emberek, a kultúrák, a vallás és az idegen nyelvek ismeretében rejlik. Nem rendelkeznek különleges képességekkel és felszerelésük is könnyű. A német CIMIC erő az összekötő tevékenységre alapoz, a civil és katonai felek között. Németország a CIMIC értékelés során a NATO és EU-ban használt sablontól eltérő, a „jelzőlámpa rendszer”-hez hasonló színeket alkalmaz, de szűkebb értékelési volumenben. E rendszerben a piros területek a kiemelt fontosságúak, a zöldek, amelyek jól megoldottak, a sárga a semlegesek és a fehér az ismeretlen. Mind a hiányosságokra, mind az erősségekre figyelmet fordít, és több területen értékeli a jelzőlámpa színeivel mind a civil, mind a katonai környezetet.

MI	pozitív	semleges	negatív	ismeretlen	nbeka
○					
„Helység profil”					
△					
Műveleti vezetés hatása					
Einfluß auf OpFü PRT					
Vezetés/vez. hiánya					
Leadership/ lack of Leadership					
Biztonsági helyzet					
△					
Jövőbeni elvárás					
△					
Átfogó értékelés					
△ ↗ ↘					
Gesamtbewertung (mit Tendenz)					

4. ábra: Jelzőlámpa rendszer.²⁴⁶ (a szerző által átszerkesztett ábra).

A nemzeti CIMIC formális keretei 1997-ben kezdtek kirajzolódni, akkor még ZMZ (Zivil- militärische Zusammenarbeit) néven, amely nemzeti szinten és a NATO Németországban működő hatóságain keresztül valósított meg együttműködéseket. Mára a

²⁴⁶ Forrás: Henri Houillet (CIMIC összekötő tiszt), a szerző által átszerkesztett ábra.

nemzeti együttműködésekén kívül, széles spektrumú feladatkört jelent a nemzetközi szintű kooperációban vállalt feladatok ellátása is. A CIMIC koncepció NATO orientált. Szervezeti felépítése több szintű, amelyet a biztonság- és védelempolitikában érintett inter-miniszteriális, stratégiai-politikai szint fog össze.

A műveletekkel kapcsolatos koncepció és az abból következő egységekre bontott döntések a vonatkozó miniszteri rendeletekben jelennek meg. A konkrét parancsok azonban a Postdami Műveleti Parancsnokságok keresztül jutnak el az érintettekhez, akár katonai, akár civil résztvevőkről, vagy szervezetekről legyen szó. 2003 óta ezek a komponensek a 100-as CIMIC Zászlóaljban koncentráálódtak, majd 2006-tól a német fegyveres erő CIMIC központjának magját alkotva, egy 300 fős intézménnyé fejlődtek.²⁴⁷ A külhoni német követségek, irodák, civil szervezeti ügynökségek a CIMIC központon keresztül rendszeres fórumok keretében egyeztetik a folyó CIMIC projekteket. Az EU-vezette CIMIC műveletek értékelése is a központban zajlik, ám az két okból is nehézkes, és főleg a civil oldal felé történő konklúziók tolmácsolása ütközik akadályokba.

Az ESDP műveletek eredményei ugyanis jórészt nem publikusak. Másrészt, mivel többnemzeti műveletekről van szó, így az eredmények nemzetekre való lebontása sem egyszerű. A taktikai szintű CIMIC csoportok által végrehajtott projektek értékelése több szempont alapján is történhet. A komplex szituációkat kezelő projekteket általában lebontják gazdasági, fejlesztési, biztonsági vagy más aspektusokra. Az integratív programok végrehajtása során az utólagos hatások is nyomkövetés, illetve kontroll alá eshetnek. Az ad-hoc jellegű, úgynevezett kisebb projektek esetében gyakori kritika a német CIMIC tisztek részéről, hogy az irányelvek nem mindig tiszták, azaz nem látható át a stratégiai cél szolgálatában végrehajtott kisebb műveletek pénzügyi ráfordítása. A kisebb projektek ugyanis, a stratégiai célkitűzés megvalósulásának vizsgálatakor több esetben elpazarolt pénzügyi és humán erőforrás befektetésnek bizonyultak. Ugyanígy megjegyezték, hogy a felelősségi körök tekintetében is

247

http://www.kommando.streitkraeftebasis.de/portal/a/kdoskb/start/terraufg/zentrzmzbw/ueberuns!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfjjo8zinSx8QnyMLI2MQvw8DQ0cDYKD_byMvY0NnE31wwkpiAJKG-AAjgb6wSmp-pFAM8xxmhFspB-sH6UflZVYllihV5BfVJKTWqKXmAxyoX5kRmJeSk5qQH6yI0SgIDei3KDcUREAKfrVCQ!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#Z7_B8LTL2922TNI10A0SSNJ3K30S2, letöltés ideje: 2021.12.20.

felmerül ilyen hiányosság, amelyet a CIMIC/CMCO átfedések és az önállósodási törekvés jegyeinek tudnak be.

A Nienburgban működő CIMIC központban 2013. óta 300 fő van állományban. Többségük helyben (megközelítőleg 200 fő), a fennmaradó egyharmada az állománynak 15 tartományban „landeskommandos”-ban (LKdo), azaz területvédelmi egységben, illetve olyan, más központokban, mint a Krízis-menedzsment Akadémia vagy a Bad Neuenahr/Ahrweilerben található Vészhelyzeti Tervezési és Polgári Védelmi Központ.²⁴⁸

A német haderő 2010-2011-ben tervezett létszámcsökkenése 2012-2016 között történt. A sorállomány megszűnt, a hivatásos és szerződéses, illetve önkéntes állomány létszáma és aránya átalakult. A hivatásos és szerződéses állomány 2010-2016 között 39 000 fővel csökkent, a tartalékos állomány 17 500 fővel, a sorállomány 30 000 fővel. A német haderőt – a létszámcökkenésének eredményeképpen napjainkban – 183 500 fős aktív állomány mellett 30 050 fő tartalékos alkotja.²⁴⁹ A 2016-2019 időszakra vonatkozó védelmi kiadások növekedése ellensúlyozni kívánta a megszorításokat, és a tartalékos erők nagyobb számú bevonása a hazai védelmi illetve szövetségi műveletekben szintén egy eredményes lehetőségnek bizonyult, és ezt számos a lakosság felé is megjelenő sajtó- és média megjelenés is publikált, amely a társadalmi elfogadottság növekedéséhez is vezetett. 2013-tól jelentősen megnövekedett a német haderőben, beleértve a CIMIC területen is alkalmazott tartalékosok száma (átlag: 11-23 hónapos szerződési idővel), illetve a funkcionális szakértői gárdában a civil szakértők száma.

Műveleti részvétele: 3 kontinens, 12 országában 3000 fő Bundeswehr katona vesz részt, ebből az EU-vezette műveletekben: EUNAVFOR Atalanta 1 fő, EUNAVFOR MED Irini 1 fő, EUTM Mali 50 fő.²⁵⁰ A Németországi Szövetségi Köztársaság egy P-3C Orion tengeri felderítő repülőgéppel és egy hajóval felváltva vesz részt az Irini műveletben. A P-3C Orion nagymértékben hozzájárul a hadműveleti területen a tenger feletti felderítéshez. Az olaszországi római hadműveleti főhadiszálláson és a műveleti terület zászlóshajóján is van

²⁴⁸ uo.

²⁴⁹ Military Balance 2021. p. 107.

²⁵⁰ https://www.bundeswehr.de/de/einsatz-bundeswehr/#Z7_B8LTL2922DD0C0INOVQ8DL18G6, letöltés ideje: 2021.12.20.

<https://www.bundeswehr.de/de/einsatz-bundeswehr/mali-einsatz/eutm-bundeswehr-eu-einsatz-mali/einsatz-eutm-mali-logistikausbildung-5324568>, letöltés ideje: 2021.12.20.,

<https://www.bundeswehr.de/resource/blob/54236/9d8d75cd0c77182fe4683b4f7ca66141/die-bundeswehr-in-afrika-bei-eu-einsatz-in-mali-data.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.20.

német személyzet.²⁵¹ Mégis inkább az EUTM Mali a hangsúlyosabb, ahol irányítási és tervezési, kiképzési, illetve orvosi támogatási feladatokat lát el.

I.6.2. AUSZTRIA

Az Európai Unió orientációra Ausztria esetében a gazdasági okok mellett, bizonyos, az 1955-ös Államszerződésben (Staatvertrag von die Republik Österreich²⁵² - ma is érvényben van) foglalt, politikai érvek egyaránt meghatározóak voltak. Ez egyrészt katonai semlegességét érintette. Két évtizedes EU-tagságával, úgy tűnik, egyéni érdekeit is fenn tudta tartani, és a közvélemény támogatását is élvezte a csatlakozás melletti döntés során. Az egyértelmű gazdasági fellendülés, a hatékony társadalmi kohézió mellett a kül- és biztonságpolitika területén is sokrétű tapasztalat, pozitív eredmény halmozódott fel az elmúlt több mint két évtizedben. A támogatottság ezért közel 80%-os, kritikát egyedül a jobboldali FPÖ (Frei Party Österreich) fogalmaz meg.²⁵³

A 2011-es Stratégiai és Védelmi irányvonalak,²⁵⁴ 2013-as Nemzeti Biztonsági Stratégia (Sicherheitstategie von Österreich),²⁵⁵ a 2014-es Védelmi Stratégia, illetve a 2017-es Katonai Stratégiai koncepció is megerősíti az EU melletti elkötelezettséget, amely azért is kiemelt pontja a hierarchikus dokumentumoknak, mivel Ausztria nem NATO-tag, így a biztonság nemzetközi intézményi keretét az EU-ban látja. A Nemzeti Biztonsági Stratégia több helyen kiemeli a civil-katonai együttműködés szerepét és fontosságát, a CSDP keretében indult műveletekre vonatkozóan hangsúlyosan, a CIMIC képességeket az EU Szolidaritási Klauzulának (a TEFU – Treaty of the Functioning of the EU klauzulája) megfelelően alakítja ki és ajánlja fel szükség esetén.

Ausztria a némethez hasonlóan ZMZ koncepciónak nevezik a CIMIC-et. A nemzeti és nemzetközi CIMIC közötti különbségtétel jelentős lehet, ahogy azt koncepciót ábrázoló ábra is

²⁵¹ <https://www.bundeswehr.de/de/einsaetze-bundeswehr/mittelmeer-unifil-irini-sea-guardian/zentrales-mittelmeer-eunavfor-med-irini>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁵² https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1955_152_0/1955_152_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁵³ Heinz Gaartner: Austria EU-28 Watch, in: <http://www.eu-27watch.org/?q=node/1152>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁵⁴ Security and Development in Austrian development policy – Guidelines. in: https://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Strategien/Englisch/EN_Guideline_Security_and_Development.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁵⁵ Security in a new decade – Shaping security. CIMIC 3.2.4. p.12. in: https://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/sicherheitsstrategie_engl.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

jelzi. A nemzetközi szegmens felelős az EU műveletekben való részvétel kidolgozására és felkészítési feladatokra is. Az osztrák CIMIC egységek Grazban (AUTINT²⁵⁶ – Osztrák Nemzetközi Erők) és Goetzendorfban kapják képzésüket. Az egység, amely a felkészítést végzi 22-25 tagú személyzetből áll, akik a dokumentációért, a sztenderdekért, a nemzeti és nemzetközi gyakorlatok megszervezéséért is felelős. A nemzeti civil-katonai együttműködésért stratégiai szinten a Honvédelmi és Sportminisztérium, műveleti szinten a J9 részleg, missziós területen a kijelölt parancsnok, taktikai szinten pedig a műveleti területen (AOO – Area of Operation) CIMIC egysége felelős. Nemzetközi szinten Ausztriának hosszú múltra visszatekintő tapasztalatai vannak, főként multinacionális század szintű műveletekben, nemcsak EU, hanem ENSZ és EBESZ missziók terén is.

ZMZ (Zivil-Militärische Zusammenarbeit)		
ZMZ/ Nemzeti	ZMZ/ Nemzetközi	
	Humanitárius segítségnyújtás	Crisis management
		CIMIC
	CMCoord (UN)	
	Fejlődési együttműködés	

5. ábra: ZMZ²⁵⁷ (a szerző által átszerkesztett ábra)

Mivel Ausztria nem NATO tag, az EU CIMIC/CMCO koncepciót sok tekintetben átveszi, de CIMIC koncepciója alapvetően nemzeti sajátosságokon alapul. Az összekötő tiszti hálózat, az érintett lakossággal való kapcsolattartás, a kormányzati és nem kormányzati szervezetekkel való kapcsolattartás a fő funkciói a CIMIC nemzetközi tevékenység során. A CIMIC koncepció mellett, taktikai CIMIC kézikönyveket és ország-ismertetőket használ, utóbbiak azonban már

²⁵⁶ Austrian International Forces. in: <https://www.bundesheer.at/english/forces/autint/courses.shtml>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁵⁷ Robert Stessl, Gerhard Mast: Austrian Concept for Civil-Military Cooperation, in: <https://www.cimic-coe.org/resources/cimic-messenger/cimic-messenger-2012-6.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.20.

NATO-orientált tematika alapján készülnek. A műveleti tevékenység ellátása során nem a dedikált CIMIC egységek a fő szempont, a procedúra során az együttműködő szervezetek és intézmények útmutatásait is figyelembe vesz. A CIMIC csoport kialakítása során a tartalékosok alkalmazása bevett szokás, általában 2-3 funkcionális specialista részt vesz a csoportok működésében. A CIMIC projekt költségvetését általában civil szervezetek, intézmények biztosítják, ezért is veszik a CIMIC egység útmutatásait a lehető legnagyobb figyelembe. A képzés, felkészítés a civil és katonai állomány részére együtt, a nemzeti képző központokban, továbbképzés esetén nemzetközi központokban történik. Szoros az együttműködés a német CIMIC központtal is. Fontosnak tartják a CIMIC projektek zárása után a felhalmozott tapasztalatok gyűjtését, értékelését, és összefoglaló jelentések készítését, amelyek részben publikusak is lehetnek.²⁵⁸

Az osztrák haderő 22 050 fő aktív és 125 600 fő tartalékosból áll. Az EUFOR Altheában 296 fő, az EUTM Maliban 13 fő vesz részt. Az EUTM Mali létszámot 2022-re 80 főre kívánja emelni.²⁵⁹

Az EUFOR Althea műveletben Dreznicában multi-etnikus, gyerekek szervezett hegymászó táborokat szerveztek, amelyeket donációkból fedeztek. A tábor célja az volt, hogy a különböző etnikumokat közelebb hozzák egymáshoz, és a mászó csoportokban az együttműködés alapjait már gyerekkorban elsajátíthassák. Az etnikai alapú kötöttségek felszámolása ugyanis, hosszú távú rendezési célja volt a CIMIC műveleteknek. Az osztrák kontingens által vezetett LOT házak, az akna-veszélyről szóló iskolai oktatásokban is részt vállaltak. Bratunacban és Srebencában, illetve két további városban óvodák építését és fejlesztését segítette a CIMIC. A LOT házak, a helyi közösségekkel, kormányzati szervekkel való együttműködéseiben gyakran vállaltak oktatási, közigazgatási jellegű projekteket.²⁶⁰ Három LOT házat üzemeltetnek az osztrák katonák, összesen huszonnégy fős személyzettel: Tuzla, Brcko és Bratunac helyiségekben²⁶¹.

²⁵⁸ Forrás: Dominik Horn

⁴⁷² Österreich übernimmt 2022 Kommando von EU-Einsatz in Mali und schickt mehr Soldaten. in: <https://www.derstandard.at/story/2000128378389/oesterreich-uebernimmt-2022-kommando-von-eu-einsatz-in-mali-und>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁶⁰ https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2015/teme1509_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁶¹ https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf letöltés ideje: 2021.12.20.

I.7. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG ÉS ÍRORSZÁG

Az Egyesült Királyság: Skócia, Wales, Észak-Írország, illetve az Ír Köztársaság (továbbiakban: Írország) kapcsolata sok tekintetben függőségi viszonyokkal tarkított, amelyet bi- és multilaterális szerződések hálózhatnak be. Az EU-hoz, NATO-hoz, a biztonságpolitikai intézményrendszerhez fűződő viszonyban közös elveket vallanak, ugyanakkor az ír semlegesség a nemzeti érdekekben és értékrendben megjelenik. A Brexittel felmerült az Eirexit (Eirish exit - ír kilépés) is, de Írországnak nem kell választania az EU és az Egyesült Királyság közötti kapcsolataiban, a Brexit után is fenntarthatja mindkét együttműködési körét.²⁶²

Az EU-ban feltételezett láncreakciós lépések tesztje is a Brexit. A belépés és feltételei ugyanis egyre világosabbak, gyorsabbak, hatékonyabbak lettek, ugyanakkor a kilépés precedens értékkel az EU több területén is új eljárásokat eredményez, eredményezhet (pl. migrációs politika, adózás, határvédelem, biztonságpolitika, gazdaság- és kereskedelem). Mivel pedig az Egyesült Királyság és Írország földrajzi (szigetország), geopolitikai, történelmi helyzete révén szoros elköteleződésben áll, a Brexittel Írországra is komoly következményeket jelentő, új feladatok hárulnak 2020. január 31-ét követően.²⁶³

I.7.1. EGYESÜLT KIRÁLYSÁG

Az Egyesült Királyságot gyakran gyenge európai identitással bíró országgént aposztrofálták. Európai identitásának gyökerei valóban nem oly erősek, hiszen elsőként merült fel az EU történetében, a kilépés lehetősége, amely „BREXIT”²⁶⁴ néven híresülve járta be a világot. A 2016. júniusi referendumon 52% szavazott arra, hogy az ország lépjen ki az EU-ból. 2020.01.31-én ez realizálódott. A kilépési megállapodás és a további, közös elképzeléseket rögzítő politikai nyilatkozat egy éves átmeneti időszakot jelölt meg, majd 2021.01.01-től széleskörű partnerségi egyezmény rendezte a szabadkereskedelmi megállapodásokat is rögzítő, új viszonyokat. A CSDP-t illetően a Brexit hatásaként az EU-vezette katonai missziók tekintetében le kell szögezni, hogy a 16 katonai misszióból 7-ben vett részt és az EU nettó befizetője volt (a katonai műveletek költsége az összes EU költség 5-10%-a), történetileg ez a

²⁶² Davis Davis: Ireland does not have to choose between the UK and the EU, <http://www.irishtimes.com/opinion/ireland-does-not-have-to-choose-between-the-uk-and-the-eu-1.2783042>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁶³ <https://brexit.kormany.hu/> 2021.12.20.

²⁶⁴ <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=hu>, letöltés ideje: 2021.12.20.

katonai műveletekhez való hozzájárulás 20%-át teszi ki, személyzeti téren pedig 2.3%-át. Hosszú távon egyedileg dönthet a műveleti részvételekről. Mivel az EUFOR Althea a Berlin Plus Megállapodás keretében zajlik, így NATO tagként folytatja benne részvételét. De a CSDP műveletekben való részvétel harmadik-állambeli keretszerződéssel is folytatható. A PESCO-ban szintén harmadik államként, szerződéssel vehet részt. A northwoodi parancsnokság, amely az Atalanta művelet központja volt átköltözött Olaszországba.²⁶⁵ A szigetország gyakran csak Európa szomszédjaként és nem annak részeként érezte magát, és sokáig ösztönösen elzárkózott minden szupranacionális (nemzetek felett álló) európai struktúrába olvadástól, amelyet az Európai Unió is jelent. Ebben sajátos szuverenitás-felfogásuk is nehezítette helyzetüket. Noha elkötelezett volt az ország Európa védelme mellett, kicsit mindig EU-szkeptikus volt. E gyökértelenség-érzése nem sokat változott, és végül úgy döntött, kilátásba helyezi az EU-ból való kilépését is. A közös külpolitikának ugyanakkor az ország szerves részévé vált, és missziós szerepvállalása, a CFSP-t támogató elképzelései jelentős mérföldkövek az ország és az EU életében is.

CIMIC doktrínája NATO orientált, az AJP 3.4.9 CIMIC²⁶⁶ dokumentumon alapul, amelyet 2018-ban az AJP 3.19 váltott le. A 2015-ben kiadott, brit Nemzeti Biztonsági Stratégiával (SDSR)²⁶⁷ és 2018-ban kiadott összhangban a NATO és EU kapcsolatok, műveleti részvétel, és a CIMIC relációk mellett is elkötelezett. Az Egyesült Királyság CIMIC kontextusban a katonai műveleteket, mint fontos politikai célkitűzéseket tekinti. Tervezési ciklusában, teljes spektrumban integrálja a CIMIC eljárásokat és a személyzeti készenlétet egyaránt. A CIMIC funkciók, a katonai műveletek minden szintjén be vannak ágyazva, és kiegészülnek a szükséges kormányzati, nem kormányzati együttműködésekkel is. A CIMIC

²⁶⁵ Claire Mills – Ben Smith: End of Brexit transition: implications for defence and foreign policy cooperation. in: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9117/CBP-9117.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.20.

Lorenzo Calidi – Andrea Locatelli: Keep calm and carry on (differently): NATO and CSDP after Brexit. in: <https://www.globalpolicyjournal.com/articles/conflict-and-security/keep-calm-and-carry-differently-nato-and-csdp-after-brexite>, letöltés ideje: 2021.12.20.

<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/07/30/eunavfor-somalia-operation-atalanta-council-decides-on-new-headquarters-and-new-head-of-operation/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

²⁶⁶

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/757583/archive_doctrine_nato_cimic_ajp_3_4_9.pdf, letöltés ideje: 2021.12.19.

²⁶⁷

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705347/6.4391_CO_National-Security-Review_web.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.

tevékenység hibrid: aktív és tartalékos vegyes állományon keresztül valósulhat meg. Nagyszámú funkcionális specialista – ezen belül jelentős civil résztvevői arány – áll az állomány rendelkezésére. A tartalékosok a teljes műveleti spektrumban kiképzett, és behívható állományt képeznek. A CIMIC munka természetéből fakadóan azonban többségében tiszt (OF2-OF5), és altiszt (OR5-OR) beosztású személyzetet igényel, elenyésző hányadban más rendfokozatú OR1-4, OF1 beosztásokat. Ezekben a beosztásokban a tartalékosok ráadásul rendszerint 10+ évet eltöltenek, és kiváló tapasztalatokra tehetnek szert. A nemzeti CIMIC alapképzések mellett, a feladatra specializált és rendfokozattól függő továbbképzések évente több alkalommal is megrendezésre kerülnek. Az ún. Civil Effects/Civil hatások (CE) tanfolyamok tiszt és tiszthelyettesek számára is elérhetőek, évente három alkalommal kerülnek megrendezésre, és olyan taktikai képzési elemeket tartalmaznak, mint a terep-analízis, a tárgyalási technikák, vagy a tolmácsokkal való együttműködés. A tartalékosok esetében, a képzéseket két napos elő-szelekciós eljárás előzi meg. Sikeres teljesítését követően a tartalékos próbaidős állományban marad a további tanfolyamok elvégzéséig. A CIMIC központi elem, amelyet kiemelten kezel a stabilizációs fókuszú tevékenység körben és, amelyek során a humanitárius ügyek is hangsúlyos szerepet kapnak. A biztonsági szektor reformja, a társadalmi nemi kontextusok, a kormányzás, és a lefegyverzési műveletek során, több mint katonai műveleti végrehajtásról lévén szó, hiszen a civil aspektusok hosszú távú megteremtése és fenntartása a cél. Az ország aktív haderejét 148 500 fő jelenti, amelyet, jelentős, kiképzett és kiképzés alatt álló (utóbbit főleg egyetemi kadéti rendszerben szerződöttek jelentik), 78 600 fős tartalékos állomány egészít ki. EU műveleti részvétele: EUTM Mali 8 fő, EUTM Szomália 3 fő.²⁶⁸

I.7.2. ÍRORSZÁG

Hosszú semlegesség-koncepció után Írország a NATO Békepartnerségi Programjának, és az EU CSDP tagja lett. A korábbi, ír semlegességgel azonban a WEU kölcsönös védelmi kötelezettségei nem voltak összeegyeztethetők, így ott, csak megfigyelő státusszal rendelkezett. Korlátozott volt részvétele a Petersbergi feladatok: humanitárius, konfliktus megelőző, konfliktus-kezelő akciókban, bár ezek sem voltak teljesen újak számára, hiszen az ENSZ-ben betöltött hasonló feladatokat. A WEU operatív kapacitásának Petersbergi feladatokra kiterjedő

²⁶⁸ Military Balance 2021. p.160.

átvétele, azonban már jobban összhangban állt Írország Európa-politikai elképzeléseivel, hiszen a védelmi komponens nem került bele. Írországot ettől függetlenül, gyakran érte az a vád, hogy elsősorban a semlegesség szemüvegén keresztül vizsgálja az EU közös védelempolitikáját. Írország azonban túlságosan védekező jellegűnek találta az EU közösségi politikáját, és semlegességi elképzeléseivel ez nem állt összhangban. Így a CDSP kialakításától távol maradt. A 2000-es évektől azonban, a regionális kihívások változása, amely a CFSP változását is követelte, Írországot aggodalommal töltötte el.

A közös európai hadsereg létrehozásának kérdése, döntési kényszerbe sodorta az országot. Egyedi elbírálás szerint, ragaszkodva, a védelempolitika terén „el nem kötelezett” státuszához kívánt abban részt venni. Az Európai Alkotmányról zajló vitákban is szem előtt tartotta semlegességi politikáját. Ez elszigetelődéssel járt, amelyet felismerve, a közös védelem helyett, közös szolidaritás kifejezés került az alkotmánytervezetbe Írország javaslatára, a CFSP fejezetben. Kölcsönös védelmi helyzetben tehát, Írország egyedi döntést hozhat, amely magába foglalja a biztonságpolitikai és katonai szerepvállalást egyaránt. Az Európai Biztonsági Stratégiával megegyezően, azonban kinyilvánította, hogy konfliktushelyzetekben a multilaterális szellemiségű biztonsági rendszer híve. A hárompilléres rendszer megszűnését támogatta, ugyanakkor az Európai Unió jogi személyiségének kialakulását előnyben részesítette. Írország hadereje főként területvédelemre szolgál, létszáma: 8750 fő aktív és 4050 fő tartalékos. EU-vezette missziós részvétele: EUFOR Althea 5 fő, EUTM Mali 20 fő.²⁶⁹

I.8. ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉS ÉS MÁTRIX

A tagállamok CIMIC intézményét több tényező határozza meg. Egyrészt, a szuverén, állami értékek és érdekekhez, és tradíciókhoz való viszony, másrészt a biztonsági intézményrendszerben elfoglalt helye és a nemzetközi, kollektív biztonsági intézményekhez fűződő elkötelezettség és szerep. A tagállamok viszonya az Európai Unióhoz, és annak biztonsági dokumentumaihoz, illetve a közös kül- és biztonság, illetve védelempolitikához már eleve komplex rendszer, amelyet a közösségi érdekek mellett a tagállamok egyedi – pl. semlegességi politikája is – árnyal. A szomszédság-politika, a hagyományos, kooperációs modellek is meghatározzák a tagállamok fókuszpontjait a biztonság- és védelempolitikát

²⁶⁹ Military Balance 2021. p.116.

illetően. A közös kül- és biztonságpolitika az EU szintjén egységes, ugyanakkor tagállami szintre lebontva nem homogén összetevők mentén születik.

A CIMIC-re ez a kép szintén igaz. Az orientáltság a legtöbb EU tagállam esetében NATO tagságból fakadó. EU irányultságú CIMIC koncepció csak a tagállamok elenyésző részében fedezhető fel. Ugyanakkor a nemzeti koncepciókat, a szupranacionális elé helyező doktrínák is fellelhetők. A tagállamok elemzése során az EU vezette műveleti részvételt, és azon belül a megjelenő CIMIC relációkat is vizsgáltam. A vizsgálati elemek összességét, kimeneti pontként egy olyan mátrixot készítettem, amelyben az egyes tagállamok CIMIC tevékenységének és intézményének, előzetesen rögzített fókuszpontjait helyeztem el. Ez az „output” mátrix az EU kül- és biztonságpolitikáját, és a civil-katonai tevékenységet tagállami szintre bontva mutatja, ahol az egyes tagállamok EU-vezette missziós részvétele, a CIMIC doktrína orientáltsága, a CIMIC tevékenységek fókuszpontjai is megtalálhatóak, és a táblázatos formában történő összegzéssel összehasonlíthatóvá válnak egymással, vagy az EU CIMIC/CMCO tevékenységével egyaránt.

A mátrix az alábbi vizsgálati pontok mentén épül fel: irányelvek, szervezet/intézmény, műveleti részvétel.

A, Irányelvek.

a, A CIMIC definíciója és orientáltsága. Irányultság tekintetében három fő vonalat jelöltem ki: NATO, EU, vagy nemzeti. Néhány tagállam esetében parallel vonatkozás állapítható meg. A legtöbb tagállam esetében, NATO orientáltság jellemző. A doktrínális alapok ez esetben, a NATO AJP-3.19 dokumentumára hivatkoznak. Néhány tagállam EU CIMIC/CMCO irányultságú, más országok nemzeti érdekeik, értékeiket is tartalmazó koncepcióra építenek.

b, Fő-funkciók tekintetében három irányt figyelhetünk meg: civil-katonai kapcsolatok/együttműködés, a katonai erő támogatása/parancsnok támogatása, és a civil környezet támogatása. A fő-funkciók prioritását, egyes esetekben a művelet célkitűzése, a hozzájáruló nemzetek érdekei és felkínált kapacitása is meghatározhatja. A politikai, geopolitikai helyzettől, regionális együttműködési formáktól, a felelősségvállalás és képességek szintjétől, illetve az elkötelezettség mértékétől is függő helyzet alakulhat ki.

c, Speciális területek. A fókusz területekhez, speciális funkciók kapcsolódhatnak és ezek a nemzeti hozzájárulástól, a művelet intenzitásától, és jellegétől függő eltéréseket mutathatnak. Speciális területek lehetnek: a civil és kormányzati adminisztráció, az infrastruktúra, a gazdaság és kereskedelem, kulturális kapcsolatok, humanitárius ügyek, társadalmi nemi feladatok,

konfliktus kezelés, jogrendszer, ellenőrzés és nyomonkövetési eljárások, egészségügyi, műszaki területeken jelentkező feladatok ellátása.

Ezek a speciális területek a doktrínában, alapkoncepcióban általában nem vagy csak érintőlegesen szerepelnek. Ezek a speciális területek, az adott nemzet és adott művelet relációjában egyedileg merülnek fel. A speciális feladatok ellátása a műveleti célok egyedisége mellett a felajánló nemzet erőforrásainak és kapacitásának függvénye is, illetve az adott projektekre rendelkezésre álló pénzügyi keretek is meghatározóak, azokat messzemenően figyelembe kell venni. Egy funkcionális szakértő, vagy szakértői gárda, például egy műszaki vagy egészségügyi egység alkalmazásakor annak speciális feladatait jól körül kell határolni, és biztosítani kell a háttértámogatást, illetve a projekthez szükséges anyagi erőforrásokat egyaránt. A speciális területek feladatai általában civil végzettségűek bevonását igénylik, a szakterület ismerőit pedig fel kell készíteni egy katonai műveletben való részvételre, amely számukra új ismereteket, új képességeket jelent, de új követelménytípusokat is támaszt.

B, Szervezet/intézmény.

Európai Uniós tagállamok nemzeti CIMIC intézménye tekintetében, több konstrukció is megfigyelhető. A független CIMIC egységek, központok mellett, jellemző, hogy valamely más egységbe ágyazott, annak alárendeltségében működő CIMIC szervezet van jelen. A független és beágyazott típusokban is megfigyelhető olyan konstrukció, amikor a CIMIC egy más speciális egységgel, általában a PSYOPS egységgel együttműködésben látja el feladatait. Az EU tagállamok elemzése során jellemzően preferált konstrukcióként jelenik meg a “dedikált” CIMIC egység. A CIMIC egység ebben a tekintetben ugyanis pénzügyi háttérét tekintve független (ez nem azonos azzal, hogy az intézmény maga független a haderő egészétől), saját képességeinek felhasználásáról, kapacitásainak lekötéséről önálló döntési jogkörrel rendelkezik, személyzete az intézmény vezetőjének alárendeltségébe tartozik.

A CIMIC egységek jellemzően, adott műveletek kiválasztott feladatainak ellátására – ez általában műveleti támogató feladat - ellátására, meghatározott személyzet feladatra való felkészítésére, kiképzésére felhatalmazást kaphatnak. Műveleti támogató feladatok keretében úgynevezett “szoft” képességekre van szükség, azaz harci tevékenységbe a CIMIC egységeket nem vonják be. A feladat ellátása során azonban gyakran a PSYOPS és INFOPS egységekkel együtt látnak el hatékony munkát. Az integrált CIMIC intézmény, a független típusúakkal azonos célokkal, képességekkel rendelkezik – ez több tagállamban is jellemző konstrukció – ugyanakkor vannak vegyes struktúrák is. Utóbbiakra jellemző, hogy a CIMIC egység kiterjed funkcionális szakértői gárdával is rendelkezik.

A funkcionális szakértők bevonása azonban művelet-specifikus, képzésük, kiképzésük, bevetésük adott műveletre szabottan történik. A funkcionális szakértők lehetnek civilek, tiszthelyettesek, kikerülhetnek végzettségük, tapasztalatuk és tudásuk révén különböző területekről, amely speciális ismereteik alapján, a műveletben, projektben való részvételre alkalmazásukat szükségessé teszi.

a, Nemzeti intézmény, és fő típusai: dedikált/független; beágyazott; megosztott, illetve vegyes jellegű CIMIC szervezet.

b, Személyzet és toborzás: az intézmény típusától függ a személyzet nagysága és a toborzás típusa is. A szerződéses típusok lehetnek civil és katonai fő-típusok, azon belül pedig állandó, tartalékos jellegűek, és a funkcionális specialisták szerződése általában határozott idejű, projektre szóló.

c, Képzés és kiképzés tekintetében: az elsődleges képzési, kiképzési forma nemzeti szintű, de legtöbbször ez folytatódik nemzetközi intézmények keretei között – ez nagyban függ a művelet típusától, a mandátum jellegétől, illetve hogy a műveletet mely nemzetközi szervezet (EU, NATO, ENSZ) égisze alatt vezetik. A nemzeti képzés a nemzeti CIMIC doktrína, míg a nemzetközi képzés, az adott nemzetközi szervezet doktrínája alapján zajlik. Mivel a CIMIC támogató jellegű funkciókat láthat el, ugyanakkor azt teljes munkaidőben, és project jelleggel, a toborzás és képzés folyamatos, függetlenül attól hogy CIMIC tisztekről, tartalékosokról, vagy funkcionális specialistákról van szó.

C, EU műveleti részvétel.

Az EU-vezette műveleti tapasztalatok folyamatosan publikáltak, nyomon követhetők. Az EU kül- és biztonság, illetve védelempolitikáját illető elemzések, tapasztalatok, is rendszeresen megjelennek.

a, Az EU-vezette műveleteke és tapasztalatai több évtizedes múltra tekintenek vissza. Az EU kül- és biztonságpolitikája szintén rendelkezik összehasonlító elemzésekkel, igaz tagállamokra lebontva csak a tizenötökre készült ilyen. A CFSP-t támogató CIMIC tevékenység tapasztalatai azonban, főleg teljes EU tagállamú spektrumban nem készült. Ezt a hiányosságot igyekszik a mátrix pótolni. A műveleti részvétel széles körű tevékenységet fed le: harci tevékenységet, COIN (Counter insurgency – lázadók elleni küzdelem) műveleteket, békefenntartást és humanitárius műveleteket, és a biztonsági szektor reformjával szükséges segítségnyújtást egyaránt tartalmazhatja. A különböző nemzetek tapasztalataik az más-más kontinensen és műveletekben eltérhetnek egymástól.

b, A művelet típusa. EUFOR (Althea), Haditengerészeti - EUNAVFOR (Atalanta, MED Sophia, MED Irini), EUTM (kiképző művelet: Mali, Szomália, RCA). A összehasonlító típusú kutatás célja, hogy az EU tagállamok koncepcióján, képességein, intézményein, és tevékenységén keresztül (jelen esetben a tevékenység az EU-vezette, folyó, katonai műveleteket jelenti) a közös kül- és biztonságpolitikában való részvételt, és a CIMIC relációkat feltérképezze. Az egyezőségek és különbségek összevetésével a CIMIC intézmények és tevékenység tekintetében a jövőbeni CIMIC lehetséges alternatívái is jelezhetőek. A jelenleg alkalmazott CIMIC értékelési mechanizmus, amely a műveleti terület politikai, gazdasági, szociális aspektusait, illetve a civil környezetet tekinti elsődlegesnek, a jelzőlámpa-rendszer értékelés, amely különböző csoportokba sorolja az adatokból értékelt információt egy olyan előrejelző módszer, amely a hosszú távú erősségek, gyengeségek, veszélyek, és fenyegetések tendenciáira is rámutathat. A toborzási, kiválasztási, kézési, kiképzési rendszer, a tartalékos állomány aránya, a funkcionális szakértői gárda létszámának összehasonlítása is sokat elárulhat a jövőbeni CIMIC hatékony működésének koncepciójáról. A fő erősségek, a CIMIC működése során, a hatékony kooperáció és koordináció a helyi hatóságokkal, a civil aktorokkal, a nem kormányzati szervezetekkel. A mátrix táblázatban az országokat, a korábbi fejezetekben ismeretett országcsoportok szerinti sorrendben tüntettem fel. Az országok az ország-csoport elemzés szerinti sorrendet követik, és azok kétbetűs "glide" kódjai is megtalálhatóak.²⁷⁰

A vizsgálati szempontok alapján, az alábbi jelölések és hozzájuk tartozó elemzési szempontok jelennek meg a mátrixban²⁷¹:

A/a CIMIC orientáció (or.): NATO - N, EU - EU, nemzeti - NAT.

A/b CIMIC funkciók: F1. katonai erő támogatása, F2. civil lakosság támogatása, F3. civil-katonai kooperáció.

²⁷⁰ https://occsz.e-cegijegyzek.hu/info/page/adm/adm_Help_ReadHelpFile?adm_file=hu/IMOnline/Utmutatok/Allamok.html,
letöltés ideje: 2021.12.02.

⁴⁸² Glide kódok: Ausztria – AT, Belgium – BE, Bulgária – BG, Horvátország – HR, Ciprus – CY, Cseh Köztársaság – CZ, Dánia – DK, Észtország – EE, Finnország – FI, Franciaország – FR, Németország – DE, Görögország – GR, Magyarország – HU, Írország – IE, Olaszország – IT, Lettország – LV, Litvánia – LT, Luxemburg – LU, Málta – MT, Hollandia – NL, Lengyelország – PL, Portugália – PT, Románia – RO, Szlovákia – SK, Szlovénia – SI, Spanyolország – ES, Svédország – SE, Egyesült Királyság – GB.

²⁷¹ Az ábra adataihoz, többi közt, az alábbi személyektől kaptam segítséget: Marco Vaanhold (NL), Melita Sinkovec (SI), Dominic Horn (AU), Francisco Díaz de Otazu Güerri (ES), Miljenko Tomic (HR), Georgi Kecov (BG), Milen Kisyov (BG), Nicolay Kotzev (BG), Greta Keremidchieva (BG), Zalan Gasparics (SK), Dusan Havlicek (CZ), Marcis Slavinskis (LT), Krystof Kozolowsky (PL), Ales Azman (SI), David Donovan (D), Marek Krotowitz (PL), Enric Campos (ES), Antonio Cuestas (ES), Henri Houillet (BG), Kardo Merivald (EE), Christos S. Chaidemenos (GR), Marius-Aurelian Topolniski (RO), René Westerbecke (NL), Evangelos Stergiou (GR), George Sakellariou (GR), Richard Koss (GB), Stefan CAmilleri (IT)

A/c CIMIC speciális területek.

S1. civil adminisztráció,

S2. humanitárius segítségnyújtás,

S3. gender/társadalmi nem,

S4. jogállam,

S5. orvosi segítségnyújtás,

S6. monitorozás/ellenőrzés,

S7. egyéb.

B/a CIMIC intézmény (int.): független (F), beágyazott (B), megosztott (M), vegyes (V).

B/b CIMIC személyzet/állomány (áll.): aktív (A), készenléti (K), tartalékos (R), funkcionális specialista (FS).

B/c CIMIC kiképzés/tréning (tr.): nemzeti (n), nemzetközi (nk).

C EU-vezette, műveleti részvétel és tapasztalat: EUFOR Althea, EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia, EUNAVFOR MED Irini, EUTM Mali, EUTM Szomália, EUTM RCA. Átfogóan jelöli a részvételt, nem csak a 2021-es állapotot, hanem a megelőző egy-öt évet is figyelembe véve.

A vizsgálati paramétereket a tagállamok viszonylatában két mátrix ábra összegzi. Az első mátrixban a tagállamok és a CIMIC orientáció, intézmény típus, feladatok és specializáció, illetve az állomány összetétel és annak képzési rendszere jelenik meg. Az azonosságok és különbségek az orientáció és specializált területek terén a leglátványosabb. Az intézményi keret és állomány esetében jelentős szórások, átfedések lehetnek, a kategóriák sokszor élesen nem választhatók el egymástól.

A második mátrixban a vizsgált tagállamok és az EU-vezette katonai műveletekben való részvételük 2010-2020 között (a teljes évtizedben való részvétel megjelenik). A kis és nagy tagállamok, a katonai potenciál, az állomány mérete és a felhalmozott tapasztalat, illetve tradíciók (mint pl. semlegesség, opt-out) is meghatározhatja, hogy adott tagállam hány és milyen típusú művelethez adja hozzájárulását. A második mátrixban megjelenő műveletek tartalma, mandátudma, jellemzői a második fejezetben kerül kifejtésre, a típusok, műveleti közeg, a CIMIC relációk részletes ismertetésével. A második fejezet, mintegy alátámasztja az első fejezeti országelemzések azon részét, amely az EU-vezette katonai műveleti részvételt jellemzi.

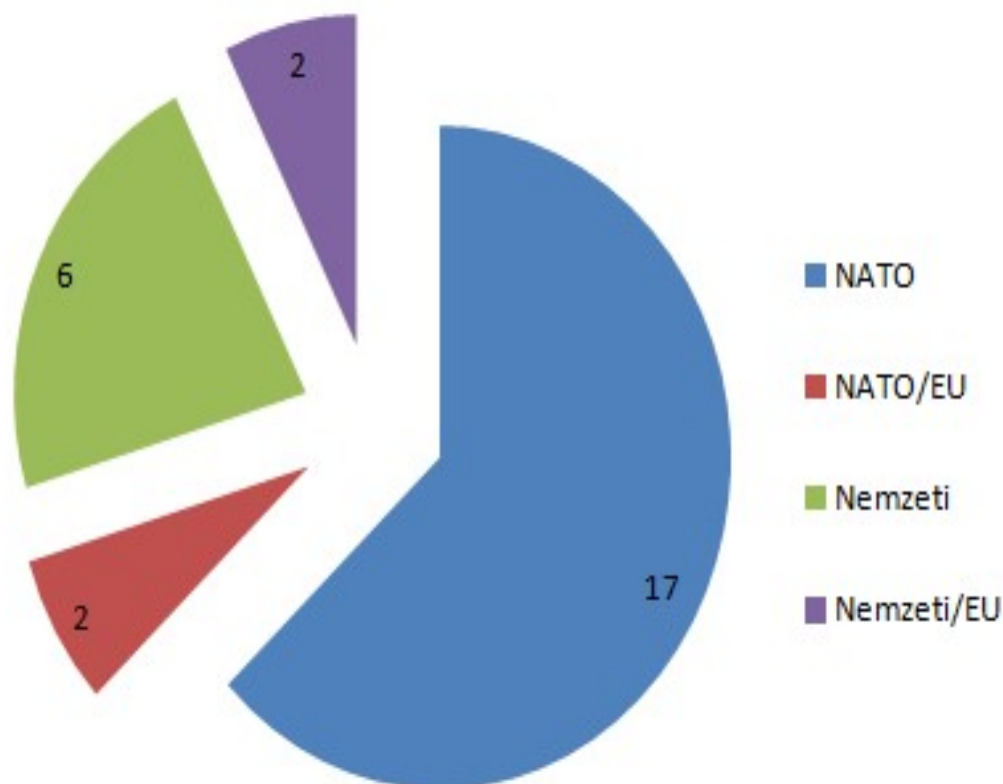
Tagállam	kód	or	F1	F2	F3	S1	S2	S3	S4	S5	S6	S7	int.	áll.	tr.
Észtország	EE	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A	N+NK
Lettország	LV	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A	N+NK
Litvánia	LT	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A	N+NK
Dánia	DK	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	V	A+K+R	N+NK
Svédország	SE	EU/NAT	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	B	A+FS	N+NK
Finnország	FI	NAT	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	M	A+R	N+NK
Bulgária	BG	N/EU	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A	N+NK
Ciprus	CY	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	V	A	N+NK
Franciaország	FR	EU/NAT	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	F	A+R	N+NK
Görögország	GR	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A	N+NK
Málta	MT	NAT	x	x	x	x	x		x	x	x	x	V	A	N+NK
Olaszország	IT	N	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	F	A+R	N+NK
Portugália	PT	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A	N+NK
Spanyolország	SP	N	x	x	x	x	x		x	x	x	x	B	A+R+FS	N+NK
Csehország	CZ	N	x	x	x	x	x						F	A+R+FS	N+NK
Lengyelország	PL	EU/N	x	x	x	x	x						B	A+R	N+NK
Magyarország	HU	N	x	x	x	x	x			x			B	A+R	N+NK
Románia	RO	N	x	x	x	x	x	x					B	A	N+NK
Szlovákia	SK	N	x	x	x	x	x						B	A+R	N+NK
Szlovénia	SL	N	x	x	x	x	x			x			B	A+R	N+NK
Horvátország	HR	N	x	x	x	x	x						V	A	N+NK
Belgium	BE	N	x	x	x	x	x	x	x	x			B	A	N+NK
Hollandia	NL	N	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	F	A+R+FS	N+NK
Luxemburg	LU	N	x	x	x	x	x						B	A	N+NK
Németország	DE	NAT	x	x	x	x	x					x	F	A+R	N+NK
Ausztria	AT	NAT	x	x	x	x	x	x		x			B	A+R+FS	N+NK
Nagy-Britannia	GB	NAT	x	x	x	x	x	x	x	x			B	A+R	N+NK
Írország	IE	NAT	x	x	x	x	x						B	A	N+NK

6. ábra: Az EU tagállamok CIMIC intézményi és tevékenységi mátrix ábrája (a szerző saját alkotása)

2010-2020 Műveleti részvétel		típus	név	típus	név	típus	név	típus	név	típus	név	típus	név	típus	név
Tagállam	kód	EU FOR	Althea	EU NAVFOR	Atalanta	EU NAVFOR	Med Sophia	EU NAVFOR	Med Irini	EUTM	Somalia	EUTM	Mali	EUTM	RCA
Észtország	EE		x		x		x		x				x		
Lettország	LV		x		x		x		x				x		x
Litvánia	LT				x		x		x				x		
Dánia	DK														
Svédország	SE		x		x		x		x		x		x		x
Finnország	FI		x		x		x		x		x		x		
Bulgária	BG		x		x		x		x				x		
Ciprus	CY								x		x		x		
Franciaország	FR		x		x		x		x				x		x
Görögország	GR		x		x				x				x		
Málta	MT						x								
Olaszország	IT		x		x		x		x		x		x		x
Portugália	PT		x		x						x		x		x
Spanyolország	SP		x		x		x				x		x		x
Csehország	CZ		x		x		x		x				x		
Lengyelország	PL		x		x				x				x		x
Magyarország	HU		x		x						x		x		
Románia	RO		x		x						x		x		x
Szlovákia	SK		x		x								x		
Szlovénia	SL		x		x				x				x		
Horvátország	HR														
Belgium	BE				x						x		x		
Hollandia	NL		x		x						x		x		
Luxemburg	LU		x		x				x		x		x		
Németország	DE		x		x				x		x		x		
Ausztria	AT		x										x		
Nagy-Britannia	GB		x		x						x		x		
Írország	IE		x		x								x		

7. ábra: A tagállamok műveleti részvételi mátrixa (a szerző saját ábrája)

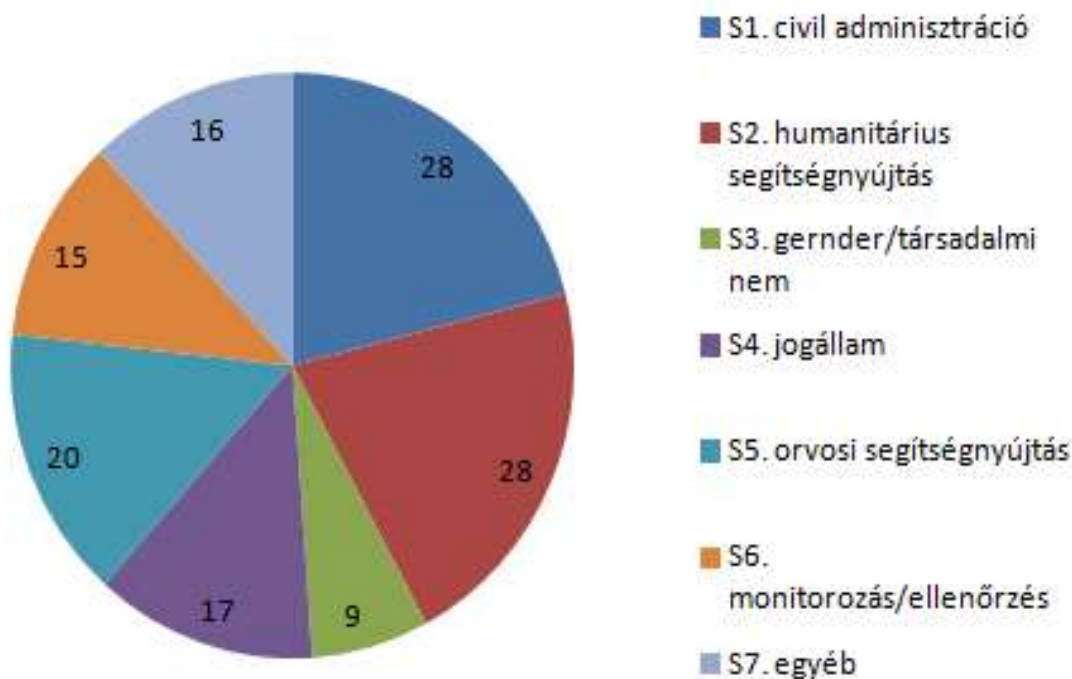
A vizsgált EU-28 tagállam, CIMIC orientáltságát tekintve: tizenhét NATO, további kettő NATO és EU (Lengyelország, Bulgária), hat nemzeti, kettő nemzeti és EU (Svédország, Franciaország) alapokon nyugszik. Az elkötelezettségben történő arányeltolódásokat a NATO, EU vagy nemzeti sajátosságok felé több tényező is meghatározza, amelyre az egyes tagállamok elemzése világíthat rá. A számok a diagrammon a tagállamok számát jelölik, míg a színek az orientáltság típusát.

8. ábra: A tagállamok CIMIC orientáltsága (a szerző saját ábrája)

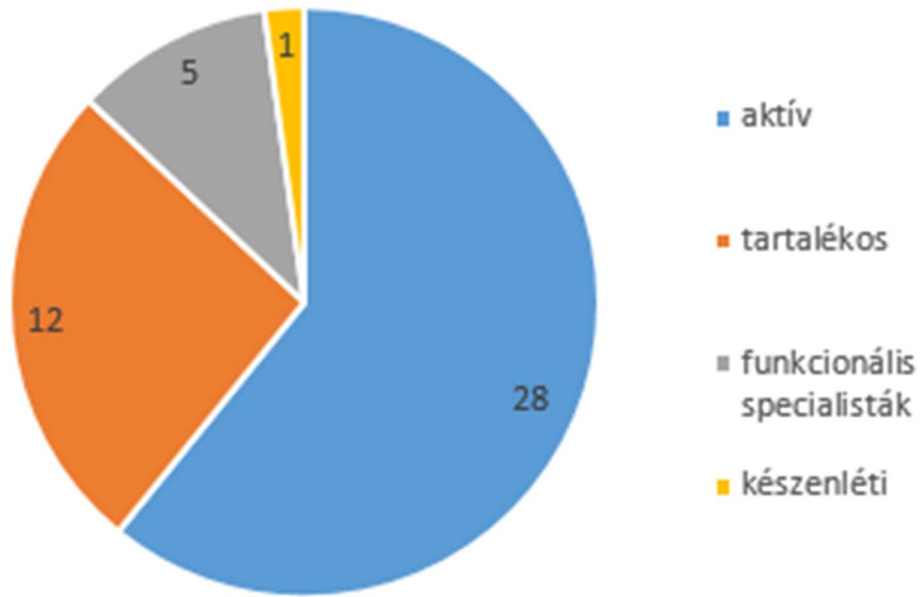
A nem-NATO tag országok (Ausztria, Ciprus, Finnország, Írország, Málta, Svédország), illetve a semleges országok (Ausztria, Svédország, Finnország, Írország) tekintetében figyelhető meg az EU orientáltság vezető szerepe. A nemzeti jellemzők, elsősorban lelhetőek fel, a különböző Európai régiókban, ad hoc módon jelennek meg nagyhatalmaknál, illetve kis államoknál (pl. Málta). A CIMIC funkciókat illetően, mindenhol, orientáltságtól függetlenül, a CIMIC céljaival összhangban a civil környezet támogatása, a katonai erő támogatása és a civil-katonai kooperáció egyaránt megjelenik.

Speciális területek közül a humanitárius segítségnyújtás (minden EU tagállamban), illetve a civil adminisztráció támogatása (minden EU tagállamban) a leggyakoribbak, de több tagállam kiemelten foglalkozik a gender kérdéssel, lát el orvosi segítségnyújtási feladatokat, illetve vesz részt monitorozási/ellenőrzési tevékenységben. A számok a tagállamok számát, a színek a specializált területek megjelenését jelölik a következő diagrammon.

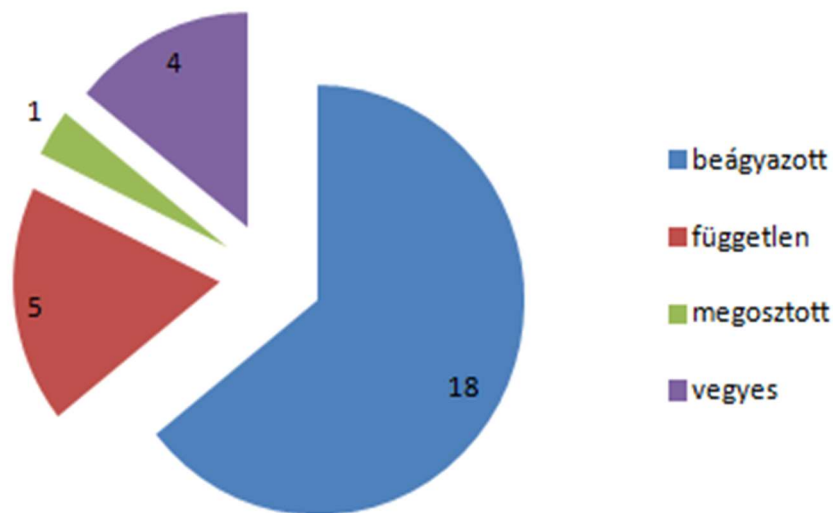
9. ábra: A speciális területek megjelenése a tagállamoknál (a szerző saját ábrája)

A CIMIC intézmények állandó aktív katonai létszámmal rendelkeznek. Az aktív mellett készenléti állomány van Dániában. Több országban jellemző a funkcionális szakértői gárda bevonása: több között - Svédország, Spanyolország, Cseh Köztársaság, Hollandia, Ausztria. A tartalékos erő bevonása is több tagállamban megjelenik: Dánia, Finnország, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, Hollandia, Németország. A számok az ábrán a tagállamok számát jelölik, ahol az adott állomány típus megjelenik, a színek pedig az állománytípusok elkülönítésére szolgálnak. Mivel vegyes, többféle állományi kategória is megjelenhet egy-egy tagállamban ezért a számok összege nagyobb a tagállamok létszámánál.

10. ábra: Az állomány összetétele (a szerző saját ábrája)

A legnagyobb létszámú CIMIC intézmények sorában a független típusúak kerültek ki: Hollandia, Németország, Franciaország, Olaszország. A legtöbb tagállamban (18) beágyazott típusú intézmény található. Megosztott és vegyes típusok mind nagy és kis tagállamokban egyaránt jelen vannak. A számok a tagállamok számát jelentik, ahol az adott szintípussal jelölt intézménytípus található.

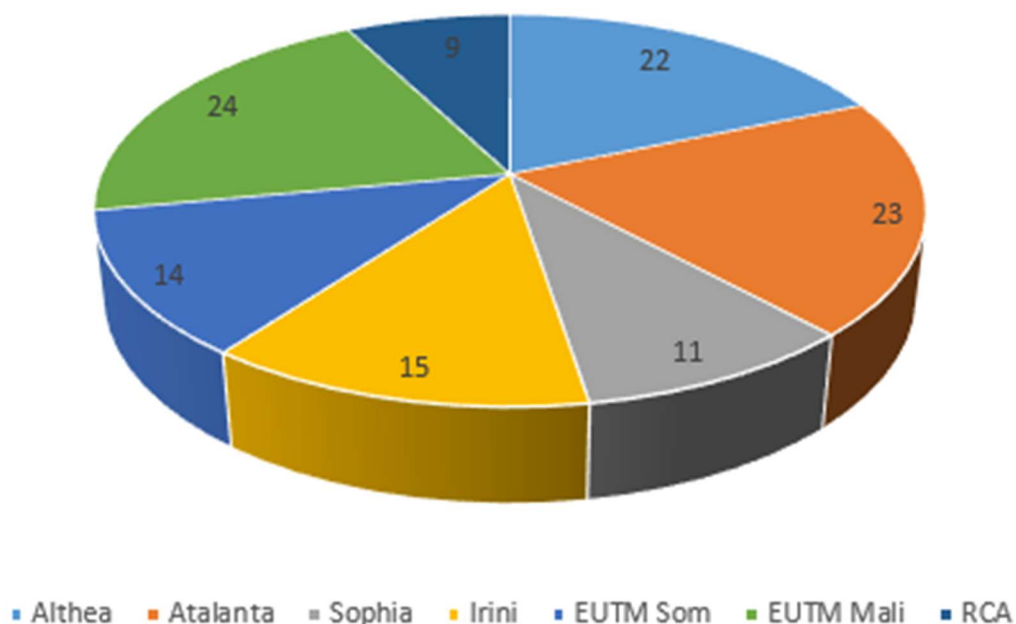

11. ábra: CIMIC intézmények típusai a tagállamokban (a szerző saját ábrája)

A képzés, kiképzés, felkészítés az összes tagállamban nemzeti és nemzetközi szinten történik. Misszió specifikus képzés is több helyen található. A képzésekről az egyes tagállamok esetében részletesebben is vizsgáltam. A képzés, felkészítés a proaktív műveleti részvétel és a tényleges műveleti feladatellátásban is fontos tényező. Ahogyan az utánkövető felmérések is rámutatnak, fellelhetőek a válaszokból a tapasztalt hiányosságok, így a jövőbeni képzési rendszer átalakítására is javaslatok tehetők.

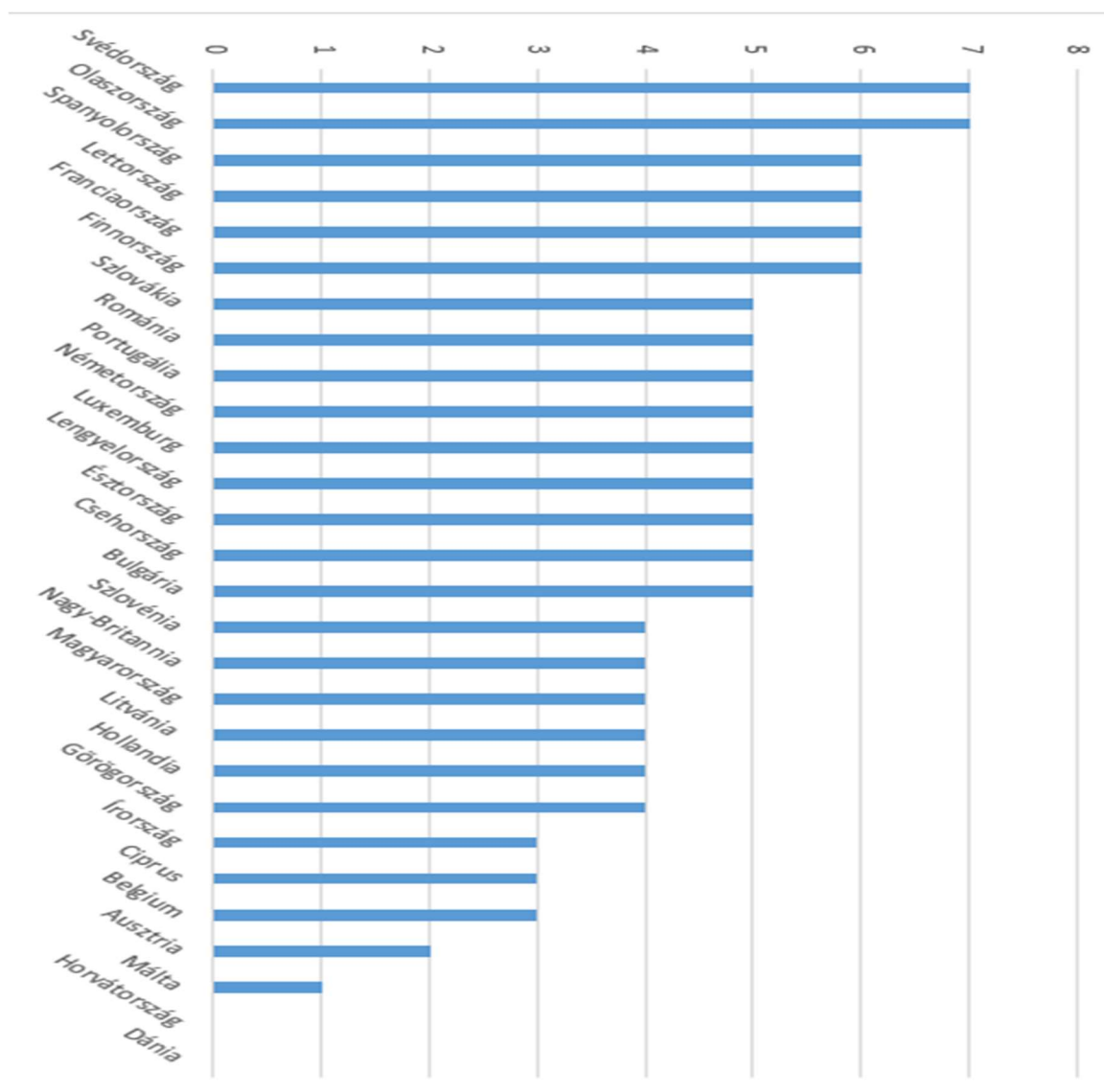
A második mátrix a műveleti részvételt összegzi. A három fő műveleti típus: EUFOR (zöld), EU NAVFOR (kék) és EUTM (piros oszlopszínnel jelölve). A műveleti részvételt tekintve látszik a súlypont eltolódás: míg korábban az EUFOR Altheában vett részt a legtöbb tagállam, 2010-2020 között az EUTM Mali és az EUNAVFOR Atalanta – tehát két új típusú művelet – lett a legtöbb tagállamot számláló művelet. A vizsgált időszakban az EUTM Maliban húszonnégy, az EUNAVFOR Atalantában huszonhárom tagállam vett részt. A legkevesebb – 9 tagállam – az EUTM RCA-ban vett részt.

A számok a lenti ábrán a tagállamok számát jelölik, akik az adott műveletben, az adott időszakban részt vettek, tehát nem pillanatnyi állapotot, hanem egy folyamatot tükröz. A színek a műveletek nevére utaló jelölések.

12. ábra: A tagállamok műveleti részvétele (a szerző saját ábrája).

Voltak tagállamok, amelyek adott művelethez később csatlakoztak, vagy abból az adott időszakban kiléptek, ez meghatározza a kijelölt vizsgálati intervallumra vonatkozó részvételi arányukat. Bizonyos tagállamok a vizsgált 7 műveletből 5-6, de akár mindhét műveletben részt vettek (Olaszország -7, Svédország -7, Finnország -6, Spanyolország -6, Lettország -6). A másik véglet Dánia opt-out kimaradása, aki egyetlen műveletben sem vesz részt, illetve Horvátország, akinek kései csatlakozása indokolja kimaradását, illetve Málta, mint kis tagállam, amely csak egy művelethez csatlakozott. A legtöbb tagállam a középmezőnyben, 4-5 műveletben vett részt az adott időszakban – természetesen a felajánlott létszám, eszközök vagy az ellátott időtartam még ezen belül is jelentős eltéréseket mutathat. Kilenc tagállam 5, illetve hat tagállam 4 műveleti részvétellel adja a központi magot.

13. ábra: A tagállamok részvétele a 7 vizsgált műveletben (a szerző saját ábrája)

I.9. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Az első fejezet a tagállamokat országcsoportokban, ugyanakkor az országokat egyenként is vizsgálta az EU közös kül- és biztonság-, illetve védelempolitikához való viszonyát illetően, valamint elemezte és értékelte az EU-vezette katonai műveletekben való részvételüket, és a CIMIC intézmény- és tevékenység rendszerét egyaránt. A kutatási cél és irány tekintetében az összehasonlító elemzés és az abból készített mátrixok elméleti és gyakorlati elemeket is tartalmaznak, doktrínális alapoktól az alkalmazott intézményi és képzési rendszeren át a műveleti részsvételig, különös tekintettel azok civil-katonai relációira.

A CSDP műveletek sikere több aspektusból értékelhető, és azt változó elemek befolyásolják. A művelet alap-kondíciói, és a figyelembe vett érdekek egyaránt olyan tényezők, amelyek a végcél tervezésénél hangsúlyosak. Az alap-kondíciók tekintetében Brüsszel minden esetben, figyelembe veszi a biztonság dimenzióinak széles körében várható eredményeket. Ez a műveletek mandátumában is megjelenik. A műveletek végrehajtását reálisan kell tervezni, ugyanakkor biztosítani kell némi flexibilitást is, többi közt a résztvevő létszámot illetően (pl. az EUFOR Althea esetében ez 2000-7000 fő közé esett). A pénzügyi háttér biztosítása az Athena mechinimuson keresztül viszonylag hatékony. A felszerelés és logisztika biztosítása, ugyanakkor néha problematikus, nehéz a tagállamok közösségi szintű összehangolása. Megjelennek a nemzeti célkitűzések, értékek és érdekek is, amelyet a tagállamok képviselnek.

Az CSDP művelet, mindig a „vendéglátó” nemzet meghívásával jön létre, a kialakult multilaterális kontextus növeli a legitimitációt, és a megtérülési arány is eredményesebb. A negyedik számú hipotézis igazolása: a tagállamok vezető szerepe az európai védelmi ambíció megvalósításában a mátrixot tekintve egyértelműen igazolható, ugyanakkor az intézményrendszer, képzés, képességek a proaktivitás és reagálás egyértelmű eszközei is.

A CIMIC együttműködés területén a nemzeti sajátosságok, érdekek és értékek nehezíthetik a közelítést. Az EU és annak tagállamai már tettek adaptációs lépéseket, hogy CIMIC struktúrájuk és eljárási rendjük a civil-katonai együttműködés és kooperáció során a lehető legközelebbi legyen egymáshoz, és egymástól is igyekeznek átvenni a leghatékonyabb tervezési, végrehajtási formákat.

Az átfogó szemlélet a politikai, biztonságpolitikai tényezők (biztonság, humanitárius segítségnyújtás, kormányzati fejlesztés) mellett oktatási, gazdasági, környezeti, infrastrukturális, első sorban, hosszú távú, stratégiai elképzelések megvalósulását tűzi ki célul. Az átfogó szemlélet mind EU szinten, mind nemzeti szinten meg kell jelenjen, és összhangban

kell álljon egymással. Az egyik oldalon a kilépés, míg a másik oldalon új belépőkre is számítani kell, és ezek száma különböző becslések alapján az EU-t 30²⁷²-nál több tagállamúra is duzzaszthatja. Jean-Claude Juncker (2014-2019 között az Európai Bizottság elnöke) szerint az EU-nak 30-nál is több tagja lesz. A huszonegyedik században, a biztonság inkább civil, mintsem katonai aspektusú, és egyre inkább polgári irányú feladatokat jelent.

A nemzeti CIMIC gyakorlatok összehasonlítása a közösségi CIMIC együttműködés harmonizálásának szempontjából is jelentős. A nemzeti kompetenciák, a felkészítési, kiképzési tapasztalatok megosztása szempontjából az önértékelő, és több országot összevető felmérések hasznosak a jövőbeni tevékenység tervezése és kialakítása szempontjából. Az egyes országcsoportokban az együttműködés, és a tapasztalatok megosztása az egyező értékek, érdekek mentén jól tettenérhetők. Az egyes tagállamok elemzéséből a CSDP-hez való viszonyból, a CIMIC tevékenységről, a nemzeti sajátosságokra vonatkozó következtetések levonására a mátrixban került sor. A mátrix a tagállamokat CIMIC orientációjuk, a CIMIC-et intézmény típusok alapján csoportosítja, és tartalmazza a műveleti részvételt is, ebből az adathalmazból pedig több irányban lehet következtetéseket levonni.

Az országelemzések és az összehasonlító mátrixok a kutatási célkitűzésekkel és irányokkal összhangban a tagállamok viszonyát az EU védelempolitikához, a műveleti részvételt, a civil-katonai relációkat (intézmény, tevékenység, feladatok) meghatározott szempontrendszer alapján veszik figyelembe és rendszerezik, foglalják keretbe azokat. A kimeneti mátrixok csopotosításra, azonosságok és különbségek, erősségek, gyengeségek, jövőbeni tendenciák kiindulópontjainak meghatározásához is felhasználhatóak. Ilyen jellegű összehasonlítás korábban nem történt.

A vizsgált paraméterek mentén megállapíthatóak az erőforrás allokációban felfedezhető eltolódások, az outsourcing (kihelyezett) tevékenység és az ennek nyomán felértékelődő funkcionális szakértői gárda bevonásának lehetősége, a képzés, kiképzés hangsúlyosabbá váló tényere egyaránt, de szignifikáns a tartalékos erők bevonásának megjelenése egyaránt. Az összegyűjtött, és rendszerezett adatbázis alapján mutatja az egyezőségeket és különbségeket, így SWOT-analízissel (SWOT – Strengths (erősség), Weaknesses (gyengeségek), Opportunities (lehetőségek), Threats (veszélyek) további konzekvenciák és jövőbeni tendenciák állíthatóak fel és vetíthetők előre.

²⁷² <http://magyaridok.hu/kulfold/juncker-szerint-az-eu-nak-30-nal-tobb-tagja-lesz-1499671/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

Az első fejezet egyrészt feltárta a tagállamok biztonság- és védelempolitikához való viszonyát és a katonai műveletekben való részvételét. A műveleti hozzájárulással a tagállamok reagálnak a biztonságpolitikai kihívásokra, a műveleti felkészüléssel és a védelmi ambíció kiépítésével pedig proaktívan előzhetnek meg konfliktusokat.

Másrészt, az összehasonlító elemzés az első számú hipotézisre egyértelmű pozitív választ ad, azaz a tagállamok, habár egyezőségek, különbségek mutatkoznak az intézményrendszerükben és orientációjukban, felelősek a védelmi ambíció megvalósításában, a proaktív felkészülésben, a reagálásban, többi között a műveleti részvételükkel és hozzájárulásukkal.

A második kutatási cél a civil-katonai intézmény és állományának vizsgálata, illetve az erőforrás allokáció vizsgálatával és összehasonlításával valósult meg, amely a második számú hipotézisre ad pozitív választ.

A tagállamok összegző mátrixa a CIMIC orientáció, intézményi és erőforrás típus és megoszlás mellett áttekintően megmutatja a funkcionális specialisták és tartalékos erők bevonásának változó (emelkedő) tendenciáját, illetve a kihelyezett tevékenységek térnyerését is.

II. FEJEZET: AZ EURÓPAI UNIÓ MŰVELETEI

A kutatási célkitűzéseknél meghatározott Európai Unió vezette, katonai műveletek rendszerbe foglalása, tapasztalatainak értékelése, azok tartalmának ismertetésén alapul. 2003. óta összesen harmincöt műveletet indított az Európai Unió. A lezárt műveletek száma 2021-ben már húszra emelkedett. 2021-ben hat katonai és tizenkét polgári művelet volt folyamatban három kontinensen. A doktori értekezés a 2010-2020 közötti, katonai műveleteket vizsgálja.²⁷³ A műveletek rendszerbe foglalása két keretben képzelhető el. Egyrészt a műveleti közeg alapján: szárazföldi vagy haditengerészeti. Vagy a katonai művelet típusa szerint, amely az Európai Unió által indított műveletek során folyamatosan fejlődött és kiegészült.

A katonai műveletek három fő típusra oszthatók (a vizsgált időszak példáival):

1. EUFOR (EUFOR BiH Althea)
2. EU NAVFOR (EUNAVFOR SZOMÁLIA Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia, EUNAVFOR MED Irini).
3. EUTM (EUTM MALI, EUTM SZOMÁLIA, EUTM RCA, EUTM MOZAMBIK)

Az EUFOR (European Forces, EU Haderő) az első és egyben leghosszabb művelet. A műveletek civil és katonai műveletekre tagozódnak, elnevezésük előtagja valamilyen kategorizált műveleti csoportosításra utal, ezután pedig egy egyedi név áll. Az EU NAVFOR (Naval Forces) a haditengerészeti közegre utal, az Atalanta, Sophia, Irini pedig az egyedi nevek, amelyek nem árulják el ugyan a műveleti területet vagy a mandátum céljait, de egyedi besorolást adnak a műveletnek. Az EUTM (EU Training Mission) a kiképző műveletek. A két utóbbi művelet típus 10 éven belül született és fejlődött.

A kutatási célok kiterjednek a műveleteken belüli civil-katonai együttműködésre. Civil-katonai együttműködés csak katonai műveletekben lehet jelen, ezért is nem foglalkozik az értekezés az Európai Unió civil misszióival. Az értekezés a téma körülhatárolásánál ezt a szűkítést alkalmazva, az Európai Uniónak csak a katonai műveleteivel foglalkozik, a CIMIC intézményeket és tevékenységet is ennek tükrében vizsgálja. További szűkítésként, csak a vizsgált időszak folyó műveleteit veszi figyelembe. Az átsorolt (pl. EUSEC RD CONGO),

²⁷³ Military and civilian missions and operations. in: https://eeas.europa.eu/delegations/brazil/430/military-and-civilian-missions-and-operations_zh-hans http://eeas.europa.eu/csdp/index_en.htm, letöltés ideje: 2021.11.23.

illetve 13 hónapnál rövidebb műveleteket nem vizsgálja. Az EUTM Mozambik az értekezés írásakor szintén nem volt még egy éves, hiszen 2021. harmadik negyedében indult.

A három fő csoport: EUFOR, EUNAVFOR és EUTM műveletek, ahol a fő típuson belüli műveletek egymással is párhuzamba állíthatók. Az EUTM Szomália, EUTM Mali kiképző műveletek, rövid misszióknak indultak, majd többször hosszabbításra kerültek. A klasszikus, EUFOR katonai műveletektől eltérően azonban a kiválasztott elemzési szempontok többségének megfeleltek. Az EUNAVFOR műveletek a földrajzi közeg miatt újszerűek: ezzel ugyanis megjelentek a haditengerészeti műveletek. Ugyanakkor az is világossá vált, hogy ebben az esetben is szükséges a szárazföldi háttér művelet. A műveletek újszerűsége és a téma kutatásának aktualitása a műveleti tevékenység mögötti doktrinális háttérrel is be kell, mutassa.

2014-ben adoptálta az Európai Unió a Tengeri Biztonsági Stratégiát (Maritime Security Strategy), amely összegzi és keretbe foglalja az Európa Unió érdekeit, védelmi politikájának alapköveit és azokat a célokat, amelyeket a tengeren végrehajtott műveletei során kíván megvalósítani. Az Európai Unió 28 tagállamából 23 rendelkezik tengerparttal, és 90 000 kilométernyi tengeri határ felügyeletéért felelős (ebben nincsenek benne a tengerentúli területek). A külkereskedelem 90%-a, az Európai Unió belüli kereskedelemnek pedig a 40%-a tengeri szállítással valósul meg, így különösen fontos ennek a stratégiának az alapos kidolgozása.²⁷⁴

Az Európai Unió Tengeri Biztonsági Stratégiájának (EUMSS- European Union Maritime Security Strategy) céljai az alábbiak:

- 1) meghatározni az Európai Unió tengeri stratégia érdekeit,
- 2) körülhatárolni a tengeri fenyegetéseket, kihívásokat és kockázatokat, amelyek az Európai Unió érdekeit sért(het)ik,
- 3) válaszok megfogalmazása, amelyekkel a kockázatok, fenyegetések és kihívások a stratégiában megfogalmazott eszközökkel, módszerekkel és lehetőségek mentén megelőzhetők, illetve felszámolhatók.²⁷⁵

Mivel a Tengeri Biztonsági Stratégia magába foglalja, többi közt a tagállamok tengerészeti, halászati, parti őrségi, kereskedelmi, migrációs szerveit és feladatait, a tengeri

²⁷⁴ Towards an EU integrated approach to global maritime security. in: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-224_en.htm, letöltés ideje: 2021.11.23

²⁷⁵ The European Union Maritim Security Strategy. in: http://www.ieee.es/Galerias/fichero/Varios/UnionEuropea/EU_EstrategiaEuropeaSeguridadMaritimaxenx.pdf, letöltés ideje: 2021.11.22.

hadműveletek során a civil-katonai együttműködés feltételezi, hogy működése során mindezen szervek, szervezetek, hatóságok közreműködését is implementálja, és az ezekkel való kapcsolattartással is operál. Az Európai Unió Tengeri Biztonsági Stratégiájának 2020-as végrehajtási jelentése a részt vevő tagállamok jelentéseiből és az Európai Unió intézmények jelentéseiből tevődik össze. A jelentés többi között megerősíti az EUNAVFOR Atalanta és MED Sophia műveletek céljait és összegzi azok eredményességét, Afrika szarvánál a kalózkodás visszaszorítása, illetve a Földközi-tengernél a menekültcsempészetből adódó mentési feladatok sikerességére vonatkozóan. A végrehajtási jelentés a szektor-közi együttműködések keretében kitér a civil-civil, katonai-katonai mellett a civil-katonai együttműködésekre, különös tekintettel a hatóságok közötti kooperációra, illetve a képzés, kiképzés során végrehajtandó ez irányú feladatokra.²⁷⁶

Az értékelést kiegészítő civil-katonai kutatási menetrend (Civil-Military Research Agenda)²⁷⁷ amellett, hogy megállapítja a képességbeli hiányokat, a meglévő adatbázisok figyelembevételével felállítja a jövőbeli kutatási irányokat is. A tengeri biztonsági stratégiát megfelelő akciótervvel kellett kiegészíteni, amely akcióterv kiemeli annak fontosságát, hogy az Európai Unió hathatósan jelenik meg a globális tengerészeti területeken, és műveletekben. Összhangban az Európai Biztonsági Stratégiával és a közös kül- és biztonságpolitika céljaival ez erősíti az Európai Unió regionális válaszait a globális tengeri kihívásokra. Az Európai Unió közös információcserén alapuló környezetét (CISE)²⁷⁸ is erősíteni kívánja az akcióterv során, főként a már említett területeken, mint a tengeri közlekedés, halászat, határvédelem, vámtevékenység.²⁷⁹

²⁷⁶ Report on an implementation of a revised EU maritime security strategy action plan. p.43. in: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/ocean/blue-economy/other-sectors/maritime-security-strategy_en, letöltés ideje: 2021.11.23.

https://www.researchgate.net/publication/330359809_NATO_and_EU_approach_towards_civil-military_relations_Polityka_i_Spoleczenstwo_212_2014, letöltés ideje: 2021.11.23.

²⁷⁷ Civil-military agenda for maritime security. in:

<https://www.statewatch.org/media/documents/news/2018/feb/eu-jrc-civil-military-research-agenda-maritime-security-18-12-17.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.23.

²⁷⁸ CISE – Common Information Sharing Environment,

http://ec.europa.eu/dgs/maritimeaffairs_fisheries/consultations/cise/index_en.htm, letöltés ideje: 2021.11.23.

²⁷⁹ European Union Maritime Security Strategy (EUMSS) Action Plan. in:

<http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17002-2014-INIT/en/pdf>, letöltés ideje: 2021.11.22.

A civil-katonai együttműködésre az Akcióterv 2.1.1²⁸⁰ pontja utal, amely a CISE-vel összhangban méta-projektként kezeli a hatóságok, civil szervezetek és katonai jelenlétet biztosító szervek közti információ-cserét. Az Akcióterv 2020-as végrehajtási jelentése 2024-ig jelölte meg fokozni a tengeri felügyeletet, illetve a tengeren biztonságosabb környezet elérését, illetve ennek keretében tovább erősíteni a tagállamok közötti együttműködési képességeket (interoperabilitás). Ennek érdekében a tagállamok is felkérést kaptak, hogy elemezzék a különböző ágazati projekteket és megközelítéseket, amelyek a fent említett területek fejlesztéséhez, hatékonyabb működéséhez hozzájárulnak. A civil-katonai együttműködés terén az EUNAVFOR (Atalanta és MED Sophia) műveleteiben az Akcióterv 4.3.2 pontja alapján a humanitárius segítségnyújtás és a tagállamok katonai szervei közti együttműködés mellett a civil szervezetekkel történő kooperációt kiemelkedő. A tengeri biztonság fenntartásának eszköztárában a civil-katonai együttműködés külön megjelenik²⁸¹, amely elsősorban az információ-cserén és eszközök, illetve erőforrások (technikai, humán egyaránt) megosztásán alapul, úgynevezett gyűjtőforrásokra épül.

Az EUFOR Althea tipikusan szárazföldi, míg az EUNAVFOR Atalanta Szomália és az EUNAVFOR MED Sophia haditengerészeti műveletek, így a közegek differenciálása is alapja a különbségek és egyezőségek keresésének. A hadszíntér változása, és a végrehajtási közeg a polgári erőforrások összpontosítása terén a CIMIC tevékenységet jelentősen befolyásolja. Nehézségekbe ütközik a CIMIC tevékenység, mert nem megszokott, azaz nem európai hadszíntereken zajlik a művelet (pl. Szomália, Mali). Az expedíciós hadseregnek, az önálló képesség maximalizálása mellett, a CIMIC képességek fejlesztésére is nagymértékben törekednie kell. Az egyes műveletek elemzése, és a tagállamok részvételi tapasztalatai ezekre a hiányokra és fejlesztési lehetőségekre világítanak rá.

II.1. EUFOR ALTHEA

Az EUFOR Althea művelet 2004. december 2-án indult, annak érdekében, hogy Bosznia-Hercegovinában a daytoni békepaktumban megállapított béke és biztonság helyreállítása tartós legyen. A művelet a korábbi NATO SFOR²⁸²-t hivatott leváltani, összhangban a Berlin Plusz együttműködéssel, azaz a NATO eszközök és képességek igénybevételi lehetőségével. Az

²⁸⁰ uo.

²⁸¹ EUMSS Action Plan Toolkit. in: http://eeas.europa.eu/maritime_security/docs/maritime-security-information-toolkit_en.pdf, letöltés ideje: 2021.11.23.

²⁸² SFOR – Stabilization Force, Stabilizációs Erő

ENSZ BT. határozatot évente újítják, a belső politikai megosztottság miatt folyamatosan halogatják az Európai Unió és az ENSZ illetékesei a teljes kivonást Bosznia-Hercegovinából. Annak érdekében, hogy a daytoni szerződésben foglalt pontoknak a helyiek teljesen meg tudjanak felelni, a boszniai politikai pártoknak, jelenleg is megosztó, kirekesztő retorikájukkal fel kellene számolniuk. Kezdetben, a műveletben részt vevők létszáma 7000 fő volt, amely folyamatosan csökkent, és napjainkban 600 főre redukálódott.²⁸³

Mára már a biztonság helyreállítása megtörtént, az ország gazdasági és politikai útja az Európai Unió felé azonban még hagy kívánnivalókat maga után. Ezt az éves jelentések jól tükrözik. A 2021-es és a 2011-es haladási jelentést (progress report) összevetve még mindig nagy utat kell megtennie Bosznia-Hercegovinának. Amikor 2011-ben elemeztem a haladási jelentést²⁸⁴, szinte ugyanazok a kritériumok fogalmazódtak meg, amelyek egy évtizeddel később még mindig kihívást jelentenek.²⁸⁵ Az eredmény: ún. nem-haladás (non progress). A politikai helyzet ettől függetlenül: stabilnak tekinthető, és Bosznia-Hercegovina a legfrissebb éves jelentések tükrében is készen állhat rá, hogy a jövőben maga is az EU tagja legyen.

A művelet 2019-ben ünnepelte 15. évfordulóját, ami összességében sikertörténetként értékelhető.²⁸⁶ A műveletben bekövetkezett létszámcsökkentéssel együtt hangsúlyeltolódás is történt a műveleti feladatok jellegében. Előtérbe került a boszniai fegyveres erők kiképzése és mentorálása. A helyértelmezés és felülvizsgálat azonban folyamatos, amelyet a megfigyelő csoportok is segítenek.

²⁸³ https://www.euforbih.org/images/pdfs/Mission_Factsheet.pdf, letöltés ideje: 2021.11.05

Németh Árpád: Bosznia-Hercegovina a szétesés útján: csak az a kérdés milyen áron. Euronews 2021.11.08. in: <https://hu.euronews.com/2021/11/08/bosznia-hercegovina-a-szeteses-utjan-csak-az-a-kerdes-milyen-aron>, letöltés ideje: 2021.11.09.

Szankciókat vehet ki az EU a Szerb Köztársaságra. in: <https://www.trt.net.tr/magyar/nagyvilag/2022/01/11/szankciokat-vethet-ki-az-eu-a-szerb-koztarsasagra-1760684>, letöltés ideje: 2022.01.11.

²⁸⁴ Varga Csilla: Bosznia-Hercegovina útja az Európai Unió felé a 2011. évi haladási jelentés tükrében, Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évf. 4. szám, in: https://epa.oszk.hu/02400/02463/00011/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2011_4_070-074.pdf, letöltés ideje: 2021.11.12.

²⁸⁵ Bosnia and Hercegovina: diving into the subtext of the EU commissions report 2021. in: <https://biepag.eu/blog/bosnia-and-hercegovina-diving-into-the-subtext-of-the-eu-commissions-report-2021/>, letöltés ideje: 2021.11.23.

Ana E. Juncos: The EU's post-conflict intervention in BiH: (re)integrating the Balkans and/or (re)intervening the EU? Southeast European Politics, Vol. VI, No. 2. pp. 88-108. in: <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.22.

²⁸⁶ Eufor Operation Althea, 15 years of success. in: <https://euforbih.org/index.php/eufor15years>, letöltés ideje: 2021.11.24.

Az ország stabilitása nemzetközi porondon, de hazánk számára is nemzeti érdek, hiszen egyszerűbb az okot, mintsem az esetleg kiterjedt veszélyjelenséget kezelni, amelyet a kábítószer kereskedelem, a szervezett bűnözés, az embercsempészet, a menekültkérdés jelenthet. Az ALTHEA művelet célkitűzései:

- 1) Támogatást nyújtani Bosznia-Hercegovina számára, az Európai Unió átfogó stratégiájának megfelelően.
- 2) A Bosznia-Hercegovinai Fegyveres Erők számára kiképzési, és képesség-fejlesztési támogatást nyújtani.
- 3) Támogatni Bosznia-Hercegovina erőfeszítését, annak érdekében, hogy a stabil, békés és biztonságos környezetet fenn tudja tartani.
- 4) Támogatni az együttműködést a Nemzetközi Törvényszékkel a háborús bűnösök felkutatása érdekében.

A művelet további olyan feladatokat is támogat, amelyek a fő célkitűzések elérését hivatottak pártfogolni, illetve azok folyamatos átadását, és a helyi kormányzásba integrálását segítik elő. Ilyenek: az aknamentesítési tevékenység, a fegyverellenőrzés, lőszer és robbanó anyagok mozgásának, mennyiségének ellenőrzése, azok tároló helyeinek feltérképezése.²⁸⁷

A művelet korábban három, ma már csak két komponensből tevődik össze:

- 1) Integrált Rendőri Egység (IPU – rendészeti alegység) – ez a komponens átalakult,
- 2) Multinacionális Manőverező Zászlóalj (MNBN),
- 3) Összekötő és Megfigyelő Csoportok (LOT).²⁸⁸

Az Integrált Rendőri Egység (IPU – Integrated Police Unit) nemzetközi és moduláris központból, két mobil századból (egyenként három szakasz), speciális egységekből (7 kivizsgáló csoport), és logisztikai támogató elemekből állt. Fő feladatai voltak: a bűnüldözési szervek támogatása, a helyi és nemzetközi szervekkel való együttműködésen keresztül. Részt vett továbbá a közbiztonság, és más civil aspektusú, biztonsági kérdések megvalósításában. Mivel azonban, a hatáskörök találtak, illetve sokszor ütköztek az EUPM rendőri

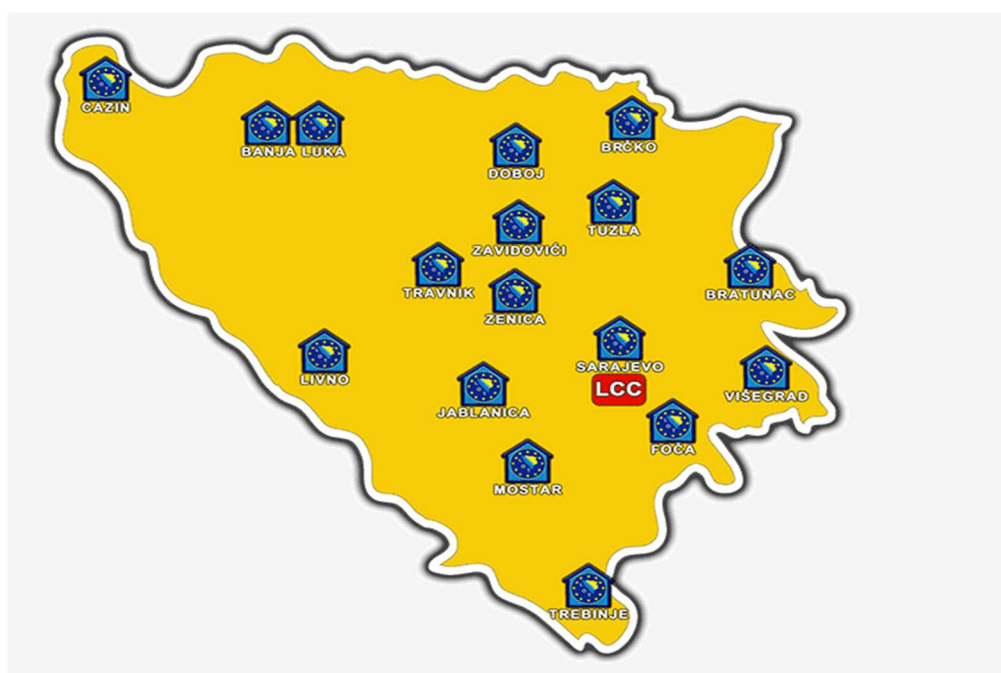
²⁸⁷ http://ec.europa.eu/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/04032013_factsheet_althea-bih_en.pdf, letöltés ideje: 2021.11.14.

²⁸⁸ <https://euforbih.org/index.php/eufor-elements>, letöltés ideje: 2021.11.24.
http://epa.oszk.hu/02400/02463/00042/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2019_ksz_051-064.pdf, letöltés ideje: 2021.11.24.

missziójával (magyar rendőrök is részt vettek a műveletben), az IPU elveszítette korábbi jelentőségét, és 2012-ben megszűnt.²⁸⁹

A Multinacionális Manőverező Zászlóalj (MNBN – Multinational Battalion), egy állandóan rendelkezésre álló katonai egység, amely kérésre az Európai Unió vagy a helyi hatóságok, nemzetközi ügynökségek segítségére siet a békés és biztonságos környezet fenntartása érdekében.²⁹⁰

Az összekötő és megfigyelő csapatok a személyi felkészítésében is részt vesz, de kiképzésének része az aknamentesítés, a tömegoszlatás (CRC) és kordonépítés, egészségügyi evakuálás is (MEDEVAC). Az ország egész területén megtartja jelenlétét a művelet az Összekötő és Megfigyelő Csoportokon (Liaison and Observation Team - LOT) keresztül. Ez a civil-katonai kapcsolatok legerősebb eleme a műveletben.²⁹¹ Az EUFOR ALTHEA művelet során, volt olyan év, hogy 40 LOT ház is üzemelt (2014-2016 időszakban), mára azonban mintegy felére csökkent a LOT házak száma és 2021-ra már csak 17 LOT ház működött.

14. ábra: LOT házak (BiH)²⁹²

²⁸⁹ Boda József: Magyar Rendőrök a Balkánon: a magyar rendvédelmi békefenntartás Nyugat-Balkáni tapasztalatai. in:

http://epa.oszk.hu/02400/02463/00042/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2019_ksz_051-064.pdf

²⁹⁰ <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/multinational-battalion>, letöltés ideje: 2021.11.23.

Juhász Krisztina: Az Európai Unió nyugat-balkáni válságkezelési missziói. in:

http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_2_07_juhasz_krisztina.pdf, letöltés ideje: 2021.11.20.

²⁹¹ <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/eufor-houses>, letöltés ideje: 2021.11.23.

²⁹² <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/eufor-houses>, letöltés ideje: 2021.11.23.

A művelet változó számú Európai Unió tagállam (2021-ben 17), illetve Chile, Albánia, Törökország, Svájc és a Macedón Köztársaság részvételével zajlik. A török kontingens a legnagyobb, megközelítőleg kétszáz fővel, a magyar kontingens a második legnagyobb, kb. százhatvan fővel. A művelet összlétszáma 600 fő körüli 2021-ben. A LOT házakat az Európai Unió tagállamok egymástól eltérő számban üzemeltették, üzemeltetik a váltások során (hat hónapos rotációban). A LOT házak a katonák fülei és szemei, akik figyelnek a lakosság körében történő minden rezdülésre. Kommunikálnak a helyi lakossággal és hatóságokkal. A LOT csoportok a mindennapi kommunikáció során, személyes kapcsolatban vannak a lakossággal, helyi hatóságokkal egyaránt, szerepük van az információ-gyűjtésben és áramlásban, a biztonságos és stabil környezet fenntartásában. Az úgynevezett LOT-teamek nem katonai bázison, hanem a civilek közt, civil környezetben élnek, és végzik munkájukat, így tudják fenntartani a folyamatos, dinamikus és reszponzív (könnyel reagáló) kommunikációt és segítségnyújtást a helyi hatóságok és lakosság felé. A LOT házak működésével minden szinten kiváló kapcsolat-építési, fenntartási és fejlődési folyamat alakult ki.

A LOT házak úgynevezett „hot-spotok” (gyors csatlakozási pontok) és mintegy korai előrejelző rendszerként működnek. A LOT házak munkatársai, mind katonák, egyenruhát viselnek, az EUFORT képviselik, de ők az úgynevezett „civil” arc a transzparencia jegyében. A LOT házak tevékenységéről, munkájáról a helyszínen (Bosznia-Hercegovina, Sarajevo, Camp Butmir) készített interjúk alapján tájékozódtam. A LOT házak alaptevékenysége minden együttműködő nemzetenél megegyezik, a költségvetés, a létszám alapján egyéni eltérések azonban lehetségesek. A tartalom és az ábrák egy része Rafael Villaroel Opazo alezredes úr közreműködésével került a birtokomba.

A LOT házak tevékenységei az alábbiakra terjednek ki; feladatai, hatásköre és felelőssége a teljesség igénye nélkül:

- 1) Direkt kapcsolatot tart a műveleti területen élő lakossággal, intézményekkel és a nemzetközi közösség szerveivel.
- 2) Nyomon követi a politikai, gazdasági, szociális fejlődést, rezdüléseket, változásokat, és különös figyelmet fordít a béke és biztonságra ható instabilitást okozó tényezőkre, indikátorokra.
- 3) Felelős a helyi koordinációért és összekötő tevékenységért a nemzetközi nem-kormányközi szervezetekkel.
- 4) Értékeli az interakciók ki- és bemenő adatait, információit.

- 5) Felelős a helyi lakossággal, intézményekkel, hatóságokkal folytatott együttműködésért és kommunikációért.
- 6) Korai előrejelző rendszerként működik a béke és biztonság instabilitását okozó elemek kapcsán.
- 7) Felelős a bizalomépítésért a nemzetközi szereplők közt, amely Bosznia-Hercegovina fejlődését segíti elő.
- 8) Ellenőrzi a bizalomépítés és kommunikáció során annak fejlődését, haladási ütemét és az interakciók hatásait.
- 9) Különösen figyel azokra az elemekre, amelyek konfliktust, problémát okozhatnak, és tevékenyen részt vesz azok megelőzésében, elhárításában, azok enyhítésében.
- 10) A kommunikáció és átlátható tevékenység révén a proaktív feladat-megoldásokat részesíti előnyben.

A LOT-koncepció, feladatait, tevékenységét és eszközeit tekintve a civil-katonai együttműködés és koordináció sikertörténete, hozzájárult Bosznia-Hercegovinában a normalizálódási folyamathoz, és folyamatosan növekvő szerepével előmozdította a biztonsági helyzet növelését. Ennek során önmaga is sokat fejlődött, a folyamatok egy része standardizálódott, kis része pedig megtartotta a nemzeti sajátosságokat, amelyeket a LOT házak üzemeltető nemzeti hívtak életre. A CIMIC-vel azonos értékeket, érdekeket képviselve a béke és biztonságos környezet előmozdításának hatékony elemét képviseli. A civil-katonai koordináció a missziót vezető parancsnokok közötti információ-cserén alapul. A művelet koherens és politikai-stratégiai szinten irányított civil-katonai tervezésen alapul. Az állománynak, rugalmasnak, és alkalmazkodó képesnek kell lennie a művelet során jelentkező változó körülmények adta feladatok elvégzéséhez. Ennek mind doktrinális, mind alkalmazott, műveleti gyakorlati feltételei adottak.

II.2. EUNAVFOR ATALANTA

Az Európai Unió Tanácsa a Szomáliai partvidék biztosítására és az Afrika szarvánál jelentkező kalóztevékenység visszaszorítására hozta létre az EUNAVFOR Atalanta műveletet. Az ATALANTA műveletet az ENSZ BT. 1816-os határozata alapján indították 2008-ban. Az első haditengerészeti művelet, amelyet az EU indított. A kalózkodás visszaszorításában komoly sikereket ért el, felhatalmazását ezért többször meghosszabbították (jelenleg 2022.

decemberig)²⁹³, illetve a műveleti területet kiterjesztették a nyílt vizekről a part menti vizek és a belső vizekre is. A közös költségekre 2021-ben 4.4 millió eurót különítettek el.

A műveletek elnevezése során használt nevek híven Európé nevét viselő szervezetről a görög mitológiából valók. Európé Agenor föníciai király leánya, akibe a görög mitológia szerint beleszeretett Zeusz főisten, és egy fehér bikát küldött érte, akinek a hátán Európé eljutott Krétára. Azaz Európé keletről nyugatra érkezett. Atalantát, miután kitették egy sziklára, egy medve, majd vadászok nevelték. Úgy harcolt, akár egy medve Ago seregében, ahol az egyetlen női harcosként vehetett részt. Althea pedig Thestius lánya. Meleager anyja, aki Atalantával együtt harcolt a Calydot megátamadó emberfeletti méretű vaddisznó ellen. A lezárt műveletek is görög mitológiai nevekkel ellátottak, mint például: Artemis, Concordia.²⁹⁴

Pontosan a művelet maga nem Szomáliában, hanem az Adeni-öbölben, nemzetközi vizeken zajlik, a műveletet földrajzilag korlátozott területen hajtják végre. Az elnevezés tehát nem teljesen pontos. A korlátozás pedig azt jelenti, hogy csak meghatározott hosszúsági fokig üldözhetik a hadihajók a felderítés által megnevezett kalóztevékenységgel vádolt vízi járműveket.²⁹⁵

A kalózkodás felszámolása terén évről évre több sikert könyvelhetett el a művelet. 2010 és 2011-ben a kalózok 204, illetve 214 hajót és személyzetét támadták meg, és 50, illetve 29-et tudtak foglyul ejteni. 2018-2019-2020-ban a támadások száma 2-1-0 lett, a foglyul ejtett hajók száma mindhárom évben nullára redukálódott. A túsok száma is jelentősen csökkent 2010-ben még 680 fő, míg 2020-ban ez a szám szintén nullára redukálódott. A megakadályozott kalóztámadások száma is sikeres, és már a gyanús tevékenységek kiszűrése, felderítése is jelentős.²⁹⁶ A hatékonyság a kalózkodás-megelőzésében, a demonstratív jelenlét, hírszerzés és robusztus hozzáállás folyamatosan nőtt. A kalóztevékenységek megelőzése és felszámolása mellett azonban újabb kihívás jelentkezett, a migrációs hullám, amely a tengeren végrehajtott műveletek fenntartását kívánta, illetve a számok drasztikus csökkenése mellett is úgy

²⁹³ <http://eunavfor.eu/mission/> letöltés ideje: 2021.11.20.

²⁹⁴ Maritime Security: a Global challenge for the EU, in: http://eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/impetus7_final_en.pdf, letöltés ideje: 2021.11.02., Impetus magazin, #7, p. 13.

²⁹⁵ Csorna József: EUNAV FOR Szomália, in: Magyar békefenntartók Afrikában p.455. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. in: http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03_magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.11.04.

²⁹⁶ <http://eunavfor.eu/key-facts-and-figures/>, letöltés ideje: 2021.11.23.

gondolták, a hajók, rakományok védelme további demonstratív jelenlét mellett biztosítható. A Világélelmezési Program (WFP – World Food Program) segély-szállítmányainak megóvása 100%-ban megvalósult.

A tranzitútvonalak védelmében is jelentős sikereket ért el a régióban.²⁹⁷ A műveletben részt vevő állomány 1200-1500 fő körül mozog (évenként eltérő létszám), és jelentős a tagállamok által felajánlott kísérőhajók, hadi hajók állománya is. A „járműparkot” harci hajók és kísérő hajók (illetve kísérő helikopterek), járőrhajók és kísérő repülőgépek és védelmi különítmények alkotják, amelyek nemzeti felajánlás alapján a hathónapos rotációval együtt változik. A Tengeri Biztonsági Központ (Maritime Security Center - Horn of Africa, MSCHA) 24 órás monitoring tevékenységet végez az övezetben. A hajózási társaságoknak lehetőségük van járműveiket regisztrálni a rendszerben, ami mozgásuk követését teszi lehetővé a régióban, teljes sáv szélességen: előrejelző és figyelmeztető rendszer, mozgás-követés, nemzeti konvoj menetrendek, tanácsadás, a legjobb gyakorlatok (Best Practices) alkalmazása, incidensek/események folyamatos jelentése.²⁹⁸ A civil-katonai együttműködés terén fontos megemlíteni, hogy legjobb gyakorlat keretében sok szervezettel alakult ki kooperáció a térségben, a civil társaságok közül főként nem-kormányzati szervekkel, kiváltképp hajózási területen.

A teljesség igénye nélkül néhányat szeretnék megemlíteni a közreműködő társaságok közül:

- 1) IMB – International Maritime Bureau – Nemzetközi Hajózási Iroda, és annak kalózkodással foglalkozó központja (Piracy Reporting Centre – PRC), akik, többi közt szoros együttműködésben dolgoznak bűnüldöző ügynökségekkel, illetve a kalóztevékenységről és az ellene való védekezésről szóló kiadványai is vannak, térképekkel, jelentésekkel, amelyek tanúsága szerint, 2021-ben voltak a legjobb eredményei a kalózkodás elleni műveleteknek, 1994 óta ekkor voltak a legalacsonyabbak a számok a támadások tekintetében.²⁹⁹

²⁹⁷ Maritime Security: a Global challenge for the EU

http://eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/impetus7_final_en.pdf, Impetus magazin, #7 pp.10-11.

²⁹⁸ <https://eunavfor.eu/mschoa>, letöltés ideje: 2021.11.21.

²⁹⁹ Piracy and armed robbery incidents at lowest level in decades but IMB cautions against complacency, in: <https://www.icc-ccs.org/index.php/1312-piracy-and-armed-robbery-incidents-at-lowest-level-in-decades-but-imb-cautions-against-complacency>, letöltés ideje: 2021.11.21.

- 2) ITF – International Transport Workers Federation – Nemzetközi szállítómunkások szövetsége – a szállítómunkások érdekképviselőjét látja el a nemzeti érdekképviselői szervek tömörítésén keresztül.³⁰⁰
- 3) INTERMANAGER – InterMenedzser – egyik fő fókusza: a hajóipar szereplőinek képviselője, lobbitevékenység és az átláthatóság biztosítása a hajózás világában.³⁰¹
- 4) GP&I – The International Group of P&I Clubs – P&I klubok nemzetközi csoportja. Az óceánjárók 90% képviselteti magát a „klubban”. A klubok önálló egységeket alkotnak, de közös a felelősségvállalásuk bármely-nemű kár, azaz többi közt, személyi sérülés, rakományvesztés, hajótörés, olajszennyezés esetén, illetve kalóztámadások okozta károk enyhítésére is közösséget vállalnak.³⁰²
- 5) INTERCARGO- International Association of Dry Cargo Ship-owners – Szárazteher hajótulajdonosok nemzetközi szövetsége - főként a tulajdonosok, közvetítők érdekképviselője, illetve a biztonságos és magas színvonalú teherszállítás előmozdítása a szervezet célja.³⁰³
- 6) ICS – International Chamber of Shipping – Nemzetközi hajózási kamara, egy nemzetközi, kereskedelmi hajózási szövetség. A világ, kereskedelmi hajózásának 75%-át képviseli, tanácsadóként, jogi, szabályozási, technikai területeken egyaránt közreműködik³⁰⁴. Tanulmányaival a társaság, a Szomália partjainál történt kalóztámadások, és azok megelőzési törekvéseire kidolgozott elvek és megvalósulásuk elemzésével, a levonható tanulságok közzétételével is segítheti a műveletet. Dokumentumaiban pedig kifejezetten megjelenik a katonai szervezetekkel való elkötelezett együttműködés.³⁰⁵
- 7) CLIA – Cruise Lines International Association – Nemzetközi tengerhajózási szövetség, a világ legnagyobb, nemzeti hajózási társaságait tömörítő szervezet, a világ 25 legnagyobb hajózási társaságát is magába foglaló képviselői, szabályozó, a biztonságos hajózás

³⁰⁰ www.itfseafarers.org, letöltés ideje: 2021.11.21.

³⁰¹ www.itfglobal.org, letöltés ideje: 2021.11.21.

³⁰¹ www.intermanager.org, letöltés ideje: 2021.11.21.

³⁰² www.igpandi.org, letöltés ideje: 2021.11.20.

³⁰³ www.intercargo.org, letöltés ideje: 2021.11.21.

³⁰⁴ <https://www.ics-shipping.org/>, letöltés ideje: 2021.11.20.

³⁰⁵ <https://publications.ics-shipping.org/>, letöltés ideje: 2021.11.20.

fejlődésért is tevékenykedő szervezet. Nem-kormányzati, konzultatív szervezetként az EUNAVFOR Atalanta Szomália művelet partnere is.³⁰⁶

- 8) BIMCO – Baltic and International Maritime Council – Balti és nemzetközi hajózási tanács. Nem-kormányzati szervként, főként tanácsadóként vesz részt az EUNAVFOR Atalanta Szomália katonai műveletében is.³⁰⁷
- 9) IMEC – International Maritime Employers Committee Ltd – Nemzetközi hajózási alkalmazottak bizottsága Kft. – az egyetlen hajózási alkalmazottakat tömörítő szervezet, amely 140 ország hajózási társaságainak képviselőit foglalja magába. Az IMEC kadétképzésbe, és leendő tengerész-tisztek képzési projektjeiben is részt vesz, illetve finanszírozza azokat.³⁰⁸
- 10) INTERTANKO – International Association of Independent Tanker Owners – főként az olajszállító tankerek világában a biztonság, felelősségvállalás és versenyképesség képviselete a célja. 250 tagja több mint, 3000 olajszállító tankert jelent a társaságban.³⁰⁹
- 11) IPTA – International Parcel Tankers Association – Nemzetközi tankerszövetség – az IMO-val közösen konzultatív és monitor tevékenységet lát el, illetve a jogi szabályozásban is szerepet vállal.³¹⁰
- 12) ISF – International Shipping Federation – Nemzetközi Hajózási Szövetség – tagjai nemzeti hajózási társaságok, főként munkavállalási, képzési, továbbképzési, emberi-erőforrás kérdésekkel foglalkozik, a hajózási ipar területén.³¹¹

A BMP4 – Best Management Practices (Legjobb Eljárási Gyakorlat) kialakítása a hajózási társaságok által, közösen került kidolgozásra. Ebben a hajózási társaságok vezetése, és a hajók, illetve azok legénysége is tevékenyen részt vett. A probléma kezelését a hatóságok, média, a civil és a katonai oldal együttes munkájában látják, hiszen az humanitárius, kormányzati, jogi, katonai, civil társadalmi elemekből tevődik össze. Az ICS szövetség éves jelentésének külön pontként szerepelnek a Szomáliai kalózkodással kapcsolatos problémák azonosítása, a megoldási lehetőségek, és az együttműködési megállapodások.³¹² További

³⁰⁶ <http://www.cruising.org/>, letöltés ideje: 2021.11.21.

³⁰⁷ www.bimco.org, letöltés ideje: 2021.11.20.

³⁰⁸ <http://www.imec.org.uk/training/>, letöltés ideje: 2021.11.11.

³⁰⁹ www.intertanko.com, letöltés ideje: 2021.11.21.

³¹⁰ www.ipta.org.uk, letöltés ideje: 2021.11.21.

³¹¹ www.marisee.org, letöltés ideje: 2021.11.11.

³¹² <https://www.ics-shipping.org/publication/annual-review-2020>, letöltés ideje: 2021.11.11.

hajózási szervezetek is közreműködnek, nem kormányzati szervként a regionális feladatok megfogalmazásában, illetve a civil-katonai együttműködésben is szerepet játszanak. Többi közt: JHC – Joint Hull Committee, JWC – Joint War Committee, OCIMF – Oil Companies International Marine Forum, SIGTTO – The Society of International Gas Tanker and Terminal Operators, The mission to Seafarers, WCS – World Shipping Council. Ezen kívül olyan specializált, nem-kormányzati szervezetek is, mint az INTERPOL (International Police) és annak tengeri különítménye (Maritime Task Force – MPTF), a CMF (Combined Maritime Forces), a MARLO (Maritime Liaison Office – Tengeri Összekötő Iroda), az UKMTO (United Kingdom Maritime Trade Operations) szintén aktív részesei a civil-katonai együttműködéseknek.

Ez Európai Parlament külügyi bizottságának jelentései³¹³ többször kiemelték a civil-katonai együttműködés terén példaértékű magánvállalkozások szerepét az Európai Unió haditengerészeti műveletei során. A hajók fedélzeti védelmi rendszereinek telepítése, a hajókon alkalmazott fegyveres biztonsági személyzet helytállása, képzése nagyban köszönhető ezeknek a nem-kormányzati szervezeteknek és magánvállalatoknak. Egyúttal, a részt vevő államokat felkérték, hogy dolgozzanak ki egységes magatartás-kódexet, és építsenek ki minél szélesebb civil-katonai kapcsolatokat a magánvállalatokkal. Sikere mellett azonban felismerhetők bizonyos hiányosságok is. Az EUNAVFOR Atalanta művelet során világossá vált, hogy a tengeri jelenlét és a partok, illetve szállító hajók védelme csak szárazföldi műveletekkel együtt, civil-katonai együttműködés megvalósításával érhet el hathatós sikereket. Az EUTM kiképző művelet, amely 2010-ben indult, szárazföldi társműveletként ebben szerepet vállalt. Másrésről az a korábbi elképzelés is megvalósulni látszik, hogy a somáliai civil- katonai együttműködés koordinálása a két közeg között létrejöjjön³¹⁴.

A legtöbb tanulságot már összefoglalható, és az adatok közzététele is megtörtént a CGPCS³¹⁵ – Contact Group of Piracy off Coast of Somalia nevű szervezet honlapján. Az első

³¹³ Ana Gomes Külügyi Bizottsági jelentései. pl. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PV+20130911+ITEM-013+DOC+XML+V0//HU>, letöltés ideje: 2021.11.21.

Ana Gomes: The Maritime Dimension of the CSDP: Geostrategic Maritime Challenges and their implications for the European Union, in: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/433839/EXPOSEDE_ET\(2013\)433839_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/433839/EXPOSEDE_ET(2013)433839_EN.pdf), letöltés ideje: 2021.11.24.

³¹⁴ Hans-Georg Erhardt – Kerstin Petretto: The EU and Somalia, counter piracy and the question of a comprehensive approach, p.45., in: http://www.greens-efa.eu/fileadmin/dam/Documents/Studies/Ehrhart_Petretto_EUandSomalia_2012_fin.pdf, letöltés ideje: 2021.11.21.

³¹⁵ <https://www.imo.org/en/MediaCentre/SecretaryGeneral/Pages/Contact%20Group%20on%20Piracy%20off%20the%20Coast%20of%20Somalia.aspx>, letöltés ideje: 2021.11.23.

időszakban a tanulságok a módszerek, a kritikus földrajzi pontok elemzésén alapultak, később, már ezek felülvizsgálata is megindult, és a komolyabb politikai kérdések irányába is eltolódott. Az adatgyűjtésben és elemzésben, az EU CMR (European Union Critical Maritime Routes) is tevékeny részt vállalt, ami szintén hozzájárult a művelet sikeréhez, a civil és katonai kooperáció fejlesztéséhez. Egy másik területen is komoly tanulságokkal szolgál az EUNAVFOR Atalanta Szomália művelet, ugyanis a béketeremtés, békefenntartás sikere azon is múlik, hogy a konfliktust okozó társadalmi, társadalmon belüli ellentéteket, hogyan sikerül feloldani, ehhez pedig a területen élő klánok, családok, törzsek, kisebbségi csoportok igényeit, szokásait, kultúráját is ismerni kell. A CIMIC törzset, taktikai szinten, funkcionális szakértők segíthetik, akik az alábbi feladatok specializált kérdéseiben (is) járatosak.

A CIMIC törzs feladatai lehetnek Szomáliában:

- 1) a kalózkodás felszámolásának szárazföldi programja;
- 2) halászati tevékenység monitorozásának segítése;
- 3) a klán-rendszer szélesebb körű feltérképezése;
- 4) a gyerekek oktatásának, képzésének elősegítése;
- 5) oktatás, képzés elősegítése nők számára;
- 6) helyi tengerészek képzése;
- 7) innovatív protokollok előkészítése;
- 8) együttműködés a helyi hatóságokkal;
- 9) együttműködés a nemzetközi szervezetekkel.

A nemzetközi szervezetekkel való együttműködések során a lehetséges CIMIC feladatokat tekintve a szárazföldi programokra nagyobb hangsúlyt kell fektetni, hiszen hosszú távon a tengeri művelet sikere is csak így biztosítható és tartható fenn. A fent említett hajózási társaságok szerepe a monitorozásban, információ-szolgáltatásban és cserében kiemelkedő, ugyanakkor, többi közt a nők, gyermekek oktatási programja, a helyi tengerészek képzése is fontos kiegészítője lehet a sikeres műveletnek.

Az EUNAVFOR Atalanta Szomália művelet elért eredményei azt támasztják alá, hogy a kalózkodás megelőzését, és felszámolását csakis hatékony felderítés mellett lehet végrehajtani. Fontos tanulsága a műveletnek a magán cégek bevonása is, elsősorban a szállítmányokat kísérő hajós műveletekbe. Ugyanakkor az Európai Biztonsági Stratégia és az EU szakpolitikáinak koherenciájának fokozása érdekében, EU tengeri stratégia (EUMSS), és annak Akcióterveinek

kidolgozása és fejlesztése is fontos mérföldkő volt. Ezek a dokumentumok kitérnek a civil-katonai együttműködés területeire is, összekapcsolva a tengeri színteret a szárazföldi műveletekkel. A CISE (Common Information Sharing Environment for the surveillance of the EU maritime domain) – az EU felügyelete alá tartozó tengeri területek közös, információ-megosztási rendszere, a legmodernebb technikát, hálózatokat és szakértőket veszi igénybe, tagállami felajánlás alapján, mind civil, mind katonai oldalról.

II.3. EUNAVFOR MED SOPHIA

Az Afrika felől Európába és az Európai Unió területére érkező migrációs hullám a tengeren és a szárazföldön is veszélyeket rejt magában, közvetve és közvetlenül egyaránt. A tengeren átkelni vágyók, és a szárazföldön, több országon keresztül haladók nem válogatnak a szállítóeszközökben, a szállítás módszereiben, és ennek a következményeként egyre több ember veszít életét a tengeri átkelés során, de a közutakon is. Több százezer fő vág neki lélekvesztő, utazásra alkalmatlan tengeri szállítóeszközökön az útnak, és több ezren életüket veszítik. Az Európai Unió az emberéletek megóvása, valamint a humanitárius katasztrófa megelőzése érdekében indította meg az EUNAVFOR MED Sophia műveletet. Az Európai Tanács 2015. május 18-án elfogadta a koncepciót, majd június 22-én meg is indította a műveletet. 2020.03.31-ig rendelkezett érvényes mandátummal.³¹⁶

A művelet nevét egy szomáli édesanyától született kislányról kapta, aki menekültként került a német Schleswig-Holstein mentőhajóra 453 migráns társukkal együtt. A kislány a fregatt fedélzetén született meg, így a porosz Sophia Schleswig-Holstein hercegnő után kapta a nevét.³¹⁷ Az Európai Unió a művelet keretében két támogató feladatot látott el: a líbiai parti őrség és haditengerészet kiképzése, illetve az ENSZ-fegyverembargó végrehajtásának elősegítése a líbiai partokhoz közeli nyílt tengeren.

A misszió négy fázisból álló célkitűzést tartalmazott:

- 1) Az első fázis az információgyűjtés, megfigyelés, felderítés szakasza.
- 2) A második fázisban a nemzetközi jog szabályai alapján hajókra való átszállás, azok átvizsgálása történt, és a gyanús esetekben lefoglalás, átirányítás más vizekre, illetve a személyzet és rakomány ellenőrzése.

³¹⁶ <https://www.operationsophia.eu/mission-at-a-glance/>, letöltés ideje: 2021.11.23.

³¹⁷ <https://www.operationsophia.eu/about-us/#story>, letöltés ideje: 2021.11.24.

- 3) A harmadik fázisban bármely olyan nemzetközi határozat alapján, amely az adott szituációra alkalmazható intézkedés kezdeményezhető, bírságot szabhattak ki a feltételezhetően bűncselekményre, főleg embercsempészetre használt hajók esetében. Az emberkereskedő hajók és eszközök lefoglalásra vagy megsemmisítésre kerültek.
- 4) A negyedik fázis a visszatelepítés a hazai bázisokra.

A művelet az első 12 hónap alatt elérte teljes műveleti készenlétét, ezért létszáma és a felajánlott eszközök ebben az időszakban voltak a legmagasabbak. Az első mandátum során 14 Európai Unió tagállam vett részt, az utolsóban 26. A művelet parancsnoksága Rómában volt. A művelet egy-egy éves mandátumára megközelítőleg 11,8 millió eurós költségvetés és 580 fős (kivéve az első évet, amikor 1000 fő haditengerész létszám) állt rendelkezésre.³¹⁸

A működési terület észak-déli irányban 600 km (20-24 órán belül áthajózható), kelet-nyugati irányban 1200 km (40-48 órán belül áthajózható). A művelet feladata és célja az alábbiak voltak: azonosítani, lefoglalni és megsemmisíteni az emberkereskedők és embercsempészek által használt hajókat, eszközöket, annak érdekében, hogy felszámolják az emberkereskedő hálózatokat a térségben. A hálózat csökkentésével, illetve felszámolásával a fennmaradó migráns átkelések száma már a MED Sophia művelet nélkül is kezelhető szintet ér el. Csakúgy, mint az Atalanta Szomália esetében, a civil-katonai kapcsolatok hatékony kiépítése a kormányzati, nem kormányzati szervek és magánvállalatok bevonásával itt is szükséges volt: többi között az Atalanta műveletnél említett nemzetközi hajózási, hajóipari szervezetek, mint az ICS, BIMCO, IMEC. De szoros volt az együttműködés a CONFITARMA³¹⁹-val is.³²⁰

³¹⁸ Vecsey Mariann: Az EUNAVFOR MED művelet. in: http://biztonsagpolitika.hu/cikkek/az-eunavfor-med-muvelet#_ftn14, letöltés ideje: 2021.11.24.

Rebecca Withey: EUNAVFOR MED Sophia – contributing to Maritime Security in the Central Mediterranean. in: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, pp. 22-23., letöltés ideje: 2021.11.13.

Cseh Sándor: Az Európai Unió Földközi-tengeri haditengerészeti missziója és annak logisztikai vonatkozásai. Haditechnikai Szemle LI. évf. 5. szám. in: http://real.mtak.hu/65475/1/HT_2017_5_cikk_05_u.pdf, letöltés ideje: 2021.11.23.

³¹⁹ <https://www.confitarma.it/confitarma-italian-shipownersassociation/>, letöltés ideje: 2021.11.25.

³²⁰ The shipping industry and eunavfor med operation sophia met to improve mutual understanding and cooperation in the central mediterranean sea. in: <https://www.operationsophia.eu/the-shipping-industry-and-eunavfor-med-operation-sophia-met-to-improve-mutual-understanding-and-cooperation-in-the-central-mediterranean-sea/>, letöltés ideje: 2021.11.25.

A mandátumok során a megbízatás az alábbiakkal egészült ki:

- 1) A képzésben részt vevők nyomon követésére szolgáló mechanizmus létrehozása a líbiai parti őrségnek nyújtott képzés tartós hatékonyságnak biztosítása céljából;
- 2) Új megfigyelési tevékenységek végzése és információgyűjtés a líbiai export kőolaj illegális kereskedelméről;
- 3) Az emberkereskedelemre vonatkozó információk a tagállami bűnüldöző hatóságokkal, a FRONTEX-szel és az EUROPOL-lal való megosztására szolgáló lehetőségek bővítése.
- 4) Illegális fegyverkereskedelemmel kapcsolatos információ-gyűjtés, tengeri ellenőrzés.

A migránsok mentése mellett kiképzési feladatok végrehajtása is része lett a műveletnek, amelyhez a második fázis keretében haderő-generálási konferenciára és a művelet-végrehajtási szabályok jóváhagyására volt szükség. Ennek keretében a művelet 470 hajó semlegesítéséhez és 110 feltételezett migránscsempész és emberkereskedő letartóztatásához és az olasz hatóságok részére történő átadásához járult hozzá. Mindemellett a művelet keretében sikerült közel 40 000 emberéletet is megmenteni (6%-uk gyermek és csecsemő volt). A líbiai parti őrség és haditengerészet összesen 136 tagja részesült képzésben a művelet keretében. Emellett több mint 650 hajót tartóztattak fel, valamint 51 barátságos megközelítést, 7 lobogó szerinti országra vonatkozó ellenőrzést és három vizsgálatot hajtottak végre az ENSZ-fegyverembargó líbiai partokhoz közeli nyílt tengeren történő végrehajtása elősegítésének részeként.³²¹ Az EUNAVFOR MED Sophia alapvető céljait elérve lezárult, ugyanakkor a fegyverembargó ellenőrzése a líbiai partok mentén fennmaradt feladatként, amelyet egy másik művelet, az EUNAVFOR MED IRINI hivatott folytatni.³²²

II.4. EUNAVFOR MED IRINI

Az EUNAVFOR MED IRINI művelet nevét a görög béke (irini) szóból kapta. Líbiában a 2011-től uralkodó káosz: vallási és törzsi frakciók harca a hatalomért, ostromgyűrűbe zárt főváros, óriáscégek marakodása az olajvagyonon jellemezte. 2020-ban megállapodás született

³²¹ <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2017/07/25/eunavformed-sophia-mandate-extended/>, letöltés ideje: 2021.11.23. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, letöltés ideje: 2021.11.12.

<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/saving-lives-sea/>, letöltés ideje: 2021.11.25.

³²² <https://www.europeum.org/data/articles/eu-irini-sophia.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.25.

a fegyverszünetről, de az ezt követő tartós béke csak politikai úton, a fegyvere-embargó maradéktalan betartásával hozhat stabilitást.

Az EUNAVFOR MED IRINI művelet fő feladata: légi, műholdas és tengeri eszközök segítségével érvényre juttatni a fegyverembargót. A líbiai partoknál tartózkodó hajókon ezért szemléket végezhet a művelet keretében nyílt vizeken, ha feltételezhető, hogy azokon fegyvereket vagy kapcsolódó anyagokat, eszközöket szállítanak Líbiába vagy Líbiából. Másodlagos feladatként a művelet információt gyűjt és nyomon követi a kőolaj, nyersolaj, finomított kőolajtermékek Líbiából történő tiltott kivitelét, illetve hozzájárul a líbiai parti őrség és haditengerészet képzéséhez, kapacitásépítéshez a tengeri bűnüldöző feladatok során. Légi és tengerészeti járőrözéssel az embercsempés- és emberkereskedő hálózatok megzavarását, felszámolását is elősegíti.

E tekintetben a beszüntetett EUNAVFOR MED Sophia feladatait viszi tovább.³²³ Testvérművelete az EUBAM (EUBAM – European Union Border Assistance Mission, az Európai Unió Líbiai integrált határigazgatást segítő missziója) Líbia, civil műveletként támogatást nyújt a líbiai hatóságok részére a líbiai nemzetbiztonsági struktúrák felépítéséhez, mindenekelőtt a határigazgatás, bűnüldözés, büntető igazságszolgáltatás területén, hozzájárulva az erőfeszítésekhez, amelyeknek célja felszámolni a térség terrorista és emberkereskedelmi tevékenységeit.

A 2020. márciusában indult műveletben 24 Európai Unió tagállam vesz részt. Az ellenőrzési terület 400000 km², 25 repteret, 16 kikötőt illetve légi megfigyelést is magába foglal. A művelet jelenleg a térségben az egyik fő komponense azokra a mindenre kiterjedő: főként politikai, katonai, gazdasági és humanitárius folyamatoknak, amelyet rendezni szükséges. Az Európai Unió védelempolitikájának egy új szemléletét: a Stratégiai Iránytűvel összhangban álló védelempolitikai kereteket is képviseli.³²⁴

³²³ EU launches operation irini to enforce libya arms embargo. in: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/03/31/eu-launches-operation-irini-to-enforce-libya-arms-embargo/>, letöltés ideje: 2021.11.25.

Luigi Scazzieri: The EU new libya operation is flawed. Center for European Reform, 2021.11.25. in: <https://www.cer.eu/node/8505>, https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_LS_8.4.20_fin.pdf, letöltés ideje: 2021.11.25.

³²⁴ <https://www.operationirini.eu/mission-at-a-glance/>, letöltés ideje: 2021.11.26.
<https://www.operationirini.eu/wp-content/uploads/2021/08/SHADE-MED-2021-Booklet.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.26.

A Stratégiai Iránytű³²⁵ – Strategic Compass – alapja egy fenyegetettség-elemzés (főleg globális és regionális kihívások terén), célja pedig az Európai Unió védelmi ambíciószintjének növelése, közös stratégiai irányvonal mentén, összhangban a 2019-2024 időszakra szóló stratégiai menetrenddel. A stratégiai iránytű a hagyományos négy égtájjal ellentétben négy kosárban tartalmazza a polgári és katonai műveletek scenárióit, az uniós értékek és érdekek mentén a célokat és a hozzárendelhető kapacitásokat (humán, anyagi, kiber, haditengerészeti), amelyek a partnerkapcsolatokkal kiegészülve megosztható erőforrásokat is tartalmaznak. Az ellenálló képesség, a katonai mobilitás, a kritikus infrastruktúra védelme is jelentős szerepet kap az iránytűben.³²⁶ Az Európai Unió védelmi miniszterei 2022.03.21-én hivatalosan is jóváhagyták az ambiciózus cselekvési tervet, egy olyan időszakban, amelyben ismét megjelent Európában a háború (Oroszország-Ukrajna relációban).³²⁷

Az örök korlát, hogy csak azzal tudunk a közös kihívás ellen fellépni, akivel képesek vagyunk közös missziót vezetni (ez pedig a tagállamok önkéntes felajánlásán múlik).³²⁸

Bár még az EUNAVFOR MED Sophia művelet végleges szakmai-politikai értékelése is folyamatban van, már a művelet félidejében megjelentek azok a kihívások, amelyeket végül átruházott az EUNAVFOR MED Irimi műveletre. Az EUNAVFOR MED Irimi pedig a feladatok és célkitűzések megvalósításának sűrűjében, 2020-as indítása óta rendelkezésre álló információ és adatok alapján csak részlegesen értékelhető. Egyrészt a közös európai fellépés akadálya a nemzetállamok egymással szembenálló politikai és hatalmi érdekei. Komoly

<https://www.bundeswehr.de/de/einsatz-bundeswehr/mittelmeer-unifil-irini-sea-guardian/zentrales-mittelmeer-eunavfor-med-irini> (informationsbroschüre), letöltés ideje: 2021.11.26.

<https://www.bundeswehr.de/resource/blob/277672/cad09220ba6fbf344a371de5a45ebd93/download-broschuere-eunavfor-med-irini-data.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.26.

https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/109401/operation-eunavfor-med-irini-results-report-december-2021_en, letöltés ideje: 2021.12.31.

³²⁵ <https://www.operationirini.eu/wp-content/uploads/2021/08/SHADE-MED-2021-Booklet.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.26.

³²⁶ The EU Strategic Compass process. in:

https://www.europarl.europa.eu/EPRS/graphs/EPRS_Strategic_Compass_final.pdf, letöltés ideje: 2021.11.26.

Biztonság és védelem: az EU folytatja a közös biztonság és védelem területével kapcsolatos munkát. in:

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2021/05/10/security-and-defence-eu-to-move-forward-on-common-security-and-defence/>, letöltés ideje: 2021.11.26.

³²⁷ Stratégiai Iránytű: fokozott biztonság és védelem az EU számára a következő évtizedben. in:

<https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>, letöltés ideje: 2022.03.21.

³²⁸ <https://honvedelem.hu/hirek/a-strategiai-iranyturol-egyeztettek-az-europai-vedelempolitikai-igazgatok.html>, letöltés ideje: 2021.12.05.

kompromisszumok árán döntöttek az EUNAVFOR MED Irini művelet indításáról, ugyanakkor a migrációval kapcsolatos (és a Sophia műveletben meghatározott) feladatok tekintetében a megegyezés mai napig vitás terület.

Elsősorban Magyarország és Ausztria tiltakozása miatt helyezték az Irini műveleti területét keletebbre, mint az EUNAVFOR MED Sophia műveleté volt, illetve távolabbra (legalább 100 km) a líbiai partoktól. A migráció-vonzó hatását négyhavonta felülvizsgálják. Meg kell említeni Málta reakcióját is. Nem sokkal a művelet indulása után Málta kilépett³²⁹ az Iriniből, amelybe eredetileg legénységi felajánlást tett (a többi tagállam dologi hozzájárulással segített). Málta kifogásolta, hogy a kutatás-mentési tevékenység a nem-kormányzati szervezetekre hárul.

Eltérnek a vélemények és érdekek a görög-török-ciprusi kérdésben, illetve Törökország földközi-tengeri politikáját illetően is. Ennek következményeként is alakult úgy, hogy a tengeri komponensben hajókkal Franciaország és Görögország egy-egy fregattal vesz részt. 2020 júniusában, amely azt mutatja, hogy Törökországgal ezután sem kerülnének nyílt, illetve akár fegyveres konfliktusba: a görög erőknek nem sikerült egy tanzániai zászló alatt hajózó török hajót feltartóztatni, amelyet török fregatt kísért.³³⁰

Hová tart az EUNAVFOR MED IRINI művelet? Túlságosan nagy kompromisszumokat követel a tagállamoktól politikai területen, illetve migránskérdésben, így kimenete és hitelessége veszélyeket rejt. Törökország, így az Európai Unió tagállamainak Törökországhoz való viszonya is meghatározó. Számos alkalommal Törökország megsértette a fegyverembargót, saját fegyvereiből, haditechnikai eszközeiből szállítva Líbiának. Törökországot figyelembe véve az EUNAVFOR MED Irini egy geo stratégiaileg elhibázott lépésnek bizonyulhat. Ahogy egyszer már kijátszotta a migránskártyáját is: megnyitotta határait Európa

³²⁹ Saviour Balzan: Malta gives ultimatum to the EU with threat to veto Irini Force Commander Choice. in: https://www.maltatoday.com.mt/news/national/102460/malta_gives_ultimatum_to_eu_with_threat_to_veto_irini_commanderinchief_choice#.Xt4HEjzobIV, letöltés ideje: 2021.11.12.

³³⁰ Pénzváltó Nikolett-Vargha Márk: (Ne) folytassa, Sophia! – Az Irini művelet kilátásai, p.5. https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/06/20200619_HORIZONT_12_penzvalto_nikolett_vargha_mark_az_irini_muvelet_kilata_sai_elemzes.pdf, letöltés ideje: 2021.11.26.

Marsai Viktor: Európa lépéskényszerben – a líbiai katonai helyzet alakulása. Migrációkutató Intézet, Horizont, 2020/8. in: https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/05/20200526_HORIZONT_8_marsai_viktor_europa_lepeskenyszerben_a-l%C3%ADbiai_katonai_helyezet_atalakulasa_elemzes.pdf, letöltés ideje: 2021.11.23.

felé. Németországot is érte vád, amely szerint engedélyezett olyan fegyverexportot, amely a háborúban részt vevő feleket támogathatja.³³¹ Az EUNAVFOR MED Irini művelet egyik kritikája továbbá, hogy a megszűnt EUNAVFOR MED Sophia művelet migráció-kezelés ellenőrzésére irányuló feladatait és az Irini alapcéljának tekintett fegyverembargós, tűzszünet megfigyelési célokat ugyan elhatárolja egymástól, mégis előbbi áttevődik a nem-kormányzati szervekre, utóbbi pedig önmagában megoldhatatlan, ha nem veszik figyelembe az esetleges migráció-növelő hatását.³³²

Az Európai Unió 2014. előtti migrációs politikája és egységesítési törekvései a migrációkezelésre nem voltak igazán hatékonyak és sikeresek, 2015-től pedig csak átmeneti intézkedésekkel sikerült a két legnagyobb problémával küzdő államot (Olaszországot és Görögországot) az „áthelyezésekre” vonatkozó intézkedésekkel megmenteni az összeomlástól. Ugyanakkor az átmeneti intézkedésekre és áthelyezési (nemzetközi védelemre szoruló migránsok fenti két országból más tagállamok területére való helyezése, amely annak időtartamát és létszámát is megszabta) intézkedések során Finnország tartózkodott, Csehország, Magyarország, Románia és Szlovákia pedig a kötelező kvóta-rendszer ellen voksolt. Lengyelország pedig kezdetben ellenezte, majd végül támogatta a kvótarendszert.³³³

CIMIC tevékenysége a nem-kormányzati szervezetekkel (NGO) a migráció kezelése területén rendkívül fontos. A részt vevő NGO-k többi között: Refugee Rescue³³⁴, Sea-Watch³³⁵, Sea-Eye Proem Aid, Resqship³³⁶, Mare Liberum³³⁷, Humanitarian Maritime Rescue Association³³⁸. Ahogy a katonai műveletben részt vevő hajók, úgy az NGO-k hajói is nemzetközi vizeken (12 tengeri mérföldre a partvonalától) végzik tevékenységüket. Együttműködésük fontos és ki kell egészülnie a korábbiakban már ismertetett szárazföldi kapcsolatokkal is.³³⁹

³³¹ Hanar Hernandez: The challenges of the European Union's Operation Irini, in:

<https://atalayar.com/en/content/challenges-european-unions-operation-irini>, letöltés ideje: 2021.11.23.

³³² Marcus Kaim – René Schulz: The EU will not be able to enforce the UN Arms Embargo in Libya. SWP-Actuell 2020/10. in: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C08/>, letöltés ideje: 2021.11.12.

³³³ Migrant crisis: EU ministers approve disputed quota plan. in: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34329825>, letöltés ideje: 2021.11.29.

³³⁴ <https://www.refugeerescue.org/>, letöltés ideje: 2021.12.02

³³⁵ <https://sea-watch.org/en/>, letöltés ideje: 2021.12.02

³³⁶ <https://resqship.org/>, letöltés ideje: 2021.12.02

³³⁷ <https://mare-liberum.org/en/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

³³⁸ https://sarobmed.org/sar_organisation/smh/, letöltés ideje: 2021.12.02

³³⁹ <https://sciendo.com/pdf/10.2478/raft-2020-0036>, letöltés ideje: 2021.12.02.

II.5. EUTM SZOMÁLIA

Az Európai Unió a közös kül- és biztonságpolitika keretében az Afrika szarván és Szomáliában folytatott szerepvállalása egy hárompilléres rendszerre épít. Holisztikus és koordinált stratégiai felülvizsgálat során 2022-ben is folytatódik az EUCAP Szomália polgári kapacitásépítő, az EUNAVFOR Atalanta Szomália haditengerészeti és az EUTM SOM kiképző művelet, amelyek együttesen, a változó biztonsági helyzetre válaszol, egyben erősíti az Európai Unió biztonságsgszolgáltatóként betöltött szerepét.³⁴⁰

Az ENSZ BT 1872-es határozata és a 2010/197 Európai Tanácsi döntés értelmében, 2010. április 10-én indult az Európai Unió Szomáliai kiképzési művelete (EUTM SOM – European Union Training Mission SOMALIA), hogy segítse a szomáliai kormány megerősödését a már biztonságosabb környezetben.

Az EUTM Szomália fenntartja a három pillért, illetve a támogatás hármas megközelítését – tanácsadás, mentorálás, képzés – ugyanakkor képzési tevékenységeit a támogató funkciókra összpontosítja. A művelet keretében további erőfeszítésekre kerül sor egy működőképes és hatékony, Szomália felelőssége alá tartozó kiképzőrendszer létrehozása érdekében, amely kidolgozza azokat a politikákat, eljárásokat és biztosítja azt a szakértelmet és tapasztalatot, amely a szomáliai nemzeti hadsereg saját haderejének generálásához szükséges.

Az EUTM Szomália emellett „tudásmenedzsment” mechanizmust hoz létre, hogy jobban nyomon tudja követni az EUTM-misszió által kiképzett erők teljesítményét. A kiképzés helye 2014-ig Uganda, és részben Szomália volt, majd teljesen átköltözött Szomália területére. Kétezer szomáliai katonát képeztek ki első körben, majd a művelet meghosszabbított időtartamai alatt már azon képességek kialakítására is sor került, ahol a már kiképzett állomány maga segíti a szomáliai erők további képzését.³⁴¹

A műveletben, egy időszakban, az első években 115-120 fő Európai Uniós kiképző személyzet vett részt, többségében katonai beosztásban, egy-két civil jelenléte mellett. Később a kiképző állomány létszáma 150-195 főre emelkedett. A résztvevő EU tagállamok száma változó: kezdetben 15 tagállam vett részt, az elmúlt években nagyjából ez felére csökkent (7).

A magyar szerepvállalás 2015 után átalakult: kezdetben Uganda területén voltak mentorok és kiképzők, és egy önkéntes műveleti tartalékos LEGAD (Legal Advisor, jogi

³⁴⁰ <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/12/23/operation-atalanta-eutm-somalia-and-eucap-somalia-mandates-extended-for-two-more-years/>, letöltés ideje: 2021.11.29.

³⁴¹ <https://www.eutm-somalia.eu/factsheet>, letöltés ideje: 2021.11.29.

tanácsadó) tisztt két évig szolgált az misszióban. 2015-től mentorok helyett logisztikai altisztt beosztottakat telepítettek ki. 2017-től a parancsnoki segítő beosztásokat is magyarok töltötték be. A művelet költségvetése 17.9 millió euró/év volt, 2019-ben ez 11.4 millióra zsugorodott, miközben a kiképző létszám 195-ről 203-ra emelkedett. Ugyanakkor néhány tagállam kivonta erőit (többi között Magyarország is, és ezzel együtt a hangsúly a magyar szerepvállalásnál áttevődött az EUTM Malira).³⁴²

A közel 100%-os páratartalommal párosuló 35 fokos hőségben a kiképzőknek nem csupán a magas biztonsági kockázat általi veszélyeztetettséggel kell szembenéznük. Kiképzésmódszertani oldalról vizsgálva kihívást jelentett a szomáli kiképzendők hiányos személyi felszerelése, adott esetben a lövészkiképzés elengedhetetlen kelléke, a gépkarabély. A kiképzéshez szükséges fegyverek pótlását – ami nemzetközi jogilag is egy összetett kérdés – Hollandia segítségével oldotta meg, faanyagból készült és a szomáliai nemzeti lobogó égszínkéek alapszínére mázolt kiképző-gépkarabélyok helyszínre szállításával. A kiképzés folytonosságát a rögtönzött megoldás képes volt szavatolni, de eredményessége szakmailag további kérdéseket vethetett fel. A spanyol állomány katonai bakancsokat és egyéb a kiképzéshez szükséges felszereléseket is adományozott a művelet végrehajtásához.³⁴³

A szomáliai haderő kiképzése mellett, a kormányzati adminisztráció segítése, és a civil társadalommal történő kapcsolattartás, és bizalomépítés is kulcsfontosságú elemek. A felkelés leverés (COIN – counterinsurgency) és katonai politikán keresztül a civil szféra felé is nyitni kell. A taktikai képzés mellett a katonai tanácsadói szerep is hangsúlyos a műveletben, illetve a század parancsnoki képzés, katonai rendészeti feladatok ellátásra alkalmas személyzet, és CIMIC törzs is helyet kapnak a tevékenység során.

A kiképzendő állomány emberi jogokból, a nemi és kulturális tudatosság elemeiből, kommunikációs és mediációs technikákból, nemzetközi humanitárius jogokból egyaránt képzésben részesül, majd tudásukat később a további képzendő állománynak már maguk is átadják. A bevonult állomány átlagos 120 tagjából 35 részesült CIMIC képzésben, 60 katonai rendészeti képzésben, 25-en pedig századparancsnoki képzést kaptak. A nők aránya egy-egy képzés során kb. 15-20 főre tehető. Összesen több mint 7000 fő kapott eddig kiképzést a

³⁴² Nagy Sándor: Az Európai Unió Szomáliai kiképző missziója 2010-2019 között, in: http://real.mtak.hu/124727/1/NeB_2020_3_05_Nagy.pdf, letöltés ideje: 2021.11.29.

³⁴³ uo.

művelet során.³⁴⁴ A kiképzés 120 fős csoportokban történik, a nők száma folyamatosan nőtt, illetve már parancsnoki tisztet is betölthettek a Somali haderőben, a formális diszkrimináció fokozatos eltörlésével.³⁴⁵

A fő problémát az jelentette, hogy teljesen nulláról kellett egy szomáliai kormányhadsereget felállítani, kiképezni és az e mögött álló biztonsági struktúra kiépítése is ezzel egy időben vált szükségesé. Az is akadályt jelentett, hogy a központi kormány (TFG³⁴⁶) választotta ki a kiképezendőket, így az nem volt diszkrimináció-mentes, és az sem volt biztosított, hogy az ország egészét lefedő érdekek mentél alakulhat ki a kormányzás és politika.³⁴⁷ A kiképezendő állománynál további problémás területek: az állomány 80%-a analfabéta, nagy arányú az aluliskolázottság; a lakhatási, élelmezési, egészségügyi körülmények messze elmaradnak a kívánalmaktól; illetve a törzsi, klán, szub-klán rendszer is megnehezíti az átláthatóságot. További akadály a kiképzés nyelve, mivel legalább négy nyelvi dialektusra fordítani szükséges angolról a művelet végrehajtása során, amelyet helyi tolmácsokon keresztül biztosítanak.

A kiképzőknek magunknak továbbá az is nehézséget okozott - mint ahogy az egy instruktorkkal készült interjúból kiderül – hogy maguk a kiképzők is gyakran felkészítő tréningek hiányában, vagy azok nem megfelelő tematikus felkészítése mellett kezdték meg munkájukat. A nemek kezelésére (azok szociális helyzetére, az adott társadalmon belül elfoglalt helyükre és szerepükre jellemző adottságok, tudnivalók)³⁴⁸ vonatkozó speciális felkészítés is hiányosnak mutatkozott az utólagos instruktori elmondások szerint.³⁴⁹

³⁴⁴ Saara Ilmonen: Behind the headlines: Somalia, in: <http://isiseurope.wordpress.com/2014/06/09/behind-the-headlines-somalia/>, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁴⁵ Helene Lackenbauer – Michael Jonsson: Implementing UNSCR 1325 in Capacity Building Missions (study of EUTM SOM and EUTM Mali) FOI R 3925 SE, Ministry of Defence, Sweden ISSN 1650-1942, p. 18. in: <https://www.foi.se/report/FOI-R--3925--SE>, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁴⁶ TGF - szövetséges központi kormány, Kiss Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: Országismertető: Szomália.

in: http://real.mtak.hu/83745/1/szomalia_imprimatura_boritobelivterkep_u.pdf, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁴⁷ Hans Georg Erhard – Kerstin Petretto: The EU and Somalia: Counter Piracy and the Question of a Comprehensive Approach, in: https://www.greens-efa.eu/legacy/fileadmin/dam/Documents/Studies/International/Ehrhart_Petretto_EUandSomalia_2012_fin.pdf, letöltés ideje: 2021.10.30.

³⁴⁸ Gender awareness training on concepts and terminologies, manual for staff and resource partners, in: https://issuu.com/mabeltolawinjobi/docs/training_gender_awareness_usaid_and, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁴⁹ Helene Lackenbauer – Michael Jonsson: Implementing UNSCR 1325 in Capacity Building Missions (study of EUTM SOM and EUTM Mali) FOI R 3925 SE (2014 September) Ministry of Defence, Sweden ISSN 1650-1942, p. 21. www.foi.se/Report/foi-r-3925--SE.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.

A HRG (Human Rights and Gender, Emberi jogok és nemek közötti egyenlőség) instruktorok az EUTM műveletek során (EUTM SOM, EUTM Mali, EUTM Mozambik, EUTM RCA) az Európai Unió kül- és védelempolitikai elveivel összhangban lehetőség szerint képzést kaptak a műveleti területen élő nők helyzetére, szerepére vonatkozó ismeretekből, illetve emberi jogi ismeretekből egyaránt, azonban a végrehajtási módszerek, és a fókusz, a műveletek során eltérő elemeket tartalmazhat. Az EUTM Szomália kapcsán, a cél és a fókusz, a katonai erők kiképzésén van, ahol a HRG instruktorok tanácsadói szerepet látnak el a toborzást és képzést illetően. Sajnos, a HRG instruktorok csak tanfolyamonként 2-4 hetes periódusban tudtak részt venni a kiképző misszió munkájában, és nehéz a mandátum hosszabbítások során pótlásuk is. Az EUTM Szomália művelet két fő területe a kiképzés és a tanácsadás. A tanácsadás magába foglalja a Honvédelmi Minisztérium (MOD – Ministry of Defence), illetve a biztonsági szektor és a Szomáli Nemzeti Haderő (SNA – Somali National Army) felé irányuló segítségnyújtást és stratégiai tanácsadást.

A kiképzési területen a szomáli haderő kiképzőit, lövészeit, speciális egységeit, a szakasz és századparancsnokokat képzik elsősorban. A könnyűlövész egységek képzése 20 hetes, évente körülbelül 500 fő részére nyújt lövész kiképzést. A speciális egységek során mérnök, orvos, katonai rendészek képzése folyik. Az Európai Unió biztosítja az egyenruhát, rádiókat, de a lőszert és fegyvereket nem. A civil-katonai együttműködés keretében, habár a fő cél a katonai kiképzés, az érintett, helyi civil lakosság és civil szervezetek bevonása, az azokkal való kapcsolattartás is részét képezi a műveletnek. Legyen szó tolmácsokról, vagy véradásról, iskolák vagy árvaházak támogatásáról, az együttműködést a civil-katonai kapcsolatok egység segíti.³⁵⁰

Az EUTM értékelése során pozitívként emelhető ki a magas színvonalú és hatékony kiképzés, illetve a művelet kiemelt céljainak teljesítése. A kiképzendők kiválasztása és a felszereltségük biztosítása bizonyult kevésbé vagy egyáltalán nem hatékony területeknek. Általános hatásai között a szomáli intézményrendszer kiépítése és stabilitása vezető szerepet kap, illetve indirekt módon érvényesültek a civil hatások, amelyek nem szerepeltek a művelet céljai között. Ilyenek többi között: a civilek védelme, az emberi jogi környezet fejlődése, a

³⁵⁰ Paul D. Williams – Hussein Yusuf Ali: The European Union Training MIssion in Somalia: An Assesment (Sipri, 2020. december), in: https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-02/bp_2011_eutm_somalia_3.pdf, letöltés ideje: 2021.11.30.

konfliktus indikálta szexuális erőszak megelőzés. Utóbbiakat a CIMIC képzések, a civil-katonai együttműködés keretében zajló projektek is erősítették.³⁵¹ Hiányosságként merült fel még a koordináció és koherencia, ami az Európai Unió különböző tevékenységei és a három pillér között mutatkozott.

II.6. EUTM MALI

A béke és biztonság helyreállítása a Sahel övezetben az Európai Unió egyik fontos feladata. A Mali hatóságok kérésére, és az ENSZ BT 2085-ös határozata értelmében 2013. február 18-án az Európai Unió megindította kiképző misszióját a Mali Fegyveres Erők részére. Az első mandátum 15 hónapra, többszöri hosszabbításokkal jelenleg 2024.05.18-ig szól.³⁵²

Az EUTM Szomáliához hasonlóan az EUTM Mali katonai műveletét is kiegészíti polgári művelet, az EUCAP Sahel Mali (a belső biztonsági erőknek nyújt segítséget), illetve az övezetbe tartozó EUCAP Sahel Niger (a szervezett bűnözés és terrorizmus elleni küzdelemhez nyújt támogatást). Az Európai Unió integrált megközelítése a Száhel-övezet biztonságát és fejlesztését célozza.

A művelet fő célja, hogy az országon belül biztonságos környezetet teremtsen, enyhítse a terrorista csoportok jelentette fenyegetést. Ezt úgy kívánja elérni, hogy javítja a Mali fegyveres erők műveleti kapacitását, képzés, kiképzés, mentorálás és katonai tanácsadás révén. A misszió keretében végzett tevékenységek Mali legitim polgári hatóságainak ellenőrzése alatt állnak, és nem foglalnak magukba harci műveletet.

A Mali nemzetet egy, a szeparációhoz kapcsolódó etnikai ellentét is átszövi (a mali lakosság kb. 10%-át képező tuareg csoportok saját állam és szabadság gondolata), amely további konfliktusok forrása lehet.³⁵³ A XX. század végétől az ország modellként szolgált az afrikai fejlődő demokráciák számára, a korábbi gyarmatosítóval (Franciaország), az Európai

³⁵¹ Paul D. Williams – Hussein Yusuf Ali: The European Union Training MIssion in Somalia: An Assesment (Sipri, 2020. december) p.13. in: https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-02/bp_2011_eutm_somalia_3.pdf, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁵² <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/23/eutm-mali-council-extends-training-mission-with-broadened-mandate-and-increased-budget/>, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁵³ Nyitrai Mihály: Tapasztalatok az EUTM Mali világából. Hadtudományi Szemle online VIII. évf. 4. szám p. 86., in: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/10278>, Letöltés ideje: 2021.11.30.
Besenyő János: Háború Európa előterében: A Mali krízis, http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_biztpolklub_2013_06_beseny_02.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01.

Unióval, Oroszországgal és Kínával is jó kapcsolatokat ápolt. Annak ellenére, hogy az államteretnolingvisztikai mintáit sokszínűség jellemzi, csak az északi tuaregek hatottak a politikai kohézió ellen.³⁵⁴

A művelet mandátuma első körben 15 hónapra szólt, amelyben 450-550 katona, beleértve kétszáz instruktort került alkalmazásra. Magyarország csupán néhány fővel vett részt a művelet első felhatalmazásakor, köztük egy tartalékos tiszttel, aki Bamakóban összekötőként látott el feladatokat. A felhatalmazás kiterjesztésével a magyar szerepvállalás is nőtt.³⁵⁵ Magyar részről az állomány átlag 10-15 fős, váltási időszakban 30 fő maximummal vett részt. A magyar katonák az oktatási és kiképzési csoportban, tanácsadó, valamint a parancsnokságon teljesítenek szolgálatot. A beosztások fele tiszti, másik része altiszti.

A műveletben korábban 23 EU tagállam vett részt, 2019-től 22 EU tagállam vesz részt, mandátumonként átlag 500 fővel (katona). A művelet költségvetése: 2020-2024 időszakra 133.7 millió euró.³⁵⁶

A művelet célkitűzései:

- 1) meghatározott mérföldkövek alapján az alkotmányos és demokratikus rend visszaállítása,
- 2) a mali hatóságok segítése, hogy az egész ország területén gyakorolni tudják szuverenitásukat,
- 3) a szervezett bűnözés, illetve terrorista-fenyegetések elleni határozott fellépés,
- 4) képzési támogatás a Mali fegyveres erők részére, képzési tanácsadás,
- 5) képzésekkel hozzájárulás a béke-megállapodás keretében történő lefegyverzés, leszerelés és re integráció folyamatában,
- 6) fegyveres erő legitim politikai ellenőrzése,
- 7) politikai stabilitás elősegítése.³⁵⁷

A tevékenység ennek érdekében kiterjed:

³⁵⁴ Dr. Besenyő János – Miletics Péter: Országismertető: Mali, Magyar Geoinformációs Szolgálat, ISBN 978-963-08-7010-8. p.141, in: <https://htkh.mil.hu/kiadvanyok/mali.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁵⁵ EUTM Mali: meghosszabbította a kormány a magyar részvételt, <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/eutm-mali-meghosszabbította-a-kormány-a-magyar-reszvetelt.html>, letöltés ideje: 2021.11.30.

³⁵⁶ https://eutmmali.eu/wp-content/uploads/2021/07/20210715_Fact-Sheet-EUTM-Mali-1.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01.

³⁵⁷ Szász Márton alezredes: A Magyar Honvédség részvétele az Európai Unió által vezetett kiképző-misszióban Maliban, in: <http://real.mtak.hu/125515/>, http://real.mtak.hu/125515/1/HSZ_2019_147_6_Szasz_Marton.pdf letöltés ideje: 2021.12.01.

- 1) a mali haderő újjáépítésének támogatására,
- 2) szakértői tanácsadás és támogatás nyújtására, beleértve a logisztikai láncot, emberi erőforrásokat, és jogi segítségnyújtást,
- 3) harci kiképző egységek képzése.³⁵⁸

A célok elérése négy pillérre épít:

- 1) fegyveres erők képzése, kiképzése,
- 2) tanácsadás,
- 3) katonai oktatási rendszer fejlesztése,
- 4) G5 Száhel egyesített műveleti központ számára nyújtott képzés, tanácsadás.

II.7. EUTM RCA

2016-ban az Európai Tanács megindította a Közép-afrikai Köztársaság kiképző műveletét. A misszió az Európai Unió átfogó megközelítésének része, amely hozzájárul az ország biztonsági ágazatának reformjához. A művelet első körben kétéves időtartamra jött létre, amely felhatalmazást hosszabbították, jelenleg 2022. szeptemberig³⁵⁹. A művelet székhelye Banguiban lett kijelölve. Az EUTM RCA arra törekszik, hogy a közép-afrikai fegyveres erők korszerű, hatékony, inkluzív és demokratikusan elszámoltatható szervezetté váljanak. A katonai kiképzési műveleti stratégiai tanácsadást nyújt majd a Közép-afrikai Köztársaság védelmi minisztériumának és a minisztérium személyzetének, oktatást biztosít a tiszteknek és a tiszthelyetteseknek, továbbá kiképzést a közép-afrikai fegyveres erők tagjai részére. A képzés, kiképzés, oktatás keretében a Védelmi Minisztérium, az elnöki kabinet, a Belügyminisztérium és a Csendőrség is részesül civil-katonai együttműködési tanácsadásban. Emellett az emberi jogok, a nők jogai, a szexuális abúzus elleni védelem, az egészségügy – főként a HIV/AIDS probléma is előtérbe kerül.³⁶⁰

³⁵⁸ http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/index_en.htm, letöltés ideje: 2021.12.01. – Nem tartalmazza viszont harci műveletek konkrét támogatását, vagy abban való részvételt.

³⁵⁹ https://eeas.europa.eu/sites/default/files/20210928_eutm_rca_factsheet.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01

³⁶⁰ https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01.

Az EUTM RCA fő fókusza: a célország politikai-stratégiai vezetése számára nyújtott tanácsadás, a hadseregnek nyújtott képzés, kiképzés. A védelmi szektor újrastrukturálása során, a művelet öt évében 9000 főt képeztek, oktattak, köztük 1200 tisztet és tiszthelyettest.³⁶¹

A műveletben résztvevő létszám (305-365) és tagállamok száma (10-12) az első fázis (2. mandátumig) és a második fázis (3. mandátumtól) növekedett. Az első mandátum 2016-2018, a második mandátum 2018-2020, a harmadik mandátum 2020-2022 időszakban zajlott. A harmadik mandátum alapvető céljai és feladatai nem változtak, csak némi természetes evolúciós folyamaton mentek keresztül. A különbséget az jelenti, hogy az EUAM-mal (European Union Advisory Mission) az EUTM szoros koordinációban és kooperációban működik együtt. A művelet költségvetése a korábbi mandátumok során 18 millió euróról, 2020-2022 időszakra 37 millió euróra duzzadt. A művelet hatásai közt várt és előre nem kiszámítható, direkt és indirekt hatások is vannak.

E körben az értékeléshez vizsgált elemek:

- 1) stabilizáció, konfliktus megelőzés és civilek védelme,
- 2) biztonsági szektor reformja, intézményi hálózat kiépítése és bővítése, a nemzeti hatósági jogkörök szélesítése,
- 3) az emberi jogi terület fejlesztése, a konfliktus-indikálta szexuális erőszak visszaszorítása és megelőzése.

A stabilizáció nem elsődleges cél, a mandátum alapvetően nem erre irányul, legalábbis nem beavatkozással. A képzés, kiképzés útján azonban másodlagos elvárás a jól képzett állomány, amely kezelni tudja a békés és biztonságos berendezkedés fenntartását civil irányban is. Az intézmények és a biztonsági szektor reformja terén sikeres és hatékony volt az a tanácsadás, amely a humánpolitikai szektorra irányított figyelemmel javította a katonai állomány javadalmazási és nyugdíjazási körülményeit. Javult a katonai igazságszolgáltatás rendszere is. Emberi jogi kérdésekben és a szexuális erőszak területén a sikerek ugyan tetten érhetőek, jelentős hiányosságok maradtak, hiányzik ugyanis a jelentési rendszer, a statisztikai és adminisztratív adatok sem megbízhatóak. Mindent egybevetve az oktatás, képzés, kiképzés pozitív hatással volt a közösségi viselkedésre és javította a nők helyzetét.

³⁶¹ About military training mission in Eentral African Republic (EUTM RCA). in: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/3907/about-military-training-mission-central-african-republic-eutm-rca_en, letöltés ideje: 2021.12.01.

EUTM RCA Anniversary. in: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/101893/eutm-rca-anniversary_en, letöltés ideje: 2021.12.02

Csakúgy, mint más EUTM műveleteknél, az Európai Unió nem teszi lehetővé a kül- és biztonságpolitika keretében végrehajtott műveletek fegyverrel és katonai felszereléssel való támogatását. A fegyvereket, lőszert, egyenruhát, rádiókat, egészségügyi és higiénés felszerelést a tagállamok felajánlásai adják. Ezek többnyire nem a legmodernebb fegyverek és felszerelés, többségében félautomata fegyverek és pisztolyok. A toborzás során felmerültek nyelvi akadályok és nem tudták kellőképpen figyelembe venni a helyi törzsi sajátosságokat a populáció arányában. Papíron célkitűzés volt ugyan a nemi egyenlőség, a valóságban a helyi patriarchális társadalom akadálya az igazi részvételnek a nők körében.³⁶²

A nemi egyenlőtlenségi indexet tekintve (GII – Gender Inequality Index)³⁶³, amely, olyan adatokat tartalmaz, mint az egészség (reprodukciós, szülési halálozási arány), munkaerőpiac (nők részvételi aránya), illetve hatalmi pozíciók (nők aránya a parlamentben, a közép és felsőoktatásban való részvétel) összességében azt mutatják, hogy meglehetősen kiegyenlítetlen a nők helyzete a mérlegen. Habár a kitűzött cél 10% volt, az EUTM kiképzési műveletben a kiképzett állomány 5-8 százaléka volt csak nő a mandátumok során³⁶⁴.

A nők bevonására a lehető legtöbb területen sor került és folyamatosan publikálták az elért eredményeiket is. Részt vettek a törzskiképzésben, a szexuális erőszak megelőző képzésben és oktatásban, de nagy szerepe volt a nyilvános eseményeknek is, amelyek keretében a női egyenjogúság és a hatalomban való részvétel támogatása kiemelt fókuszpont volt. A helyi vallási, kulturális, szociális eseményeken a nők részvételét igyekeztek támogatni és bemutatni a változó szerepeket, hogyan lehetnek részei a mindennapi életnek, a munkavállalásnak. Összességében bár eredmények kétség kívül felmutathatók, a művelet hatékonysága lassan bontakozik ki.

Az EUTM Mozambik (EUTM MOZ) az értekezésnek nem része, mivel csak 2021 júniusában fogadták el a határozatot, és 2021. harmadik negyedében indult. A művelet kiképzést és támogatást nyújt az Európai Unió a mozambiki fegyveres erők részére, a polgári lakosság védelméhez, valamint a biztonság és védelem helyreállításához (Cabo Delgado tartományban). A művelet első két évének célkitűzése a teljes műveleti készenlét elérése. A

³⁶² Annelise Hickendorff – Igor Acko: The European Union Training Mission in the Central African Republic: an assessment. Sipri, Stockholm, 2021., in:

https://www.jstor.org/stable/resrep29590?seq=1#metadata_info_tab_contents, letöltés ideje: 2021.12.01.

³⁶³ <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>, letöltés ideje: 2021.12.01.

³⁶⁴ Promoting Women's Meaningful Participation – Challenges from the field in the Central African Republic. in: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/100838/promoting-women%E2%80%99s-meaningful-participation-%E2%80%93-challenges-field-central-african-republic_en, letöltés ideje: 2021.12.02.

művelet stratégiai célkitűzése, hogy támogassa a mozambiki fegyveres erők azon egységeinek kapacitásépítését, amelyek a jövőbeli gyorsreagálású erő részét képezik majd. A művelet különösen katonai kiképzést – az operatív felkészülést és a terrorizmus elleni küzdelemmel kapcsolatos különleges kiképzést is beleértve – továbbá a polgári lakosság védelmét, valamint a nemzetközi humanitárius jognak és az emberi jogi normáknak való megfelelést célzó képzést és oktatást biztosítana.

Az EUTM Mozambik költségvetési-előirányzata: 15.16 millió euró.³⁶⁵ 2017. óta folyamatosan és súlyos mértékben romlik a biztonsági és humanitárius helyzet Cabo Delgado tartományban. Az erőszak súlyosbodása következtében több mint 700 000-en kényszerültek lakóhelyük elhagyására. A becslések szerint legalább 1,3 millióan szorúlnak azonnali humanitárius segítségre és védelemre Cabo Delgadóban, valamint a szomszédos Niassa és Nampula tartományban. Az Európai Unió EUTM Mozambik missziója a békeépítés támogatása, a konfliktus-megelőzés és a párbeszéd támogatása, továbbá a humanitárius segítségnyújtás és a fejlesztési együttműködés, valamint a nőkkel, a békével és a biztonsággal kapcsolatos menetrend előmozdítása mellett – a Cabo Delgado-i válság integrált uniós megközelítésének egyik eszköze lehet³⁶⁶.

Az EUTM műveletek összehasonlítása terén leginkább az EUTM Mali és EUTM Szomália hasonlítható össze, amelynek során elmondható, hogy az EUTM Mali műveletben inkább a katonai erő újjászervezése, újjáépítése a fókuszpont, így a parancsnokok képzése, a logisztikai lánc, a humán erőforrás kerültek középpontba, míg az EUTM Szomália tekintetében a katonai erő kiképzése a cél. A szomáliai és mali haderő képzési moduljában is szerepeltek: a civilek védelmére, a nők helyzetére, szerepére, a gyerekek védelmére vonatkozó szakértői, tanácsadói elemek, és a HRG instruktorok a helyi civil szervezetekkel azt szoros együttműködésben alakították ki.

A civil-katonai együttműködés ezeken a területeken széles körű alkalmazást és feladatrendszer feltételez, így az azt megelőző felkészítési folyamat is átfogó, mindenre kiterjedő elméleti és gyakorlati képzésre épült. Az emberi jogi, gyermekvédelmi, a nők védelmével foglalkozó „tantárgyak” az átlagosan 10 hétig tartó tanfolyamokat végig kísérték és heti egy alkalmat foglaltak magukban. Sajnálatos módon, a korábban már említett nyelvi,

³⁶⁵ https://eeas.europa.eu/sites/default/files/trainingmozambique_15oct_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁶⁶ Mozambik: az EU katonai kiképzési missziót hozott létre a Cabo Delgado-i válság kezelésének segítésére. in: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2021/07/12/mozambique-eu-launches-a-military-training-mission-to-help-address-the-crisis-in-cabo-delgado/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

tolmácsolási akadályok negatív szerepet játszottak az instruktorok és kiképzendő állomány közötti kommunikációban. A kiképzés és a védelmi szektor átalakítása keretében az EUTM Mali egy kb. húsz-fős Tanácsadói/Összekötő Harccsoporttal rendelkezik, amely segíti a nyolc katonai körzetparancsnokság, három védelmi zónába való tömörítését, és emellett, egy művelettervező, és irányító központ feladatait is el kell látnia. Az EUTM Malitól függetlenül pedig Németország még egy katonai műszaki kiképzést is végre hajt.³⁶⁷

Magyarország részéről ez az első olyan EU által indított misszió, amelyben a kezdetektől részt vesz az ország és nem egy már folyó művelethez csatlakoztunk. Kezdetben a 10 fős magyar kontingens: egy összekötő tiszt (Bamakóban), három egészségügyi szakember (egy orvos és két asszisztens a német-osztrák-magyar működtetésű kórházban), és hat mesterlövész kiképzőből állt az első mandátumban, amelyhez a kormány 555 millió forintot biztosított.³⁶⁸ Az EUTM Mali műveleti részvételt 2020-ban felfüggesztették³⁶⁹, majd újra indították, és egy-egy rotációban 25 fős magyar állomány vesz részt, 2024. májusig.³⁷⁰ Természetesen funkcionális szakértőkre: jogi (többi között egy magyar jogász tagja volt a csapatnak³⁷¹), pénzügyi szakemberekre is szükség volt, főként a művelet kezdeti szakaszában.

Hozzá kell még tenni, a missziós szerepvállalások terén az elvárások a szignifikáns részvétel miatt már jelentősen megváltoztak az előírt tapasztalatokat illetően, az esetleges hiányokat a felkészítő tanfolyamok hivatottak pótolni (erről a felkészítő tanfolyamok – pre-deployment courses- címszó alatt később még bővebben lesz szó.

³⁶⁷ Nyitrai Mihály: Tapasztalatok az EUTM Mali világából. Hadtudományi Szemle online, VIII. évf. 4. szám p. 86. in: http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10278/15_4_hm_nyitraim.pdf?sequence=1&isAllowed=y Letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁶⁸ uo. p. 92.

Dr. Besenyő János – Miletics Péter: Országismertető: Mali, Magyar Geoinformációs Szolgálat, 2013 Budapest ISBN 978-963-08-7010-8. p.178

³⁶⁹ Dr. Gyömbér Béla: Felfüggesztették az EUTM Mali katonai missziót, in: <https://jogalappal.hu/felfuggesztettek-az-eutm-mali-katonai-missziot/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁷⁰ A Kormány 1214/2020 (V.13.) kormány határozata az Európai Unió Mali kiképző misszióban (EUTM Mali) történő további magyar szerepvállalásról, Magyar Közlöny (2020. évi 7. szám) p. 550., in: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2020/7.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁷¹ Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában p.16. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.

II.8. A KATONAI MŰVELETEK CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉSEI

Az EUNAVFOR MED Sophia és EUNAVFOR MED Irini, valamint az EUNAVFOR Atalanta során is a tengeri dimenziók és határellenőrzés együttműködési folyamataiban a FRONTEX (European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union)³⁷² Európai Határőrizeti Ügynökség segítő szerepe kiemelkedő, amely az integrált tengerpolitika előkészítésében is hatékony közreműködést biztosított (kockázatelemzés, felderítési információ, gyorsreagálású képességek biztosítása stb.)³⁷³

Az integrált tengerpolitika egyik, horizontális politikája, az integrált tengerfelügyelet, amelyben az illetékes országok civil és katonai hatóságai információt és adatokat cserélnek.³⁷⁴ A koherens fellépést, az Európai Unió ezen a területen kiemelten fontosnak tartja, csakúgy, mint általánosságban és a tengerpolitika kapcsán a civil-katonai együttműködés kereteit illetően. Az EUTM műveletek során a civil szféra képviselőinek megjelenése, a polgári szolgáltatók jelenléte több területen tetten érhető. A logisztikai ellátás, elhelyezés, informatikai és távközlési szolgáltatás, karbantartás, kisebb szolgáltatások (pl. fodrászat), de akár az üzemanyag ellátás is megemlíthető.³⁷⁵ CIMIC tevékenység az EUTM műveletek keretében is multikulturális terepen, különböző szervezeti kultúrák mentén, a válság megoldását különböző eszközök, és lehetőségek megragadásával folyik. Mint minden hasonló műveleti területen: krízisről, infrastruktúráról, civilekről, nőkről és gyerekekről is szó van, amelyet messzemenően figyelembe kell venni, természetesen a cél ekkor is a parancsnok munkájának támogatása.³⁷⁶

³⁷² <http://frontex.europa.eu/>

³⁷³ <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁷⁴ Molnár Anna: Az Európai Unió tengerbiztonsági stratégiája, Nemzet és biztonság, 2014/4. szám, in: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_4_09_molnar.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁷⁵ Nyitrai Mihály: Tapasztalatok az EUTM Mali világából. Hadtudományi Szemle online, VIII. évf. 4. szám p. 86. in: http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10278/15_4_hm_nyitraim.pdf?sequence=1&isAllowed=y Letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁷⁶ Boldizsár Gábor: Mozabik, in: Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában p.163. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.

Az EUFOR Althea Bosznia-Hercegovinai művelete tekintetében a civil-katonai együttműködést a LOT és a LOT házak adják. Sajnos az ország ma is a Föld egyik legaknaveszélyesebb területe, egy több mint húsz évvel ezelőtti háború hagyatékaként. A biztonsági helyzet azonban nyugodt, de az iszlám dzsihádisták ebben az országban is veszélyt jelenthetnek, ezért is szükséges az információgyűjtés, megfigyelés, a civil-katonai együttműködés.³⁷⁷

Az EU katonai műveletei (2010-2020 között) során az első fejezetben felsorolt vizsgálati paraméterek, azok megjelenése, és megvalósulása, illetve a műveletek csoportosítása és a hangsúlyeltolódások több oldalról is megközelíthetőek.

³⁷⁷ Beszélgetés Sáfár Albert dandártábornokkal, az EUFOR törzsfőnökével. in: <https://www.haborumuveszete.hu/phirek/9/egyeb-hirek/beszelgetes-safar-albert-dandartabornokkal-az-eufor-torzsfonokevel>, letöltés ideje: 2021.12.02.

A vizsgált időszak és a vizsgált katonai műveletek főbb paraméterei:

Művelet kódneve	Művelet neve	Művelet jellege, besorolása, közege	Kezdet	Vége	Megjegyzés
EUFOR Althea BiH	European Force Althea in Bosnia and Hercegovina	katonai művelet EUFOR szárazföldi	2004		A legrégebbi EU-s katonai művelet
EUNAVFOR Atalanta Somalia	European Union Naval Forces Atalanta Somalia	katonai művelet EUNAVFOR haditengerészeti	2008		Az első EU-s haditengerészeti művelet
EUNAVFOR MED Sophia	European Union Naval Forces Mediterrean Sophia	katonai művelet EUNAVFOR haditengerészeti	2015	2020	Az első lezárt haditengerészeti művelet.
EUNAVFOR MED Irini	European Union Naval Forces Mediterrean Irini	katonai művelet EUNAVFOR haditengerészeti	2020		A MED Sophia folytatása.
EUTM SOM	European Union Training Mission in Somalia	katonai művelet EUTM kiképző	2010		Az első EU-s kiképző művelet.
EUTM Mali	European Union Training Mission in Mali	katonai művelet EUTM kiképző, szárazföldi	2013		
EUTM RCA	European Union Training Mission in the Republic of Central Africa	katonai művelet EUTM kiképző, szárazföldi	2016		
EUTM MOZ	EUTM Mozambique	katonai művelet EUTM kiképző, szárazföldi	indítás 2021. 3. negyed -év		Az értekezés nem vizsgálja.

15. ábra: Az Európai Unió katonai műveletei 2010-2020 között (a szerző saját ábrája)

A vizsgált paraméterek (F1-F3, S1-S7) a műveletekben az alábbi CIMIC tevékenységben és a hozzárendelt erőforrásokkal (humán, pénzügyi) jelennek meg:

Művelet neve és célja, CIMIC tevékenysége	Személyi állomány, költésévetés
<p>EUFOR Althea A Berlin Plus Együttműködés és az EU közös biztonság és védelempolitikája alapján békés és biztonságos környezet megteremtése és fenntartása a célja Bosznia-Hercegovina területén.</p> <p>CIMIC tevékenység: LOT házak - összekötő és megfigyelő csoportok együttműködése. Koordináció, ellenőrzés, elemzés, kapcsolatépítés a helyi lakossággal, hatóságokkal, nem-kormányzati szervezetekkel.</p>	<p>Személyi állomány (katonai): 600 fő.</p> <p>Költésévetés: 10.2 millió € a közös költéségekre.³⁷⁸ A létszám és költésévetés a felhatalmazások során sokat változott, a létszám a kezdeti 7000-ról 600 főre csökkent, a költésévetés 70-ről 10 millió euróra nőtt..</p>
<p>EUNAVFOR Atalanta Szomália A Szomáliai partvidéken folyó fegyveres rablások, illetve kalóztámadások visszaszorítására létrehozott haditengerészeti művelet.</p> <p>CIMIC tevékenység: civil-katonai kapcsolatok a tengeri jelenlét, monitorozás, ellenőrzés során széleskörű, csak úgy, mint a kalózkodás felszámolásban végzett tevékenység ellátásában, ugyanakkor a szárazföldi művelettel való kiegészítés kialakítása szükséges.</p>	<p>Személyi állomány (katonai): 700 fő</p> <p>Költésévetés: 4.4 millió euró³⁷⁹. A létszám a kezdeti 1500-ról 700-ra redukálódott, a költésévetés a korábbi felhatalmazások során 24-15 millió euró volt, amely 5 millióra redukálódott.</p>
<p>EUNAVFOR MED Sophia A művelet célja az Afrika felől Európába és az Európai Unió területére érkező migrációs-hullám a tengeren és a szárazföldön érkező áradatának megfékezése. Az első fázis az információ-gyűjtés, felderítés szakasza. A második fázisban a nemzetközi jog szabályai alapján hajók átvizsgálása történik, és a gyanús esetekben azok lefoglalhatóak, átirányíthatóak más vizekre. A harmadik fázisban bármely olyan ENSZ határozat alapján, amely az adott helyzetre alkalmazható intézkedés kezdeményezhető, bírság szabható ki. A műveletet a 2015-ös migrációs-hullám hívta életre.</p>	<p>Személyi állomány (katonai): 400 fő</p> <p>Költésévetés: 11.8 millió euró.³⁸⁰ A kezdeti, 1500 fős létszám (az első 12 hónap alatt készenléti szint eléréséig), 2014-re 580 főre, illetve 2020-ra a kezdeti létszám csaknem negyedére redukálódott, a költésévetés 11-12 millió euró egy-egy mandátumra.³⁸¹</p>

³⁷⁸ https://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁷⁹ <https://eunavfor.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁸⁰ <https://www.operationsophia.eu/mission-at-a-glance/>, letöltés ideje: 2020.02.02.

³⁸¹ https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, letöltés ideje: 2020.02.20.

<p>CIMIC tevékenység: mint az EUNAVFOR Atalantánál, a CIMIC tevékenység a szárazföldi kísérő művelet része lehet, és nem a konkrét, haditengerészeti művelet keretében zajlik.</p>	
<p>EUNAVFOR MED Irini Fő célja, hogy támogassa a béke és a stabilitás helyreállítását Líbiában. Feladata, hogy légi, műholdas és tengeri eszközök alkalmazásával hozzájáruljon az ENSZ Líbiával szembeni fegyverembargójának végrehajtásához.</p> <p>CIMIC tevékenység: együttműködés a migrációban és mentésben érdekelt NGO-kal.</p>	<p>Személyi állomány (katonai): 120 fő</p> <p>Költségvetés: 9.8 millió euró.</p>
<p>EUTM Somalia: a szomáli haderő kiképzése mellett a kormányzati adminisztráció segítése, bizalomépítés és COIN leverés.</p> <p>CIMIC tevékenység: tanácsadás, mentorálás, képzés</p>	<p>Személyi állomány: 190 fő</p> <p>Költségvetés: 13.5 millió euró³⁸²</p>
<p>EUTM Mali Katonai kiképző művelet Mali déli részén, amely katonai támogatást nyújt a Mali Fegyveres erők (MAF – Mali Armed Forces) részére. A művelet elsődleges célkitűzése a katonai kapacitás és a Mali területi integritás visszaállítása. Másodsorban a terrorista csoportok fenyegetésének visszaszorítása.</p> <p>CIMIC tevékenység: az EUTM Szomáliával hasonlóan, a kiképzendő állomány CIMIC képzésben is részesül.</p>	<p>Személyi állomány (katonai): 620 fő</p> <p>Költségvetés: 59.7 millió euró.³⁸³ A létszám 500-ról 600 fölé emelkedett, a költségvetés 15 millióról 59 millió euróra.</p>
<p>EUTM RCA: tanácsadó és kiképző művelet, a Közép-Afrikai Köztársaság biztonsági ágazati reformjának elősegítéséhez.</p> <p>CIMIC tevékenység: oktatás, kiképzés a minisztériumi személyzetnek, tiszteknek és tiszthelyetteseknek.</p>	<p>Személyi állomány: 170 fő.</p> <p>Költségvetés: 25.4 millió euro³⁸⁴</p>

16. ábra: A műveletek főbb adatai és CIMIC relációi (a szerző saját ábrája)

³⁸² https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eutm_factsheet_0.pdf, letöltés ideje: 2021.11.12.

³⁸³ http://eutmmali.eu/wp-content/uploads/2019/06/191306-EUTM_Mission_Factsheet_JUN19_EN-website.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.

³⁸⁴ <https://eurogendfor.org/eutm-rca/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

A CIMIC tevékenység során a vizsgált hármas funkció (F1-F2-F3): civil-katonai együttműködés, civil környezet támogatása, katonai erő támogatása, illetve a speciális területek (S1-S7) is megjelennek, amelyet a következő ábra összegez.

Művelet		EU FOR	EUNAV FOR	EUNAV FOR	EUNAV FOR	EUTM	EUTM	EUTM
	Funkciók és speciális területek	Athea	Atalanta	Sophia	Irini	Somalia	Mali	RCA
F1	civil-katonai együttműködés	x	x	x	x	x	x	x
F2	civil környezet támogatása	x	x	x	K	x	x	x
F3	katonai erő támogatása	K	K	K	x	x	x	x
S1	civil adminisztráció	x	x	x	K	x	x	x
S2	humán-társadalmi segítségnyújtás	x	x	x	x	K	K	K
S3	társadalmi nem / gender	x	x	K	K	x	x	x
S4	jogállam	x	K	x	x	x	x	x
S5	orvosi segítségnyújtás	x	x	x	K	K	K	K
S6	monitorozás/ellenőrzés	x	x	x	x	x	x	x
S7	egyéb	x	x	x	x	x	x	x

K=közvetett módon

17. ábra: Funkciók és Speciális területek megjelenése a műveletekben (a szerző saját ábrája).

A hármas funkció közül a civil-katonai együttműködés minden műveletben egyértelműen megjelenik, a civil környezet támogatása szintén, de lebontva a speciális funkciókra már jelentkeznek eltérések. A humanitárius segítségnyújtás, orvosi segítségnyújtás, nők és gyerekek helyzetének javítása, oktatás a vizsgált műveletekben eltérő prioritással, intenzitással valósul meg, azon műveleteknél, amelyek valamely másik polgári művelet kísérői, közvetett megjelenés figyelhető meg. A katonai erő támogatása egyértelműen kimutatható több műveletnél, míg másoknál közvetett jelenléte van. Katonai műveletekről lévén szó, egyértelmű a parancsnokot, a katonai célt szolgáló feladat ellátás, de a közvetlen megjelenés alapján a civil környezet és civil-katonai együttműködés jobban tetten érhető lehet. A kiképző műveletekben a katonai cél szolgálata jobban, míg a humanitárius segítségnyújtás, orvosi segítség csak közvetetten jelenik meg. A monitorozó/ellenőrző jellegű feladat ellátási prioritással rendelkező műveleteknél is közvetettebb a civil környezeti támogatás.

Az erőforrás (humán, pénzügyi) allokációt tekintve növekvő, csökkenő vagy stagnáló tendenciák figyelhetők meg. Egymással egyenes vagy ellentétes irányú növekedés-csökkenésre is van példa a két vizsgált erőforrás esetén. Az Althea művelet során az állomány létszáma csökkent, a költségvetés viszont ezzel ellentétesen nőtt.

Allokáció				
Humán	Pénzügyi			
csökkenő	növekvő	egymással ellentétes	EUFOR	Althea
csökkenő	csökkenő	párhuzamos	EU NAVFOR	Atalanta
csökkenő	stagnál	ellentétes	EU NAVFOR	Sophia
stagnál	stagnál	párhuzamos	EU NAVFOR	Irin
növekvő	növekvő	párhuzamos	EUTM	Somalia
növekvő	növekvő	párhuzamos	EUTM	Mali
stagnál	stagnál	párhuzamos	EUTM	RCA

18. ábra: Erőforrás allokáció változása és iránya (a szerző saját ábrája)

Az Európai Unió kétfajta: polgári és katonai műveleteket indít. A polgári műveletek: EUAM (Advisory mission), EUBAM (Advisory board). A katonai műveletek EUFOR, EUNAVFOR és EUTM hármass csoportosításában a műveletek egyenként, illetve a csoporton belül összevethetőek a célok, eszközök és eredmények, illetve a civil-katonai együttműködés és tevékenység. A műveletek főbb paraméterei: felhatalmazás, feladatok és célok, földrajzi kiterjedés, amelyen működik, illetve a földrajzi közeg (szárazföld, tenger), a költségvetés (és annak tartalma), a személyi állomány létszáma, a hozzájáruló tagállamok és felajánlásaik, ahogyan azt fentebb a műveleti címec relációk ábra is mutatja eltéréseket és párhuzamokat is mutatnak. Az Európai Unió kül- és biztonságpolitikáját az EU- vezette műveletek, kiváltképpen a katonai missziók erősítik, az EU nemzetközi, kollektív biztonsági intézményrendszerben elfoglalt helye is erősödik. Az EU vezette katonai műveletek esetében szignifikáns azok költségvetése, ugyanakkor árulkodó a létszám is, amely tagállamokra bontva igazán érdekes. A műveletek pénzügyi- és a humán-erőforrás biztosítása az egyik legnagyobb kihívás. A nagyobb, jobb gazdasági potenciállal rendelkező tagállamok könnyebben, a kis államok nehezebben birkóznak meg a felmerülő költségek finanszírozásával.

II.9. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

Az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikáját nemzetközi porondon a leghangsúlyosabban a közös műveletek jellemzik. A polgári, rendőri és katonai missziók több kontinensen, különböző célkitűzésekkel, létszámmal, intenzitással, és időtartamban folynak. A katonai műveletekben jelen lévő civil-katonai tevékenység pedig a folyó katonai műveleteken belül további eltéréseket is mutathat, azok célját és feladatait illetően. Az EUFOR Althea több éves, felhalmozott tapasztalatai értékes adatokkal és információval szolgálhatnak az EU-nak és a tagállamoknak egyaránt. Ez a terület széles körben, további kutatási irányokat jelent. A műveletek hivatalos weboldalai az általános ismereteken kívül nem elégítik ki teljes mértékben az igényeket.

A műveletek egymással való összevetéséhez további kutatásokra is szükség van, főleg, ahol azonos típus, és összevethető paraméterek vannak jelen, szintén tanulsággal szolgálhatnak. Jó példa erre az EUNAVFOR Atalanta, és EUNAVFOR MED Sophia, illetve az EUNAVFOR MED Irini összevetése, hiszen mindhárom haditengerészeti művelet, közege más műveletektől eltérő, ugyanakkor a szárazföldi civil-katonai együttműködés igénye megjelenik. Az EUTM műveletek (EUTM Szomália, EUTM Mali és EUTM RCA), céljait, jellegét tekintve azonos,

ugyanakkor a kiképzendő állomány összetétele más adottságokkal, más hiányosságokkal küzd, a civil-katonai relációknak pedig más jellegű kihívásokkal kell szembenéznie.

Bizonyos műveletek, ezek alapján azonos csoportban helyezhetőek el, többi között: a műveleti közeg vagy a műveleti feladatok fókusza alapján. Elsőre jó példa az EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia, illetve EUNAVFOR MED Irini összehasonlítása, illetve másodikkra az EUTM Szomália és EUTM Mali, illetve EUTM RCA egymással történő összevetése, hiszen azok differenciáltságot és egyezőségeket is mutatnak.

A komparatív jelző, a kutatási irányokban, ezekre az egyezőségekre és különbségekre is próbált fényt deríteni. Mindazonáltal a vizsgált időszak (2010-2020) katonai műveletei, amelyek az Európai Unió égisze alatt folynak, széles körű ismeret-halmazzal járulnak hozzá a jövőbeni Európai Unió szerepvállaláshoz. A műveleteken belüli fókuszpontokat, és a civil-katonai területet és intézményrendszert illetően körülhatárolhatóak az eredmények, hatások, és összevethetőségre ad lehetőséget az azonos paraméterek vizsgálata. Az anyagi erőforrások, a nemzeti hozzájárulások, a nemzeti/nemzetközi összetétel ezekben a műveletekben jelentős különbségeket indukálhatnak, ugyanakkor a műveletek mandátuma és céljai is eltérőek lehetnek.

A kutatási célkitűzésekben foglaltak szerint, az EU vezette katonai műveletek bemutatása és három fő csoportba sorolása a 2010-2020-as vizsgált időszakban történt meg ebben a fejezetben. A csoportokon belül (EUTM, EUNAVFOR) a műveletek és azok CIMIC tartalma is összevetésre került. A műveletek közül a haditengerészeti és kiképző missziók, meglehetősen újak az EU történetében, ugyanakkor dinamikus fejlődés figyelhető meg ezen a területen. A CIMIC relációkat tekintve számos ajánlás, jövőbeni fejlesztési terület, és a tapasztalatokból levonható konzekvencia halmozódott fel. A műveletek részletes ismertetésével bizonyítható, hogy nagyobb léptékűvé és összetettebbekké váltak az EU vezette műveletek.

Az erőforrás allokációra vonatkozó (funkcionális szakértői bevonás, tartalékosok bevonása, kihelyezett tevékenységek) is számos példa igazolja a műveletek elemzése során annak pozitív igaolását, miszerint változott és nőtt is e tevékenységek összetétele, funkciója, szerepe.

Az egyes műveleteknél kiemelten vizsgáltam a hármas funkció megjelenését: civil-katonai együttműködés, civil környezet támogatása, katonai erő támogatása, illetve az első fejezetben a tagállamoknál vizsgált S1-S7 speciális területekre vonatkozó paramétereket, többi között a humanitárius és orvosi segítségnyújtást, nők és gyerekek helyzetének javítását, civil adminisztrációt, jogállamiság támogatását.

A műveleti csoportosítás átalakulására és bővülésére, a műveletek nagyobb léptékűvé válására, amelyet a harmadik hipotézis állított fel, a fejezet és a műveleti elemzések és összegzések egyértelmű pozitív igazolással szolgálnak, továbbá az átalakulással együtt végbemenő hangsúlyeltolódás a haditengerészeti és kiképző műveletek irányába is igazolható módon került szemléltetésre.

A műveletekben megjelenő és elemzett civil-katonai funkciók (amelyek mindenütt megtalálhatóak) és speciális területek (amelyek többsége a műveletekben megjelenik) prioritásai azonban eltérnek egymástól és ezek összehasonlítási eredményei rávilágítanak a jövőbeni irányvonalakra is. A tagállamok hozzájárulásai és a művelet sikere, illetve a kiszolgálni kívánt célok és ellátási területek ezektől a különbségektől nagyban függenek.

III. FEJEZET: CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS

A tagállamok vizsgálata az értekezés leghangsúlyosabb eleme, amelyet alátámaszt a műveleti részvétel és a civil-katonai együttműködés elméleti pillére. Civil-katonai együttműködés fogalma ott értelmezhető, ahol két egymástól elhatárolható szféraként jelenik meg a civil, illetve katonai elem. A civil-katonai együttműködés egy tág fogalom, a politikai-stratégiai szinttől a hadászati szinten át a hadműveleti, taktikai szintig más-más tevékenységet, feladatokat és célokat jelent(het).

CIMIC: miért, hol, mit és hogyan? A civil-katonai együttműködés helyének és szerepének meghatározását a katonai és a béketámogató műveletekben külön okmány hivatott megválaszolni. A CIMIC sajátossága, hogy eltérő módszerek, célok és követelmények jellemzik. Az eltérés a civilek jelenlétében érhető tetten. Katonai és béketámogató műveletekben is úgy kell feladatot végrehajtani, hogy jelen van a civil lakosság, a kormányzat, vagy annak hiánya esetén helyi szervezetek, nemzetközi szervezetek munkatársai egyaránt.

A CIMIC eszköz a parancsnok kezében, hogy kiigazodjon a műveleti területen a szereplők, körülmények, feladatok, erősségek és gyengeségek feltérképezésében. A CIMIC jelentősége, hogy hozzájárul a műveleti terület civil környezetének értékeléséhez. A CIMIC tervezésekor figyelembe kell venni a műveleti terület szociális, politikai, kulturális, gazdasági, környezeti, földrajzi, etnikai és humanitárius jellemzőit.³⁸⁵

A CIMIC kapcsolattartás a lakosság feletti katonai ellenőrzés mellett a közigazgatásba bekerült, megbízható, helyi tisztviselőkön alapul, illetve messzemenőig figyelembe veszi a médiát, és a nemzetközi szervezetek jelenlétét is. A felvonulási, műveleti, vagy megszállt területen ugyanis óhatatlan, a haderő szembe kerülése civilekkel. A médiával való kapcsolat azért is fontos, mert a műveletek eseményei órák alatt széles nyilvánosság elé kerülnek, s az egyszerű ember a tudósítások révén ítéli meg a politikai és katonai irányítást.³⁸⁶

A civil-katonai együttműködés egy sajátos katonai intézmény, képesség, illetve tevékenység, amely nem új-keletű, de az elmúlt egy-másfél évtizedben a konfliktusok teljes

³⁸⁵ Larry Jenkins: A CIMIC contribution to accessing process in Peace Support Operations, International Peacekeeping, vol. 10. issue 3. pp. 121-136., in: <http://dx.doi.org/10.1080/13533310308559339>, letöltés ideje: 2021.10.12.

³⁸⁶ Padányi József: A Civil-katonai Együttműködés (CIMIC) kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere és a PSYOPS, in: <https://docplayer.hu/6413469-Padanyi-jozsef-zmne-hu.html>, letöltés ideje: 2021.10.20.

spektrumában meghatározó szerepet kapott, és új értelmezésben, új feladatokkal és célkitűzésekkel került homloktérbe.

A civil-katonai együttműködésnek két résztvevője van, a civil, illetve katonai elem, és a tevékenység magába foglalja a várható és meglévő, mindkét oldalon jelentkező szükségleteket, feladatokat és célkitűzéseket egyaránt. Szűkebb értelemben – Huntington³⁸⁷ szerzői értelmezése szerint – a politikai és katonai vezetés közti kapcsolatot értjük a fogalom alatt. Az Európai Unióban a civil-katonai kapcsolatokat a tágabb fogalom alapján vizsgáltam. A katonai oldal mellett a civil szféra tovább bontható az állami, nem állami szervezetekre és a társadalomra (állampolgárokra). A civil és katonai elemek, a műveleti cél érdekében való kapcsolata Európai Unió kontextusban a folyó, katonai műveletekre vonatkozóan értelmezhető és intézményes relációban kap hangsúlyt jelen értekezésben.

A non-kinetikus műveletek (pszichológiai hadviselés, kibér hadviselés, gazdasági hadviselés, hírszerzés, megtévesztés) során a civil-katonai együttműködési, pszichológiai műveleti és információ-műveleti képességek és funkciók koordinálását jelenti, amelyek a katonai és vezetés-irányítási rendszeren keresztül a civil környezetre hatást gyakorolnak. A tagállamok CIMIC intézményi típus felosztása és vizsgálata során a non-kinetikus műveleti elemek hangsúlyosan megjelentek. Több intézményben a PSYOPS és INFOOPS képességekkel együtt van jelen a CIMIC.

Civil-katonai együttműködés csak katonai műveletek során van jelen. A katonai műveletek civil-katonai együttműködési viszonylata, bármely szervezet égisze alatt zajlik, ugyanazon célok és funkciók mellett történik. Az együttműködés relációit az értekezés Európai Unió viszonylatban, az EU tagállamain és az EU-vezette katonai műveleteken keresztül elemzi és vizsgálja.

Európai Unió sokat változott az elmúlt évtizedek során, kül- és biztonság, illetve védelempolitikája átalakult. Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikájának célja: az Unió közös érdekeinek, értékeinek és függetlenségének megőrzése, nemzetközi együttműködés elősegítése a béke megőrzése és a biztonság megerősítése céljából, emberi jogok és az alapvető szabadságjogok biztosítása, demokrácia, jogállamiság fejlesztése. A közös kül- és biztonságpolitika jellemzői: kormányközi alapú együttműködés: a tagállamok kormányai játszanak meghatározó szerepet a politika irányításában, a közös kül- és biztonságpolitika külső

³⁸⁷ Samuel Huntington: A katona és az állam (1957).

képviselése és megjelenítése a külügyi és biztonságpolitikai főképviselő és az ő tevékenységét támogató Európai Külügyi Szolgálat feladata. Legfőbb eszköze az általános iránymutatások, valamint elfogadott határozatok. Emellett azonban, a korábbi jogi aktusok (közös álláspontok, közös akciók, közös stratégiák), az eredeti nevükön maradnak érvényben.

E változást tükrözi az Európai Uniót meghatározó szerződések (Maastrichti Szerződés, Amszterdami Szerződés, Nizzai Szerződés, Lisszaboni Szerződés) és az Európai Biztonsági Stratégia (ESS – European Security Strategy) is. Az Európai Biztonsági Stratégia elismerte, hogy az érdekek túlhaladnak a szomszédságpolitikán, sőt az Európai kontinensen is, és az is világossá vált, hogy fejlesztési politika nélkül a háttérben, a stabilitás és biztonság nehezen megvalósítható.

A műveleti részvétel, olyan konfliktus zónákban folyik, ahol törekény az állam, ezért a fejlesztési programok is csak a helyi közösségek és érdekelt felek bevonásával lehet igazán eredményes, katonai műveletek során, ezt a civil-katonai együttműködés is segíthet. Az Európai Biztonsági Stratégia új dimenzióként emelte ki a kihívások sorában a kalózkodást, amely ugyanakkor az instabil államok jelenségével is összefüggésbe hozható, és a szervezett bűnözésnek is lehet az egyik formája. Európai Biztonsági Stratégia végrehajtásának vizsgálata során végkövetkeztetésként levonható, hogy a kihívások kezelésére létrehozott intézmények, képességek, eszközök megfelelőek, kellő mértékben fejlődtek, és alkalmazkodtak a hatékony válaszadáshoz, illetve erősítették a koherenciát. Az eszközök spektruma lefedi a diplomáciai, politikai, fejlesztési, humanitárius, válságreagáló, gazdasági, kereskedelmi, együttműködési, valamint polgári és katonai lehetőségek hatékony és következetes használatát egyaránt.

A párbeszéd az Európai Unió különleges képviselői között, a kormányzati, nem kormányzati szervek, illetve a civil társadalom irányában is, szerves része az eredményes, közös felelősségvállalásnak, és végrehajtásnak. Megerősödött a megfelelő és hatékony parancsnoklási struktúra és missziós koncepció a kidolgozástól, a tervezésen át a végrehajtásig. A polgári és katonai szakértelem egyidejű bevonásával, a fiatalokra, nőkre is egyre jobban fókuszáló mechanizmusok is kedvező tapasztalatokat mutatnak.

A tagállamok az Európai Biztonsági Stratégiát, nemzeti biztonsági stratégiáikkal összhangban alakították ki és fogadták el, így az egy közös nevezőként is tekinthető biztonsági dokumentum. A legtöbb tagállam elismeri, hogy a biztonság: katonai, politikai, gazdasági,

társadalmi, környezeti dimenzióit (Barry Buzan: a biztonság öt dimenziója)³⁸⁸ is beleértve mindenki felelőssége.³⁸⁹ Az Európai Biztonsági Stratégiát kiegészítették az Európai Unió belső biztonsági stratégiájával – Az európai biztonsági modell felé címmel. Az Európai Unió többi között ebben lefekteti, hogy tagállamai ötven éve a szabadság és biztonság előmozdításán fáradoznak, azon garanciák fenntartásán és fejlesztésén, amelyek a jogállamiság, a szolidaritás tiszteletben tartását jelentik. Alapvető szükséglet a biztonság, amelyhez a meglévő kompetenciákat, stratégiákat, politikát és finansiális elemeket is integrálni kell. A biztonsági modell átlátható, szolidáris, az alapvető érdekeken és értékeken nyugvó rendszer kell, legyen.

A belső biztonsági stratégia kiemeli, hogy a tagállamok együtt hatékonyabbak és felkészültebbek, mint külön-külön, az erők, és eszközök is jobban csoportosíthatók, felhasználhatók. A veszélyek és kihívások ugyanazok, mint az Európai Biztonsági Stratégiában, az eszközök tekintetében azonban részletesebben kitér az alábbiakra: előrejelzés és forgatókönyvek elemzése, következmények tervezése, programozása és kezelése, helyszíni hatékonyság növelése, információ-megosztás, közös műveletek. Az új modell alapelvei: a biztonság, mint alapjog, a jog védelme, transzparencia, elszámoltathatóság, szolidaritás és tolerancia, integráció, kölcsönös bizalom, horizontális dimenzió bevonása (kormányzati és nem kormányzati szervek, magánszektor), vertikális dimenzió szélesítése (nemzetközi együttműködés, uniós szintű biztonságpolitikák, tagállamok saját politikái), megelőzés és előrejelzés hírszerzésen alapuló megközelítése, hatásvizsgálatok, átfogó információ-csere és adatbázisok, operatív együttműködés, rugalmasság. Minden ponton ebben a fejlődéstörténetben a civil-katonai együttműködés kialakulásának, szerepének és hangsúlyának is szerepe lett, az Európai Unió kül- és biztonságpolitikája keretében indított műveletekben azok megjelentek. 2014-re kidolgozták az Európai Unió kibervédelmi stratégiáját, az Európai Unió tengeri biztonsági stratégiáját, a TURTLE³⁹⁰ projekt keretében meghatározták, hogy a tengeri jelenlét hosszú távon, hogyan erősíti és hangsúlyozza a kettős használatú (civil és katonai) hálózatok kiépítését és igénybe vételét.

³⁸⁸ Barry Buzan: Emberek, államok és félelem: a nemzetbiztonság kérdése a nemzetközi kapcsolatokban (1983).

³⁸⁹ Laia Mestres: The long road to spanish security strategy, in: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/nl_39/the_long_road_to_spanish_security_strategy, letöltés ideje: 2021.09.05.

³⁹⁰ First EDA supported dual-use project receives European Structural Fund, in: <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2014/02/06/first-eda-supported-dual-use-project-receives-european-structural-funds>, letöltés ideje: 2021.09.01.

Az Európai Unió civil-katonai együttműködésének területén van néhány olyan pont, ami világosan elkülönül más szervezetek szabályzóitól és elveitől. Az Európai Unió vizsgálata során a civil-katonai együttműködés és a civil-katonai koordináció olyan elemek, amelyeknek a vizsgálata időszerű, megkerülhetetlen és fontos. A civil és katonai oldal széles körű együttműködése, közös erőfeszítése, hogy a biztonsági fenyegetéseket és kihívásokat leküzdje nem vitatható. Minden eszközzel, rendelkezésre álló erőforrással, a mandátum keretében, az adott műveletben törekedniük kell akár az átmeneti, akár a hosszú távú feladatok és kihívások megoldására. Kulcsfontosságú, hogy miközben a parancsnok támogatása mellett kívánja a rá szabott feladatokat végrehajtani, a szervezet kellő rugalmasságot is kell, tanúsítson, önmaga megújulása is fontos a rendszer fenntarthatóságát illetően.

Az összegyűjtött tapasztalatok és azok értékelése, a jövőbeni civil-katonai kapcsolatokat és együttműködéseket tekintve is fontos paraméterekkel rendelkeznek, ezek feltárása, összevetése mind hazánk, mind a nemzetközi intézményekre és azok rendszerére vonatkozóan jelentősek lehetnek.

A civil-katonai együttműködés mind a koncepciót, mind a procedúrát illetően egy komplex tevékenység és intézményrendszer. Hasznossága sok kritika ellenére, vagy hosszú távú fenntarthatatlanság ellenére is megkérdőjelezhetetlen. CIMIC együttműködési tevékenység keretében, az Európai Unió katonai műveleteiben olyan szereplők is kapcsolatba kerülhetnek egymással, illetve a műveleti terület kormányzati, nem-kormányzati szereplőivel, akik egy évtizede még egymás jelenlétéről sem tudtak.

Az együttműködés, azonos célért folyó tevékenység révén egy multidiszciplináris, új közösséget hozott létre.³⁹¹ Azt is gondolhatnánk, hogy a civil-katonai együttműködés a háborúskodás történetével egyidejűleg született. Ez egyrészt igaz, ugyanakkor a modernkori háborúk során, és a békefenntartó műveletek területén az elmúlt két évtizedben történt igazi áttörés. A rendőri, civil jelenlét bevonása a katonai műveletekbe a hidegháborút megelőzően messze elkerülő tevékenység volt, majd a XX. század végén vált elkerülhetlenné.³⁹²

³⁹¹ Agata Mazurkiewitz: Does CIMIC make sense? Critical analysis of civil-military cooperation. in: Buletin Analiz p. 21. in: https://www.academia.edu/9638860/Does_CIMIC_make_sense_Critical_analysis_of_civil-military_cooperation, letöltés ideje: 2021.10.11.

³⁹² Agata Mazurkiewitz: NATO and EU approach towards Civil-Military Relations in military operations in: Polityka i Społeczeństwo” p.125., in: https://www.academia.edu/9638917/NATO_and_EU_Approach_Towards_Civil-Military_Relations_in_Military_Operations, letöltés ideje: 2021.10.11.

A félelem egyik oka az volt, hogy a CIMIC alapelvek közt is szereplő semlegesség és részrehajlás-nélküliség sérülhet. Az Európai Unió civil-katonai együttműködési koncepciója, a közös kül- és biztonság, illetve védelempolitikával közösen változott. Első mérföldköve: a Maastrichti szerződés három-pilléres, kormányközi rendszere. A közös kül- és biztonságpolitika kormányközi jellege már jelentősen átalakult, a három-pilléres rendszer maga, meg is szűnt, de bő évtizedig igazi áttörést jelentett a három pillér.

A Petersbergi Feladatok (humanitárius és evakuációs, békefenntartási és válságkezelési feladatok) biztosítják egyrészt az Európai Unió által indított katonai műveletek jogi háttérét is) kijelölésével, a békefenntartás, béketeremtés, és az ehhez kapcsolódó műveletekkel ismét új dimenzióba kerültek a civil és katonai jellemzők. A CFSP-t felváltó ESDP (Európai biztonsági- és védelmi politika) nemcsak nevében, hanem tevékenységi körében is, szélesebb körű fórum és intézmény lett. Az Európai Unió igazi biztonsági szereplővé vált, szerepe egyre növekedett és ezt az Európai Biztonsági Stratégia is megerősítette. Ekkoriban indultak az első katonai műveletek, illetve a Berlin Plusz együttműködéssel új alapra helyeződtek az Európai Unió és Észak-Atlanti Szerződés Szervezete (NATO) kapcsolatok. Az Európai Unió egyre több területen, egyre nagyobb önállósodási törekvést jelzett és ezt definíciókban is tetten érhetjük.

Megjelent a CIMIC mellett a CMCO (civil-military coordination), amely sajátosan Európai Unió tartalmú fogalom. A feleadtörök jelentősen megegyeznek a NATO meghatározásban találhatóakkal, ugyanakkor, a CMCO az Európai Unió belső eljárási rendjében volt kiemelkedő hatással. Ebben a belső eljárási rendben az EEAS (European External Action Service, Európai Külügyi Szolgálat) létrehozása és a kül- és biztonságpolitikai főképviseelő (Mr./Mrs. CFSP) EEAS élére állítása szintén az EU önállósodási törekvését, katonai területen történő szerepvállalásának megerősítését szolgálta. Ez az önállósodási törekvés pedig a felelősség kérdésében a proaktív felkészülés és reagálás területén is megjelenik. Az EU növekvő szerepe és az ambíciószint emelkedésével a részvétele a katonai műveletekben számokban is egyértelműen bizonyítható. Nem csak a műveletek száma, az erőforrás (humán, pénzügyi) és a hozzájárulás mértéke is olyan emelkedő tendenciát mutat, amely megerősíti az EU szerepét és felelősségét.

Az EU CIMIC rendszerében, politikai és stratégiai szintet (EUMS – Military Staff, EU Katonai Törzs), illetve műveleti szintet (CIMIC Centers/CIMIC Központ) különböztethetünk meg. A CMCO ezzel párhuzamosan a tervezésért és lebonyolításért is felelős.³⁹³

Az EU CIMIC/CMCO gazdasági fókuszú is, ezért az Európai Unió katonai műveleteinek ismertetése felöleli azok költségvetését és a finanszírozását is. A politikai célok területén az Európai Unió inkább a kiegyensúlyozott, ezzel együtt lágyabb megközelítések elkötelezettje. Kellően indokolt lehet, hogy ezért az Európai Uniónak külön szervezete, struktúrája és tervezése van, amelyet a CMCO képvisel, de felvet bizonyos kételyeket, hogy ettől a külső szereplőkkel való koordinációja hatékonyabb, avagy csak lassúbb lesz. Bizonyos bürokratikus körök talán feleslegesek, és azok lefutása lassítja a folyamatot, de az önállósodási törekvésben úgy tűnik: elengedhetetlen az Európai Unió számára.

Arra a kérdésre, hogy mennyire önálló az Európai Unió civil-katonai együttműködése, illetve milyen az arra való törekvés; a CIMIC általános bemutatásán és az EU CIMIC koncepciójának, intézményének és tevékenységének bemutatásán keresztül lehet rálátni. Fontos fogalom a téma kutatásánál a CMCO, azaz civil-katonai koordináció elkülönítése a CIMIC-től. Az Európai Unió Tanácsa az EU civil-katonai együttműködési koncepciót a katonai műveletekre vonatkozóan COSDP 614. számon jelentette meg (COSDP 614 - 11716/1/08)³⁹⁴.

A koncepció tartalmazza az EU CIMIC definícióját, funkcióit, feladatait és a katonai műveletek során ellátandó tevékenységek körét egyaránt. A CMCO (Civil-Military Coordination), a civil-katonai koordináció kialakítása és definiálása továbbá az Európai Unió Tanácsa COSP 650. számú dokumentumban lett lefektetve³⁹⁵ (COSP 650 –14457/03)³⁹⁶.

Az Európai Uniót növekvő szerepvállalása a katonai műveletek terén megkívánta az azt támogató CIMIC képességek kialakítását és fejlesztését egyaránt. A koncepció lefekteti a

³⁹³ Agata Mazurkiewitz: NATO and EU approach towards Civil-Military Relations in military operations in: Polityka i Społeczeństwo” p.134., in:

https://www.researchgate.net/publication/330359809_NATO_and_EU_approach_towards_civil-military_relations_Polityka_i_Spoleczenstwo_212_2014

https://www.academia.edu/9638917/NATO_and_EU_Approach_Towards_Civil-Military_Relations_in_Military_Operations, letöltés ideje: 2021.10.11.

EU concept for Civil-Military cooperation for EU-led military operations, in:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.

³⁹⁴

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.01.

³⁹⁵ 14457/03. és 13218/5/06. számú Európai Unió Tanácsi (EUT) dokumentumok

³⁹⁶ Civil-Military Coordination: in:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014457%202003%20INIT>, letöltés ideje: 2021.10.13.

kereteket a tervezési és végrehajtási szakaszra vonatkozóan, illetve a többnemzeti CIMIC tevékenység ellátását illetően. A dokumentumok hangsúlyozzák a CIMIC faktort a katonai műveleteken belül, amely azonban nagyban függ a művelet típusától. Az EU CIMIC koncepciójában és definíciójában, illetve a CIMIC mint intézmény, és mint tevékenység nagy hasonlóságokat mutat a NATO és ENSZ alapokkal, de önállósodási törekvése bizonyos pontokon és eltéréseken keresztül tetten érhető. Egyik ilyen különbség a CMCO intézménye. E két fogalmat és intézményt fontos elemzési szempont alapjául venni az Európai Unió biztonságpolitikájának vizsgálatához.

A civil-katonai együttműködés (CIMIC) definíciójának meghatározásához többféle, érvényben levő dokumentum felhasználható (a teljesség igénye nélkül csak néhányat emeltem ki).

A CIMIC magyar nyelvű megfogalmazása: a Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína szerint: polgári-katonai együttműködés, a katonai és a polgári oldal (kormányzati- és nem kormányzati szervezetek, a nemzeti polgári és katonai hatóságok, a nemzetközi szervezetek, valamint a helyi lakosság) között kiépített és fenntartott koordináció és együttműködés a támogatott parancsnok küldetésének eredményes végrehajtása érdekében. Minden, a parancsnokok és a nemzeti – katonai, vagy polgári – hatóságok közötti tevékenység, vagy intézkedés, békében, vagy háborúban, mely a szövetséges fegyveres erők, illetve azon terület, melyen ezek az erők állomásoznak, támogatásra, vagy alkalmazásra kerülnek, valamint az illetékes kormányzat, polgári lakosság és hivatalok közötti viszony. Azok az erőforrások és szervezeti intézkedések, melyek támogatják a parancsnokok, a polgári- és katonai nemzeti hatóságok, valamint a polgári lakosság közötti viszonyt azon a területen, ahol a fegyveres erők elhelyezkednek, vagy ahol az alkalmazásukat tervezik. Ide tartozik a nem kormányzati, vagy nemzetközi hivatalokkal, szervezetekkel és hatóságokkal való együttműködés. Azon erőforrások és intézkedések összességét jelenti, amelyek felhasználásával a parancsnokságok létrehozzák és folyamatosan fenntartják a hivatalos kapcsolatokat a felelősségi területükön működő polgári és katonai nemzeti hatóságokkal, a lakossággal, különböző nemzetközi és helyi kormányzati szervezetekkel, abból a célból, hogy olyan polgári feltételek jöjjenek létre, amelyek a lehető legnagyobb erkölcsi, anyagi és katonai előnyöket biztosítják az adott konfliktus megoldása érdekében.³⁹⁷

³⁹⁷ Padányi József: A válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században, ZMNE, Budapest, 2004, pp. 115-116.

A műveletek során ez egyrészt megjelenik a hármaskör vizsgálatában, és főként a katonai/parancsnoki célt szolgáló tevékenységekben. Az EUFOR Althea műveletben a LOT házakban, az Atalanta Szomália esetében a monitorozási és ellenőrzési tevékenységben közreműködő hajózási társaságok kapcsolataiban érhető tetten, míg közvetetten szárazföldi kísérő műveletben a MED Sophia esetében. Az EUTM műveletekben nem külső kapcsolatokban, a CIMIC magában a kiképzésben megjelenő tevékenység, és csak közvetetten érinti a civil lakossággal való kapcsolattartást, sokkal inkább a műveleti célt szolgálja. A parancsnok munkáját segítik az erőforrások, így itt visszautalhatunk arra a vizsgálati elemre, amelyet a humán és pénzügyi erőforrások és azok allokációja, illetve az allokáció változás mutat. Az Althea, fő céljait elérve csökkentette humán erőforrásait, ugyanakkor hosszú távon a megfigyelési szakasz fenntartása érdekében a pénzügyi erőforrásokat ezzel ellentétesen emelte. Az Atalanta néhány éven belül elérte a kítűzött parancsnoki célokat, és bár a feladatok teljesen nem szűntek meg, a készenléti erőket és a pénzügyi forrásokat is egymással arányosan csökkentette. A kiképző műveleteknél pedig egyértelműen látszik, hogy korrelációban egymással mind a humán, mind a pénzügyi erőforrások folyamatos növelésére van szükség, a parancsnoki célok még nem teljesültek.

AZ EU CIMIC definíciója a 11716/08 koncepció E.15. pontja szerint: A civil-katonai együttműködés és koordináció minden szinten – az EU-vezette katonai műveletek katonai és civil komponense között zajlik, beleértve a helyi lakosságot, nemzetközi, nemzeti és nem-kormányzati szervezeteket és ügynökségeket – annak érdekében, hogy azok támogassák a művelet katonai céljait és érdekeit.³⁹⁸

A műveletek vizsgálata és CIMIC tevékenységének elemzése során ugyanazok a példák hozhatók fel, mint a magyar megfogalmazás kapcsán. A katonai erő, a katonai parancsnok támogatása közvetetten jelenik meg az Althea, Atalanta, Sophia műveletekben és erőteljesebb az Irini, EUTM Szomália és Mali valamint az RCA-ban.

Célszerű megkülönböztetni a definíciókban megfogalmazott egyes elemek, azaz többiek közt a CIMIC tevékenység, a CIMIC művelet, a CIMIC képesség, a CIMIC intézmény tartalmát.

³⁹⁸ EU Concept for Civil-Military Co-operation (CIMIC) for EU-led Military Operations. in: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.

A CIMIC tevékenység alatt a szakemberek, parancsnokot támogató munkáját értjük, míg CIMIC művelet alatt a CIMIC alegységek más fegyvernemi kötelékkel együtt végzett szakmunkát. A CIMIC tevékenységek és műveletek igen széles területet ölelnek fel, a törzsek, csapatok felkészítésétől kezdve a polgári lakosság számára az alapvető életfeltételek biztosításán, a menekültek, hontalanok segítésén, a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartáson keresztül a helyi öngazgatási, kormányzati szervek működésének támogatásáig.³⁹⁹

Mind az EU tagállami, mind az EU-vezette katonai műveleti elemzésekben számos példa található és ez tagállamonként és műveletenként is nagy eltéréseket mutat. A speciális feladatok és azok prioritásai összhangban állnak a hármas funkcióval, és ez hat a felkészítésre, a műveleti szakmunkára egyaránt. A nyelvi akadályok magasabb szintje miatt a tolmácsok alkalmazása, mint kihelyezett tevékenység, mint funkcionális szakértői bevonás is nagyobb lehet, de a felkészítésben is gondoskodni kell az állomány speciális feladatellátáshoz szükséges ismereteinek megszerzési lehetőségéről.

A CIMIC mint, képesség a katonai feladatok ellátásához szükséges elméleti/koncepcionális elemeket, az elméleti és gyakorlati szakértelmet, az erőforrásokat (humán, pénzügyi, technikai) jelöli, és a felkészítési/gyakorlati alkalmazás lehetőségeit is magába foglalja. CIMIC csak és kizárólag ott lehet, ahol katonai tevékenység folyik, és katonai erő kerül alkalmazásra, még akkor is, ha célja a polgári környezet támogatása. Katonai művelet nélküli, önálló CIMIC művelet nincsen. Általános célja tehát a katonai erő alkalmazásainak célja alá rendelt, a katonai küldetés sikerét támogató funkcióként jelenik meg.

Az elméleti alapok és technikai ismeretek a nemzeti, nemzetközi képzési, kiképzési központokban, a kiképzők kiképzése programokban egyaránt megjelenik, ahogyan ezt mind a tagállami ismertető, mind a műveleti elemzések tartalmazzák.

A CIMIC mint, intézmény a doktrínák, koncepciók mentén, illetve a nemzeti szintű intézményrendszerben nyer értelmet. Ezen kívül az intézmény-jelleg a felkészítés, képzés, kiképzés és tanfolyamok terén is tetten érhető.⁴⁰⁰ Az intézmények a tagállamok során független, megosztott, beágyazott vagy vegyes csoportokban kerültek elemzésre. A megosztott intézmény-jellegben több esetben ugyanazok a társ-intézmények (pl. PSYOPS) jelennek meg.

³⁹⁹ Padányi József: A válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században, ZMNE, Budapest, 2004, pp. 130-131.

⁴⁰⁰ uo.

A CIMIC csoportosítása érdekében elkülöníthető felosztások: irányultság és a művelet ideje, illetve szintje szerint is lehetséges.

- 1) Irányultság szerint: a feladat a katonai műveletben részt vevő haderőre, azaz a saját csapatok támogatására, vagy a polgári szférára irányulnak-e?
- 2) A művelet időszaka szerinti felosztás: művelet előtti, alatti és utáni feladatok.
- 3) A művelet szintje szerint: hadászati, hadműveleti, harcászati.

Egy monitorozási/ellenőrzési célú vagy kiképzési műveletben inkább a katonai erő támogatása, míg egy mentési feladatban a polgári szférára irányul inkább a figyelem, ami az irányultságot jelenti.

Irányultság tekintetében lehet katonai, politikai, gazdasági, társadalmi jellegű egyaránt. Mint harci kiszolgáló támogató funkció felöleli: a polgári-katonai kapcsolattartást; saját erőink támogatását; a civil környezet támogatását.⁴⁰¹ Az irányultság hármas funkciója pedig megjelenik minden EU-vezette katonai műveletben, ahogy azonban már volt róla szó: a hangsúlyok és arányok eltérnek egymástól, és az sem egyforma mennyire élesen határozható el egyik funkció a másiktól, mi az elsődleges, és melyik funkció egy másiknak az áttételes, közvetett vonzata. Mint harci kiszolgáló támogató funkció az irányultság olyan speciális feladatokat jelent, amely a civil lakosság támogatását, adminisztratív és humanitárius segítségét öleli fel, főként a tömegesen lakott területek, menekült mozgásban kiemelt útvonalak védelmében. A speciális funkciók az irányultság prioritásait is követhetik. Egy társadalmi jellegű kérdésben vagy egy gazdasági rendszer helyreállításában nem egyforma képességekre, humán erőforrásra van szükség.

A CIMIC műveletek fő irányultsága a katonai műveletek során:

- 1) humanitárius katasztrófa megelőzése;
- 2) konfliktusok megelőzése, kezelése;
- 3) állami intézmények működésének segítése;
- 4) a gazdaság működőképességének segítése;

⁴⁰¹ Bali Zoltán – Szabó Zsolt: A hadműveletek civil-katonai együttműködési támogatása, ZMNE, Budapest, 2000, p. 14.

- 5) a lakóhelyüket elhagyni kényszerült polgári személyekről való gondoskodás (házjukat elhagyni kényszerült személyek, menekültek, kitelepítettek, hontalanok, a háború áldozatai) és visszatelepülésük segítése;
- 6) a politikai, öngazgatási és társadalmi intézményrendszer kialakításának, működésének segítése;
- 7) a helyi civil környezet gondolkodásának befolyásolása, ösztönzése a civil feladatok mielőbbi visszavétele és felelős végzése érdekében;
- 8) egyének támogatása; vállalkozások támogatása;
- 9) a válságreagáló műveletben résztvevő civil szereplők veszélyhelyzeti evakuálásának előkészítése. (A CIMIC műveletek elméleti kérdéseit, definícióit CIMIC Orientation Course (Bosznia-Hercegovina, Sarajevo, Camp Butmir) képzés során kapott anyagok, forrásokból merítettem.)

A művelet időszaka szerint felosztásban, a művelet előtti feladatok főként a tervezésre és az előzetes értékelés elkészítésére vonatkoznak. A CIMIC értékelésre példaként az ismeretett jelzőlámpa rendszert volt alkalmam megismerni és szemléltetni az értekezésben. A (leendő) műveleti terület értékelése összetett, időigényes feladat, amelybe funkcionális szakértők bevonásával kerül sor. Az adatgyűjtés, rendszerezés, elemzés, és értékelés kiterjed a földrajz, történelem, szociológia, gazdasági adatok, statisztika, vallás, kulturális antropológia, politika, egészségügy, oktatás, közigazgatás területeire egyaránt. Ezekből az adatokból és információból készülhet el a CIMIC-kézikönyv⁴⁰² is.

A CIMIC kézikönyv tartalmazza a műveleti terület általános adatait, geopolitikai jellemzőit, történelmi háttérét, a lakosság, a gazdaság, infrastruktúra, politikai rendszer és szereplői, nemzetközi szervezetekben való részvétel jellegzetességeit, a nemzeti haderő, a nemzetközi haderő jelenlétének körülményeit, illetve a Magyar Honvédség/vagy EU tagállam részvételét és szerepvállalását, hiszen a CIMIC kézikönyvet minden nemzet saját nyelvén biztosít a résztvevő állomány számára. A társadalmi érintkezés szabályait, a higiénés szabályokat is ismerteti a kézikönyv.

Az egész művelet tervezése során a CIMIC támogató-terv (rész-terv) folyamatos párbeszéd révén jön létre, ahol a CIMIC törzs tájékoztatja és javaslatokkal látja el a

⁴⁰² <http://docplayer.hu/2918115-A-balkan-cimic-kezikonyve.html>, letöltés ideje: 2021.10.10.

parancsnokot. Már a tervezésben meg kell jelölni a kívánt végállapotot, amelyet a műveleti utáni időszakban lehet visszaigazolni. Amennyiben a felkészülési idő esetleg túl rövid, vagy a kiküldési távolság nagy, a szükségletek egy részét a polgári környezetből is biztosítani lehet, de ezt az erőforrást is előre fel kell mérni.

A művelet alatt, a tervezett feladatok hatékony megvalósítása a cél, a kapcsolatok kiépítése, fenntartása, a felmerült problémák kezelése. Ennek egyik feltétele a kommunikációs adottságok megteremtése, amely a műveleti területen gyakran, az infrastrukturális hiányosságok miatt is nehézkes. A kommunikáció szerves részét képezi a kulturális tudatosság, a vallási tudatosság, a helyi hagyományok ismerete, a tolmácsokkal és médiával való hatékony együttműködés. A kommunikáció erősíthető összekötő tisztekkel is.⁴⁰³

Az együttműködés és koordináció a szereplők között a naprakész ismeretek függvénye is. A megfelelő ismeretekhez való hozzájárítás a civil szervezetekkel, helyi hatóságokkal, polgári lakossággal közös pontok kiépítésével valósítható meg, ahol együtt jelölik meg a célokat, felelősséget, térképezik fel a lehetőségeket és korlátokat. A felek között kialakult kötelezettségvállalást és azok feltételeit, legyen szó, szolgáltatásról, vagy javak biztosításáról, hivatalos egyezményben kell rögzíteni.

A CIMIC törzs szakmai tanácsokkal látja el a parancsnokot, és összehozza a tárgyalóasztalhoz a feleket, ahol tanácsadóként vesz részt. A CIMIC törzs a katonai erő civil szeme és füle, amely figyel a rezdülésekre, folyamatosan értékeli a műveleti terület politikai, gazdasági, társadalmi helyzetét és annak változásait.

A művelet után a felhalmozott adatok összegzésére kerül sor, a tanulságok levonására, illetve biztosítani kell, hogy dokumentáltan, a hatékony működés biztosítására vonatkozó információ és eszközök átadás-átvételére legyen lehetőség. A CIMIC, műveleti szintű minősítése megfelel annak a katonai szintű tevékenységnek, amelyet a CIMIC támogat.

Politikai-stratégiai szinten, a résztvevő államok, a nemzetközi szervezet döntéshozó szerveinek döntés-előkészítő, szervezési, irányítási munkájáról van szó. A stratégiai célkitűzés a CIMIC esetében a parancsnok munkájának a támogatása. A vezérlő elvek iránymutatást adnak a hatékony civil-katonai kapcsolatrendszer kiépítéséhez és fenntartásához a polgári hatóságokkal, a vezető ügynökségekkel, szervezetekkel és a lakossággal. A katonai irányítás

⁴⁰³ Bali Zoltán – Szabó Zsolt: A hadműveletek civil-katonai együttműködési támogatása, ZMNE, Budapest, 2000, pp. 17-21

terén a katonai feladat elsőbbsége, a parancsnoki irányítás, a gazdaságosság, és a humanitárius elkötelezettség a vezérlő elvek.

A CIMIC tevékenység alapja, hogy az a katonai feladat teljesítését szolgálja, amely pedig a politikai-stratégiai célból eredeztethető. A humanitárius megfontolásoknál a parancsnok figyelembe veszi a hadijog és a küldetés legitimitációja szempontjából irányadó kötelezettségeket és azok hatásait egyaránt (a nem-hadviselő felekre vetítve is).

Az alkalmazás szabályaira a ROE (Rules of Engagement, Művelet végrehajtási szabályok) figyelembe vétele is elkerülhetetlen. A kapcsolatokat vezérlő elvek a kulturális és vallási érzékenységre, a közös célokra, a felelősség megosztására, a nyer-nyer alapú egyetértésre is fókuszálnak. A vallási érzékenység: a helyi szokások, vallás, erkölcs, kultúra és életmód iránti érzékenység, figyelem alapvető jelentőségű a katonai küldetés szempontjából. Egy politikailag érzékeny környezetben a helyi szokások vagy szabályok meggondolatlan megszegése kellemetlenségeket, a vallási érzület megsértése ellenérzéseket okozhat, és komolyan alááshatja a feladat sikeres végrehajtásának esélyeit. A haderő megnyilvánulásaiban kifejezésre kell juttatni a helyi kultúra, szokások és törvények tiszteletben tartását és a más vallási meggyőződés iránti tiszteletet. A CIMIC-nek lényeges szerepe van a haderő kulturális és vallási érzékenységének kialakításában már a hadművelési területre történő kitelepülés előtti felkészítéssel kezdődően.

A CIMIC műveletek irányítása és végrehajtása során különös figyelmet kell fordítani a humanitás, a pártatlanság, a semlegesség, az egyetértés fontossága, valamint a katonai erő alkalmazásának korlátozása alapelvek betartására és betartatására. Enyhíteni kell az emberi szenvedést, a segítséget megkülönböztetés és részlehajlás nélkül kell nyújtani.⁴⁰⁴

A katonai műveletekben alkalmazott CIMIC rendszerét alapvetően az európai hadszíntéren dolgozták ki, azon belül is a szövetség tagországai területére, amely működési területen a CIMIC összpontosítja a polgári erőforrásokat. A hangsúly eltolódás az Afrikai földrajzi tér felé, azaz a hadszíntér megváltozása legjelentősebben a CIMIC rendszert befolyásolja, mert az új hadszíntéren meglévő polgári erőforrások nem lesznek azonosak a megszokott európaival. Nagy az eltérés, egy Ázsiai vagy tropikus hadszíntéren is, esetleg egy nagyon sok szigetből álló területen. Az alkalmazás az Afrikai hadszíntéren is okoz nehézségeket, ahogy arra számos példát ismertettem a műveletek elemzésekor (nyelvi

⁴⁰⁴ Bali Zoltán – Szabó Zsolt: A hadműveletek civil-katonai együttműködési támogatása, ZMNE, Budapest, 2000, pp. 24-26.

akadályok, páratartalom, törzsi viszonyok), illetve újszerű kihívásokat jelent a műveleti közegben történő elmozdulás, azaz Európai Unió haditengerészeti műveletei (EU NAVFOR – Európai Unió Haditengerészeti Erők) alkalmazása esetében. Az EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia és EUNAVFOR MED Irini (a MED a Mediterrán, Földközi-tengeri térségre utal) új típusú műveleteknek számítanak és az alkalmazás ezen a területen is új tapasztalatokat jelent.

Egy teljesen szokatlan hadszíntéren meglévő polgári erőforrás-rendszer allokálása igen komoly nehézséget jelenthet a CIMIC rendszernek. Ennek egyik megoldása a harcoló erők teljes önellátásra történő felkészítése, a másik a CIMIC rendszer képességeinek jelentős megemelését jelentheti. Segítheti a haderőt és benne a CIMIC rendszert, ha a várható hadszíntér közelében baráti ország található, vagy valamelyik szomszédos országot sikerül tevőleges részvétellel megnyerni pl. a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem / migrációs válság elleni tevékenység vagy annak jelentős támogatása ügyének. A legcélravezetőbb megoldásnak az ígérkezik, ha mindkét terület fejlesztése megvalósul, és baráti országot találunk a várható hadszíntér közelében. Egyrészt: az expedíciós hadsereg önálló képességét az optimálisan maximális szintre kell emelni, másrészt: a CIMIC rendszer képességeit, összetevőit jelentősen fejleszteni kell. A két terület fejlesztését egyidejűleg, párhuzamosan és egymást kiegészítve, néhol kettőzve, optimalizáltan kell végrehajtani. Mindez kihat a saját erőforrások, a humán és pénzügyi területre egyaránt, és annak allokációja is elmozdul. A műveleteknél is ismeretett allokáció-változás szintén lehet párhuzamos, ellentétes irányú, de stagnálhat is. Az allokáció a humán erőforrás keretein belül a szakértői gárda, tartalékos, vagy készenléti erők összetételére is kihat. Az elmúlt egy-két évtizedben történt hangsúlyeltolódás és változás.

A CIMIC keretében lehetőség van funkcionális szakértők igénybevételére, és a kihelyezhető, illetve kihelyezett tevékenységek által ők azok, akik: speciális szakismeretekkel rendelkező, a CIMIC műveletekre felkészített szakemberként egyre inkább foglalkoztatottak.

Lehetnek tartalékosok vagy polgári személyek is a CIMIC alegység állományában. Egyre több példa van erre, többiek között az alábbi szakterületekről: közügyek, polgári infrastruktúra, humanitárius segítségnyújtás, gazdaság, kereskedelem, kulturális ügyek, egészségügy, mérnöki területek, földrajz, vallás, népismeret, jog, idegen nyelvek, média.

A műveletek elemzésénél számos példát találtunk arra, mely műveleti területeken, mely szakértőkre van leginkább szükség, mik a felmerült hiányosságok (pl. nehéz megfelelő tolmácsokat találni).

A műveleti területen szükséges az ott élő civil szféra ismerete és felmérése annak érdekében, hogy szükségleteiket, várható igényeiket, a lehető legstabilabb környezetet tudjuk kialakítani számukra. Ennek érdekében a katonák, a helyi lakossággal, a civilekkel, az őket képviselő helyi szervezetekkel, a kormányzati és nem-kormányzati szervekkel is együttműködnek. A jó kapcsolat kialakítása olyan előnyök megszerzését is előírányozza, amelyek a műveletre hátrányos, vagy veszélyes elemek kiszűrését jelentik. A tevékenységre háborús, válságreagáló és békeműveletek során is szükség van, de a feladatok és a környezet természetesen más típusú együttműködést kíván meg egy komplex, konfliktusos helyzet, illetve egy a közösség békéjét fenyegető veszély felszámolásának célja vagy békefenntartás esetén.

Az Európai Unió katonai műveleteinek bemutatása során egyezőségek és különbségek mutathatók ki a CIMIC tevékenységet illetően. Elsősorban a műveletek három típusra bontása: szárazföldi, haditengerészeti, valamint kiképző műveletek (EUFOR, EUNAVFOR és EUTM) tekintetében, ugyanakkor a típusokon belül is. Az EUNAVFOR típuson belül: az Atalanta (Szomália), illetve a Med Sophia és Med Irini vethető össze. Az EUTM kiképző műveletek (European Union Training Mission) esetében pedig az EUTM Szomália, Mali és RCA (továbbá későbbiekben az EUTM Mozambik). A CIMIC hármaskör funkciója és a speciális területek megjelenése, az erőforrás allokáció is más és más a műveletek során, de a CIMIC tevékenységre a növekvő felelősség, illetve a polgári és katonai célok harmonizálása mindenképpen hatással van.

A teljes műveleti siker csak a politikai, katonai, társadalmi célok együttes megvalósulásával jöhet létre. Az erők kivonása után, a művelet befejezésekor a magára maradó polgári környezet lesz a meghatározó, és ennek alapjait a művelet során, az együttműködések a kiépítésével lehet megteremteni. A feladatok a hadművelet előtt, alatt és után, illetve átmeneti időszakban ezért eltérnek egymástól. A CIMIC tevékenység olyan fő tevékenységek köré csoportosul, mint a szakmai felkészítés, képzés, kiképzés, kapcsolattartás a szervezetekkel (kormányzati, nem kormányzati) és hatóságokkal, a műveleti terület, vagy válságkörzet elemzése, értékelése, adatgyűjtés, adatrendszeresítés és adatfeldolgozás, illetve honi és külföldi területen szakfeladatok, szakértői munka ellátása.⁴⁰⁵ Az összes (nem csak EU) művelet tekintetében meg lehet jegyezni, hogy több tényező is hozzájárul ahhoz, hogy nő a civil cégek

⁴⁰⁵ Bokros Tünde Ibolya: Civil-katonai kapcsolatok: hazai szemmel, nemzetközi beágyazottsággal. in: <https://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1267&title=civil-katonai-kapcsolatok-hazai-szemmel-nemzetkozi-beagyazottsaggal>, letöltés ideje: 2021.01.04.

térnyerése, az ún. outsourcing (kihelyezés) és ezzel együtt a CIMIC, illetve funkcionális szakértői létszám, illetve részvétel.

A haderő létszáma a legtöbb országban, Európában is, csökken, és a felszabadult humán erőforrás jó része a civil szektorban, de korábbi katonai tudását a védelmi szektorban kívánja kamatoztatni. A civil vállalkozók részvétele a katonai műveletek során több kihívással is szembesít, már csak ezért is érdemes a hatékony kommunikáció és koordináció érdekében⁴⁰⁶ a felkészülést ennek megfelelően megkezdeni, az ellátandó feladatokat ezeknek a paramétereknek az ismeretében végrehajtani. Az információ-megosztásban is újszerűséget jelent ez az együttműködés, hiszen néhol katonai információt kell megosztani a civil szférával, ugyanakkor a közös munka során értékes információhoz juthat a katonai oldal is.

A CIMIC támogató szerepe alapvető és szükséges feltétele a hatékony háborús és békeműveleteknek, amelyhez komplex elméleti és gyakorlati ismeretek szükségesek. A CIMIC egy folyamatosan változó, rugalmas, mégis alapjaiban állandó rendszer, amely támogató és nem központi szerepet tölt be. Az Európai Unió tagállamaiban és műveleteiben részletesen vizsgáltam mind a CIMIC funkciókat, képességeket, irányultságot, intézményeket, de van az EU stratégiai szintjén egy elem a Civil-Katonai Koordináció, amely elkülönül mindentől.

III.2. CIVIL-KATONAI KOORDINÁCIÓ

Az Európai Unió politikai-stratégiai szintjén, a civil-katonai koordináció, illetve szabályozás (CMCO – Civil-Military Coordination) kifejezés használandó, míg tagállami szinten, a CIMIC (civil-katonai együttműködés) alkalmazott, azaz minden tagállamnak saját CIMIC koncepciója lehet. A legtöbb nemzeti CIMIC koncepcióban a CIMIC főként a hazai katonai és civil szervezetek közötti együttműködés, amely a kiterjesztett értelemben vett nemzeti védelmi koncepcióhoz kapcsolódik. A nemzetközivé váló biztonsági környezet egy nemzetközi elemet is hozzáadott a fogalomhoz, amely alatt a polgári-katonai együttműködés egyéb határterületeit is érteni kell (kormányzati, nem kormányzati szervek).

Mint intézmény, és mint, tevékenység, EU és tagállami szinten is a CIMIC terminológia elfogadott. A CMCO, mint a más nemzetközi szervezetek (NATO, ENSZ) doktrínától

⁴⁰⁶ Nagy Ferenc: Csád in: Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában p.401. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. in: http://www.kalasnyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.10.04.

megkülönböztetett dokumentum területén nyer értelmet. A CMCO a CFSP-t (Közös kül- és biztonságpolitika), illetve ESDP-t (Közös biztonság- és védelempolitika) támogató tevékenység – az Európai Unió növekvő műveleti részvételével és aktivitásával vált egyre hangsúlyosabbá. A rendszer és a tevékenységi kör összetett, és szélesebb körű lett. Az Európai Unió közös kül- és biztonságpolitikai relációjában a civil-katonai koordináció az Európai Unió szereplői közti hatékony szabályozást célozza meg, főként a közös akciók tervezése és implementálása terén. A felhalmozott műveleti tapasztalatok és az Európai Unió általános fejlődése és változásai mentén a CMCO is átesett intézményi reformokon az elmúlt évtizedben. Ennek szükségessége abban rejlik, hogy az EU által indított műveletek eltérő kihívásokra válaszolnak és így a CIMIC/CMCO folyamatos és rugalmas változása is indokolt. Mint rendszer, illetve kultúra, a CMCO-nak a művelet minden fázisában, minden szereplőre kiterjedően be kell épülnie. Egységes, támogató szerepet szükséges biztosítani a kül- és biztonságpolitikában.

Az EU külügyi képviselők, akik a művelet során politikai/stratégiai útmutatás mellett megfigyelőként és tanácsadóként is jelen vannak, a CMCO kapcsán is tehetnek észrevételeket. Szerepük van az EU stratégiai szintű szerveinek szorosabb együttműködéseinek kialakításában is. Másrészt a katonai műveletet irányító parancsnokot is támogatják.⁴⁰⁷ Sok olyan akadályt és fejlesztést lehet látni, amely az EU ESDP műveletek végrehajtására hatással van, és a CMCO ennek egy olyan háttér területe, amely rámutat a tartós problémákra és dilemmákra.

A CMCO gyakorlati megvalósítása területén a legtöbb elvárással a koordináció kultúra néz szembe mind a polgári, mind a katonai műveletek során, ahol kiemelten fontos a kormányzati, és nem-kormányzati szervekkel való együttműködés. Ez az együttműködés kiterjed nem csak a konfliktus, hanem a konfliktust követő újjáépítés, és egy működő állam hátrahagyása kapcsán egyaránt. A legfőbb akadályt pont az okozza, hogy a tagállamok közt megosztottság, a kötelezettségvállalás terén eltérő megközelítések állnak szemben egymással. A katonai képességeket ez jelentősen gyengíti. A közös védelempolitikát támogató tevékenységek, köztük a CIMIC tekintetében is látni, hogy a közös álláspont megszületése és kivitelezése, egy közös módszer kidolgozása és bevezetése sok esetben milyen körülményes.

⁴⁰⁷ 14457/03 COSDP 650 CMCO

A CIMIC/CMCO struktúra magába foglalja:

- 1) Az intézmény-közi eljárásokat az EU intézmények között, többiek közt: Európai Parlament, Európai Tanács, Európai Bizottság. Az intézményközi döntések és folyamatok a korábbi PreLex és az EurLex adatbázisban követhetők nyomon, beleértve a döntéshozatal fontosabb állomásait, mint az eljárás stádiuma, felelős szervezeti egységek.
- 2) A rutin fázis koordinációját (korai előrejelzés (EWS – Early Warning System, Korai Előrejelző Rendszer⁴⁰⁸), értékelés, kontroll). A Lisszaboni Szerződés keretében a tagállamok parlamentjei és az EU regionális szervei közötti kommunikáció keretében a korai előrejelzésre több területen van lehetőség: rendőri, biztonságpolitikai.
- 3) Tervezési kapacitást (pl. CIVMIL).
- 4) A műveleti területen történő koordinációt.
- 5) A folyamatos értékelést és fejlesztést, a konklúziók levonását, ajánlások tételét.
- 6) Az erőforrás és képesség-menedzsmentet.
- 7) A CMCO beépítését a képzési/kiképzési politikába.
- 8) Az eszközök, eljárások egységesítését és átültetését a gyakorlatba.
- 9) Crisis Management Concept (CMC) – Krízis Menedzsment Konceptiót.
- 10) Crisis Management Procedures (CMP) – Krízis Menedzsment Eljárásokat.
- 11) Guidelines for Joint Fact Finding Missions (FFMs) – Tényfeltáró útmutató a közös műveletekhez.⁴⁰⁹
- 12) Guidelines for EU Crisis Response Information Activities – Útmutató az EU válságkezelési információs tevékenységeihez.

⁴⁰⁸ <https://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/regpex/pages/early-warning-system.aspx>, letöltés ideje: 2021.10.12.

Philippe van Gruisen and Martijn Huysmans: The Early Warning System and policymaking in the European Union, in: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1465116520923752>, letöltés ideje: 2021.10.02.

⁴⁰⁹ EU common guidelines on (Joint) fact finding mission: a practical tool to assist member states in organizing (joint) fact finding missions. in: <http://www.refworld.org/docid/4d0246f79.html>, letöltés ideje: 2021.10.23.

A CMCO-t ért kritikák, többiek között:⁴¹⁰

- 1) A megelőzésre koncentrál és az ex-post (azaz, utólagos) krízis-kezelésre.
- 2) Legitimálhatja a militarizációt a krízis-kezelésben.
- 3) Negligálja a biztonságos környezet létrehozását, mint katonai feladatot.

A CMCO-t, mint koordinációs mechanizmust továbbá belső és külső koordinációra lehet bontani (internal és external coordination). Belső koordináció: az EU intézményrendszeren belül a CMCO továbbra is kihívást jelentő terület, ugyanakkor az EU már átfogó koncepcióval rendelkezik, és nemzetközi porondon privilegizált szerepe van válságkezelés-menedzsment területén. Külső koordináció: az ENSZ és EU között, illetve az EU és NATO közötti koordináció terén vannak különbségek. Míg az ENSZ együttműködés jól kidolgozott, és gördülékeny, addig a NATO-val még vannak kidolgozatlan területek, de az irányok és jövőbeni trend jól meghatározható ebben az esetben is.⁴¹¹

A migrációs-válság során is felszínre került, hogy a közös álláspont kialakítását a tagállamok eltérő érdekei mennyire nehezítik. Kezelését illetően a tagállamoknak, országoknak vagy ország csoportoknak igen eltérőek voltak az érdekei, különböztek az értékek, amelyeket védeni kívánt. Közös meghatározás szükséges egy ilyen művelet előkészítése során az olyan definíciókra, hogy ki a menekült, melyek a biztonságos országok, ugyanakkor az érdekek figyelembevétele is fontos, hiszen egy tranzit ország, illetve egy célország más kihívásokkal szembesül ugyanazon krízist illetően.⁴¹² A CMCO kulcs fontosságú eljárás és intézményrendszer az Európai Unió krízis-menedzsment és katonai műveleti tevékenysége során, egyúttal megerősíti az Európai Unió globális szerepvállalását, és függetlenségi törekvéseinek is mutatója. A CIMIC és CMCO az Európai Unióban: szintek, háttér, interfészek hálózata, amelyen keresztül világosan látszik a kapcsolatrendszer, a lehetőségek, dilemmák egyaránt.

⁴¹⁰ Alexder Siedschlag: Civil-Military Interaction in EU Crisis Management, Berlin, p. 30.

in: <https://slidetodoc.com/civilmilitary-interaction-in-eu-crisis-management-alexander-siedschlag/>, letöltés ideje: 2021.11.21.

Eva Gross: EU and the Comprehensive approach, p. 18.

in: https://www.diis.dk/files/media/publications/import_after1114/r2008-13_eu_and_the_comprehensive_approach.pdf, letöltés ideje: 2021.10.12.

⁴¹¹ Eva Gross: EU and the Comprehensive Approach, pp. 30-34. in: uo.

⁴¹² Illegális bevándorlás – Szakértő: az EU-n belüli különböző érdekek nehezítik a közös álláspont kialakítását.

in: <http://webradio.hu/hirek/belfold/illegalis-bevandorlas-szakerto-az-eu-beluli-kulonbozo-erdekek-nehezitik-a-kozos-allaspon-t-kialakitast>,

letöltés ideje: 2021.09.14.

III.3. CIVIL-KATONAI EGYÜTTMŰKÖDÉS AZ EURÓPAI UNIÓBAN

Az Európai Unió Civil-Katonai Együttműködési koncepciója az Észak Atlanti Szerződés Szervezete CIMIC koncepcióra épül, indulásakor annak elemeit implementálta, de függetlenedési törekvés és főként stratégiai szinten attól való megkülönböztetésre irányuló elemek megfigyelhetők fejlődés-történetében. A teljes dokumentáció, a kapcsolódó koncepciókat, iránymutatásokat is beleértve több tucat, amelyek közül, szűken, a civil-katonai együttműködés és koordináció dokumentumait vettem figyelembe. A közös biztonság és védelempolitikához kapcsolódó dokumentumok felölelik többi közt a CIMIC, CMCO, Emberi jogok, Nemek egyenlősége, Monitoring, Kiképzési koncepciókat, iránymutatásokat, dokumentumokat, de ezekből csak a legrelevánsabbak képezték vizsgálatom tárgyát.⁴¹³ Mivel a NATO CIMIC doktrínákat alapvetően európai hadszíntéri alkalmazásra készítették, az valóban jó alapnak bizonyult, ellenben a műveleti terület az Európai Unió esetében, jórészt az Afrikai kontinensre tevődött át (hétfől hat katonai művelet itt zajlik).

Az Európai Unió CIMIC fogalma, célja, funkciói és feladatai a következők szerint foglalhatók össze.⁴¹⁴ (Az összefoglalás alapját az EU hivatalos dokumentumai adták.)

A CIMIC fogalma: A CIMIC, a művelet küldetése érdekében végzett koordináció és együttműködés a parancsnok és a polgári oldal között, beleértve a nemzeti és helyi hatóságokat, valamint a nemzetközi és nemzeti, nem kormányzati szerveket, ügynökségeket és a lakosságot. A fogalom minden részegységét vizsgálta a tagállami és műveleti elemzés egyaránt.

⁴¹³ List of civilian CSDP –related guidelines, concepts and other documents. in: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/5.8_List_of_civilian_CSDP-related_guidelines_concepts_and_other_documents.pdf, letöltés ideje: 2021.11.02.

⁴¹⁴ DG AII 11716/2008/REV1 COSDP 614 EU concept for civil-military co-operation (CIMIC) in EU-led military operations, in:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.

13218/5/06 REV5 COSDP 751 PESC 900 CMCO: Possible solutions for the management of EU Crisis Management Operations, in:

http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410cmcoinformationsharing_/sede260410cmcoinformationsharing_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.

14457/03 COSDP 650 CMCO, in:

<http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014457%202003%20INIT>, letöltés ideje: 2021.10.11.

A műveletek mandátuma és a hozzá kapcsolódó CIMIC tevékenység a műveletek összegzésénél került kiemelésre. A kormányzati, és nem kormányzati szervek és lakossági oldal pedig az egyes műveletek le

A CIMIC célja: A legmegfelelőbb polgári feltételek és körülmények létrehozása és fenntartása a parancsnok küldetésének támogatásában. A CIMIC nem más, mint egy interfész (kapocs) a hadművelleti területen lévő civil oldal szereplői és a katonai erők között.

A CIMIC harci kiszolgáló támogató funkciót lát el. A CIMIC alapvető funkciói: polgári-katonai kapcsolattartás; saját erőink támogatása; a civil környezet támogatása.

A CIMIC képesség: elméleti, koncepcionális; felkészítési és kiképzési; fizikális. Feladatok: kommunikációs feltételek megteremtése, koordináció a polgári és katonai szereplők között, egyezmények, szerződések megkötésének segítése, Információ-gyűjtés, -rendszerzés, -csere, CIMIC művelet tervezése, elemzése, értékelése.⁴¹⁵ A szakpolitika, az intézmények, képességek CSDP szempontjából történő értékelés során, az azt támogató civil-katonai együttműködés sok tekintetben vitás kérdéseket vet fel. Főként azért mert az csak egy kiegészítő tevékenységnek tekinthető. A CSDP pedig fejlődése során folyamatosan találkozott a tevékenység ellátásához szükséges erőforrások hiányaival is eszközök és személyzet területén is.

A koordinációt tovább bonyolítja a nemzetállamok különböző viszonya az EU kül-és biztonságpolitikához, illetve CMCO-hoz.⁴¹⁶ Különös tekintettel a német, brit, francia vagy a skandináv államok közötti különbségek vizsgálata érdekes.⁴¹⁷ A téma komplexitásához hozzátartozik az Európai Unió közös állásfoglalási mechanizmusának nehézkessége is. A közös döntéshozatal és közös művelet eljárásai sokat fejlődtek, de gyorsasági szintjükön még van csiszolnivaló. Eredmények vannak és eseti jellegű válaszként, a CMCO eljárási nehézségeire megszületett a CRCT (Crisis Response Coordinating Team, Válságreakáló

⁴¹⁵ Bencze Balázs – Hegedűs Zoltán – Kolossa Sándor - dr. Padányi József – Praveczi dr. Szternák György: A válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században, ZMNE jegyzet Bp., pp. 121-124.

⁴¹⁶ Alastair J.K. Shepard: Transforming CSDP for global conflict management in: The European Union as a global conflict manager, p. 34.

⁴¹⁷ Radek Kohl: Civil-Military Coordination in EU crisis management in: 6th International Seminar on Security and Defence in the Mediterranean. Human Security. Fundáció CIDOB, p. 123.
in: www.cidob.org/en/content/.../8282/.../19_khol_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.10.22.

Koordináló Csoport), ez azonban civil, politikai szakértőkből áll, illetve az Európai Unió különböző szerveinek képviselőiből (EEAS, Európai Bizottság)⁴¹⁸.

A CRCT főleg már műveleti szakaszban próbálnak koherenciát teremteni a katonai és civil résztvevők között. Korai figyelmeztető jellege és a műveleti szakaszban működő civil-katonai koordinációs része jól egyesíti a résztvevőket, ugyanakkor igazi döntéshozóként nem lehet jellemezni, ezért is marad inkább eseti jellegű lépcsőfokként az eljárásban.⁴¹⁹

⁴¹⁸ Dirk Peters, Wolfgang Wagner, Cosima Glahn: Parliaments at the water's edge - Practices of interparliamentary coordination in international politics, the European Union and beyond. (ed. Ben Crum and John Erik Fossum), in:

<https://books.google.hu/books?id=4ZGCBAAAQBAJ&pg=PA110&dq=crisis+response+coordination+team&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjnuMfKzPzLahXoJZoKHeqmBF8Q6AEIGzAA#v=onepage&q=crisis%20response%20coordination%20team&f=false>, letöltés ideje: 2021.09.12.

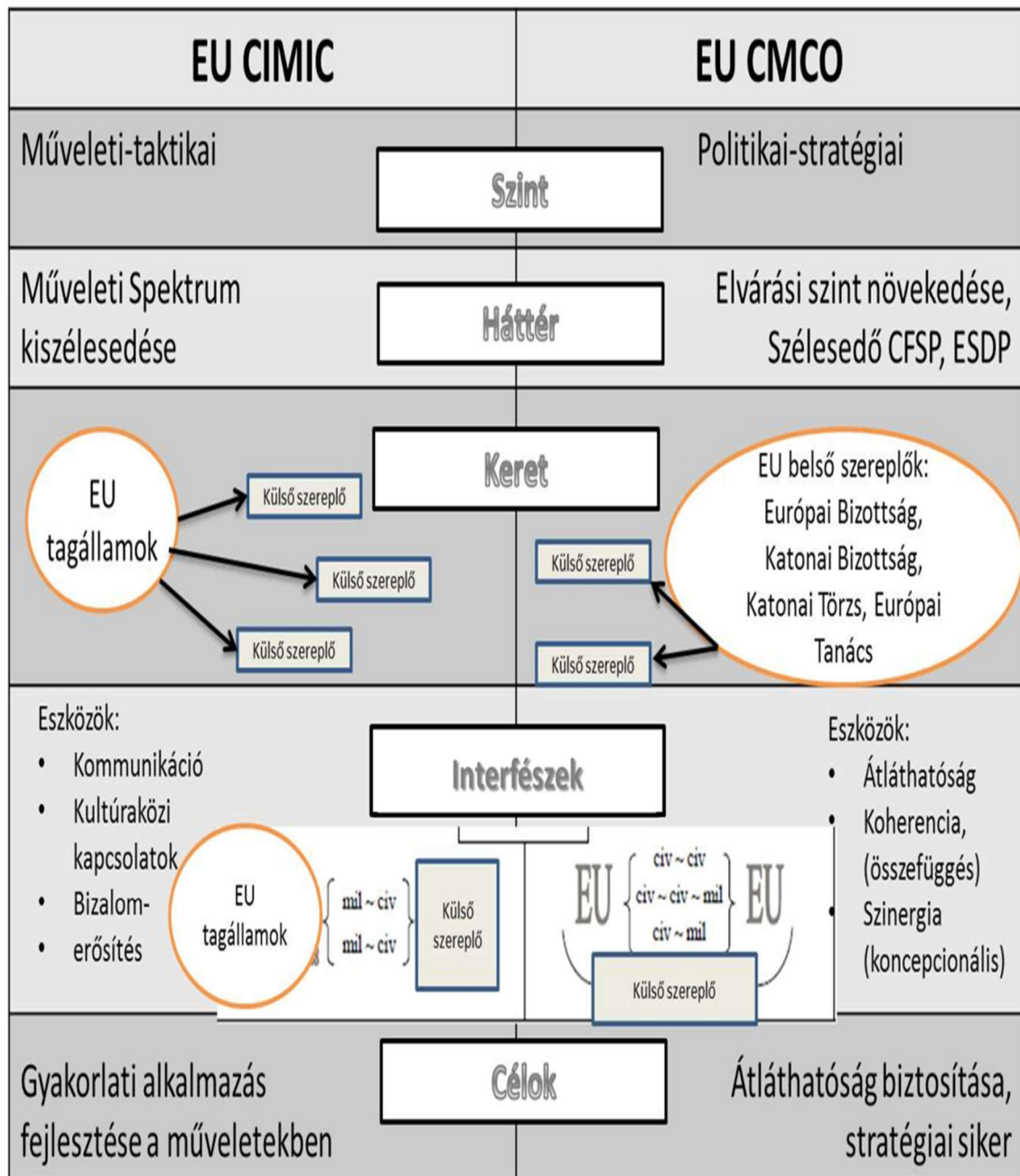
Emma J. Stuart: Lack of mechanism for coordination - The European Union and Conflict Prevention: Policy Evaluation and Outcome. in:

<https://books.google.hu/books?id=6w0EcDJM9dQC&pg=PA135&lpg=PA135&dq=crisis+response+coordination+team+crct+eu&source=bl&ots=SBPflTyjGM&sig=8iR2MDedAiJtBI5e1Or7TKhJTM4&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiJxdy2zPzLahUEJpoKHSjVD4gQ6AEILjAD#v=onepage&q=crisis%20response%20coordination%20team%20crct%20eu&f=false>, letöltés ideje: 2021.09.12.

⁴¹⁹ Emma J. Stuart: Operational Planning in the CSDP context in: EU Conflict Prevention and Crisis Management: Roles, Institutions and Policies. (ed: Eva Gross and Ana E. Juncos) in:

https://books.google.hu/books?id=GACsAgAAQBAJ&pg=PT144&lpg=PT144&dq=crisis+response+coordination+team+crct+eu&source=bl&ots=ifNHv924hg&sig=gj4zIH7MIfbE_WwmawYZ2tiiUSE&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiJxdy2zPzLahUEJpoKHSjVD4gQ6AEIKjAC#v=onepage&q=crisis%20response%20coordination%20team%20crct%20eu&f=false, letöltés ideje: 2021.09.15.

A CIMIC és CMCO elemek, szintek, célok és keretek elkülönülése a következő összefoglaló ábrán szemléltethető leginkább.

19. ábra: CIMIC-CMCO célok, keret, háttér⁴²⁰ (a szerző által átszerkesztett ábra)

⁴²⁰ Forrás: Info Aktuell 01/2008, Dr. Carmen Gebhard, 2008, Vienna. Civil-Military Cooperation in the context of the EU's Crisis Management – CMCO versus CIMIC – conceptual and terminological clarifications. p.6. in: http://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/info_akt_01_08_cimic_vers_cmco_cg.pdf, letöltés ideje: 2021.09.17.

Szintjét tekintve az Európai Unió CIMIC műveleti, míg a CMCO politikai-stratégiai. A CMCO tehát a tervezés, művelet megindítása, az erőforrások tervezése, allokálása, és a folyamatok, illetve eszközök menedzselését foglalja magába, addig a CIMIC a mindennapi, a műveleti területen ellátott feladatot, célt, és ahhoz rendelt erőforrásokat fedi le. A CMCO a polgári és katonai elemek közti hierarchiát, az elemek közti integrációt, a képességek közti számbeli tervezést és a rendelkezésre álló erőforrások hatékony kihasználását is figyelembe veszi, értékeli, elemzi és hoz döntéseket ezek függvényében. Különösen fontos, hogy az emberi erőforrások tekintetében is jó legyen az allokáció, az összetétel, a katonai és polgári személyzet létszáma, képzettsége, amelyet a képességtervezéskor is figyelembe kell venni, hogy a megfelelő számú funkcionális szakértő rendelkezésre tudjon állni. Az érdekelt feleknek és közreműködő szervezeteknek, szervezeteknek közös helyzetfelismerést kell kialakítania, amelyet a résztvevő tagállamok stratégiai dokumentumai is kell, hogy tükrözzenek. Az Európai Unió külön megbízottjainak is nagy szerepe van abban, hogy amennyiben jelen vannak a műveleti területen a polgári-katonai összehangolási kísérletekben szigorú politikai felügyeletet biztosítsanak.

Műveleti szinten a polgári tervezés képességeinek jelentős erősítésére van szükség a közös kül- és biztonságpolitika küldetésének és törekvéseihez mérten. A személyi állomány területén a stratégiai és műveleti szint közötti jobb koherenciára, feladatmegosztás megszilárdítására van igény, a személyzeti stratégia rugalmasabb kezelésén keresztül.

A CIMIC és CMCO közötti szinergia⁴²¹ a folyó katonai műveletek szintjén azok műveleti céljaiban, a művelet módjának adaptációjában érhető tetten. A koordinációs tevékenység kimeneti pontján a végrehajtási eszközök állnak, eredményei pedig a kitűzött cél és végrehajtás során keletkezett lehetőségek, kihívások és a levonható konzekvenciák.

⁴²¹ <https://eu-civcap.net/2018/11/30/how-can-the-eu-better-understand-and-improve-civil-military-synergies/>,
letöltés ideje: 2021.11.12.

20. ábra: Civil-Katonai Szinergia (a szerző saját ábrája)

A polgári és katonai parancsnok külön hatáskörrel rendelkezik, külön utasítási láncolatát megtartja, a feladat és hatáskör különbségeit figyelembe véve azonban egy azonos hierarchián belüli (az EKSZ kereteiben) rendszer kialakítása elengedhetetlen.⁴²²

A személyzeti állományra vonatkozóan a közös kül- és biztonságpolitika elkötelezettsége fényében a tagállamok felszólítást kaptak arra, hogy a meglévő személyzeti hiányokat, a strukturáltabb személyzeti állomány kialakítását, felkészítését tegyék lehetővé. A polgári személyzet katonai képzésben szükséges részesüljön műveleti bevetést megelőzően, de arra is rámutat az állásfoglalás, hogy a katonai személyzetnek sem árt, ha polgári szemléletű képzést kapnak, hogy a feladatok, célok a polgári parancsnokkal való együttműködés kiterjedtebb és sikeresebb lehessen. Ez összefügg a háttérrel is, hiszen a közös biztonság és védelempolitika keretében ellátandó feladatok és célok köre szélesedett és a képességek ehhez történő igazításával az elvárési szint is kiterjedtebb lett, ez jelenti a CMCO háttérét.

A CIMIC esetében a műveleti spektrumában – földrajzilag és intenzitásában is szélesedett. Ugyan harci feladatot alacsony intenzitású műveletekben nem látnak el, de a haderőnek jól felszereltnek, mozgékonyak és sokoldalúnak kell lennie.⁴²³ A képességek fejlesztése ezekben az irányokban elengedhetetlen. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy az európai védelmi szektorban a legtöbb Európai Unió tagállam csökkentette védelmi kiadásait, s így a képességek fejlesztése nehezen hozzáférhető. Több tagállam képességfejlesztési

⁴²² Az Európai Parlament állásfoglalása a polgári-katonai együttműködésről, és a polgári-katonai képességek fejlesztéséről. in: <http://www.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0419+0+DOC+XML+V0//HU>, letöltés ideje: 2021.10.11.

Polgári-katonai együttműködés és polgári katonai képességek kialakítása, in: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:099E:0007:0014:HU:PDF>, letöltés ideje: 2021.11.10.

⁴²³ Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, https://www.mhht.eu/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html, letöltés ideje: 2021.10.21.

programja kedvezőtlenül alakult át, esetleg részvételét a tagállam felfüggesztette. Az ambíciószint is csökkent: egyes tagállamok esetében a földrajzi fókusz tekintetében (Franciaország), a reagálási képességet illetően (Németország, Egyesült Királyság), vagy az erők műveleti fenntarthatóságának idejét vizsgálva (Németország). Politikai és gazdasági vonatkozásban is értékelhető változások figyelhetők meg. Politikailag a legnagyobb akadályt az jelenti, hogy a közös védelempolitika és stratégiai gondolkodás beragadt az Európai Biztonsági Stratégiában lefektetett alapoknál, illetve stratégiai autonómiája (cselekvőképessége) korlátozott maradt. Gazdaságilag a nagyobb védelmi potenciállal rendelkező Európai Unió tagállamok pedig átrendezték ilyen jellegű kiadásait, és a személyzeti jellegű költségeket a hadi felszerelési beszerzések felé irányították.⁴²⁴

A válságkezelésre bevethető erők differenciálása jól megfigyelhető és elkülönül a területvédelmi erőktől. A keretet tekintve CIMIC vonatkozásában az EU tagállamok és a külső szereplők közötti viszonyt kell tekinteni, azaz az egyes tagállamok nem EU-tagállamokkal, kormányzati vagy nem-kormányzati, civil szervezetekkel való együttműködésére kell gondolnunk. CMCO vonatkozásában a keretet az Európai Unió belső szereplőinek (pl. Európai Bizottság, Európai Tanács) a külső szereplőkhöz – szintén nem EU-tagállam, kormányzati, nem-kormányzati, civil szervezet – való viszonya jelenti.

Az interfészek tekintetében CIMIC oldalon EU felől mindig katonai, a külső szereplők tekintetében pedig civil szereplő a csatlakozási pont. Mivel CIMIC csak katonai műveletben lehetséges ez érthető, és csak ez az egyetlen csatlakozási, együttműködési lehetőség állhat fenn. Ugyanakkor CMCO oldalon az Európai Unió belső egységei lehetnek mind katonai, mind civil szerveződések, a külső partnerek pedig szintén kikerülhetnek mind civil, mind katonai oldalról.

Az együttműködés fő eszközei CIMIC oldalon a kommunikáció, bizalomerősítés, kultúra-közi kapcsolatok. CMCO oldalon az együttműködés eszközei a koherencia, szinergia és transzparencia. Mindezen eszközök, keretek és háttér a CIMIC esetében azt a célt szolgálja, hogy a műveletekben a gyakorlati alkalmazás minél sikeresebb legyen, annak fejlődését segíti elő. A CMCO célja is nyilvánvalóan a sikeresség növelése, de az átláthatóságra nagy hangsúlyt fektetve kívánja a célok megvalósítását elérni.

Ugyanakkor közös célja a CIMIC és CMCO EU rendszerének az EU műveletek és a válság-kezelés támogatása, sikerének előmozdítása. Az Európai Unió civil-katonai

⁴²⁴ Csiki Tamás: Az európai védelempolitika DNS-e prezentáció, Biztonsági kihívások, stratégiai válaszok (KNKK 6. modul tananyag)

együttműködését mind politikai-stratégiai, mind műveleti szinten folyamatosan fejleszteni kívánja, az állásfoglalások rendszeresen tartalmazzák azokat a célkitűzéseket, intézményi fejlesztéseket és azok tapasztalatait, amelyek előmozdítják a polgári és katonai képességeket, a személyzeti állomány képzését, felkészítését, továbbképzését.⁴²⁵

A műveleti szolgálatteljesítés követelményeinek, csak jól felkészült, felkészített állomány, legyen szó civil, vagy katonairól tud maradéktalanul eleget tenni. Az Európai Unió műveletekben részt vevők – akik nem csak EU tagállamok lehetnek – már Európa és világszerte nagyon jól felépített kiképzési, továbbképzési, felkészítési rend szerint kapják meg a tréningeket, fizikai és elméleti tanfolyamokat, amelyek a képességfejlesztéshez és a művelet sikeréhez hozzájárulhatnak.

III.4. RÉSZKÖVETKEZTETÉSEK

A kutatási célkitűzésekkel és irányokkal összhangban a civil-katonai együttműködés fogalomrendszerét bontottam ki ebben a fejezetben. A civil-katonai együttműködés felértékelődését is alátámasztó feladatok (kommunikáció, koordináció, információ-gyűjtés, elemzés, értékelés, műveleti tervezés, lebonyolítás, utómunka), funkciók (polgári-katonai kapcsolattartás, saját erők támogatása, civil környezet támogatása), tevékenységek és képességek (elméleti, fizikai, felkészítési), azok irányultsága, szintje, és időszaka szerint elméleti összefoglalása is ebben a fejezetben történt meg. Az Európai Unió viszonylatban egyediként megjelenő CIMIC/CMCO rendszer háttérének, szintjeinek, céljainak és funkcióinak szöveges, részletezett, illetve egyszerűsített ábrán való bemutatása a politikai-stratégiai szint megértéséhez szükséges, illetve átvezet több fogalombővüléssel kapcsolatos elemhez.

Az Európai Unió vezette műveletek és a tagállamok ismertetésében megjelenő elméleti, koncepcionális összegzések fogalmi háttérének kibontása, mint az értekezés felépítésében kijelölt háromszög is ebben a fejezetben kapott helyet.

A fogalomrendszer folyamatos változása és bővülése egyértelműen igazolható, és bizonyos hangsúly eltoldódások is tetten érhetőek. Ahogyan a biztonsági kihívások és az EU ambíciószint és a tagállami felajánlások ennek a szintnek az emeléséhez hozzájárulnak, úgy alakulnak a külső keretei is az Európai Unió civil-katonai relációit illetően.

⁴²⁵ Az Európai Parlament állásfoglalása a polgári-katonai együttműködésről és a polgári-katonai képességek fejlesztéséről, in: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0419+0+DOC+XML+V0//HU>, letöltés ideje: 2021.10.11.

A fejezet alapvetően a CIMIC: miért, hol, mit és hogyan kérdéseire adta meg az elméleti választ, ami alátámasztja a gyakorlati mit, miért, hol és hogyan alkalmazást az EU tagállamokban és az EU-vezette katonai műveletekben.

A civil-katonai együttműködés helyének (hol?) és szerepének meghatározását (miért?) a katonai és a béketámogató műveletekben a mandátum határozza meg. A tagállamok hozzájárulása és az erőforrások biztosítása, illetve azok allokációja a garancia a hogyanra, azaz a végrehajtási képességekre mutat. A CIMIC tevékenység pedig az, amit (mit?) ténylegesen a művelet megvalósít. Az konceptuális megközelítés így támasztja alá a második fejezetben leírt műveleti részvétel és CIMIC relációjának tényleges megvalósulását.

Tagállami szinten a hol kérdésre az adott ország CIMIC intézménye a válasz, amelynek típusát is besorolta az összefoglaló mátrix az első fejezetben. A hogyan kérdésre az erőforrás és annak allokációja a válasz, amely a mátrixban és az elemzésben az állományi létszám és annak megoszlását jelenti: a hivatásos mellett a funkcionális szakértői gárda, a tartalékosok vagy készenléti erők és képességeik alkalmazását. A mit kérdésre válaszol a speciális területek, amelyet tagállamonként és összesített mátrixban elhelyezve láthatók a súlypont eltoldódások. A miéltre az orientáció ad választ, azaz a NATO, EU, nemzeti irányultság, és annak súlypontjai, prioritásai. Mindezek mögött pedig az adott tagállam védelempolitikai dokumentumai, az út, amelyet az EU felé és az EU-ban megtett, a tradíciók, mint a semlegesség, vagy önkéntes kimaradás is adnak.

A fejezet célja mint a doktori értekezés felépítésében felvezetett háromszög egyik tartó pillére, az elméleti alapok és azok viszonyának feltérképezése volt. A fogalmak és definíciók önmagukban is hangsúlyokat, kiemeléseket jelentenek, ugyanakkor a fogalmak és definíciók egymáshoz való viszonya is fontos, főként az Európai Unió és intézményrendszerének, működési mechanizmusának szempontjából tekintve. A CIMIC mellett megjelenő CMCO egy olyan kiemelés, amely visszamenőlegesen teszi érthetőbbé az EU-vezette katonai műveletek mandátumát, az ellátott tevékenységet, kiemelve a CIMIC relációkat.

A tagállamok elemzése során a vizsgált paraméterek és a definíciók egymás mellé állítása, szintén visszaható szemszögből - tehát az elmélet tartópillér a gyakorlat mögött – segít megérteni a CIMIC mit, miért, hogyan, hol rendszerét? Ahogyan a tagállamok és műveletek vizsgálati paraméterei is egyediek, a szerző által kiválasztott és jellemzett tételek, amelyek a szerző által felállított hipotéziseket kívánták alátámasztani, a definíció és fogalmi háttér sem teljes körű, hanem a szerző által kiválasztott főbb fogalmak, illetve, azok, amelyek a mit, miért, hogyan, hol kérdésekre való válaszadás során értelmezhetőek.

ÖSSZEGZETT KÖVETKEZTETÉSEK

Doktori értekezésemben átfogó képet alkottam az Európai Unió kül- és biztonság, illetve védelempolitikájának fejlődéséről, változásairól, amelyek megteremtették, majd szélesebb spektrumban is lehetővé tették a műveleti részvételt a nemzetközi intézmény számára. Az Európai Unió és tagállamainak, kollektív biztonsági rendszerben elfoglalt helye, a nemzetközi politikai, és biztonsági fórumokon való megjelenése és szerepe az elmúlt két évtizedben jelentős átalakuláson esett át, az EU szerep felértékelődött, a hangsúlyok is eltoldódtak. A NATO-hoz való viszonya, a tandem és önállósodási törekvések egyszerre, egymás mellett alakultak, fejlődtek.

A civil-katonai együttműködés, és azok feladatai, funkciói, intézményei elméleti/konceptcionális és gyakorlati téren is átalakultak. Az összehasonlítás, azaz a komparatív jelző, az Európai Unió által vezetett folyó, katonai műveletek egymással való összevetésére ugyanúgy utal, mint az Európai Unió tagállamok egymással, illetve ország csoportok alkotásán keresztül történő párhuzamba állítására.

Vizsgálatomat ennek keretében a kutatási céloknak megfelelően hajtottam végre, és az elveket, tapasztalatokat (objektív, és szubjektív elemek mentén) dolgoztam fel. A nemzetállamok viszonyát az EU kül- és biztonságpolitikájához, a CIMIC relációkat tagállamonkénti elemzésben, illetve mátrixban foglaltam össze, amely tényszerűen tartalmazza az intézményi, létszám és műveleti hozzájárulási adatokat egyaránt. Az objektivitást szolgálják a pénzügyi és emberi erőforrások adatainak felkutatása, összevetése és elemzése. A kutatási célkitűzéseknek megfelelően az értekezés úgy épül fel, hogy egy háromszögben helyezi el a fő területeket.

A háromszög csúcsán a tagállamok állnak. Ők adják a magát az Európai Uniót, a hozzájárulásuk, képességeik, állományuk adja az EU-vezette műveletek gerincét. Az ország-elemzések azonos paraméterek mentén a mátrixban foglalják össze a következtetéseket, ugyanakkor további összefüggések, kutatási irányok számára is nyitott és alkalmas teret biztosítanak. A komparatív elemzés eredményei alapján, a cél annak felderítése volt, hogy a tagállamok milyen szerepet játszanak az európai biztonsági és védelmi ambíció megvalósításában. A tagállamok felajánlásai alapján jönnek/jöhetnek létre az EU-vezette katonai műveletek, így bizonyossá vált, hogy egyértelmű szerepük van a proaktív felkészülésben, a műveletek végrehajtásában, a tapasztalatok értékelésével pedig a jövőbeni válaszlehetőségek megalkotásában. A tagállamok vizsgált paraméterei és az abból levonható

tapasztalatok alakíthatják a jövőbeni védelmi és biztonsági rendszert. A rendszerbe sorolt intézmény típusok, allokációs (humán, pénzügyi) tendenciák alapul szolgálnak mind a tartalékos rendszer fejlesztési lehetősége, a funkcionális szakértői gárda, civilek bevonása, kihelyezett tevékenységek számára a civil-katonai együttműködési folyamatokban. Az első fejezet tagállami elemzései, kimeneti mátrix ábrái és a részleteket ismertető diagrammal kísért levezetések alátámasztják a kutatási célban, és az első, illetve második hipotézisben megfogalmazott állításokat.

A háromszög egyik tartópillére, az ambíciószint fenntartásához tartozó tagállami hozzájárulással induló műveletek kibontása. Nagyobb léptékűvé és összetettebbé váltak az EU-vezette műveletek az elmúlt bő évtizedben. Új típusú műveletek (EUNAVFOR, EUTM) jöttek létre, a hangsúlyeltolódás mind a közegben (tengeri), mind a földrajzi térben (Afrika felé irányultság) megfigyelhető.

A háromszög másik tartópillére az EU terminológiában és az EU-vezette katonai műveletekben megjelenő civil-katonai együttműködések, amelynek felértékelődő szerepét vizsgáltam, az elméletből visszautalva a gyakorlati alkalmazásra. Pozitívan változott a civil-katonai együttműködés szerepe, amellyel együtt a szereplők köre kiszélesedett, az intézményrendszer a kihívásoknak megfelelő erőforrásokkal rendelkező modern szervezetté vált a tagállamokban. Mind a kormányzati, mind a nem-kormányzati szervek, mind a civil szereplők köre prosperál a kihelyezett/kihelyezhető tevékenységi körökből, annak ellenére, hogy bizonyos nehézségeket tapasztalnak.

Az erőforrás allokáció megváltozott. A funkcionális szakértők bevonása növekedett. A tartalékos erők bevonása, szerepe változott. A kihelyezett tevékenységek és az ez által bevonható szervek és személyek köre is változott. A CIMIC képesség, képzés/kiképzés nemzeti/nemzetközi rendszere hangsúlyosabb lett. A meglévő struktúrák erősödtek, de az új típusú műveleteknek megfelelően bővült a képzési, kiképzési rendszer, nemzeti, és nemzetközi szinten is, illetve a civilek bevonhatósága is hangsúlyosabb szerepet kapott.

A tagállamok műveleti részvétele és a tapasztalatok a nemzeti sajátosságok vizsgálata rámutat olyan eltérésekre és egyezőségekre, amelyek hasznosíthatók, tovább elemezhetők. A huszonnyolc tagállam általam vizsgált paraméter rendszere rugalmasan alakítható, és bővíthető, abból hasznosítható minták már levonhatók.

Az első fejezetben részletes betekintést engedtem, a tagállamokat ország-csoportokban, ugyanakkor egyenként is vizsgálva, az EU közös kül- és biztonság, illetve védelempolitikához való viszonyába, az EU-vezette katonai műveletekben való részvételükbe, és a CIMIC

intézmény és tevékenységi körükbe. A műveletek mandátumában is megjelenik, világosan és megvalósítható, reális módon, a közös cél, ugyanakkor a nemzeti hozzájárulásból fajadó lehetőségek, elvárások, ambíciószintek is.

Az első fejezet objektív elemek (CIMIC képzés, létszám, intézményi sajátosságok) mellett egyes esetekben szubjektív (műveleti tapasztalatok) keretében is értékelte a tagállamokat. A nemzeti kompetenciák, az esettanulmányok, a felkészítési, kiképzési tapasztalatok megosztása szempontjából az önértékelő, és több országot összevető felmérések ugyanis hasznosak a jövőbeni tevékenység tervezése és kialakítása szempontjából. Az egyes ország-csoportokban az együttműködés, és a tapasztalatok megosztása az egyező értékek, érdekek mentén jól tetten érhetők. Az első fejezetben megformált mátrix táblázatok az egyes tagállamok elemzéséből a nemzeti sajátosságokra vonatkozó következtetések levonásáig tartalmaz adatokat. Az első mátrix a tagállamokat CIMIC orientációjuk, a CIMIC-et intézmény típusok alapján csoportosítja, míg a második mátrix tartalmazza a műveleti részvételt. Ebből a két adathalmazból pedig több irányban lehet következtetéseket levonni.

Az értekezés vizsgálati összegzése szempontjából és önálló kutatási eredményként legjelentősebb kimeneti pontként a mátrix ábrák tekinthetők. A tagállamok egyezőségeket és különbségeket is mutatnak. A kollektív biztonsági rendszerben az EU/NATO tagság, semlegesség, önkéntes kimaradás fontos különbségekre mutat rá, de a szomszédságpolitika, hagyományos regionális együttműködések is alapját képezik a proaktív felkészülésnek, reagálásnak, a védelmi ambíció megvalósításához történő nemzeti felajánlásnak. A CIMIC intézményi keret, funkciók, képességek tekintetében is meghatározók a szövetséghez tartozás, a nemzet gazdasági/politikai/katonai potenciálja, erőforrásai és a nemzeti struktúrák hagyományai egyaránt.

A második fejezetben feltártam, hogy nemzetközi porondon az Európai Unió közös biztonság- és védelempolitikáját a legaktívabban a közös műveletek jellemzik és ismertettem az EU-vezette katonai műveletek csoportosítását, mandátumait, főbb jellemzőit. Az EU-vezette polgári, rendőri és katonai műveletek több kontinensen, különböző célkitűzésekkel, létszámmal, intenzitással, és időtartamban folynak, ezt részleteiben mutattam be. A katonai műveletekben jelen lévő CIMIC tevékenységet prezentálva feltártam, hogy a folyó katonai műveleteken belül milyen eltérések mutatkozhatnak, azok célját és feladatait illetően. A műveletek egymással való összevetése, az objektív, és szubjektív beszámolók, esettanulmányok számos, a hipotézisben feltett kérdésre vonatkozóan következtetéseket eredményeztek.

Három fő típusban került sor a műveletek csoportosítására és összevetésére: EUFOR, EUNAVFOR és EUTM műveletek. Az EUNAVFOR Atalanta, EUNAVFOR MED Sophia és Irini műveletek közege más műveletektől eltérően nem a szárazföld. Ugyanakkor szárazföldi CIMIC kiegészítő tevékenység igénye itt is felmerül. Az EUTM Somália, EUTM Mali, illetve EUTM RCA, amelyek céljait, jellegét tekintve azonosak, ugyanakkor a kiképzendő állomány összetétele más adottságokkal, más hiányosságokkal küzd, a CIMIC-nek pedig más jellegű kihívásokkal kell szembenéznie. Így tehát bizonyos műveletek, amelyek azonos csoportban helyezhetőek el például: a műveleti közeg vagy a műveleti feladatok fókuszusa szerint, az elemzések során eltérő következtetésekbe engedtek bepillantást.

A műveletek spektruma kibővült, új típusú műveletek jöttek létre. Az EUNAVFOR műveletek a közeget illetően (haditengerészeti) jelentősek, a civil-katonai kapcsolatokat a szárazföldi és tengerészeti körzet közötti paraméterek is jelentősen befolyásolják, a bevont kormányzati, nem-kormányzati szervek száma és szerepe megnőtt és átalakult, a képességek, a képzési/kiképzési rendszer, és az erőforrás allokáció is ehhez igazodik. Földrajzi területet illetően pedig megfigyelhető az EU-vezette műveletek az Afrikai kontinens felé irányuló hangsúly eltolódása. Új típusú műveletek a kiképző missziók is, amelyek szintén az Afrikai kontinens felé irányulnak, ahol a katonai és kultúr-antropológiai kérdések előtérbe kerülhetnek.

A harmadik fejezetben a kutatási céloknak megfelelően a civil-katonai együttműködés fogalomrendszerének körbevezetésén keresztül a civil-katonai együttműködés funkcióit, feladatait, tevékenységi körét, intézményeit vettem figyelembe. Mélyebben elemeztem az Európai Unió politikai-stratégiai szintjét érintő CIMIC és CMCO rendszerét és a kettőt, szintjei, háttere, céljai alapján összevetve vontam le következtetéseket az Európai Unió intézményi, doktrínális, képességbeli elemeire vonatkozóan. A képzés, kiképzés, erőforrások (emberi, fizikai) elméleti alapjait is ez a fejezet adja meg, amely később az ország elemzések során gyakorlati keretbe helyezze is elemzésre kerül.

Az harmadik fejezetben visszautalva a műveleti CIMIC együttműködés megjelenésére és a tagállamok CIMIC intézményi rendszerére, a civil-katonai együttműködés fogalomköre, a terminológia új hangsúlyokat kapott, a szereplők köre szélesedett, az érintett intézmények, feladatok, funkciók spektruma felértékelődött. A fogalomkör folyamatos bővülése mellett az elmúlt évtized műveleti környezeti változása a doktrínális bővítést indokolta. Az elméleti bővítés pedig visszahat a műveleti alkalmazásra, valamint a tagállamok nemzeti, civil-katonai relációra egyaránt, így szorosan kapcsolódik a további hipotézisekhez is. A megváltozott terminológia kihat a gyakorlati alkalmazásra és így a képességek kialakítására és alkalmazására,

amely pedig erőforrás allokációt igényel. Az erőforrás allokációban megfigyelhető a funkcionális szakértői gárda, valamint a tartalékos erők helyének szerepének változása, felértékelődése, és a kihelyezett tevékenységek átalakult formájára is igazolást ad mind a szöveges elemzés, mind a kimeneti mátrix, amely a tagállamokat, ország csoportokat, és a műveleti részével is mutatva, a műveletre gyakorolt hatást is igazolja.

AZ ÉRTEKEZÉS ÚJ TUDOMÁNYOS EREDMÉNYEI

- 1) Elvégeztem az EU-28 országainak, ország csoportjainak részletes elemzését, amely a kollektív biztonsági rendszerhez, az EU biztonság- és védelempolitikához való viszonyukat, az EU vezette műveletekben való részvételt, a tagállamok civil-katonai intézmény, feladatrendszerét és állományát vizsgálta. A részletes elemzés segít azonosítani azokat a kihívásokat, amelyek közül hazánk szempontjából is figyelembe kell venni többi között a humán erőforrás allokációt. A kihívást a funkcionális szakértői gárda, illetve tartalékos rendszer jobb kiaknázhatósági lehetőségeinek elmulasztásában látom, de az önálló CIMIC intézmény megszűnése 2022-től szintén negatív következményekkel járhat.
- 2) Megalkottam a tagállamok CIMIC orientáció/intézmény/tevékenység/állomány, illetve az EU-vezette műveletek/tagállami részvétel mátrix ábrákat. A mátrix táblázatok és a szöveges értékelés az EU-28 komparatív vizsgálatát illetően hiánypótló, mert ilyen jellegű összehasonlítás nem készült. A mátrix további elemekkel bővíthető, így gyors összehasonlítást tesz lehetővé, ezzel is segítve a biztonságpolitikai környezet és az Európai Unió abszorpciós kapacitásának megértését.
- 3) Elemeztem és rendszereztem az EU tagállamok az EU-vezette, folyamatban lévő, katonai műveleteiben való részvételét, mandátum, hozzájárulás, ellátott tevékenység – benne a CIMIC tevékenységet is – mentén. Összevetettem egymással az azonos típusú műveletek mentén felállítható párhuzamokat és különbségeket, erősségeket és jövőbeni lehetőségeket, illetve kihívásokat. Az erősségek, gyengeségek, lehetőségek és kihívások tükrében biztonságosabb döntési előkészületet tesz lehetővé, a tagállami felelősséget az ambíciószint megtartásában elősegíti a feldolgozott tapasztalatok összesítése.

- 4) Elemeztem és értékeltem a műveletekben megjelenő erőforrásokat (humán, pénzügyi, technikai), annak eloszlását, illetve az allokáció-eltolódás tendenciáit (stagnáló, növekvő, csökkenő). A változás-vizsgálat kiterjedt a tartalékos rendszer, funkcionális szakértői gárda, a kihelyezett tevékenységek területére egyaránt. Az összehasonlító elemzés rámutatott, hogy azonos katonai, gazdasági potenciállal, hasonló létszámú haderővel rendelkező tagállamok hatékonysága eltérő. Mindez segítheti a hazai tervezés pontosabbá és hatékonyabbá tételét.
- 5) Európai Unió relációjában igazoltam a civil-katonai együttműködés fogalomrendszerének és terminológiájának felértékelődését, bővülését, a szereplők számának kiterjedését, azzal, hogy rendszereztem az elméleti/koncepcionális, és fizikai/gyakorlati hangsúlyokat, a feladatok, háttér, szintek és célok szintjére vezettem vissza. A visszautalásokkal megerősítettem a civil-katonai együttműködés fogalomrendszerének helyét és szerepét az Európai Unió regionális viszonylataiban és arra a következtetésre jutottam, hogy az Európai Unió és Észak-Atlanti Szerződés Szervezete terminológiája sok helyen összemosódik, ugyanakkor az Európai Unió önállósodási törekvése is megjelenik mind elméletben, mind gyakorlatban.

A KUTATÁSI CÉLOK EREDMÉNYEI

- 1) Komparatív elemzéssel feltártam a tagállamok biztonság és védelempolitikához való viszonyát és felelősségét a proaktív felkészülésben, illetve az EU-vezette missziókban való részvételét, amely az ambíciószint elérését segíti, az első fejezetben. Bővített elemzésben és mátrix(ok)ban helyeztem el a vizsgált paraméterek eredményeit a tagállamok és műveleti részvétel tekintetében az első fejezetben.
- 2) Azonosítottam az EU tagállamok CIMIC intézményrendszerét és erőforrás allokációit jellemző azonosságokat és különbségeket, kölcsönhatásait a koncepcióra, képességekre, képzési és kiképzési rendszere szövegesen és mátrix ábrában egyaránt az első fejezetben.
- 3) Csoportokba rendeztem az EU-vezette, folyó katonai műveleteket, elemeztem mandátumukat, céljait, feladatait és azok megvalósulását, humán és anyagi erőforrásait a második fejezetben. Vizsgáltam továbbá a főbb csoportok egyezőségeit és különbségeit,

Az összehasonlítás kiterjedt a civil-katonai együttműködés felállított (a szerző által kijelölt) vizsgálati paramétereinek megfelelően a hármass funkció (F1-F3) megvalósulására és a speciális területek (S1-S7) megjelenésére egyaránt.

- 4) Megállapítottam a hangsúlyeltolódásokat, amelyek 2010-2020 között jellemzik az EU-vezette műveleteket, az egyes műveleti csoportokat, illetve a műveleti közeget és földrajzi területet illetően a második fejezetben. A hangsúlyeltolódásokat az erőforrás allokáció és annak külön vizsgálata is alátámasztotta.
- 5) Összefoglaltam, rendszereztem és keretbe foglaltam a civil-katonai együttműködés elméleti alapjait, definícióit, terminológiáját az harmadik fejezetben. Bemutattam a civil-katonai együttműködés (CIMIC), illetve koordináció (CMCO) elméleti alapjait a harmadik fejezetben és visszavezettem az elméleti alapokat a gyakorlati alkalmazási területekre az EU-vezette műveletek és a tagállami CIMIC intézményi rendszer vonatkozásában.

AJÁNLÁSOK

Jelen értekezés, a kutatott téma összetett jellegére tekintettel számos, önállóan is kutatható részterületre és azok közötti összefüggések feltárására koncentrált. A feladat komplexitásából eredően, számos, relevánsnak tartott részterület, a terjedelmi korlátok miatt, illetve a földrajzi és időbeni körülhatároltság következtében nem került kifejtésre. A nem vizsgált részterületek további vizsgálata és a későbbiekben azok beillesztése egy kiterjedtebb, szintetizáló műbe, a jövő kutatói számára jelenthet új tudományos kihívásokat. Az EU tagállamok létszámának változása, a műveletek számának és típusainak változása, átsorolása mind újabb paramétereket adhatnak ezen meglévő összehasonlító elemzés és mátrixok adataihoz. A műveleti tapasztalatok folyamatos bővítése is számos kutatási területet nyitva hagy. A fentiekkel összhangban az értekezés több helyen hagy olyan nyitott kapukat, ahol a további kutatások elvégzése indokolt lehet egy-egy kérdéskör vonatkozásában.

Kiemelt javaslat, a haditengerészeti környezetben történő CIMIC vizsgálata, és tapasztalatainak feldolgozása, illetve az EUTM műveletek további kutatása. A kutatói munkám kezdetekor még csak egy EUNAVFOR művelet, később már három haditengerészeti művelet folyt, amely az EU történetében új típusú kihívás, és ezért aktuális az elemzése. Ezek a CIMIC

területét is érintetik, hiszen világossá vált, hogy eddig a szárazföldi műveletekre alkalmazott tevékenység kiterjesztése a haditengerészeti műveletek során is létjogosultságot szerez. A tengeri környezetben alkalmazott, aktív jelenlét, ellenőrzés, humanitárius tevékenység során a kormányzati, nem kormányzati szervekkel, civil hajózási, szállítási társaságokkal, civil állományú legénységgel történő kapcsolat-tartás, információ-csere ugyan nem hagyományos CIMIC feladatok, de nem választhatóak el a teljes műveleti spektrum céljaitól. A haditengerészeti környezetben végzett funkcionális szakértői tevékenység, illetve civil-katonai együttműködések nem jelentik azt, hogy azoknak fizikailag a tengeren szükséges megvalósulniuk, hiszen az NGO-kal, kormányzati szervekkel történő kapcsolatok jórészt továbbra is a szárazföldi központokban jönnek létre, de maga a művelet területe a tengeri közeg.

Az EUTM műveletek kapcsán szintén elmondható, hogy a kutatások kezdetekor egy-két, majd három ilyen típusú művelet volt összevethető, azok is inkább csak a kezdeti nehézségek, mintsem eredményesség vonatkozásában. Az EUTM műveletek a legújabb típusú EU indította katonai műveletek, az értekezés zárásakor is indult egy újabb EUTM művelet, amelynek későbbi beillesztése az összehasonlításba ajánlatos lehet (EUTM Mozambik).

Napjaink biztonsági kihívásait tekintve érdemes nemzetközi kitekintésen keresztül folyamatosan vizsgálni a várható EU-vezette katonai műveletek lehetőségeit. Érdemes a meglévő szempontrendszer új elemekkel bővíteni, esetleg összevonásokra, vagy szélesebb tagolásokra kerülhet sor.

A szerző által kijelölt vizsgálati paraméterek is bővíthetők. A levont konzekvenciák mellett, többi között az erőforrás allokáció tekintetében szintén nyitott kapuk maradtak, további tendencialemezés és jövőbeni fejlesztési lehetőség vár a jövő kutatóira.

A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA

A kutatás eredményeitől azt vártam, hogy egyfajta ország-csoportalkotással, modellek felállításával az EU CFSP és missziós (ezen belül pedig CIMIC) tevékenységéből levonhatóvá válnak olyan konzekvenciák, amelyek megmutatják, hogy hasonló gazdasági, katonai potenciállal bíró országok, mely területeken értek/érnek el sikereket, és melyek azok a mozgási tengelyek, amelyek mentén változásokra van szükség, illetve ezek milyen irányba szükségesek hassenak. Ezek a Magyarországgal történő összevetésre is alkalmasak lehetnek. Közös fellépés esetén minden tagállam egyéni és közösségi érdeke is, hogy tisztában legyen képességei,

korlátai, erősségei, illetve sebezhető pontjai részleteivel, amely egy komparatív elemzés során feltárt információ alapján világosabbá, áttekinthetővé vált.

A hiány, amelyet a disszertáció be kívánt tölteni: egy az EU-28-akra, meghatározott paraméterek mentén kialakított összehasonlító elemzés, amely az EU CFSP-hez, az EU-vezette műveletekhez való viszony mellett, a tagállamok CIMIC intézményeit és tevékenységét, a közös kül- és biztonság-, illetve védelempolitikát támogató civil-katonai együttműködési elemeket tárta fel. Objektív és szubjektív műveleti tapasztalatokat rendszerezett mátrixba, amelynek előzményeként több területet vizsgált.

Az értekezés tudományos eredményét azok a megállapítások adják, amelyekre az összehasonlító elemzés során a tagállamok, ország-csoportok, a tagállamok CIMIC intézményei, a műveleti tapasztalatok objektív és szubjektív feltárása során fény derült. A tagállamok, ország csoportok jellemző vonásai mellett, az EU-vezette műveletek csoportosítása, összevetése során is azonosságok és különbségek összevetésére került sor. Az ország-csoportok egyfajta modellként is értékelhetők, hiszen elsősorban földrajzi, ugyanakkor geopolitikai hasonlóságok mentén teremődnek egyezőségeik, történelmi, társadalmi, gazdasági és katonai paramétereik és potenciál mentén azonban jelentős eltérések mutatkoznak. Az erőforrások (humán, pénzügyi, technikai) és allokációjuk tekintetében is olyan következtetések jöttek létre, amelyek további elemzéssel a jövőben jobb, a kihívásokra megfelelőbb reagálást tehetnek lehetővé. A humán erőforrás tekintetében elsősorban a tartalékosok, funkcionális szakértői gárda alkalmazásának további lehetőségeit emelném ki. A technikai és pénzügyi források tekintetében folyamatos a felzárkózás, felajánlás, ezen a területen a művelet mandátumával és céljaival összhangban történik csökkenés, növekedés, vagy stagnálás. A humán erőforrás a képzés, kiképzés, a szakértelem és speciális területekre való felkészítés irányában nagyobb szórást mutat, és több kihívást is jelentett a műveleteknek főleg a kezdeti szakaszaiban.

ZÁRSZÓ

A Hadtudományi Doktori képzés során, valamint az értekezés összeállításában nyújtott segítségéért köszönetemet fejezem ki témavezetőmnek: Dr. Padányi József vezérőrnagy úrnak. Hálás vagyok mentoraimnak, tanárainak, doktorandusz társaimnak, kollégáimnak, barátaimnak és családomnak a támogatásért, ösztönzésért, kritikai észrevételekért.

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: Az értekezés felépítésének háromszöge	18.
2. ábra: Az EU-vezette katonai missziós felkészítés fázisai	96.
3. ábra: Az ESDC képzési szintjei, tevékenysége és hallgatósága	98.
4. ábra: Jelzőlámpa rendszer	111.
5. ábra: ZMZ	115.
6. ábra: Az EU tagállamok CIMIC intézményi és tevékenységi mátrix ábrája	126.
7. ábra: A tagállamok műveleti részvételi mátrixa	127.
8. ábra: A tagállamok CIMIC orientáltsága	128.
9. ábra: A speciális területek megjelenése a tagállamoknál	129.
10. ábra: Az állomány összetétele	130.
11. ábra: CIMIC intézmények típusai a tagállamokban	130.
12. ábra: A tagállamok műveleti részvétele	131.
13. ábra: A tagállamok részvétele a 7 vizsgált műveletben	132.
14. ábra: LOT házak	142.
15. ábra: Az Európai Unió katonai műveletei 2010-2020 között	171
16. ábra: A műveletek főbb adatai és CIMIC relációi	172.
17. ábra: Funkciók és Speciális területek megjelenése a műveletekben	174.
18. ábra: Erőforrás allokáció változása és iránya	175.
19. ábra: CIMIC-CMCO célok, keret, háttér	202.
20. ábra: Civil-Katonai Szinergia	204.

BIBLIOGRÁFIA

Könyvek, folyóiratok (alfabetikus sorrendben):

- 1) Bali Zoltán – Szabó Zsolt: A hadműveletek civil-katonai együttműködési támogatása (ZMNE, Budapest, 2000.)
- 2) Besenyő János (szerk.): Magyar békefenntartók Afrikában, (Budapest, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, 2014.)
- 3) Hackett, James (ed.): Military Balance 2021 (IISS, Routledge – UK, 2021.)
- 4) Kiss Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: Országismertető: Szomália (HVTKH, Bp. 2014.)
- 5) Molnár Anna: Az Európai Unió tengerbiztonsági stratégiája (Nemzet és Biztonság, Budapest, 2014/4. szám) pp. 76-92.
- 6) Molnár Anna – Komlósi Orsolya: Az Európai Unió mediterrán térséggel összefüggő kapcsolata - párbeszéd és konfliktusok (Dialóg Campus Kiadó, Bp. 2019)
- 7) Padányi József: A válságreakáló műveletek elmélete és gyakorlata a 21. században (ZMNE, Budapest, 2004)

Egyéb kiadványok (alfabetikus sorrendben):

- 1) Európai Biztonsági Stratégia – Biztonságos Európa egy jobb világban, az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2009., ISBN 978-92-824-2427-8
- 2) Az Európai belső biztonsági stratégia – Az európai biztonsági modell felé, az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxembourg, 2010., ISBN 978-92-824-2685-2

Internetes hivatkozások (hivatkozási sorrendben):

1. Boda-Boldizsár-Kovács-Orosz-Padányi-Resperger-Szenes: A hadtudományi kutatási irányok, prioritások és témakörök, Államtudományi Műhelytanulmányok, 2016/16.sz. in: https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/uni-nke-hu/2016_evi-16_szam-a-hadtudomanyi-kutatasi-iranyok_prioritasok-es-temakorok-2.original.pdf, letöltés ideje: 2021.01.25.
2. The new strategic agenda for the EU 2019-2024, in: <https://www.consilium.europa.eu/en/eu-strategic-agenda-2019-2024/>, letöltés ideje: 2021.11.13.

3. Military and civilian missions and operation, in: https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/430/military-and-civilian-missions-and-operations_en, letöltés ideje: 2021.11.13.
4. [https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-\(card\)](https://eda.europa.eu/what-we-do/EU-defence-initiatives/coordinated-annual-review-on-defence-(card)), letöltés ideje: 2021.11.11.
5. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/hu/sheet/159/koz-os-biztonsag-es-vedelempolitika>, letöltés ideje: 2021.11.13.
6. <https://www.europarl.europa.eu/news/hu/headlines/security/20171208STO89939/pesco-a-hatekonyabb-vedelmi-egyuttmukodesert-az-eu-ban>, 2021.12.02.
7. <https://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+IM-PRESS+20061207BRI01143+ITEM-004-HU+DOC+XML+V0//HU&language=HU>, 2021.09.17.
8. David Collier: A comparative method, in: <https://polisci.berkeley.edu/sites/default/files/people/u3827/APSA-TheComparativeMethod.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.02.
9. Arend Lipjhart: Comparative politics and comparative method, in: <https://www.jstor.org/stable/1955513>, letöltés ideje: 2021.12.02.
10. Laia Mestres: The long road to spanish security strategy, in: https://www.cidob.org/en/publications/publication_series/notes_internacionals/n1_39/the_long_road_to_spanish_security_strategy, letöltés ideje: 2021.09.05.
11. First EDA supported dual-use project receives European Structural Fund, in: <https://eda.europa.eu/news-and-events/news/2014/02/06/first-eda-supported-dual-use-project-receives-european-structural-funds>, letöltés ideje: 2021.09.01.
12. Agata Mazurkiewitz: Does CIMIC make sense? Critical analysis of civil-military cooperation. in: Buletin Analiz p. 21. in: https://www.academia.edu/9638860/Does_CIMIC_make_sense_Critical_analysis_of_civil-military_cooperation, letöltés ideje: 2021.10.11.
13. Agata Mazurkiewitz: NATO and EU approach towards Civil-Military Relations in military operations in: Polityka i Społeczeństwo” p.125., in: https://www.academia.edu/9638917/NATO_and_EU_Approach_Towards_Civil-Military_Relations_in_Military_Operations, letöltés ideje: 2021.10.11.
14. Agata Mazurkiewitz: NATO and EU approach towards Civil-Military Relations in military operations in: Polityka i Społeczeństwo” p.134., in: https://www.researchgate.net/publication/330359809_NATO_and_EU_approach_towards_civil-military_relations_Polityka_i_Spoleczenstwo_212_2014
https://www.academia.edu/9638917/NATO_and_EU_Approach_Towards_Civil-Military_Relations_in_Military_Operations, letöltés ideje: 2021.10.11.
15. EU concept for Civil-Military cooperation for EU-led military operations, in: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.
16. http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.01.
17. Civil-Military Coordination: in: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014457%202003%20INIT>, letöltés ideje: 2021.10.13.
18. EU Concept for Civil-Military Co-operation (CIMIC) for EU-led Military Operations. in: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.
19. <http://docplayer.hu/2918115-A-balkan-cimic-kezikonyve.html>, letöltés ideje: 2021.10.10.
20. Larry Jenkins: A CIMIC contribution to accessing process in Peace Support Operations, International Peacekeeping, vol. 10. issue 3. pp. 121-136., in: <http://dx.doi.org/10.1080/13533310308559339>, letöltés ideje: 2021.10.12.
21. Padányi József: A Civil-katonai Együttműködés (CIMIC) kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere és a PSYOPS, in: <https://docplayer.hu/6413469-Padanyi-jozsef-zmne-hu.html>, letöltés ideje: 2021.10.20.
22. Bokros Tünde Ibolya: Civil-katonai kapcsolatok: hazai szemmel, nemzetközi beágyazottsággal. in: <https://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1267&title=civil-katonai-kapcsolatok-hazai-szemmel-nemzetkozi-beagyazottsagga>, letöltés ideje: 2021.01.04.
23. Nagy Ferenc: Csád in: Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában p.401. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. in:

- http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.10.04.
24. <https://portal.cor.europa.eu/subsidiarity/regpex/pages/early-warning-system.aspx>, letöltés ideje: 2021.10.12.
 25. Philippe van Gruisen and Martijn Huysmans: The Early Warning System and policymaking in the European Union, in: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1465116520923752>, letöltés ideje: 2021.10.02.
 26. EU common guidelines on (Joint) fact finding mission: a practical tool to assist member states in organizing (joint) fact finding missions. in: <http://www.refworld.org/docid/4d0246f79.html>, letöltés ideje: 2021.10.23.
 27. Alexder Siedshlag: Civil-Military Interaction in EU Crisis Management, Berlin, p. 30. in: <https://slidetodoc.com/civilmilitary-interaction-in-eu-crisis-management-alexander-siedschlag/>, letöltés ideje: 2021.11.21.
 28. Eva Gross: EU and the Comprehensive approach, p. 18. in: https://www.diis.dk/files/media/publications/import_after1114/r2008-13_eu_and_the_comprehensive_approach.pdf, letöltés ideje: 2021.10.12.
 29. Illegális bevándorlás – Szakértő: az EU-n belüli különböző érdekek nehezítik a közös álláspont kialakítását. in: http://webradio.hu/hirek/belfold/illegalis_bevandorlas_-_szakerto_az_eu-n_beluli_kulonbozo_erdekek_nehezitik_a_kozos_allaspon_t_kialakitasat, letöltés ideje: 2021.09.14.
 30. List of civilian CSDP –related guidelines, concepts and other documents. in: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/5.8_List_of_civilian_CSDP-related_guidelines_concepts_and_other_documents.pdf, letöltés ideje: 2021.11.02.
 31. DG AII 11716/2008/REV1 COSDP 614 EU concept for civil-military co-operation (CIMIC) in EU-led military operations, in: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410euconceptcimic_/sede260410euconceptcimic_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.
 32. 13218/5/06 REV5 COSDP 751 PESC 900 CMCO: Possible solutions for the management of EU Crisis Management Operations, in: http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/sede/dv/sede260410cmcoinformationsharing_/sede260410cmcoinformationsharing_en.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.
 33. 14457/03 COSDP 650 CMCO, in: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014457%202003%20INIT>, letöltés ideje: 2021.10.11.
 34. Dirk Peters, Wolfgang Wagner, Cosima Glahn: Parliaments at the water’s edge - Practices of interparliamentary coordination in international politics, the European Union and beyond. (ed. Ben Crum and John Erik Fossum), in: <https://books.google.hu/books?id=4ZGCBAAAQBAJ&pg=PA110&dq=crisis+response+coordination+team&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwjnuMfKzPzLAhXoJZokHeqmBF8Q6AEIGzAA#v=onepage&q=crisis%20response%20coordination%20team&f=false>, letöltés ideje: 2021.09.12.
 35. Emma J. Stuart: Lack of mechanism for coordination - The European Union and Conflict Prevention: Policy Evaluation and Outcome. in: <https://books.google.hu/books?id=6w0EcDJM9dQC&pg=PA135&lpg=PA135&dq=crisis+response+coordination+team+crct+eu&source=bl&ots=SBPflTYjGM&sig=8iR2MDedAijtBI5e1Or7TKhJTM4&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiJxdy2zPzLAhUEJpoKHSjVD4gQ6AEILjAD#v=onepage&q=crisis%20response%20coordination%20team%20crct%20eu&f=false>, letöltés ideje: 2021.09.12.
 36. Emma J. Stuart: Operational Planning in the CSDP context in: EU Conflict Prevention and Crisis Management: Roles, Institutions and Policies. (ed: Eva Gross and Ana E. Juncos) in: https://books.google.hu/books?id=GACsAgAAQBAJ&pg=PT144&lpg=PT144&dq=crisis+response+coordination+team+crct+eu&source=bl&ots=ifNHv924hg&sig=gj4zlh7MIfbE_WwmawYZ2tiiUSE&hl=hu&sa=X&ved=0ahUKEwiJxdy2zPzLAhUEJpoKHSjVD4gQ6AEIKjAC#v=onepage&q=crisis%20response%20coordination%20team%20crct%20eu&f=false, letöltés ideje: 2021.09.15.
 37. Az Európai Parlament állásfoglalása a polgári-katonai együttműködésről, és a polgári-katonai képességek fejlesztéséről. in: <http://www.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0419+0+DOC+XML+V0//HU>, letöltés ideje: 2021.10.11.
 38. Polgári-katonai együttműködés és polgári katonai képességek kialakítása, in: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2012:099E:0007:0014:HU:PDF>, letöltés ideje: 2021.11.10.
 39. Szenes Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején, https://www.mhht.eu/hadtudomany/2005/4/2005_4_5.html, letöltés ideje: 2021.10.21.

40. Az Európai Parlament állásfoglalása a polgári-katonai együttműködésről és a polgári-katonai képességek fejlesztéséről, in: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P7-TA-2010-0419+0+DOC+XML+V0//HU>, letöltés ideje: 2021.10.11.
41. Military and civilian missions and operations. in: https://eeas.europa.eu/delegations/brazil/430/military-and-civilian-missions-and-operations_zh-hans http://eeas.europa.eu/csdp/index_en.htm, letöltés ideje: 2021.11.23.
42. Towards an EU integrated approach to global maritime security. in: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-224_en.htm, letöltés ideje: 2021.11.23
43. The European Union Maritime Security Strategy. in: http://www.ieee.es/Galerias/fichero/Varios/UnionEuropea/EU_EstrategiaEuropeaSeguridadMaritimaxen.pdf, letöltés ideje: 2021.11.22.
44. Report on an implementation of a revised EU maritime security strategy action plan. p.43. in: https://ec.europa.eu/oceans-and-fisheries/ocean/blue-economy/other-sectors/maritime-security-strategy_en, letöltés ideje: 2021.11.23.
45. https://www.researchgate.net/publication/330359809_NATO_and_EU_approach_towards_civil-military_relations_Polityka_i_Spoleczenstwo_212_2014, letöltés ideje: 2021.11.23.
46. Civil-military agenda for maritime security. in: <https://www.statewatch.org/media/documents/news/2018/feb/eu-jrc-civil-military-research-agenda-maritime-security-18-12-17.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.23.
47. CISE – Common Information Sharing Environment, http://ec.europa.eu/dgs/maritimeaffairs_fisheries/consultations/cise/index_en.htm, letöltés ideje: 2021.11.23.
48. European Union Maritime Security Strategy (EUMSS) Action Plan. in: <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-17002-2014-INIT/en/pdf>, letöltés ideje: 2021.11.22.
49. EUMSS Action Plan Toolkit. in: http://eeas.europa.eu/maritime_security/docs/maritime-security-information-toolkit_en.pdf, letöltés ideje: 2021.11.23.
50. https://www.euforbih.org/images/pdfs/Mission_Factsheet.pdf, letöltés ideje: 2021.11.05
51. Németh Árpád: Bosznia-Hercegovina a szétesés útján: csak az a kérdés milyen áron. Euronews 2021.11.08. in: <https://hu.euronews.com/2021/11/08/bosznia-hercegovina-a-szeteses-utjan-csak-az-a-kerdes-milyen-aron>, letöltés ideje: 2021.11.09.
52. Szankciókat vethet ki az EU a Szerb Köztársaságra. in: <https://www.trt.net.tr/magyar/nagyvilag/2022/01/11/szankciokat-vethet-ki-az-eu-a-szerb-koztarsasagra-1760684>, letöltés ideje: 2022.01.11.
53. Varga Csilla: Bosznia-Hercegovina útja az Európai Unió felé a 2011. évi haladási jelentés tükrében, Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évf. 4. szám, in: https://epa.oszk.hu/02400/02463/00011/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2011_4_070-074.pdf, letöltés ideje: 2021.11.12.
54. Bosnia and Herzegovina: diving into the subtext of the EU commissions report 2021. in: <https://biepag.eu/blog/bosnia-and-herzegovina-diving-into-the-subtext-of-the-eu-commissions-report-2021/>, letöltés ideje: 2021.11.23.
55. Ana E. Juncos: The EU's post-conflict intervention in BiH: (re)integrating the Balkans and/or (re)intervening the EU? Southeast European Politics, Vol. VI, No. 2. pp. 88-108. in: <http://www.seep.ceu.hu/archives/issue62/juncos.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.22.
56. Eufor Operation Althea, 15 years of success. in: <https://euforbih.org/index.php/eufor15years>, letöltés ideje: 2021.11.24.
57. http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/04032013_factsheet_althea-bih_en.pdf, letöltés ideje: 2021.11.14.
58. <https://euforbih.org/index.php/eufor-elements>, letöltés ideje: 2021.11.24.
59. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00042/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2019_ksz_051-064.pdf, letöltés ideje: 2021.11.24.
60. Boda József: Magyar Rendőrök a Balkánon: a magyar rendvédelmi békefenntartás Nyugat-Balkáni tapasztalatai. in: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00042/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2019_ksz_051-064.pdf, letöltés ideje: 2021.11.24.
61. <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/multinational-battalion>, letöltés ideje: 2021.11.23.
62. Juhász Krisztina: Az Európai Unió nyugat-balkáni válságkezelési missziói. in: http://nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_2_07_juhasz_krisztina.pdf, letöltés ideje: 2021.11.20.
63. <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/eufor-houses>, letöltés ideje: 2021.11.23.

64. <https://www.euforbih.org/index.php/eufor-elements/eufor-houses>, letöltés ideje: 2021.11.23.
65. <http://eunavfor.eu/mission/> letöltés ideje: 2021.11.20.
66. Maritime Security: a Global challenge for the EU, in: http://eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/impetus7_final_en.pdf, letöltés ideje: 2021.11.02., Impetus magazin, #7, p. 13.
67. Csorna József: EUNAV FOR Szomália, in: Magyar békefenntartók Afrikában p.455. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. in: http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/besenyo_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.11.04.
68. <http://eunavfor.eu/key-facts-and-figures/>, letöltés ideje: 2021.11.23.
69. Maritime Security: a Global challenge for the EU http://eeas.europa.eu/csdp/documents/pdf/impetus7_final_en.pdf, Impetus magazin, #7 pp.10-11., letöltés ideje: 2021.11.23.
70. <https://eunavfor.eu/mschoa>, letöltés ideje: 2021.11.21.
71. www.itfseafarers.org, letöltés ideje: 2021.11.21.
72. www.itfglobal.org, letöltés ideje: 2021.11.21.
73. www.igpandi.org, letöltés ideje: 2021.11.20.
74. www.intercargo.org, letöltés ideje: 2021.11.21.
75. <https://www.ics-shipping.org/>, letöltés ideje: 2021.11.20.
76. <https://publications.ics-shipping.org/>, letöltés ideje: 2021.11.20.
77. <http://www.cruising.org/>, letöltés ideje: 2021.11.21.
78. Piracy and armed robbery incidents at lowest level in decades but IMB cautions against complacency, in: <https://www.icc-ccs.org/index.php/1312-piracy-and-armed-robbery-incidents-at-lowest-level-in-decades-but-imb-cautions-against-complacency>, letöltés ideje: 2021.11.21.
79. www.bimco.org, letöltés ideje: 2021.11.20.
80. <http://www.imec.org.uk/training/>, letöltés ideje: 2021.11.11.
81. www.intertanko.com, letöltés ideje: 2021.11.21.
82. www.ipta.org.uk, letöltés ideje: 2021.11.21.
83. www.intermanager.org, letöltés ideje: 2021.11.21.
84. www.marisec.org, letöltés ideje: 2021.11.11.
85. <https://www.ics-shipping.org/publication/annual-review-2020>, letöltés ideje: 2021.11.11.
86. Ana Gomes Külügyi Bizottsági jelentései. pl. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PV+20130911+ITEM-013+DOC+XML+V0//HU>, letöltés ideje: 2021.11.21.
87. Ana Gomes: The Maritime Dimension of the CSDP: Geostrategic Maritime Challenges and their implications for the European Union, in: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/433839/EXPO-SEDE_ET\(2013\)433839_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/433839/EXPO-SEDE_ET(2013)433839_EN.pdf), letöltés ideje: 2021.11.24.
88. Hans-Georg Erhardt – Kerstin Petretto: The EU and Somalia, counter piracy and the question of a comprehensive approach, p.45., in: http://www.greens-efa.eu/fileadmin/dam/Documents/Studies/Ehrhart_Petretto_EUandSomalia_2012_fin.pdf, letöltés ideje: 2021.11.21.
89. <https://www.imo.org/en/MediaCentre/SecretaryGeneral/Pages/Contact%20Group%20on%20Piracy%20off%20the%20Coast%20of%20Somalia.aspx>, letöltés ideje: 2021.11.23.
90. <https://www.operationsophia.eu/mission-at-a-glance/>, letöltés ideje: 2021.11.23.
91. <https://www.operationsophia.eu/about-us/#story>, letöltés ideje: 2021.11.24.
92. Vecsey Mariann: Az EUNAVFOR MED művelet. in: http://biztonsagpolitika.hu/cikkek/az-eunavfor-med-muvelet#_ftn14, letöltés ideje: 2021.11.24.
93. Rebecca Withey: EUNAVFOR MED Sophia – contributing to Maritime Security in the Central Mediterranean. in: https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, pp. 22-23., letöltés ideje: 2021.11.13.
94. Cseh Sándor: Az Európai Unió Földközi-tengeri haditengerészeti missziója és annak logisztikai vonatkozásai. Haditechnikai Szemle LI. évf. 5. szám. in: http://real.mtak.hu/65475/1/HT_2017_5_cikk_05_u.pdf, letöltés ideje: 2021.11.23.
95. <https://www.confitarma.it/confitarma-italian-shipownersassociation/>, letöltés ideje: 2021.11.25.
96. The shipping industry and eunavfor med operation sophia met to improve mutual understanding and cooperation in the central mediterranean sea. in: <https://www.operationsophia.eu/the-shipping-industry-and-eunavfor-med-operation-sophia-met-to-improve-mutual-understanding-and-cooperation-in-the-central-mediterranean-sea/>, letöltés ideje: 2021.11.25.

97. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2017/07/25/eunavformed-sophia-mandate-extended/>, letöltés ideje: 2021.11.23.
98. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, letöltés ideje: 2021.11.12.
99. <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/saving-lives-sea/>, letöltés ideje: 2021.11.25.
100. <https://www.europeum.org/data/articles/eu-irini-sophia.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.25.
101. EU launches operation irini to enforce libya arms embargo. in: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/03/31/eu-launches-operation-irini-to-enforce-libya-arms-embargo/>, letöltés ideje: 2021.11.25.
102. Luigi Scazzieri: The EU new libya operation is flawed. Center for European Reform, 2021.11.25. in: <https://www.cer.eu/node/8505>, https://www.cer.eu/sites/default/files/insight_LS_8.4.20_fin.pdf, letöltés ideje: 2021.11.25.
103. <https://www.operationirini.eu/mission-at-a-glance/>, letöltés ideje: 2021.11.26.
104. <https://www.operationirini.eu/wp-content/uploads/2021/08/SHADE-MED-2021-Booklet.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.26.
105. <https://www.bundeswehr.de/de/einsatz-bundeswehr/mittelmeer-unifil-irini-sea-guardian/zentrales-mittelmeer-eunavfor-med-irini> (informationsbroschüre), letöltés ideje: 2021.11.26.
106. <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/277672/cad09220ba6fbf344a371de5a45ebd93/download-broschuere-eunavfor-med-irini-data.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.26.
107. https://eeas.europa.eu/topics/common-security-and-defence-policy-csdp/109401/operation-eunavfor-med-irini-results-report-december-2021_en, letöltés ideje: 2021.12.31.
108. <https://www.operationirini.eu/wp-content/uploads/2021/08/SHADE-MED-2021-Booklet.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.26.
109. The EU Strategic Compass process. in: https://www.europarl.europa.eu/EPRS/graphs/EPRS_Strategic_Compass_final.pdf, letöltés ideje: 2021.11.26.
110. Biztonság és védelem: az EU folytatja a közös biztonság és védelem területével kapcsolatos munkát. in: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2021/05/10/security-and-defence-eu-to-move-forward-on-common-security-and-defence/>, letöltés ideje: 2021.11.26.
111. Stratégiai Iránytű: fokozott biztonság és védelem az EU számára a következő évtizedben. in: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2022/03/21/a-strategic-compass-for-a-stronger-eu-security-and-defence-in-the-next-decade/>, letöltés ideje: 2022.03.21.
112. <https://honvedelem.hu/hirek/a-strategiai-iranyturol-egyezettettek-az-europai-vedelempolitikai-igazgatok.html>, letöltés ideje: 2021.12.05.
113. Saviour Balzan: Malta gives ultimatum to the EU with treat to veto Irini Force Commander Choice. in: https://www.maltatoday.com.mt/news/national/102460/malta_gives_ultimatum_to_eu_with_threat_to_veto_irini_commander_inchief_choice#.Xt4HEjozbIV, letöltés ideje: 2021.11.12.
114. Pénzváltó Nikolett-Vargha Márk: (Ne) folytassa, Sophia! – Az Irini művelet kilátásai, p.5. https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/06/20200619_HORIZONT_12_penzvalto_nikolett_vargha_mark_az_irini_muvelet_kilatasai_elemzes.pdf, letöltés ideje: 2021.11.26.
115. Marsai Viktor: Európa lépéskényszerben – a líbiai katonai helyzet alakulása. Migrációkutató Intézet, Horizont, 2020/8. in: https://www.migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2020/05/20200526_HORIZONT_8_marsai_viktor_europa_lepeskenyszerben_a-%C3%ADbiai_katonai_helyezet_atalakulasa_elemzes.pdf, letöltés ideje: 2021.11.23.
116. Hanar Hernandez: The challenges of the European Union's Operation Irini, in: <https://atalayar.com/en/content/challenges-european-unions-operation-irini>, letöltés ideje: 2021.11.23.
117. Marcus Kaim – René Schulz: The EU will not be able to enforce the UN Arms Embargo in Libya. SWP-Actuell 2020/10. in: <https://www.swp-berlin.org/10.18449/2020C08/>, letöltés ideje: 2021.11.12.
118. Migrant crisis: EU ministers approve disputed quota plan. in: <https://www.bbc.com/news/world-europe-34329825>, letöltés ideje: 2021.11.29.
119. <https://www.refugeerescue.org/>, letöltés ideje: 2021.12.02
120. <https://sea-watch.org/en/>, letöltés ideje: 2021.12.02
121. <https://resqship.org/>, letöltés ideje: 2021.12.02
122. <https://mare-liberum.org/en/>, letöltés ideje: 2021.12.02.
123. https://sarobmed.org/sar_organisation/smh/, letöltés ideje: 2021.12.02
124. <https://sciendo.com/pdf/10.2478/raft-2020-0036>, letöltés ideje: 2021.12.02.
125. <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2020/12/23/operation-atalanta-eutm-somalia-and-eucap-somalia-mandates-extended-for-two-more-years/>, letöltés ideje: 2021.11.29.

126. <https://www.eutm-somalia.eu/> factsheet, letöltés ideje: 2021.11.29.
127. Nagy Sándor: Az Európai Unió Szomáliai kiképző missziója 2010-2019 között, in: http://real.mtak.hu/124727/1/NeB_2020_3_05_Nagy.pdf, letöltés ideje: 2021.11.29.
128. Saara Ilmonen: Behind the headlines: Somalia, in: <http://isiseurope.wordpress.com/2014/06/09/behind-the-headlines-somalia/>, letöltés ideje: 2021.11.30.
129. Helene Lackenbauer – Michael Jonsson: Implementing UNSCR 1325 in Capacity Building Missions (study of EUTM SOM and EUTM Mali) FOI R 3925 SE, Ministry of Defence, Sweden ISSN 1650-1942, p. 18.
130. in: <https://www.foi.se/report/FOI-R--3925--SE>, letöltés ideje: 2021.11.30.
131. TGF - szövetséges központi kormány, Kiss Álmos Péter – Besenyő János – Resperger István: Országismertető: Szomália. in: http://real.mtak.hu/83745/1/szomalia_imprimatura_boritobelivterkep_u.pdf, letöltés ideje: 2021.11.30.
132. Hans Georg Erhard – Kerstin Petretto: The EU and Somalia: Counter Piracy and the Question of a Comprehensive Approach, in: https://www.greens-efa.eu/legacy/fileadmin/dam/Documents/Studies/International/Ehrhart_Petretto_EUandSomalia_2012_fin.pdf, letöltés ideje: 2021.10.30.
133. Gender awareness training on concepts and terminologies, manual for staff and resource partners, in: https://issuu.com/mabeltolawinjobi/docs/training_gender_awareness_usaid_and, letöltés ideje: 2021.11.30.
134. Helene Lackenbauer – Michael Jonsson: Implementing UNSCR 1325 in Capacity Building Missions (study of EUTM SOM and EUTM Mali) FOI R 3925 SE (2014 September) Ministry of Defence, Sweden ISSN 1650-1942, p. 21. www.foi.se/Report/foi-r-3925--SE.pdf, letöltés ideje: 2021.10.11.
135. Paul D. Williams – Hussein Yusuf Ali: The European Union Training MIssion in Somalia: An Assesment (Sipri, 2020. december), in: https://www.sipri.org/sites/default/files/2021-02/bp_2011_eutm_somalia_3.pdf, letöltés ideje: 2021.11.30.
136. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/03/23/eutm-mali-council-extends-training-mission-with-broadened-mandate-and-increased-budget/>, letöltés ideje: 2021.11.30.
137. Nyitrai Mihály: Tapasztalatok az EUTM Mali világából. Hadtudományi Szemle online VIII. évf. 4. szám p. 86., in: <http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/handle/11410/10278>, Letöltés ideje: 2021.11.30.
138. Besenyő János: Háború Európa előterében: A Mali krízis, http://bhkka.hu/web-bhkka-letoltesek/BHKK_biztopolklub_2013_06_beseny0_02.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01.
139. Dr. Besenyő János – Miletics Péter: Országismertető: Mali, Magyar Geoinformációs Szolgálat, ISBN 978-963-08-7010-8. p.141, in: <https://htkh.mil.hu/kiadvanyok/mali.pdf>, letöltés ideje: 2021.11.30.
140. EUTM Mali: meghosszabbította a kormány a magyar részvételt, <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/eutm-mali-meghosszabbította-a-kormany-a-magyar-reszvetelt.html>, letöltés ideje: 2021.11.30.
141. https://eutmmali.eu/wp-content/uploads/2021/07/20210715_Fact-Sheet-EUTM-Mali-1.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01.
142. Szász Márton alezredes: A Magyar Honvédség részvétele az Európai Unió által vezetett kiképző-misszióban Maliban, in: <http://real.mtak.hu/125515/>, http://real.mtak.hu/125515/1/HSZ_2019_147_6_Szasz_Marton.pdf letöltés ideje: 2021.12.01.
143. http://eeas.europa.eu/csdp/missions-and-operations/eutm-mali/index_en.htm, letöltés ideje: 2021.12.01.
144. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/20210928_eutm_rca_factsheet.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01
145. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, letöltés ideje: 2021.12.01.
146. About military training mission in Eentral African Republic (EUTM RCA). in: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/3907/about-military-training-mission-central-african-republic-eutm-rca_en, letöltés ideje: 2021.12.01.
147. EUTM RCA Anniversary. in: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/101893/eutm-rca-anniversary_en, letöltés ideje: 2021.12.02
148. Annelise Hickendorff – Igor Acko: The European Union Training Mission in the Central African Republic: an assasment. Sipri, Stockholm, 2021., in: https://www.jstor.org/stable/resrep29590?seq=1#metadata_info_tab_contents, letöltés ideje: 2021.12.01.
149. <http://hdr.undp.org/en/content/gender-inequality-index-gii>, letöltés ideje: 2021.12.01.
150. Promoting Women ’s Meaningful Participation – Challenges from the field in the Central African Republic. in: https://eeas.europa.eu/csdp-missions-operations/eutm-rca/100838/promoting-women%E2%80%99s-meaningful-participation-%E2%80%93-challenges-field-central-african-republic_en, letöltés ideje: 2021.12.02.
151. https://eeas.europa.eu/sites/default/files/trainingmozambique_15oct_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.
152. Mozambik: az EU katonai kiképzési missziót hozott létre a Cabo Delgado-i válság kezelésének segítésére. in: <https://www.consilium.europa.eu/hu/press/press-releases/2021/07/12/mozambique-eu-launches-a-military-training-mission-to-help-address-the-crisis-in-cabo-delgado/>, letöltés ideje: 2021.12.02.

153. Nyitrai Mihály: Tapasztalatok az EUTM Mali világából. Hadtudományi Szemle online, VIII. évf. 4. szám p. 86. in: http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10278/15_4_hm_nyitraim.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Letöltés ideje: 2021.12.02.
154. Dr. Gyömbér Béla: Felfüggesztették az EUTM Mali katonai missziót, in: <https://jogalappal.hu/felfuggesztettek-az-eutm-mali-katonai-missziot/>, letöltés ideje: 2021.12.02.
155. A Kormány 1214/2020 (V.13.) kormány határozata az Európai Unió Mali kiképző misszióban (EUTM Mali) történő további magyar szerepvállalásról, Magyar Közlöny (2020. évi 7. szám) p. 550., in: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2020/7.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.02.
156. Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában p.16. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. in: http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/beseny_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.
157. <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, letöltés ideje: 2021.12.02.
158. Molnár Anna: Az Európai Unió tengerbiztonsági stratégiája, Nemzet és biztonság, 2014/4. szám, in: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2014_4_09_molnar.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.
159. Nyitrai Mihály: Tapasztalatok az EUTM Mali világából. Hadtudományi Szemle online, VIII. évf. 4. szám p. 86. in: http://m.ludita.uni-nke.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10278/15_4_hm_nyitraim.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Letöltés ideje: 2021.12.02.
160. Boldizsár Gábor: Mozabik, in: Besenyő János: Magyar békefenntartók Afrikában p.163. ISBN 798- 963-08-5497-9, HM Zrínyi Térképészeti és Kommunikációs Szolgáltató Nonprofit Kft, Budapest 2014. http://www.kalasznyikov.hu/dokumentumok/beseny_13.10.03._magyar_bekefenntartok_afrikaban.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.
- Beszélgetés Sáfár Albert dandártábornokkal, az EUFOR törzsfőnökével. in: <https://www.haborumuveszete.hu/phirek/9/egyeb-hirek/beszelgetes-safar-albert-dandartabornokkal-az-eufor-torzsfonokevel>, letöltés ideje: 2021.12.02.
162. https://eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/althea-bih/pdf/factsheet_eufor_althea_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.
163. <https://eunavfor.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.02.
164. <https://www.operationsophia.eu/mission-at-a-glance/>, letöltés ideje: 2020.02.02.
165. https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eums_impetus_28_final_web.pdf, letöltés ideje: 2020.02.20.
166. http://eutmmali.eu/wp-content/uploads/2019/06/191306-EUTM_Mission_Factsheet_JUN19_EN-website.pdf, letöltés ideje: 2021.12.02.
167. <https://eurogendfor.org/eutm-rca/>, letöltés ideje: 2021.12.02.
168. Christian Platzer: Az EU biztonsági stratégiája és Észak-Afrika, in: Nemzet és Biztonság, 2011. december, pp. 18-19., in: http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/christian_platzer-az-eu-biztonsagi-strategiaja-es-eszak-afrika.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
169. https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/5.3_CFSP_Budget.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.
170. YES Yearbook of EUISS, Yearbook fo the European Security 2016, p.56. Table 2.1: Heading 4. CFSP 2014-2020, in: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/YES_2016_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.
171. Daniel Fiott – Vassilis Theodosopoulos: Yearbook fo the European Security 2020, YES 2020 Yearbook of EUISS. in: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/YES_2020.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.
172. Hadewych Hazelet: The added value of CSDP operations, ISSUE Brief, in: https://ciaotest.cc.columbia.edu/pbei/weu/0029424/f_0029424_23874.pdf, letöltés ideje: 2021.12.04.
173. Joe Coelmont: CSDP: there is something there were not before, in: http://www.egmontinstitute.be/publication_article/csdp-there-is-something-there-that-was-not-there-before/, letöltés ideje: 2021.12.06.
174. Jevgenia Viktorova: From ESDI to ESDP and beyond: preparation of a case study (Estonia), Estonian School of Diplomacy, in: <https://www.etis.ee/Portal/Publications/Display/3191ee84-4e1b-4adf-86f1-53f229db20aa>, letöltés ideje: 2021.12.06.
175. Andreas Kasekamp – Viljar Veebel: Overcoming doubts: The Baltic states and ESDP, in: <http://kmsl.isn.ethz.ch/serviceengine/Files/.../2.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.06.
176. https://kam.lt/en/international_cooperation_1089/international_operations_and_training_missions.html, letöltés ideje: 2021.12.07.
177. <https://www.operationirini.eu/operation-eunavformed-irini-operation-sets-sail/>, letöltés ideje: 2021.12.07.

178. Estonia to contribute troops to EU's new Irini mission, in: <https://kaitseministeerium.ee/en/news/estonia-contribute-troops-eus-new-irini-mission>, letöltés ideje: 2021.12.06.
179. The Lithuanian Armed Forces joins the European Union Training Mission in the Central African Republic, in: https://kam.lt/en/news_1098/current_issues/the_lithuanian_armed_forces_joins_the_european_union_training_mission_in_the_central_african_republic?_cf_chl_jschl_tk_=0eedc57104906359eff105c7, letöltés ideje: 2021.12.07.
180. https://kam.lt/en/international_cooperation_1089/international_operations_and_training_missions.html, letöltés ideje: 2021.12.07.
181. <https://mil.ee/uksused/>, <https://mil.ee/uksused/maavagi/>, <https://mil.ee/uksused/ohuvagi/>, <https://mil.ee/uksused/merevagi/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
182. Estonian Military Defence 2026. in: https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/rkak2026-a6-spreads_eng-v6.pdf, letöltés ideje: 2021.12.07.
183. National Security Concept of Estonia, 2017., in: https://kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/national_security_concept_2017_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.07.
184. Operations abroad. in: <https://mil.ee/en/defence-forces/operations-abroad/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
185. Baltic Defence College. in: <https://www.baltdefcol.org/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
186. Aleksandr Dusman – Ugnė Petruskaitė – Asta Rinkevičiūtė- Lina Strupinskienė – Ruk Zupancic: Civil-Military Cooperation in Conflict and Post-Conflict Operations: Learning from the Lithuanian, Slovenian and Estonian Experiences. pp. 65-77. in: https://issuu.com/ccoe_pao/docs/20120101_uc_cimic-in_post_conflic, letöltés ideje: 2021.12.07.
187. Kārlis Krēšlīņš: Defense of the Latvia, past, present and future. in: kreslins.lv/box/files/defense_of_the_latvia_tartu.doc, letöltés ideje: 2021.12.06.
188. State Defence Concept (2020). in: <https://www.fpri.org/article/2020/06/latvias-new-state-defense-concept/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
189. White Paper, Lithuanian Defence Policy 2017. p.21. in: https://kam.lt/en/defence_policy_1053/important_documents/the_white_paper_on_lithuanian_defence_policy.html, letöltés ideje: 2021.12.07.
190. The General Jonas Zemaitis Military Academy of Lithuania. in: <http://www.lka.lt/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
191. Approaches to CIMIC, in: Aleksandr Dusman – Ugnė Petruskaitė – Asta Rinkevičiūtė- Lina Strupinskienė - Ruk Zupancic: Civil-Military Cooperation in Conflict and Post-Conflict Operations: Learning from the Lithuanian, Slovenian and Estonian Experiences. pp. 38-47. in: https://issuu.com/ccoe_pao/docs/20120101_uc_cimic-in_post_conflic, letöltés ideje: 2021.12.07.
192. Aims of the Baltic military cooperation, MoD, Public Relations Service, in: <https://mil.ee/en/defence-forces/international-co-operation/aims-of-the-baltic-military-co-operation/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
193. <http://www.vm.ee/en/baltic-defence-co-operation#4>, letöltés ideje: 2021.12.07.
194. <http://www.mil.ee/en/defence-forces/international-co-operation/baltnet>, letöltés ideje: 2021.12.07.
195. <https://vm.ee/en/baltic-defence-co-operation#5>, letöltés ideje: 2021.12.07.
196. <https://vm.ee/en/baltic-defence-co-operation#7>, letöltés ideje: 2021.12.07.
197. Kestutis Paulauskas, "The Baltics: from nation states to member states," Occasional Paper no. 62., European Union Institute for Security Studies, pp. 3-47., in: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/occ62.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.07.
198. <http://www.cimic-coe.org/about-cimic/the-baltic-nato-cimic-initiative-2016/baltic-nato-cimic-initiative-2016-reviewed/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
199. Natalia Wojtowitz: Baltic CIMIC Challenge Simulation. in: https://www.researchgate.net/publication/323628332_Baltic_CIMIC_Challenge_Simulation, letöltés ideje: 2021.12.07.
200. <http://www.kaitseliit.ee/en>, letöltés ideje: 2021.12.07.
201. Council Decision 2020/2032, in: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32020D2032&from=EN>, letöltés ideje: 2021.12.07.
202. Clara Sophie Cramer – Ulrike Franke: Ambiguous alliance: neutrality, opt-outs and European Defence, Essay Collection 2021, in: <https://ecfr.eu/publication/ambiguous-alliance-neutrality-opt-outs-and-european-defence/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
203. C 202/298 jegyzőkönyv Dánia helyzetéről, in: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:12016M/PRO/22&from=HU>, letöltés ideje: 2021.12.07.

204. The Danish opt-outs from the EU cooperation, in: <https://www.thedanishparliament.dk/en/eu-information-centre/the-danish-opt-outs-from-eu-cooperation>, letöltés ideje: 2021.12.07.
205. Arthur Besseley: Denmark believes no poll needed to join treaty. in: <http://www.irishtimes.com/newspaper/world/2012/0113/1224310194386.html>, letöltés ideje: 2021.12.07.
206. <https://www.opendemocracy.net/can-europe-make-it/tam-s-ibolya/vote-of-no-confidence-explaining-danish-eu-referendum>, letöltés ideje: 2021.12.07.
207. <http://www.eda.europa.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.07.
208. NATO Standard AJP-3.19, in: <https://vdocument.in/nato-standard-ajp-319-allied-joint-nato-standard-ajp-319-allied-joint-doctrine.html>, letöltés ideje: 2021.12.07.
209. Jessica Larsen – Christine Nissen: Stepping up synergies of the Danish comprehensive approach. in: <https://www.diis.dk/node/21451>, letöltés ideje: 2021.12.12.
210. Mauno Koivisto: Witness to history - Memoirs of Mauno Koivisto, president of Finland 1982-1994, C. Hurst and Co., London, 1997, ISBN 0-8093-2045-2, in: https://books.google.hu/books?id=Dt5FtJUMCsYC&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false, chapter six, the doors open pp. 245-246., letöltés ideje: 2021.12.12.
211. Finland to leave operation Atalanta. in: <https://puolustusvoimat.fi/en/-/1951215/suomi-poistuu-operaatio-atalantasta>, letöltés ideje: 2021.12.12.
212. Finland's participation in Mediterranean crisis management operation. in: https://valtioneuvosto.fi/en/-/suomen-osallistuminen-kriisinhallintaoperaatioon-valimerella-ukraina-seka-syyria-irak-ja-isil-esilla-tp-utva-ssa?_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_groupId=10616&_101_INSTANCE_3wyslLo1Z0ni_languageId=en_US, letöltés ideje: 2021.12.12.
213. Folk Bernadotte Academy, Training, Civil-Military Cooperation in CSDP operations, in: <https://www.mofa.go.jp/policy/un/pko/symposium0710/FBA.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.12.
214. Viking18. in: <https://www.forsvarsmakten.se/en/activities/exercises/viking-18/>, letöltés ideje: 2021.12.12.
215. <http://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/about-swedint/location-and-facilities/>, letöltés ideje: 2021.12.13.
216. <https://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/courses-at-swedint-and-how-to-apply/> letöltés ideje: 2021.12.13.
217. Padányi József: A CIMIC kialakulása, hazai meghonosítása, a CIMIC feladatrendszere és a PSYOPS, in: <https://docplayer.hu/6413469-Padanyi-jozsef-zmne-hu.html>, letöltés ideje: 2021.12.13.
218. European Institute of Gender Equality. in: <http://eige.europa.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.13.
219. Civil-militaar samverkam. in: <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/4-om-myndigheten/dokumentfiler/handbocker/h-samv-2016.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.13.
220. <https://esdc.europa.eu/>, letöltés ideje: 2021.12.13.
221. Nordic Defence Cooperation, Facts about Nordefco, History and background, in: <https://www.nordefco.org/the-basics-about-nordefco>, letöltés ideje: 2021.12.13.
222. <https://www.forsvarsmakten.se/en/swedint/>, letöltés ideje: 2021.12.13.
223. <https://www.nordefco.org/files/2019-2020-NORDEFECO-Course-Catalogue.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.13.
224. <https://www.euromarfor.org/>, letöltés ideje: 2021.12.14.
225. <https://www.euromarfor.org/overview/3>, letöltés ideje: 2021.12.14.
226. Vanelin Tsachevky: Bulgaria's EU membership: the adaptation to the new status is not over. in: <http://jeanmonnetexcellence.bg/archive/assets/uploads/files/cc177%20-%20bulgaria%E2%80%99s%20eu%20membership%20the%20adaptation%20to%20the%20new.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.14.
227. https://www.mod.bg/en/tema_MissionsOperations_new.html, letöltés ideje: 2021.12.14.
228. Plamen Yordanov: Bulgaria in European Security and Defence Policy, Us Army War College, p. 18. in: <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA589902.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.14.
229. Nadezhda Miyalova: Priorities in Bulgarian Foreign Policy, in: <http://www.hri.org/MFA/thesis/autumn97/priorities.html>, letöltés ideje: 2021.12.14.
230. Georgi Mitov: Basic views of CFSP/ESDP in Bulgaria. Priorities for the government in CFSP; key issues for Bulgaria, CFSP Watch, BECSA, Sofia, in: <http://www.lse.ac.uk/internationalRelations/centresandunits/EFPU/EFPUpdfs/CFSPWatch03Bulgaria.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.14.
231. Yantsislav Yanakiev: Views of the Bulgarian Public on Security, Defence and Military, DCAF, Geneva, pp. 254-264. in: https://www.academia.edu/635333/Views_of_the_Bulgarian_public_on_Security_Defence_and_the_Military, letöltés ideje: 2021.12.14.

232. Programme for the development of the defence capabilities of the bulgairan armed forces 2032. in: <https://www.mod.bg/en/documents.html>, https://www.mod.bg/en/doc/cooperation/20210427_Program_2032.pdf, letöltés ideje: 2021.12.14.
233. <https://www.trt.net.tr/magyar/tersegi-hirek/2019/07/30/a-ciprusi-gorogok-es-ciprusi-torokok-vajon-kepesek-lesznek-e-vegul-kozos-nevezore-jutni-1244445>, letöltés ideje: 2021.12.03.
234. http://index.hu/kulfold/eurologus/2016/10/29/karnyujtasnyira_a_ciprusi_ujraegyesites/, letöltés ideje: 2021.12.03.
235. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20161122-eredmenytelenul-fejezodtek-be-a-megosztott-ciprus-egyesiteserol-masfel-eve-folyo-targyalasok.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.
236. <https://newint.org/features/2017/05/01/caught-in-the-middle>, letöltés ideje: 2021.12.03.
237. <https://www.operationirini.eu/operation-eunavformed-irini-operation-sets-sail/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
238. <https://mod.gov.cy/en/announcements/83-2019%C2%BB/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
239. <https://www.pio.gov.cy/en/press-releases-article.html?id=7866#flat>, letöltés ideje: 2021.12.03.
240. Grégory Daho: La transformation des armées: Enquête sur les relations civico-militaires en France (Paris, 2016, ISBN 2273-8258) pp. 268-272. in: <https://books.google.hu/books?id=KbQoDgAAQBAJ&pg=PA271&dq=giacm+france&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjCxKDO4v70AhXh57sIHWszC5wQ6AF6BAGEEAI#v=onepage&q=giacm%20france&f=false>, letöltés ideje: 2021.12.25.
241. <https://www.defense.gouv.fr/ema/nos-organismes/centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement/le-centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement>, letöltés ideje: 2021.12.03.
242. <http://aorl.free.fr/spip.php?rubrique19>, letöltés ideje: 2021.12.03.
243. <http://www.opex360.com/2012/06/27/creation-du-centre-interarmees-des-actions-sur-lenvironnement-a-lyon/#p45SBHKXZUFxGVFa.99>, letöltés ideje: 2021.12.03.
244. <http://www.defense.gouv.fr/terre/actu-terre/archives/creation-du-centre-interarmees-des-actions-sur-l-environnement>, letöltés ideje: 2021.12.03.
245. http://circulaire.legifrance.gouv.fr/pdf/2014/08/cir_38604.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
246. <https://www.france24.com/en/tag/operation-barkhane/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
247. <http://www.defense.gouv.fr/actualites/international/barkhane-patrouille-du-dleo-a-gao>, letöltés ideje: 2021.12.03.
248. <http://rpdefense.over-blog.com/tag/ciae/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
249. <http://sharkvision.hu/gorog-euro-a-kilepes-buktatoi/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
250. <http://kitekinto.hu/cimke/gorogorszag/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
251. <https://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/european-council/2021/12/16/>, letöltés ideje: 2021.12.25.
252. <http://kitekinto.hu/2016/12/14/europai-ugyek/eu-csucs-a-migracio-es-a-vedelempolitika-a-kozepontban/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
253. https://kitekinto.hu/2013/12/19/europai-ugyek/europa20131219kozos_vedelempolitikan_ragodik_az_eu/84667/, letöltés ideje: 2021.12.03.
254. <https://mpsotc.army.gr/en/welcome>, letöltés ideje: 2021.12.03.
255. https://mpsotc.army.gr/sites/mpsotc.army.gr/files/attachments/mpsotc_course_guide_2021.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
256. <http://www.gps.gov/>, letöltés ideje: 2021.12.18.
257. http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/UNCLOS-TOC.htm, letöltés ideje: 2021.12.03.
258. <https://afm.gov.mt/en/operationsanddeployments/overseas/Pages/Overseas-Operations.aspx>, letöltés ideje: 2021.12.03.
259. Frederica di Camillo – Alessandro Marrone – Stefano Silvestri – Paola Tessari – Alessandro R. Ungano: The Italian Civil Security System, Edizioni Nuova Cultur, Róma, ISBN 978868122458, pp. 44-52 (operational dimension), in: http://www.iai.it/sites/default/files/iairp_11.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
260. <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/03071847.2015.1122978>, letöltés ideje: 2021.12.03.
261. White Paper of International security and defence, in: https://www.difesa.it/Primo_Piano/Documents/2015/07_Luglio/White%20book.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
262. Di Redazione: Mali, un battaglione dell'esercito maliano conclude il secondo ciclo addestrativo. in: <https://militarynewsfromitaly.com/tag/eutm-mali/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
263. Alessandro Marrone: Italian military operations: coping with rising threats and declining US leadership. in: <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/italian-military-operations-coping-rising-threats-and-declining-us-leadership>, letöltés ideje: 2021.12.03.

264. Future operating environment post 2035 – implicating for land forces. in: <http://www.esercito.difesa.it/comunicazione/Le-5-Sfide/Documents/FOE-INGLESE191205.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.
265. <http://www.cimicgroup.org/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
266. http://www.cimicgroup.org/about_mncg/mission/, 2021.12.03.
267. <https://www.mncg.org/int/en/menu/m1/9/courses>, letöltés ideje: 2021.12.03.
268. <http://www.operacional.pt/defesa-2020-ministerio-da-defesa-nacional/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
269. <http://www.ejercito.mde.es/en/misiones/afrika/mali/index.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.
https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/43-UE-EUTM-Mali/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.27.
270. https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/45-EUTM-RCA/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.27.
271. Eduardo Merelo Alonso: Las operaciones militares de España en el Exterior, pp. 51-58. in: http://www.centredelas.org/wp-content/uploads/2019/10/Informe_Operaciones_Militares_Exterior_RICIP.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
272. https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/40-Operacion_EUFOR_ALTHERA/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.03.
273. https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/42-ATALANTA/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.03.
274. Miguel Gonzales: Spain to withdraw troops main Iraqi base this summer (El País), in: https://english.elpais.com/spanish_news/2020-06-01/spain-to-withdraw-troops-from-main-iraqi-base-this-summer.html, letöltés ideje: 2021.12.03.
275. Blanca Ballester: Cost of non-Europe report, EU CFSP, EAVA-European Added Value, Brüsszel, PE 494.466, ISBN 978-92-823-4597-9, p. 15., in: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/etudes/join/2013/494466/IPOL-JOIN_ET%282013%29494466_EN.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
276. Pool Moncloa: Spanish armed forces deployed in largest number of operations ever, in: <https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/news/Paginas/2015/20150901-spanish-armed-fo.aspx>, letöltés ideje: 2021.12.03.
277. https://emad.defensa.gob.es/en/operaciones/operaciones-en-el-exterior/46-EUTM-Mozambique/index.html?_locale=en, letöltés ideje: 2021.12.27.
278. National Defence Directive 2020, in: <https://www.defensa.gob.es/Galerias/defensadocs/ddn-ingles-2020.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.
279. National Defence Directive 2012, in:
280. <https://www.eda.europa.eu/docs/default-source/documents/dgl-national-defence-directive-2012.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.
281. José Cerra: El ejército proyecta su cara amable desde Valencia, in: <http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2014/03/24/ejercito-proyecta-cara-amable-valencia/1092906.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.
282. <https://ejercito.defensa.gob.es/en/unidades/Valencia/roi1/Localizacion/index.html>, letöltés ideje: 2021.12.27.
283. J.S. Valencia: El batallón de Asuntos Civiles iniciará en noviembre una nueva misión en el Líbano. in: <http://www.levante-emv.com/comunitat-valenciana/2015/06/27/batallon-asuntos-civiles-iniciara-noviembre/1283811.html>, letöltés ideje: 2021.12.27.
284. Benito Raggio: Civil-military cooperation in humanitarian operations, in: 6th International Seminar on Security and Defence in the Mediterranean, CIDOB Funació, Barcelona, p.116., in: https://www.cidob.org/en/media2/publicacions/monografias/vi_seminario_seguridad_defensa/18_raggio_en_g, letöltés ideje: 2021.12.27.
285. <https://jog.tk.hu/blog/2016/07/az-europai-biztonsagi-strategiatol-a-globalis-strategiaig>, letöltés ideje: 2021.12.27.
286. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_hu, letöltés ideje: 2021.12.27.
287. https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/promoting-our-european-way-life/european-security-union_hu, letöltés ideje: 2021.12.27.
288. https://europa.eu/european-union/about-eu/agencies/frontex_hu, letöltés ideje: 2021.12.28.
289. Vaclav Havel's power of the powerless. how can the EU connect better with its people?, in: http://www.mzv.cz/file/2142224/Programme_Vaclav_Havel_European_Dialogues_Brussels_2016_FINAL.pdf, letöltés ideje: 2021.12.27.
290. Rónay Tamás: A cseh út. in: https://nepszava.hu/3140999_cseh-ut, letöltés ideje: 2021.12.27.

291. <https://www.clovekvitsni.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.03., <https://adra.cz/en/homepage/about-us/>, letöltés ideje: 2021.12.03.
292. The long term perspective for defence 2035 (MOD Czech Republic 2019.) in: <https://www.army.cz/assets/en/ministry-of-defence/basic-documents/dv-2035-aj.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.03.
293. The czech armed forces development concept 2030. in: <https://search.mlp.cz/cz/titul/the-czech-armed-forces-development-concept-2030/4543758/#/getPodobneTituly=deskriptory-eq:1624-amp:key-eq:4543758>, letöltés ideje: 2021.12.03.
294. Czech Armed Forces 2020. p.6. in: https://www.mise.army.cz/assets/en/armed-forces/annual/army20_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.
295. https://www.mzv.cz/jnp/en/foreign_relations/security_policy/index.html, letöltés ideje: 2021.12.03.
296. https://www.army.cz/images/id_8001_9000/8503/Security_Strategy_2015.pdf, letöltés ideje: 2021.12.03.
297. Czech Armed Forces 2020. p.7. in: https://www.mise.army.cz/assets/en/armed-forces/annual/army20_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.
298. https://www.mise.army.cz/assets/en/armed-forces/annual/army20_en.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.
299. <https://www.army.cz/scripts/detail.php?id=87186>, letöltés ideje: 2021.12.29.
300. Adventist Development and Relief Agency, <https://adra.org/>, letöltés ideje: 2021.12.29.
301. Česká rada dětí a mládeže, <http://crdm.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.29.
302. Rad Sv. Lazara, <http://www.st-lazarus.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.29.
303. Olivova nadace aj, <http://www.olivovanadace.cz/>, letöltés ideje: 2021.12.29.
304. Security environment of Poland today and 15 year, in: <https://www.gov.pl/web/national-defence/security-environment-of-poland-today-and-in-15-years>, letöltés ideje: 2021.12.29.
305. https://www.bbn.gov.pl/ftp/dokumenty/National_Security_Strategy_of_the_Republic_of_Poland_2020.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.
306. <https://koziej.pl/white-book-on-national-security-of-the-republic-of-poland-national-security-bureau-warsaw-2013/>, letöltés ideje: 2021.12.29.
307. <https://www.gov.pl/web/national-defence/missions>, letöltés ideje: 2021.12.29.
308. <https://www.facebook.com/watch/?v=305101017211752>, letöltés ideje: 2021.12.29.
309. http://www.euforbih.org/eufor/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.29.
310. <https://www.gov.pl/web/national-defence/eu-missions-and-operations>, letöltés ideje: 2021.12.29.
311. <http://cpdmz.wp.mil.pl/pl/33.html>, letöltés ideje: 2021.12.03.
312. Military Training Centre for Foreign Operations (MTC), <https://www.cimic-coe.org/resources/cimic-messenger/cimic-messenger-2014-6.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.29.
313. Nemzeti Katonai Stratégia 2021. (1393/2021 (VI.24) kormány határozat. in: <https://honvedelem.hu/hirek/nemzeti-katonai-strategia.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.
314. Honvédelmi Közlöny (2021. évi 6. sz) 248/2021. (HK. 6). MH PK szakutasítás. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi civil-katonai együttműködési doktrína 3. kiadás című szolgálati könyv kiadásáról. in: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2021/6.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.30.
315. Kálmánfi Gábor: A szenzor, az agy, és a hangosbeszélő – belföldön is elengedhetetlen a CIMIC és PSYOPS képesség. in: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/a-szenzor-az-agy-es-a-hangosbeszelo-belfoldon-is-elengedhetetlen-a-cimic-es-psyops-kepesseg.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.
316. <http://www.baptistasegely.hu/hirek/belfold/civil-%E2%80%93-katonai-egyuttmukodes-cimic-%E2%80%9E-field-worker%E2%80%9D-tanfolyam>, letöltés ideje: 2021.12.30.
317. Nyilas Gergely: Nem-kinetikus harcászati gyakorlatot szerveztek. in: <https://honvedelem.hu/hirek/hazai-hirek/nem-kinetikus-harcaszati-gyakorlatot-szerveztek.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.
318. Soucz Ferenc: Beszámoló a Soft Caps 2019 gyakorlatról. in: http://www.kpluszf.com/assets/docs/LH/LH_2019_1_087_Soucz.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.
319. Snój Péter: Erőszakmentes megoldásra törekedve. in:
320. https://honvedelem.hu/media/aktualis-videok/eroszakmentes-megoldasra-torekedve.html?fbclid=IwAR2pmLqJITbMLMvqY0WyphFYQaAbP0tijnEnx_1dmOZdj6N6rzfTkn72kDI, letöltés ideje: 2021.12.30.
321. Soft Caps 2017 – nem kinetikus harcászati gyakorlat Ócsán. in: <https://honvedelem.hu/media/aktualis-videok/soft-caps-2017-nem-kinetikus-harcaszati-gyakorlat-ocsan.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.
322. V. Soft Caps: nem-kinetikus harcászati gyakorlat. in: <https://honvedelem.hu/hirek/v-soft-caps-a-nem-kinetikus-harcaszati-gyakorlat.html>, letöltés ideje: 2021.12.30.
323. <https://pstc.hu/rovatok/rolunk/feladatok/info/>, letöltés ideje: 2021.12.30.
324. MH BTKK képzési kalendárium 2021. in: https://pstc.hu/rovatok/felkeszitesek/kalendarium/kikepzesi-kalendarium-2021/kikepzesi_kalendarium_2021.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.

325. A román vendégmunkások helyzete a brexit után, in: <http://www.erinto.ro/a-roman-vendegmunkasok-helyzete-a-brexit-utan/>, letöltés ideje: 2021.12.30.
326. https://www.presidency.ro/files/userfiles/National_Defence_Strategy_2020_2024.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.
327. <http://www.mae.ro/en/node/21222>, letöltés ideje: 2021.12.31.
328. Doctrina pentru cooperarea civili-militari 2013. Eugen Popescu: General consideration regarding the CIMIC doctrine in Romania, in: <https://www.proquest.com/openview/21cef191b189bbaf376bdbafb9f215dd/1.pdf?pq-origsite=gscholar&cbl=2026346>, letöltés ideje: 2021.12.31.
329. https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.
330. <http://www.kross.ro/main/>, letöltés ideje: 2021.12.31.
331. <https://www.mod.gov.sk/white-paper-on-defence-of-the-slovak-republic-2016/>, https://www.mod.gov.sk/data/WPDSR2016_LO.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.
332. https://www.mod.gov.sk/data/files/4291_defence-strategy-of-the-slovak-republic-2021.pdf, letöltés ideje: 2021.12.31.
333. https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.
334. https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2015/11_2015_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.30.
335. <https://www.europarl.europa.eu/resources/library/media/20160906RES41453/20160906RES41453.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.30.
336. https://www.slovenskavojska.si/fileadmin/user_upload/Slike/Medijsko_sredisce/Publikacije/V_sluzbi_domo_vine.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
337. Mountain Warfare Center of Excellence (MWCOE), in: <http://www.mwcoe.org/>, letöltés ideje: 2021.12.30.
338. <https://www.slovenskavojska.si/en/translate-to-english-v-sluzbi-miru/international-schools-and-centres/>, letöltés ideje: 2021.12.30.
339. <https://www.slovenskavojska.si/en/translate-to-english-v-sluzbi-miru/international-operations-and-missions/>, letöltés ideje: 2021.12.28.
340. Slovenia's Valuable contribution to EUFOR, in: https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2014/06_2014_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.23.
341. <http://www.osrh.hr/>, letöltés ideje: 2021.12.21.
342. The Croatian Armed Forces long-term development plan 2015-2024. in: https://www.morh.hr/wp-content/uploads/2018/01/ltdp_en_2015.pdf, letöltés ideje: 2021.12.21.
343. <https://www.morh.hr/mobilni-timovi-za-civilno-vojni-suradnju/>, letöltés ideje: 2021.12.21.
344. Strategic Vision 2030 (Belgium). in: <https://www.defence-institute.be/wp-content/uploads/2021/06/200622-Strategic-Vision-2021-EN.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.21.
345. Dick Zandee – Margriet Drent – Rob Hendriks: Defence and Cooperation models. in: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Report_Defence_cooperation_models.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
346. <https://marineschepen.nl/dossiers/belgisch-nederlandse-samenwerking.html>, letöltés ideje: 2021.12.20.
347. <https://www.edrmagazine.eu/franco-belgian-camo-project-entry-into-force-of-the-intergovernmental-agreement-and-notification-of-the-contract-for-the-acquisition-of-armored-vehicles>, letöltés ideje: 2021.12.20.
348. <https://www.aviation24.be/military-aircraft/belgian-defence/military-exercises/celtic-uprise/military-exercises-new-franco-belgian-partnership-called-camo-motorized-capacity-exercise-celtic-uprise-2019-including-air-support/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
349. <http://deredactie.be/cm/vrtnieuws.english/News/1.2565139>, letöltés ideje: 2021.12.20.
350. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:176:0020:0024:HU:PDF>, letöltés ideje: 2021.12.20.
351. CSDP Course Curriculum, in: http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/csdp_orientation_course.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
352. http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/civil_military_coordination.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
353. ESDC curriculum, activity number 9, Civil-Military Coordination in CSDP missions, in: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014457%202003%20INIT>, letöltés ideje: 2021.12.20.
354. http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/7_esdc_course_on_strategic_planning_process_of_missions_or_operations_curriculum_feb_2013.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
355. <https://www.kirkpatrickpartners.com/the-kirkpatrick-model/>, letöltés ideje: 2021.12.20.

356. <http://www.egmontinstitute.be/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
357. <http://www.cnai.ro/english/english.html>, http://eeas.europa.eu/csdp/structures-instruments-agencies/european-security-defence-college/pdf/standard_cv/csdp_high_level_course.pdf, <https://www.cnai.ro/english/english.html>, letöltés ideje: 2021.12.20.
358. <http://www.polamk.fi/en>, letöltés ideje: 2021.12.20.
359. <http://www.baks.de/en>, letöltés ideje: 2021.12.20.
360. 2018 Defence White Paper – Investigating in our people, capabilities and visibility, in: <https://www.government.nl/documents/policy-notes/2018/03/26/defence-white-paper-2018>, letöltés ideje: 2021.12.20.
361. Defence Vision 2035 – Fighting for a safer future, in: <https://english.defensie.nl/downloads/publications/2020/10/15/defence-vision-2035>, letöltés ideje: 2021.12.20.
362. <https://www.government.nl/topics/international-peace-and-security/documents/publications/2020/02/19/dutch-contribution-to-missions-and-operations>, letöltés ideje: 2021.12.20.
363. <http://www.cimic-coe.org/te/ncfwc.php>, letöltés ideje: 2021.12.20.
364. https://www.youtube.com/watch?v=XC6cUuRgK_U, letöltés ideje: 2021.12.20.
365. <http://www.cimic-coe.org/products/training-education/course-landscape/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
366. <http://www.cimic-coe.org/products/training-education/course-landscape/nato-cimic-field-worker-course/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
367. <http://www.cimic-coe.org/products/training-education/course-landscape/nato-cimic-staff-worker-course/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
368. <https://www.youtube.com/watch?v=xG5bA-ID-Is>, letöltés ideje: 2021.12.20.
369. <https://www.cimic-coe.org/news/nato-cimic-courses-running-at-the-german-cimic-competence-centre/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
370. https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/26426/peacebuilding-stadtschlaining-peace-castle_cs, <https://www.aspr.ac.at/en/#/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
371. Zgut Edit: Többsebességű EU. in: <https://uj szo.com/kozelet/tobbsebeseges-eu-hova-sorolnak-a-v4-ek>, letöltés ideje: 2020.12.20.
372. <https://www.operationirini.eu/leaving-2020-intense-demanding-year-eunaformed-irini/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
373. Luxembourg Defence Guidelines for 2025 and beyond. in: <https://defense.gouvernement.lu/en/la-defense.html>, letöltés ideje: 2021.12.20.
374. https://nepszava.hu/1069900_rendkivuli-eu-csucsot-kezdemenez-nemorszag-es-ausztria, letöltés ideje: 2021.12.20.
375. <http://www.origo.hu/nagyvilag/20170106-nemorszag-mellett-ausztria-is-tovabb-hosszabbitana-az-ideiglenes-hatarellenorzesek-hatalyat.html>, letöltés ideje: 2017.01.23. 19:43
376. <https://issat.dcaf.ch/Learn/Resource-Library/Other-Documents/The-2016-German-White-Paper-Strategic-Review-and-Way-Ahead>, letöltés ideje: 2021.12.20.
377. <https://www.bmvg.de/de/aktuelles/konzeption-der-bundeswehr-26384>, letöltés ideje: 2021.12.20.
378. Zivil-Militärische Zusammenarbeit im internationalen Bereich (NATO und EU), in: https://www.bbk.bund.de/DE/Themen/Krisenmanagement/Zivil-Militaerische-Zusammenarbeit/international/international_node.html;jsessionid=83E06A6C980EC759FBF3954353715F54.live341, letöltés ideje: 2021.12.20.
379. https://www.youtube.com/watch?v=3kCmtW4owiI&ab_channel=Bundeswehr, letöltés ideje: 2021.12.20.
380. <https://www.bundeswehr.de/de/organisation/streitkraeftebasis/organisation/kommando-territoriale-aufgaben-der-bundeswehr/multinational-cimic-command-nienburg>, letöltés ideje: 2021.12.20.
381. http://www.kommando.streitkraeftebasis.de/portal/a/kdoskb/start/terraufg/zentrzmzbw/ueberuns!/ut/p/z1/04_Sj9CPykssy0xPLMnMz0vMAfljo8zinSx8QnyMLI2MQvw8DQ0cDYKD_byMvY0NnE31wwkpiAJKG-AAjgb6wSmp-pFAM8xxmhFspB-sH6UfIzVYllihV5BfVJKTWqKXmAxYoX5kRmJeSk5qQH6yI0SgIDei3KDcUREAKfrVCQ!!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/#Z7_B8LTL2922TNI10A0SSNJ3K30S2, letöltés ideje: 2021.12.20.
382. https://www.bundeswehr.de/de/einsaetze-bundeswehr#Z7_B8LTL2922DD0C0INOVQ8DL18G6, letöltés ideje: 2021.12.20.
383. <https://www.bundeswehr.de/de/einsaetze-bundeswehr/mali-einsaetze/eutm-bundeswehr-eu-einsatz-mali/einsatz-eutm-mali-logistikausbildung-5324568>, letöltés ideje: 2021.12.20.
384. <https://www.bundeswehr.de/resource/blob/54236/9d8d75cd0c77182fe4683b4f7ca66141/die-bundeswehr-in-afrika-bei-eu-einsatz-in-mali-data.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.20.

385. <https://www.bundeswehr.de/de/einsaetze-bundeswehr/mittelmeer-unifil-irini-sea-guardian/zentrales-mittelmeer-eunavfor-med-irini>, letöltés ideje: 2021.12.20.
386. https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/1955_152_0/1955_152_0.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
387. Heinz Gaartner: Austria EU-28 Watch, in: <http://www.eu-27watch.org/?q=node/1152>, letöltés ideje: 2021.12.20.
388. Security and Development in Austrian development policy – Guidelines. in: https://www.entwicklung.at/fileadmin/user_upload/Dokumente/Publikationen/Strategien/Englisch/EN_Guideline_Security_and_Development.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
389. Security in a new decade – Shaping security. CIMIC 3.2.4. p.12. in: https://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/sicherheitsstrategie_engl.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
390. Austrian International Forces. in: <https://www.bundesheer.at/english/forces/autint/courses.shtml>, letöltés ideje: 2021.12.20.
391. Robert Stessl, Gerhard Mast: Austrian Concept for Civil-Military Cooperation, in: <https://www.cimic-coe.org/resources/cimic-messenger/cimic-messenger-2012-6.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.20.
392. Österreich übernimmt 2022 Kommando von EU-Einsatz in Mali und schickt mehr Soldaten. in: <https://www.derstandard.at/story/2000128378389/oesterreich-uebernimmt-2022-kommando-von-eu-einsatz-in-mali-und>, letöltés ideje: 2021.12.20.
393. https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2015/teme1509_eng.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
394. https://www.euforbih.org/images/pdfs/Teme/2016/201607_eng.pdf letöltés ideje: 2021.12.20.
395. Davis: Ireland does not have to choose between the UK and the EU, <http://www.irishtimes.com/opinion/ireland-does-not-have-to-choose-between-the-uk-and-the-eu-1.2783042>, letöltés ideje: 2021.12.20.
396. <https://brexit.kormany.hu/> 2021.12.20.
397. <https://eur-lex.europa.eu/content/news/Brexit-UK-withdrawal-from-the-eu.html?locale=hu>, letöltés ideje: 2021.12.20.
398. Claire Mills – Ben Smith: End of Brexit transition: implications for defence and foreign policy cooperation. in: <https://researchbriefings.files.parliament.uk/documents/CBP-9117/CBP-9117.pdf>, letöltés ideje: 2021.12.20.
399. Lorenzo Calidi – Andrea Locatelli: Keep calm and carry on (differently): NATO and CSDP after Brexit. in: <https://www.globalpolicyjournal.com/articles/conflict-and-security/keep-calm-and-carry-differently-nato-and-csdp-after-brexit>, letöltés ideje: 2021.12.20.
400. <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/07/30/eunavfor-somalia-operation-atalanta-council-decides-on-new-headquarters-and-new-head-of-operation/>, letöltés ideje: 2021.12.20.
401. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/757583/archive_doctrine_nato_cimic_ajp_3_4_9.pdf, letöltés ideje: 2021.12.19.
402. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/555607/2015_Strategic_Defence_and_Security_Review.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
403. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/705347/6.4391_CO_National-Security-Review_web.pdf, letöltés ideje: 2021.12.20.
404. https://ocsz.e-ceggyezek.hu/info/page/adm/adm_Help_ReadHelpFile?adm_file=hu/IMOnline/Utmutatok/Allamok.html, letöltés ideje: 2021.12.02.

A SZERZŐ TÉMÁVAL KAPCSOLATOS PUBLIKÁCIÓI

Lektorált, szakmai folyóiratcikkek, magyar nyelvű, mértékadó folyóiratban:

- 1) VARGA Csilla: Civil-Katonai Együttműködés és Civil-Katonai Koordináció az Európai Unióban, In. Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évf. 3. sz. – p. 119-125. in: http://m.ludita.unike.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/1332/2011_3_tt_varga_csilla_119_125.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 2) VARGA Csilla: Hadikultúrák – Az Európai Unió ATALANTA – Szomáliai, katonai művelete, In. Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évf. 4. sz. – p. 65-69. in: http://m.ludita.unike.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/1330/2011_4_br_varga_csilla_2_65_69.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 3) VARGA Csilla: Bosznia-Hercegovina útja az Európai Unió felé a 2011. évi haladási jelentés tükrében, In. Hadtudományi Szemle, 2011. 4. évf. 4. sz. – p. 70-74. in: https://epa.oszk.hu/02400/02463/00011/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2011_4_070-074.pdf
- 4) VARGA Csilla: A közös kül,- és biztonságpolitikát támogató Civil-Katonai Együttműködési intézmények, tevékenység és doktrínák az Európai Unió tagállamaiban, 1. – Skandináv országok, In. Felderítő Szemle, 2012. XI. évf. 1-2. sz. – p. 156-176. in: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-2.pdf>
- 5) VARGA Csilla: A közös kül,- és biztonságpolitikát támogató Civil-Katonai Együttműködési intézmények, tevékenység és doktrínák az Európai Unió tagállamaiban, 1. – Balti államok, In. Felderítő Szemle, 2012. XI. évf. 3-4. sz. – p. 152-163. in: <https://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2012-3-4.pdf>
- 6) VARGA Csilla: A kulturális antropológia igénybevétele az Európai Unió Szomáliai hadműveletében, In. Hadtudomány, 2013. Elektronikus szám. in: https://www.mhtt.eu/hadtudomany/2013/2013_elektronikus/2013_e_Varga_Csilla.pdf
- 7) VARGA Csilla-Bokros Tünde: A civil-katonai együttműködés képessége az Európai Unió vezette műveletekben és fejlődése hazánkban, In. Hadtudomány, 2018/6. in: https://honvedelem.hu/files/files/113394/hsz_2018_6_beliv_104_122.pdf
- 8) VARGA Csilla: Civil-katonai együttműködés az Európai Unió tagállamaiban: Görögország, Ciprus, Málta, Bulgária, In. Hadtudomány, 2020. 3. szám. in: http://real.mtak.hu/123366/1/HSZ_2020_3-7_Varga_87-98.pdf

Lektorált cikkek, Magyarországon megjelenő, idegen nyelvű folyóiratban:

- 1) VARGA Csilla: Civil-Military Cooperation (CIMIC) Pre-deployment and Orientation Courses in Europe, part 1. In. Hadtudományi Szemle, 2012. 5. évf. 2. sz. – p. 311-319. in: http://real.mtak.hu/6783/1/2012_2_alt_varga_cs1_311_319.pdf
- 2) VARGA Csilla: Civil-Military Cooperation (CIMIC) Pre-deployment and Orientation Courses in Europe, part 2. In. Hadtudományi Szemle, 2012. 5. évf. 2. sz. – p. 320-325. in: http://m.ludita.unike.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/10837/varga_cs2_320_325.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- 3) VARGA Csilla: Chile in the EUFOR mission in Bosnia and Hercegovina, In. AARMS, 2012. vol. 11. issue 2. – p. 217-224. in: <http://m.ludita.unike.hu/repozitorium/bitstream/handle/11410/1333/05.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Írásban megjelent korreferátum:

- 1) VARGA Csilla: Reflexió egy konferenciához, Az Európai Uniót támogató magyar elnökség biztonságpolitikai aspektusai, In. Integráció és Biztonság, Az első magyar EU-elnökség biztonságpolitikai aspektusai, 2012. Budapest, TIT HABE – p. 161-165.

Magyar nyelvű előadás:

- 1) VARGA Csilla: Civil-katonai Együttműködés és Civil-katonai Koordináció az Európai Unió műveleteiben, CIMIC/CMCO mint tevékenység, és mint, intézmény. Szimbiózis Kulturanropológiai Fesztivál, Fogas-ház, Budapest, 2013.05.11.
- 2) VARGA CSILLA: Az Európai Unió biztonság- és védelempolitikáját támogató civil-katonai együttműködés és koordináció a folyó katonai műveletek tükrében – In: A hadtudomány és a 21. század konferenciakötet, pp. 23-49. DOSZ, Budapest, 2014.02.14. NKE

Angol nyelvű előadás(ok):

- 1) VARGA Csilla: Civil-Military Cooperation and Civil-Military Coordination in the European Union, CIMIC and CMCO as institution and as activity, Fiatal Biztonságpolitikai Szakértők II. Nemzetközi Konferenciája, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2013.05.16. in: <http://nektar.oszk.hu/hu/manifestation/3511687>
- 2) VARGA Csilla: Civil-Military relations in some European Union member states – part 1., Fiatal Biztonságpolitikai Szakértők III. Nemzetközi Konferenciája, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2014.10.20. in: <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok> YCISEC articles
- 3) VARGA Csilla: Civil-Military relations in some European Union member states – part 2., Fiatal Biztonságpolitikai Szakértők III. Nemzetközi Konferenciája, Nemzeti Közszerológati Egyetem, Budapest, 2014.10.20. in: <http://biztonsagpolitika.hu/publikaciok> YCISEC articles

ÖNÉLETRAJZ

Név: Varga Csilla Orsolya (ÖMT őrnagy)

E-mail: csillagent@gmail.com

Telefon: +36 70 221 1717

MUNKAHELYEK

- 2017- Budapest Főváros Kormányhivatala, Haditechnikai Osztály, engedélyezési referens.
- 2014-17 Versys Clinics – Humár Reprodukciós Intézet Kft., nemzetközi projektvezető.
- 2013-14 Projekt-elemző és szervező a Simplexion Informatikai Kft-nél.
- 2008-13 Minőségbiztosítási munkatárs, üzletfejlesztési asszisztens, irodavezető, belső auditor
- Somody Holding: Egészségügyi Szakértő Műhely Kft., CIRIS Reprodukciós Intézet.
- 2007-08 Hivatásos tiszt – Nemzetbiztonsági Szakszolgálat.
- 2005-07 Irodavezető E.ON Hungária és E.ON Erőművek, Gönyű erőmű projekt.
- 2000-01 Személyi asszisztens az amerikai partner mellett, Deloitte & Touche Adóosztály.
- 1999-00 Irodavezető, Bábolna Rt., Vezérigazgató Budapesti kirendeltsége.
- 1997-99 Nemzetközi Kapcsolatok Főosztálya előadója a főosztályvezető titkárságán, Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság.

TANULMÁNYOK

- 2020- Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Honvédtisztképző kar, **Hadtudományi Doktori Iskola**. Egyéni felkészülő. Műhelyvita: 2022.05.11.
- 2010-2019. Nemzeti Közszerológálati Egyetem, Honvédtisztképző kar, Hadtudományi Doktori Iskola. Levelező tagozat, abszolutóriumot szerzett.
- 2006-2008 Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Biztonság- és Védelempolitika szak, mesterképzés, Szárazföldi Műveletek Tanszék, CIMIC-PSYOPS tudományos diákkörének tagja.
- 2001-2005 Zsigmond Király Főiskola, Nemzetközi Kapcsolatok szak, alapképzés, EU szakirány, demonstrátor és pályázati koordinátor a Nemzetközi és Politikai Tanulmányok Tanszéken, a főiskola futócsapatának kapitánya.
- 1995-1997 Xantus János Idegenforgalmi Technikusképző, angol-német tagozat (idegenforgalmi ügyintéző, szállodamenedzser, valutapénztáros, felsőfokú idegenvezető képesítés).
- 1994-1995 Dover Nyelvi Centrum 400 órás felsőfokú angol tanfolyama.
- 1990-1994 Szinyei Merse Pál Gimnázium, spanyol-német speciális tagozat.

NYELVTUDÁS

Angol tárgyalási szintű, EU és gazdasági szaknyelvvvel, illetve NATO STANAG 3 és ARMA katonai szaknyelvvvel bővítve.

Spanyol tárgyalási szintű, EU és gazdasági szaknyelvvvel bővítve.

Német társalgási szintű, belkereskedelmi szaknyelvvvel bővítve.

Jelnyelv, A1 szint.

SZÁMÍTÓGÉPES ISMERET

Word for Windows, Excel for Windows, Power Point, Lotus Notes, Access, Outlook, iktatórendszerek, SAP, Share Point, Fájlkézelők, Internet, kormányzati programok, Redmine, Wikidoku, honlap készítés/fejlesztés.

EGYÉB KÉPESÍTÉSEK

Gépirástudás, angol nyelven is (80 szó per perc). B kategóriás vezetői engedély.
ORFK-BPSZ intézkedés-taktikai vizsga. Fegyvervizsga.
Képesített belső auditor. Közigazgatási Alapvizsga.
Nemzetbiztonsági Szakszolgálat felsőfokú képesítés.

EGYÉB SZAKMAI GYAKORLAT

Európai Parlament (Brüsszel, Strasbourg), gyakornok, *Europol* Adatvédelmi Felügyelő Hivatala, gyakornok, *Magyar Országgyűlés Irodaháza*, gyakornok, *Hungexpo* rendezvények, tolmács.

SZAKMAI-TUDOMÁNYOS ÉS KATONAI TEVÉKENYSÉG

- ÖMT kiképzés, 25. Klapka György Lövészdandár, Tata (2013).
- Békefenntartó gyakorlat – Strausberg/Lehlin (2007).
- Camp Butmir, *Sarajevo*, BiH, PSOTC – Béketámogató Műveleti Központ – NATO CIMIC és Euro-atlanti Biztonság tanfolyamok (2011, 2012).
- CIOR Language Academy: *Vyskov*, Katonai Akadémia, *Gynia*, Haditengerészeti Akadémia (2010).
- CCOE és NATO JADL online tanfolyamok: CCOE NATO CIMIC STAFF Worker and Field Worker ADL 141, CCOE NATO CIMIC/CMI ADL 143, NATO JWC Newcomers Introduction Training, ADL 091, NATO Gender Perspective ADL 135, Role of Gender Advisors in Operations ADL 168, Cultural Awareness ADL 006, NATO and EU Relations ADL 065, NATO ROE – Rules of Engagement ADL 111, Principles of COIN ADL 145, ISAF Basics ADL 104, ISAF MAT – Military Advisor ADL 109, NATO Intel Overview ADL 046, Conflict Management and Negotiation ADL 018, CRC – Crowd and Riot Control ADL 040, Considerations of Civilian Deployment ADL 137, Legal Aspects of Combatting Terrorism PCS 022, Peace Keeping Techniques ADL 069, Security Policy and Information Technology ADL 043, Map Reading ADL 067, Cultural Awareness ADL 006, TEPSO Mine Awareness ADL 155.

SPORT TEVÉKENYSÉG ÉS TÁRSADALMI SZERVEZETI TAGSÁG

- 2005-től a Magyar Tartalékosok Szövetsége (MATASZ) Budapest Főváros szervezet tagja, 2010-2011-ben elnöke.
- Budapest III. kerület Polgárőr Egyesület tagja, pályázatfigyelő szakmai megbízott. Airsoft (sport- és taktikai lövészet), nemzetközi tapasztalattal bővítve.
- BSI törzsfutó (maraton, félmaraton), Fuss Babakocsival Egyesület tagja.
- Otthon Segítünk Alapítvány kuratóriumi tagja.
- Római úti 2. számú Garázsszövetkezet elnökségi tagja, szövetkezeti tag.